

KONTRAN SUKU

ARVO PELKONEN

SISÄLLYSLUETTELO	Sivu
Lukijalle	5
I SUOMEN HISTORIAA VIIPURIN KARJALASTA KATSOEN	
A Johdanto	9
B Viipurin Karjalan asutuksesta esihistoriallisella ajalla	10
C 1500-luvun loppupuolen tapahtumia	12
D 1600-luvun oloista	13
E 1700-luvun tapahtumia	15
1 Suuren Pohjan sodan alku. Pietarin kaupungin perustaminen	15
2 Sota jatkuu, koko Suomi vallataan	17
3 Suomi miehitetään, Isoviha	18
4 Uudenkaupungin rauha	20
5 Uudenkaupungin rauhan jälkeinen aika	21
6 Hattujen sota ja Pikkuviha	22
7 Jääsken kihlakunnan kärsimiä tuhoja Pikkuvihan aikana	24
8 Myöhemmät sodat	25
F 1800-luku, jolloin kansakunta alkaa muotoutua	26
1 Suomen sota	26
2 Valloitetun Suomen hallinnon järjestelyä sodan vielä kestäessä	27
3 Porvoon valtiopäivät	27
4 Suomen keskushallinnon järjestelyä	28
5 Vanhan Suomen yhdistäminen muuhun Suomeen	30
6 Vuosisadan toinen neljännes	31
7 Vuosisadan loppupuoli	33
G 1900-luvun alkupuoli	37
1 Uhka Venäjän kansallismielisyyden taholta	37
2 Ensimmäinen sortokausi 1899 – 1905	38
3 Venäläistämisuhka väistyy väliaikaisesti	41
4 Toinen sortokausi 1908 – 1917	42
5 Tie itsenäisyyteen	44

6	Vapaussodasta Jatkosodan jälkeiseen aikaan	49
II	LANKILAN KYLÄN TALOJA JA ASUKKAITA 1500-LUVULTA KARJALAN LUOVUTUKSEEN ASTI	
1	1500-luku	52
2	1600-luku	53
3	1700-luku	56
4	1800-luku	59
5	1900-luvun alkupuoli	62
	Lankilan kylän siirtäminen Kirvusta Rautjärveen	62
	Lankilan taloja ja asukkaita	64
	Lankilan kylän sankarivainajat	73
	Lankilan kylän sodissa haavoittuneet	74
	Sotavangeiksi joutuneet	74
	Taisteluissa kadonneet	74
III	YLIKUUNUN MONTOLAN SALOKYLÄ JA SIELLÄ ASUNEET KONTRAT 1900-LUVUN ALKU- PUOLISKOLLA	
1	Montolan kylä	76
2	Salokylässä 1900-luvun alkupuoliskolla asuneet Kontrat	77
IV	MUUTAMIA KURKISTUKSIA KIRVUN PUOLEN OLOIHIN JA ELÄMÄÄN 1800-LUVULLA	
1	Rahdinajo	80
2	Liikenneolot	84
3	Ulkomaankaupasta	85
4	Terveystenhoito	86
5	Viinan kotipoltto	89
6	Tilattoman väestön asema	91
7	Opetus- ja koulutoiminta Kirvussa	94

Pitäjänkoulu	94
Kiertokoulu	94
Kansakoulu	97
Rippikoulu	100
Kinkerit	101
Pyhäkoulu	102

V KONTRAN SUVUN HISTORIAA

1	Perimätietoa kantaissästä	105
2	Kantaissä tie suomalaisiin oloihin	105
3	Kontran suvun kantaäiti	107
4	Kantavanhempien perhe-elämä ja lapset	108
5	Ratsurykmentin trumpetistin toimenkuva	109
6	Vanhoja asiakirjoja, jotka liittyvät Hans Conradiin	111
7	Hans Conradin palkkaedut	122
8	Hans Conradin kaatuminen	122
9	Ratsumestari Prusi Henrikinpoika Töperi	123
10	Hindrich Conradin elämä ja lapset	124
11	Olavi Kontra ja hänen perheensä	125
12	Olavi Kontran nuoruuden hairahdus	127
13	Kontran suvun kaksi päähaaraa	128
14	Kontran suvun kytkökset Näräsen sukuun	130

VI MUISTELUKSIA KONTRAN SUVUN ELÄMÄSTÄ 1900-LUVUN ALKUPUOLELLA

1	Johannes Kontra katselee asioita Häselän näkö- kulmasta	133
2	Aino Piispa muistelee Antti Kontran talon elämää apunaan kasvinkumppaninsa Marjatta Pelkonen	147
3	Antti Kontra kertoo miten Ville Kontran talossa elettiin ja mitä lankilalaiset tekivät, eli kuten Antti sanoo: ”Sitä tikulla silmään, ken vanhoja muistelee, vaan kuitenkin kaikitenkin kerroin mitä muistin”	172

4	Elvi Kontran kertomuksen, mitä hän oli nähnyt appensa Pekka Kontran talossa ja mieheltään Edvardilta kuullut, on muistiin merkinnyt hänen poikansa Pekka Kontra lisäten sen, mitä itse on kuullut isältään	200
5	Elvi Piispasen, Eskojen sukuhaaran edustajan, muisteluksia Montolan Salokylästä	208
6	Desanttijuttu Jatkosodan ajalta	
	Johdanto	225
	Elvi Piispasen lähettämä kertomus	226
	Antti Kuisman usean puhelinhaastattelun yhteenveto	227
	Asiakirjojen kertomaa	229
	Yhteenveto	236
	Oikeuskäsittely ja tuomio	237
	SUKUTAULUT	238
	SUKUPOLVIKAAVIO	276
	HENKILÖHAKEMISTO	277
	KONTRAN NIMENKANTAJAT	289
	LÄHDELUETTELO	291

Lukijalle

Kontran suku, tämän tutkimuksen aihe, on vaimoni Marjatan äidin suku. Sen jäsenet elivät ja viljelivät maata noin 300 vuotta Lankilan kylässä, joka kuului Kirvun pitäjään ja myöhemmin Rautjärven kuntaan. Suvun juuret ovat epätavalliset suomalaiselle talonpoikaissuvulle, sillä ne johtavat kauas Keski-Eurooppaan, josta suvun kantaisä tuli Lankilaan 1600-luvun puolivälissä.

Suvusta on tehty v. 1980 suppea, kirkonkirjoihin perustuva selvitys, josta saa käsityksen eri ikäpolvista 1700-luvun puolivälistä lähtien, muttei aikaisemmilta ajoilta. Tässä tutkimuksessani on kirkonkirjojen lisäksi käytetty vanhoja maakirjoja sekä monia muita arkistolähteitä ja päästy ajassa sata vuotta kauemmaksi.

Olen kirjoittanut varsinaisen sukukronikan lisäksi verrattain laajan historiallisen katsauksen Suomen Karjalan oloista katsellen tapahtumia ikään kuin Lankilasta päin. On tuntunut tarpeelliselta jollakin tavalla saada sidotuksi suvun vaiheet paikkakunnan historiaan ja sitä tietä sijoitetuksi palaseksi suurempaa kokonaisuutta. Varsinkin, kun Kontran suku ei ole aivan tavallista lähtöä, kuten edellä on jo selvinnyt.

Sukukronikkaa varten on tietoja arkistojen asiakirjoista löytynyt kiitettävästi, mutta kylän historiaa niissä ei liiemmästi ole ollut, lukuun ottamatta talojen omistussuhteita. Kun monet asiakirjat on laadittu joko verotusta tai väestökirjanpitoa varten, ei niihin ole ilmeisesti saanutkaan mitään turhana pidettyä kirjoitella. Käräjien pöytäkirjoista sen sijaan on voinut saada aikalaillakin lisiä jonkin henkilön kuvaan tai tietoja paikkakunnan tapahtumista. Historian tutkimuksen kannalta on siis ollut onnellista, jos henkilö on joutunut ”leivättömän pöydän” ääreen, vaikkei tapaus tuolle henkilölle ole saattanut olla ollenkaan mukava silloin aikoinaan.

Historiallisen katsauksen yleisempi osa on paljolti sotahistoriaa, koska sodat ja muut levottomat ajat olivat leimaa-antavia sen aikaisille oloille Karjalassa, joka joutui Ruotsin ja Venäjän sotajoukkojen jalkoihin kerran toisensa jälkeen. Katsauksen aines on historiankirjoista, mukaan luettuina pitäjänhistoriat ja vastaavat, joita käsitellyltä alueelta on useita.

Historiallisten asioiden käsittely päättyy vuoteen 1944, mutta sukutaulut ja niistä johdetut sukupolvikaaviot ulottuvat nykypäiviin asti.

Tämän työn erään olennaisen osan muodostavat muistelukset Kontran suvun elämästä. Muistelijoina ovat olleet hyvämuistiset ikäihmiset Elvi Kontra, Johannes Kontra (10.1), Antti Kontra (9.15), Marjatta Pelkonen

(10.11), Aino Piispa (10.8), Antti Kuisma (10.54) ja Elvi Piispanen (10.55), jotka kokivat 1900-luvun alkupuoliskon tapahtumat kotikylissään nuoruuden vastaanottavaisin mielin.

Henkilötiedot 1800-luvun loppuun asti ovat olleet saatavissa yleensä arkistojen asiakirjoista. Kuluvan vuosisadan henkilötiedot sitä vastoin on jouduttu hankkimaan kyselyn kautta perheiltä suoraan. Kyselyssä on käytetty perhetietokortteja ja keräystyön ovat hoitaneet sukuhaaroittain yhteyshenkilöt Aino Piispa (10.8), Hilja Kemppinen (10.12), Elvi Piispanen (10.55), Erkki Kontra (10.24) ja Pekka Kontra (10.44). Täydentäviä tietoja on saatu monilta suvun jäseniltä suoraan.

Tähän kirjaan liittyy erillinen nide, johon on koottu monenlaista karttamateriaalia suvun entisiltä asuinsijoilta. Nide sisältää myös kokoelman valokuvia suvun jäsenistä ja kanssaihmisistä sekä erilaisista tapahtumista pääpainon ollessa ennen sotia kotona Karjalassa otetuissa kuvissa.

Yhteyshenkilöinä kuvien kokoamisessa ovat olleet jo aikaisemmin mainittujen henkilöiden lisäksi muutamat muutkin suvun jäsenet oman sukuhaaransa osalta.

Lausun kaikille tämän kirjan aikaansaamiseen vaikuttaneille henkilöille parhaimmat kiitokseni hyvin suoritetusta työstä sekä innostuneesta ja miellyttävästä yhteistoiminnasta.

Toivon, että tämä sukuhistoria antaa lukijalle aineksia muodostaa kuvan Kontran suvun vaiheista kolmen ja puolensadan vuoden ajalta sekä noiden aikojen oloista ja tapahtumista. Olkoon tämä samalla vaatimaton kunnianosoitus ja muistomerkki noille menneille, sitkeille sukupolville sekä muistutus suvun nuorille olla unohtamatta juuriaan.

Espoossa 31.12.2000

Arvo Pelkonen

I Suomen historiaa Viipurin karjalasta katsoen

— — — —	Pähkinäsaari 1323
	Täyssinä 1595
————	Stolbova 1617
— . — . — . — .	Uusikaupunki 1721
— . — . — . — .	Turku 1743
— — — — —	Rajasopimus Suomi – Venäjä 1811, Tartto 1920
— x — x — x — x —	Moskova 1940 ja Pariisi 1947
← —	Lankila ja Montolan Salokylä

Vanhaksi Suomeksi historiassa nimitetään kartassa näytetyn Turun rauhan 1743 ja rajasopimuksen 1811 välistä aluetta.

A JOHDANTO

Kontran suku syntyi Lankilan kylässä, jossa se uskollisesti eli lähes 300 vuotta. Vuonna 1939 Lankilassa oli viisi Kontran veljesten taloa, joissa väkeä yhteensä oli 38 henkeä, kun koko kylässä asukkaita oli 183 henkeä. Luultavasti sukua eläisi siellä vielä tänäkin päivänä, ellei sieltä olisi pakon edessä jouduttu lähtemään evakkotaipaleelle ensin Talvisodan jälkeen talvella 1940 ja toisen kerran Jatkosodan jälkeen syksyllä 1944.

Lankilan kylää ei enää ole olemassa. On olemassa vain muutamia kivijalkoja tähteenä entisistä rakennuksista ja metsittyneitä peltoja, kuten luovutetun Karjalan maaseudulla yleensäkin.

Lankilan kylä sijaitsi Rautjärven kirkolta vähän yli 10 km kaakkoon. Se oli Kirvun pitäjän pohjoisin kylä ennen sen liittämistä vuonna 1922 Rautjärveen. Kylän kautta kulki Kuunjoki ja sen etelärajalla sijaitsi Lankilanjärvi, kartoissa nimellä Salmijärvi.

Toinen Kontran nimeä kantanut sukuhaara asui vuonna 1939 Ylikuunun Montolan Salokylässä. Sukuhaara oli elänyt yhden perheen kokoisena Lankilassa vakinaisesti vuoteen 1865, jolloin alkoi sen kiertolaiselämä. Se päättyi Salokylään vuonna 1900, lähelle Ojajärven asemaa, josta silloinen perheen pää osti maatilan, jota saatiin viljellä vain 40 vuotta. Evakkotaival oli edessä täälläkin sekä Talvi- että Jatkosodan jälkeen.

Kun Karjala ensimmäisen kerran jaettiin Ruotsin ja Venäjän kesken vuonna 1323 Pähkinäsaaren rauhassa, valtakuntien välinen raja tuli kulkemaan vain muutaman kilometrin päähän Lankilasta koilliseen ja se oli tarkoitettu kulkemaan suunnilleen Ojajärveltä Ilmeelle, vaikkei sitä koskaan maastoon merkittykään. Raja pysyi tarkentuneena samalla paikalla melko tarkkaan 300 vuotta (1323 – 1617) ja myöhemmin vielä parikymmentä vuotta (1721 – 1743), kun sekä Täyssinän rauhan raja vuonna 1595 että Uudenkaupungin rauhan raja vuonna 1721 merkittiin Ojajärveltä Ilmeelle. Muun ajan raja oli kaukana Lankilasta, idässä aikansa ja myöskin lännessä.

Tuo raja jakoi Karjalan kahteen osaan, Viipurin(läänin) Karjalaan ja Käksälmen(läänin) Karjalaan. Edellinen, jossa Lankila ja Montola olivat, kuului Ruotsin valtakuntaan ja jälkimmäinen Venäjään.

B**VIIPURIN KARJALAN ASUTUKSESTA ESIHISTORIALLLISELLA AJALLA**

Esihistorialliseksi sanotaan aikaa, jolta ei ole jäänyt jälkipolville kirjallisia historiallisia tietoja.

Luultavasti ensimmäiset Lankilan tienoilla asuneet ihmiset ovat olleet kierteleviä metsästäjä- ja kalastajaryhmiä, joiden ”kansallisuutta” ei kannata ruveta edes arvailemaan. Myöhemmin siellä metsästelivät ja kalastelivat ennen suomalaisten tuloa ja heidän aikanaankin lappalaiset, jotka sitten pikkuhiljaa väistyivät pohjoiseen päin. Heistä on maamme nimistöön jäänyt paljon jälkiä, myös Lankilan seuduille. Vielä 1600-luvulla oli todistettavasti muutamia lappalaisperheitä lähialueilla mm. Ruokolahdella, jossa on vieläkin kylä nimeltään Haukilampi.

Ensimmäiset suomalaiset Lankilan seuduilla ovat olleet karjalaisia, jotka ovat nousseet Kuunjokea myöten veneillään erämaihin metsästysretkillään. Näiden erämiesten varsinaiset asuinpaikat olivat Vuoksen varrella jossakin Räisälän tienoilla tai Kuunjoen alajuoksulla. Muinaiskarjalaiset, edellä mainittujen erämiesten varhaiset esi-isät, olivat tulleet Laatokan kaakkoispuolelta rikkaiden riistamaiden houkuttelemina ja asuttaneet Laatokan länsi- ja luoteisrannat sekä Vuoksen rannat jo 800-luvulta alkaen. He pureutuivat kiinni sieltä nousevien isojen jokien suihin ja valtasivat vuosisatojen kuluessa näitä jokia kulkuteinä käyttäen erämaiden rikkaat riistamaat omaan hallintaansa.

Turkiseläinten metsästys ja turkiskauppa oli karjalaisten pääelinkeino vuosisadasta toiseen eikä vain karjalaisten vaan muidenkin suomalaisten heimojen. Turkiksilla ja nimenomaan kylmän Pohjolan turkiksilla, oli silloisissa etelän ja idän metropoleissa pohjaton, jatkuva kysyntä.

Kuunjoen lisäksi oli tämän puolen Karjalassa muutaman kymmenen kilometrin sisällä muitakin suuria jokia, joita myöten liikkumalla tapahtui myös aivan samanlaista erämaiden valtausta. Vuoksi oli tietysti ylitse muiden ja siitä Kuunjokeen päin Helisevänjoki. Se sai alkunsa Purnujärven seudulta ja Immolanjärvestä laskien monien järvien kautta, alajuoksultaan varsin mutkikasta reittiä Räisälässä Vuokseen. Kuunjoen koillispuolella oli vielä pari merkittävää jokireittiä, Ilmeenjoki ja Kokkolan – eli Hiitolanjoki. Ilmeenjoki alkoi Ilmeen kylän pienestä Aitjärvestä laskien Vuokseen juuri ennen Käkisalmea. Kokkolanjoki oli suurempi, koska

sen vedet tulivat suuresta Simpeleen järvestä. Se laski syvään lahteen n. 25 km Käkisalimesta luoteeseen. Ks. kartta 3.

Eränautinta-alue, jolle näitä mainittuja jokia nousten päästiin, oli useita tuhansia neliökilometrejä laaja ja aivan ehtymättömän rikas ottaen huomioon silloisen varsin rajallisen pyytäjäkunnan ja alkeelliset pyyntivälineet.

Kuitenkin se muodosti vain osan kaikkien karjalaisten koko eränautinta-alueesta. Tämähän käsitti suurimmillaan joskus 1100 – 1200 –luvuilla Karjalan kannaksen, alueen Laatokan länsirannalta Saimaan länsirannalle, Laatokan pohjoispuoliset erämaat johonkin Pieliselle asti sekä Mikkelin, Kuopion ja Savonlinnan tienoot hyvin laajalti.

Sekä Ruotsi että Venäjä himoitsivat näitä maita itselleen turkisrikkauksien vuoksi. Syntyi vuosisataisten kiistojen ja sotien sarja, jossa karjalaisten vähälukuisen ja sen tähden vähävoimaisen heimon edut joutuivat suurempien ja voimakkaampien polkemiksi. Kummallakin suurella vallalla oli apurinaan kirkko, ruotsalaisilla roomalaiskatolinen, venäläisillä kreikkalaiskatolinen. Nämä auttoivat kilvaten valtioita alistamaan Karjalan heimoa, jolta ryövättiin aineellisten etujen lisäksi vanha usko ja henkisen elämän pohja. Tilalle pakotettiin omaksumaan uusi uskonto, kristinusko, ja siihen perustuva elämäntapa. Samalla Karjala menetti aikaisemman, suhteellisen laajan itsenäisyytensä. Sen alue jaettiin v. 1323 Pähkinäsaaressa rauhassa Ruotsin ja Venäjän kesken kuten johdannossa on kerrottu. Raja tuli kulkemaan halki karjalaisten asuman ja nauttiman maan, siis kansa molemmin puolin rajaa oli samaa heimoa jaon jälkeenkin.

C

1500-LUVUN LOPPUPUOLEN TAPAHTUMIA

Raja pysyi Pähkinäsaassa sovitulla paikallaan 300 vuotta eteläiseltä, Suomenlahdesta Saimaaseen ulottuvalta osaltaan, siis Lankilankin kohdalla. Saimaan eteläreunalta pohjoiseen kulkevalta osalta Suomen karjalaiset Ruotsin valtiovallan yllyttäminä ja ruotsalaisten asevoimien varmistamina siirsivät nautinta-alueensa rajaa itäänpäin vähän kerrallaan perustaen pysyviä asuinpaikkojakin valtaamilleen alueille. Venäjän puolen karjalaiset harasivat kaikin voimin vastaan, mutta kun eivät saaneet riittävästi apua venäläiseltä sotaväeltä, kärsivät lopulta tappion ja joutuivat väistymään.

Edellä on muutamalla sanalla kuvattu se erittäin monipolvinen, parisataavuotinen ja verinen sotajakso, jonka loppuosaa kutsutaan 25-vuotiseksi sodaksi. Kysymys ruotsalais-suomalaisella taholla oli Pähkinäsaassa sovitun rajan siirtämisestä niin kauas itään kuin mahdollista. Koko sotajakso oli pääasiassa partioiden hyökkäilyä rajan yli molempiin suuntiin. Varsinkin rajaseudun kylät poltettiin ja ryöstettiin, useat moneen kertaan. 25-vuotista sotaa käytiin v. 1570 – 1595.

Lopulta pystyttiin tekemään rauha ja sopimaan Täyssinässä v. 1595, että raja pysyy Suomenlahdesta Saimaan eteläreunaan entisellä paikallaan, mutta siitä se lähtee uuteen suuntaan suunnilleen Saimaan itärantaa seuraan ja ylempänä vielä idemmäksi.

Tämä rajajärjestely oli ruotsalaisten mielestä vain osavoitto, joka ei tyydyttänyt heitä. Kun Ruotsi muutaman vuoden kuluttua rauhanteosta tunsikin olevansa riittävästi voimissaan, se käytti Venäjän tilapäistä heikkoudentilaa hyväkseen ja marssi Käkisalmen Karjalaan. Venäjä pakotti kuitenkin ruotsalaiset tulemaan sieltä pois, mutta muutaman vuoden kuluttua nämä hyökkäsivät sinne uudestaan ja pysyivät siellä. Tämä sota päättyi Stolbovan rauhaan v. 1617. Raja siirtyi pitkälle itäänpäin kohtaan, jossa sittemmin itsenäistyneen Suomen itäraja sijaitsi vuoteen 1940. Myös Inkeri kuului Ruotsin v. 1617 saamiin uusiin alueisiin.

D**1600-LUVUN OLOISTA**

Suomi kuului tärkeänä osana Ruotsin v. 1617 laajentuneeseen valtakuntaan, josta oli tullut suurvalta. Sillä oli hallinnassa esim. Itämeren itäpuolella suuria alueita, joita sen oli muiden valtaamiensa alueiden tavoin herkeämättä valvottava ja puolustettava. Alueiden entiset omistajat eivät tietenkään Ruotsin valtaa tunnustaneet ja niinpä v. 1618 syttyi Keski-Euroopassa sota, jota kesti peräti 30 vuotta ja jota on kutsuttu uskonso-daksi. Oikeampi nimitys olisi roomalaiskatolisen kirkon tukeman liittokunnan ja luterilaisen kirkon tukeman liittokunnan välinen valtataistelu.

Se oli kuuluisa 30-vuotinen sota, johon Suomenkin miehet joutuivat osallistumaan koko ajan. Tuo sota oli siitä merkillinen sota, johon suomalaiset osallistuivat, ettei sitä käyty Suomen maakamaralla. Yleensä oli ollut toisin, mutta kun Venäjä ei ottanut osaa sotaan, säästyi Suomen alue ja ennen muuta Karjala sotatoimien tuhoilta.

Saatiin elää rauhassa viholliselta, mutta sota löi kuitenkin leimansa kaikille elämän aloille. Sota vaati paljon miehiä ja emämaa Ruotsi piti huolen, että Suomi luovutti väkeä ja tavaraa sitä itseään enemmän. Maata rasisitti koko sodan ajan lähes jatkuva sotaväkeen otto, varustaminen, majoittaminen ja kuljetukset sekä monipuolinen huolto. Oli olemassa eräänlainen aluejärjestelmä. Läänit perustivat rykmenttejä ja kihlakunnat näihin komppanioita. Kun ne olivat kotimaassa esim. täydennettävänä eikä harjoituksia tai katselmuksia ollut, sotilaat asuivat hajautettuina taloissa, jotka oli heille määrätty. Talot kustansivat kaikki sotilaista johtuvat menot, ruuan, vaatteet, hevosen varusteineen, jos oli kysymyksessä ratsumies jne. Kruunu korvasi kaiken taloille siten, että ne saivat vastaavan alennuksen heille kuuluvista kruunun veroista. Sodan pitkittyessä tilanne esim. Viipurin Karjalassa oli maakirjojen mukaan sellainen, että talon kuin talon piti huoltaa sotilas, ellei sitten ollut läänitettynä jollekin ylhäiselle henkilölle tai sotilaspäällystöön kuuluvalla.

30-vuotinen sota loppui v. 1648, mutta esim. Viipurin ratsurykmentti joutui toimimaan ”valvontakomission” tehtävissä Baijerissa vielä pari vuotta rauhantulon jälkeen. Se palasi v. 1650 kotimaahan ja hajautettiin palkkatiiloilleen maalaiskyliin ympäri lääniä.

Ei kestänyt kuin muutaman vuoden, kun joukkoja tarvittiin taas Keski-Euroopassa, jossa oli syttynyt sota Ruotsin ja Puolan välille v. 1655. Sinne joutui myös Viipurin ratsurykmentti, jonka Jääsken komppania kärsi

keväällä 1656 hyvin raskaan tappion, joka kohdistui erittäin kipeästi myös syntymässä olleeseen Kontran sukuun. Tästä kerrotaan enemmän toisessa yhteydessä.

Ruotsi oli joutunut viemään Puolaan joukkoja Suomesta niin paljon, että puolustuskyky täällä oli heikentynyt lähes olemattomaksi. Tämän huomattuaan Venäjä arvioi voivansa aloittaa kauan haaveilemansa Käkisalmen Karjalan palauttamisen itselleen. Se hyökkäsi ilman sodanjulistusta rajan yli ja sai pian haltuunsa laajoja alueita, jotka se miehitti. Ruotsin ei auttanut muu kuin palauttaa nopeasti joukkoja Puolasta. Se pääsi kaikkensa yritettyään niskan päälle ja venäläisten oli peräydyttävä rajan taa. Käkisalmen Karjalan kreikkalaiskatoliset karjalaiset alkuperäisasukkaat olivat ottaneet venäläiset uskonveljet vastaan pelastajina Ruotsin sietämättömästä sorrosta. He olivat liittyneet taistelemaan venäläisten rinnalla miehitysjoukkoja ja luterilaisia siirtolaisia vastaan. Sodan saaman käänteen takia myös heidän oli lähdettävä suinpäin Venäjälle, pakomatalle, joka jäi lopulliseksi siirtymiseksi uusiin oloihin. Tämä pakolaisaalto huomioiden oli Ruotsin Stolbovan rauhassa saamasta Käkisalmen Karjalasta Venäjälle paennut n. 90 % sen kreikkalaiskatolisesta alkuperäisväestöstä. Heidän jälkeläisiään ovat mm. Tverin karjalaiset lähellä Moskovaa. Autioiksi jääneille tiloille muutti varsinkin Savosta ja Viipurin Karjalasta siirtolaisia, joiden jälkeläisiä taas olivat suurimmaksi osaksi ne karjalaiset, jotka joutuivat Talvisodan ja Jatkosodan jälkeen lähtemään evakkoon entisen Käkisalmen Karjalan alueelta muualle Suomeen. Ja lopullinen matka sekin on ollut, vaikka toiseen suuntaan.

Aivan vuosisadan lopussa kohtasi koko Pohjois-Eurooppaa suuri onnettomuus, peräkkäiset katovuodet. Niistä on kerrottu kappaleessa II:2.

E**1700-LUVUN TAPAHTUMIA****1****Suuren Pohjan sodan alku. Pietarin kaupungin perustaminen**

Ruotsista tuli suurvalta 1600-luvun alussa. Asemaansa pöngittääkseen se joutui käymään eri asteisia kahinoita lähes koko vuosisadan sekä Keski-Euroopassa että pohjoisempana, myös Suomessa, kuten aikaisemmin on kerrottu.

Ne valtiot Ruotsin ympärillä, joiden etuja tämä oli laajennuspyrkimyksissään loukannut, kyttäsivät kaiken aikaa oikeata tilaisuutta vastatoimenpiteisiin. Ne olivat huomanneet, etteivät Ruotsin voimavarat ajanmittaan millään riitä valtaamiensa alueiden pitämiseen. Ruotsissahan oli asukkaitakin vain n. 2,5 milj., kun myös Suomi laskettiin mukaan.

Kun v. 1697 Ruotsin kuninkaaksi tuli vain 15-vuotiaana täysi-ikäiseksi julistettu Kaarle XII, näytti tilaisuus tulleen ja syntyi Ruotsia vastaan suuri liittokunta, jolla kuitenkin ei ollut selkeää yhteistyösopimusta. Liittokuntaan kuuluivat Tanska, Puola, Saksi ja Venäjä. Näistä Tanska, Saksi ja Venäjä sopivat yhteisestä hyökkäyksestä Ruotsia vastaan, joka piti aloittaa vuoden 1700 talvella. Alkuun sotaa käytiin Baltiassa ja Tanskassa ja sen jälkeen Puolassa, joissa kaikissa paikoissa Ruotsi poisti sitä uhkaavan vaaran vastahyökkäyksillä.

Venäjäällä oli hallitsijana vähän aikaa sitten valtaan noussut Pietari I, joka oli oleskellut kruununperijänä ollessaan Länsi-Euroopassa, lähinnä Hollannissa, jossa hän oli perehtynyt mm. kansainväliseen kauppamerenkulkuun, laivanrakennukseen ja sotataitoon. Venäjä oli takapajuinen maa, jonka Pietari halusi uudenaikaistaa lisätäkseen sen mahtia. Hänen mielestään se oli mahdollista vain siten, että Venäjä kehittyi riittävän voimakkaaksi merivallaksi, joka pystyy tasaveroiseen kilpailuun Länsi-Euroopan suurten merivaltojen kanssa Itämeren kautta.

Pietari kehitti suunnitelman, johon sisältyi Suomenlahden pohjukan valtaaminen, sota- ja kauppasataman sekä suuren kaupungin perustaminen sinne. Lisäksi siihen kuului kaiken tämän sotilaallinen varmistaminen ja suojaaminen.

Suunnitelmien toteuttamiseksi oli Ruotsin valta murrettava Inkerissä ja hyvän matkaa Suomenlahden rantaa sen etelä- ja pohjoispuolella sekä

Laatokalla. Oli vallattava Nevan päiden linnoitukset Pähkinälinna ja Nevanlinna ja kauempana olevan toisen Suomenlahden ja Laatokan välisen yhdysreitlin linnoitukset, Viipurin ja Käkisalmen linnat. Oli vielä vallattava riittävä varmistusvyöhyke edellisistä tavoitteista eteenpäin. Ilmiömaisella tarmokkuudellaan hän toteutti suunnitelmansa vähääkään välittämättä kustannuksista ja aiheuttamistaan alamaistensa kärsimyksistä ja ihmishenkien menetyksistä.

Ensimmäinen suuri taistelu venäläisarmeijan ja ruotsalaisten joukkojen välillä käytiin marraskuussa 1700, kun venäläiset olivat tulleet yrittämään Narvanlinnan valtausta. Paikalle kiirehtinyt Kaarle XII 10 000 miehen kanssa löi 3-kertaiset venäläisjoukot, niille suurin tappioin. Kaarle keskittyi tämän jälkeen kokonaan sotaan Puolaa vastaan päästään Pietarin vahvistamaan ja järjestämän joukkojaan kaikessa rauhassa. Tässä Kaarle teki suuren virheen.

Pietari valtasi v. 1702 Pähkinälinnan ja Nevanlinnan saaden Suomenlahden pohjukan valtaansa. Ruotsalaisten maayhteys Kannakselta Baltiaan katkesi lopullisesti nyt, sillä Inkeri oli jo aikaisemmin joutunut venäläisten haltuun.

Vuonna 1703 Pietari ukaasilla määräsi perustettavaksi Nevan suiston Jänissaarelle linnoituksen, joka sai nimen Pietari-Paavalin linnoitus. Siitä lasketaan Pietarin kaupungin rakentamisen alkaneen. V. 1704 alkoivat linnoituksen rakennustyöt Nevajoen suun edustalla olevalla Retusaarella. Näin sai alkunsa myöhemmin hyvinkin tunnettu Kronstadtin linnoitus. Ruotsalais-suomalaiset joukot yrittivät kykyjensä mukaan häiritä näitä töitä mutta venäläiset vastasivat hyökkäyksiin järjestämällä v. 1704 hävitysretkiä Kannakselle lähelle Viipuria. Tammikuussa 1705 hyökkäsi suuri venäläisjoukko Sortavalaan. Se tuhosi täydellisesti kaupungin ja ympäröivää pitäjää sekä Jaakkiman pitäjää. Jo aikaisemminkin v. 1701 – 1704 tekivät venäläiset hävitysretkiä useaan paikkaan Kannaksella ja myös Laatokan pohjoispuolella.

Vuonna 1706 hyökkäsi huomattavan suuri venäläisjoukko Viipuria vastaan ja aloitti piirityksen. Neljän päivän tykistötulituksen jälkeen se kuitenkin poistui yllättäen. Tämä oli ensimmäinen Viipuria vastaan tehty hyökkäys tässä sodassa.

Seurasi pari vuotta rajoitettujen kahakoiden aikaa. Niille kuten aikaisemmillekin kahakoille oli ominaista, että vihollisen alue hävitettiin aina perusteellisesti siellä, missä liikuttiin.

Suuri riesa Karjalan väestölle olivat ryöstelevät omien sotilaiden partiot. Niitä oli yleensä kyllä aivan laillisesti käsketty keräämään esim. elintarvikkeita, mutta ne ylittivät valtuuksiaan ja sen lisäksi kohtelivat rahvasta hyvin törkeästi.

2

Sota jatkuu, koko Suomi vallataan

Kesällä v. 1708 yritti Suomessa olevien ruotsalaisjoukkojen ylipäällikkö kevennyshyökkäystä Inkerinmaalle mutta lyötiin takaisin.

Kuningas Kaarle XII oli jo vuodesta 1708 seikkaillut Puolasta Venäjälle aikomuksenaan lyödä Pietari I:n pääarmeija, mutta Pietari väisti eikä antautunut taisteluun. Vasta kesäkuussa 1709 ratkaisutaistelu syntyi Pultavan kaupungin luona Etelä-Venäjällä, kun Kaarle oli pahasti alivoimainen. Ruotsin armeija kärsi murskatappion ja Kaarle itse joutui pakenemaan Turkkiin. Suurin osa armeijasta antautui ja lopulta tuhoutui sota-vankeudessa.

Pultavan taistelu merkitsi Ruotsin suurvalta-aseman täydellistä romahtamista ja pääarmeijan tuhoutumista.

Pietari voi taas keskittyä Suomen suunnan asioihin. Hän valtasi kesäkuussa 1710 Viipurin linnan ja syyskuussa Käkisalmen linnan. Venäläiset pystyivät tästä lähtien valvomaan kaikkea liikennettä Laatokalla.

Venäjä joutui käymään v. 1711 aikana sotaa Turkkia vastaan ja Suomen suunta rauhoittui. Venäläisten johto aloitti henkisen sodankäynnin suomalaisia vastaan lähettämällä Suomen kirkoissa, siis Ruotsin hallussa olevalle alueelle, luettavaksi julistuksen, joka sisälsi ne ehdot, joita noudattaen voitiin aikaansaada rauhallinen siirtyminen Ruotsin vallan alaisuudesta Venäjän valtaan. Luvattiin säilyttää olevat olot, lait ja uskonto mutta vastapalveluna oli vannottava uskollisuuden vala Venäjän keisarille. Vala oli pakollinen, sillä vastaanpanijoita rangaistaisiin ”tulella ja miekalla”, näin uhattiin. Venäläiset olivat propagandassaan varmoja valtausaikheidensa onnistumisesta, eikä ollenkaan ilman perusteita, niin heikko Ruotsi oli. Ruotsalaiset luetuttivat vastajulistuksen samoissa kirkoissa kieltäen rangaistuksen uhalla valan keisarille.

Ruotsalaiset pystyivät käyttämään tätä taisteluiden suvantovaihetta hyväkseen kokoamalla häikäilemättömällä väenotolla niin suuren nostovä-

kijoukon kokoon, että yrittivät v. 1711 saada Viipurin linnan valloitetuksi takaisin, mutta epäonnistuivat.

Venäläiset ja ruotsalaiset hyökkäilivät toistensa tukikohtiin vuorotellen. Ruotsalaiset eivät pahasti alivoimaisina pystyneet estämään sitä, että venäläiset valtasivat Käkisalmen Karjalan alueen jo v. 1711 alkupuolelta lähtien. Myös Viipurin Karjala, esim. Kirvun tienoo, näyttää joutuneen samoihin aikoihin venäläisten haltuun.

Tämän jälkeen ei rahvaalle jäänyt valinnan mahdollisuutta, se vannoi uskollisuutta keisarille. Niin vannoiivat kirkkojen kappalaisetkin, jotka yleensä jäivät paikoilleen. Sen sijaan kirkkoherrat eivät yleensä vannonneet, koska he olivat vannonneet aikoinaan valan Ruotsin kuninkaalle. He muuttivat joukoittain Ruotsiin.

Keväällä 1713 venäläiset nousivat maihin Helsingin ja Porvoon seuduilla. Pääjoukko marssi Viipurista syvemmälle Suomeen. Ruotsin joukot eivät pystyneet paljonkaan pidättelemään venäläisiä. Suomen valtaus oli loppuun suoritettu v. 1714, vain Kajaanin linna sinnitteli vuoteen 1716 asti.

3

Suomi miehitetään, Isoviha

Sitä mukaa, kun venäläiset olivat saaneet alueita haltuunsa, he jättivät sinne sotilaita miehitysjoukoiksi. Niiden tehtävänä oli valvoa siviiliväestöä, torjua ruotsalais-suomalaisen partioiden toimintaa ja suorittaa elintarvikkeiden ja rehun hankintaa talonpojilta, joka oli pakko-ottoa, jos ei suorastaan ryöstöäkin.

Ruotsalaisten joukkojen sissiosastot toimivat varsin aktiivisesti ja ne menestyivät hyvin häirintä- ja hävitystehtävissään paikallistuntemuksensa ja rahvaan tuen avulla. Tuo rahvaan tuki aikaa myöten väheni, koska venäläiset kostivat talonpojille surmaamalla heitä ja polttamalla heidän talojaan. Rahvas oli lopulta jyrkästi partioita vastaan, haluten sissitoiminnan kokonaan loppuvan, koska venäläiset rupesivat umpimähkään ottamaan kostonsa kohteeksi kenet tahansa, selvittämättä yhtään, oliko tällä sissien avustamisen kanssa tekemistä vaiko ei. Sissien oli suorastaan ryöstettävä tarvitsemansa tavarat. Ruotsin sodanjohto lahden toiselta puolelta antoi tiukkoja käskyjä jatkaa ja tehostaa sissitoimintaa vaikeuksista välittämättä, sillä se oli sillä hetkellä ainoa tapa painostaa venäläisiä rauhantekoon ja Suomen takaisin luovutukseen.

Tavaroiden pakkoluovutukset sietorajoille saakka ja alituinen koko omaisuuden ja hengen menetyksen pelko tuotti tuona kymmenkunta vuotta kestäneenä aikana rahvaalle suunnatonta kärsimystä. Ja sen joutui kestämään kansa, joka n. 15 vuotta aikaisemmin oli kokenut hirvittävät nälkävuodet, jolloin Suomen puolimiljoonainen kansa oli vähentynyt noin neljänneksellä.

Tämä miehityskausi kulkee Suomen historiassa nimellä Isoviha, joka hyvin ilmentää niitä tunteita, joita tuo aika kansassa herätti ja herättää yhä.

Miehitysaikaa kesti koko Suomessa v. 1721 solmittuun Uudenkaupungin rauhaan saakka.

Miehityskauden tapahtumista ei Kirvun pitäjästä ole säilynyt jälkipolville oikeastaan mitään tietoja, kirjallisia sen paremmin kuin suullisiakaan. Tiedetään kyllä, että Kirvun kappeliseurakunnan pappina oli v. 1704 – 1714 Kristoffer Bonsdorff ja v. 1714 – 1728 Andreas Orreus, mutta heidänkään tekemisistään ei ole jäänyt kertomuksia. Karjalassa piti kyllä aloittaa kirkonkirjojen pito jo 1700-luvun alussa mutta ne ovat alkaneet vasta Isonvihan jälkeen. Veronmaksuluetteloita, siis maakirjoja ja henkikirjoja, ei pidetty koko miehityksen aikana siitä syystä, ettei ollut mitään säännöllistä veronkantoa, vaan miehittäjä keräsi, mitä tarvitsi ja irti sai ja keneltä sai. Ruotsin vallan ajoiltahan juuri näiden maa- ja henkikirjojen kautta on välittynyt hyvin paljon tietoja jälkipolville.

Lankilan kylän asukkaiden elämää sotatoimien ja miehityksen aikana voidaan vain arvailla. Uudenkaupungin rauhan rajakartan mukaan kulkee tie Kirvun kirkolta ja Inkilästä Ilmeelle Lankilan kylän kautta. Kun venäläiset joukot tekivät hävitys- ja ryöstöretkiään tai hyökkäsivät Savonlinnan suunnassa olleita ruotsalaisjoukkoja vastaan, he joutuivat kulkemaan tätä tietä ja siis käymään Lankilassa. Kylän asukkailla ei niihin aikoihin liene ollut muuta mahdollisuutta kuin paeta piilopirteilleen säästääkseen henkensä. Tuntuu lähes varmalta, ettei itse kylä ilman huomattavia vaurioita selvinnyt, vaikkei sodanjälkeisissä asiakirjoissa tästä mitään mainita-kaan.

4

Uudenkaupungin rauha

Suuri Pohjan sota, joka oli syttynyt v. 1700, oli johtanut Ruotsin surkeaan asemaan kestätyään miehityskausineen yli kaksikymmentä vuotta.

Kuningas Kaarle XII oli paossa Turkissa, Baltian maat ja Suomi menetetty Venäjälle ja Ruotsin armeijat yksi toisensa jälkeen tuhottu ja hajotettu. Ruotsi oli Venäjän armoilla.

Ranska rupesi välittäjäksi rauhanteossa, joka tapahtui Uudessakaupungissa vuonna 1721. Venäjä nöyryytti polvilleen lyötyä Ruotsia vielä rauhanneuvotteluissakin. Venäjän valtuutetut tulivat huhtikuuksi sovittuun neuvotteluun muina miehinä vasta toukokuussa. Ruotsi joutui luovuttamaan Venäjälle Baltian maat kokonaan, Käkisalmen läänin ja Viipurin läänin eteläosan Vironlahdelle saakka, jolloin Viipurikin jäi venäläisille. Venäjä oli neuvotteluissa pitkään vaatinut koko Suomea itselleen, luultavasti vain taktisista syistä, mutta sitkeissä kädenväännöissä taipunut palauttamaan suurimman osan siitä kuitenkin takaisin Ruotsille.

Sekä Kirvun että Jääsken pitäjien eteläosat liitettiin Venäjään. Raja oli nyt lähes kokonaan eri paikassa kuin aikaisemmat rajat täällä, mutta n. 50 km pitkä rajan osa Saimaan etelärannalta etelään kulki samassa paikassa kuin Pähkinäsaaren ja Täyssinän rauhojen rajat olivat kulkeneet. Lankilan kohdalla raja tuli täten jo kolmannen kerran samaan kohtaan vain muutaman kilometrin päähän ja Lankilasta tuli jälleen Ruotsi-Suomen rajaseutukylä runsaan 100 vuoden ”sisämaakauden” jälkeen.

Suuri Pohjan sota oli Suomen ja varsinkin Karjalan historiassa laaja murrosvaihe, kahden aikakauden vedenjakaja. Venäjän tsaari Pietari I, Pietari Suureksi myöhemmin ylistetty, tavoitteli valloitusotaan lähtiessään pääsyä Itämerelle ja perustamansa Pietarin kaupungin turvallisuutta. Kummankin päämäärän tarvitsemat aluevaltaukset hän pystyikin suorittamaan. Se, missä kunnossa valloitetut alueet olivat ja oliko niistä mitään taloudellista hyötyä Venäjälle, oli toisarvoista. Pietari Suuresta on sanottu, että hän toi Venäjälle lännen tapoja ja teknologiaa, muttei arvoja ja hallitusmenetelmiä.

5

Uudenkaupungin rauhan jälkeinen aika

Rauhan teossa Ruotsi joutui luovuttamaan Venäjälle Viipurin ja Savonlinnan läänin eteläosan. Sen mukana meni Viipurin kaupunkikin. Raja, joka lähti Virolahdelta kulki vanhalle Täyssinän rauhan rajalle niin, että eteläosa sekä Jääskestä että Kirvusta jäi Venäjän puolelle. Läänin Ruotsille jääneestä osasta muodostettiin Kymenkartanon lääni, jonka pääkaupungiksi tuli Lappeenranta.

Sotilaallisesti Suomen suunta oli täysin puolustuskyvytön. Rajan siirryttyä rauhanteossa oli menetetty rajalinnoitukset. Suomen armeijassa, joka tuotiin Ruotsista takaisin, oli vain n. 2 000 miestä. Tämä ei riittänyt mihinkään, ja kun Suomesta ei täydennystäkään pystytty saamaan, tuotiin ruotsalaisia ja saksalaisia lisäjoukoiksi. Nämä eivät kuitenkaan viipyneet kauan. Kymenkartanon läänin miehistä perustettiin Karjalan ratsueskadroona ja Kymenkartanon läänin jalkaväkipataljoona. Vain vähäisiä linnoitustöitä pystyttiin suorittamaan sotaväsymyksen ja varojen puutteen takia.

Sodan ja miehityksen aikana Suomesta oli viety Venäjälle n. 10 000 henkeä, joista takaisin palasi vain alle puolet, heistä viimeiset yli viiden vuoden kuluttua rauhan tulosta. Rauhansopimuksessa oli sovittu heidän palauttamisestaan mitä pikimmin, mutta venäläiset isännät, joiden palvelijoina tai orjina vangit olivat, eivät olleet halukkaita luopumaan edullisesta työvoimasta. Huomattava osa vangeista lienee sijoitettu Pietarin kaupungin ja Kronstadtin linnoituksen rakennustöihin, joissa työväen olosuhteet olivat epäinhimilliset. Sairastumis- ja kuolemisriski oli erittäin korkeata luokkaa. Onkin sanottu, että Pietarin kaupunki on rakennettu ”luiden päälle”.

Sitä mukaa, kun venäläiset joukot väistyivät Suomesta, palautettiin ruotsalainen hallinto- ja oikeusjärjestelmä voimaan. Ruotsiin paenneet virkamiehet, mm. nimismiehet ja papit alkoivat palailla takaisin. Monet heistä olivat joutuneet viettämään varsin puutteenalaista elämää evakossa, joten he hyvin halukkaasti tulivat tuttuihin oloihin Suomessa, jossa saivat entiset työpaikkansa takaisin. Kaikkia avoimia virkoja ei kylläkään saatu täytetyiksi, mutta joillakin aloilla toipuminen tapahtui varsin nopeasti, esim. ensimmäiset käräjät useimmissa tuomiokunnissa voitiin pitää jo rauhantekoa seuraavana talvena.

Koko Suomi oli ryöstetty ja riistetty maa rauhan tullessa. Puutetta lisäsivät toistuvat huonojen satojen vuodet. Että maa pikkuhiljaa rupeaisi pääsemään jaloilleen, talonpojille annettiin ennen miehitysaikaa jääneet verorästit anteeksi mutta useimmiten tämä ei riittänyt, vaan on arvioitu, että puolet Suomen tiloista saivat vapautuksen veronmaksusta muutamiksi vuosiksi.

Rauhanteon jälkeisistä ensimmäisistä maakirjoista näkee selkeästi, miten ratkaisevasti sotaväki oli huvennut. Mm. Jääsken kihlakunnan alueelta näyttävät sotilaspalkkatilat lakkautetun lähestulkoon kaikki.

Mutta revanssihenki eli Ruotsissa, sillä menetetty suurvalta-asema ei ollut unohtunut. Ajatus menetetyn itärajan palauttamisesta voimistui sotasäilyksen väistyessä 1730-luvun alkupuolella. Kostosotaa kannattavista ryhmistä yksi huomattavimmista oli Uudenkaupungin rauhan jälkeen hajotettujen rykmenttien lakkautuspalkalle joutuneet upseerit.

Ennen pitkää tuo suuntaus voitti Ruotsin valtaneuvostossa ja valtiopäivillä ja siitä seurasi taas sota Venäjää vastaan.

6

Hattujen sota ja Pikkuviha

Vain 20 vuotta kesti rauhan aikaa ja taas Ruotsi oli sodassa Venäjää vastaan. Ja kuten aina ennenkin, oli Suomi ja Karjala taistelutantereena.

Venäjällä oli käynnissä kruununperimyssota. Kruununperimijänä oli Pietari Suuren tytär Elisabet. Ranska, jolle olisi ollut etua, että Elisabet olisi tullut hallitsijaksi, yllytti Ruotsia julistamaan sodan Venäjälle ja sen silloiselle johdolle. Ruotsalaiset aloittivat keskustelut Elisabetin kanssa ja vaikka Elisabet lupaili vain hyvin epämääräisesti, ruotsalaiset katsoivat heillä olevan hyvät mahdollisuudet saada koko Uudenkaupungin rauhassa menetetty alue takaisin, jos Elisabet pääsee valtaistuimelle. Ruotsalaisten johtavissa piireissä vallitsi uskomattoman epärealistinen voitonvarmuus. Se perustui vain suurvalta-ajan muistoihin Ruotsin sotilasmahdistusta. Kaikkea välttämätöntäkin puuttui, päällellyt oli yli-ikäistä ja ajastaan jälkeen jäänyttä eikä joukoilla ollut entistä taisteluhenkä.

Ruotsi aloitti sodan heinäkuussa 1741, mutta sen joukoissa alkoi silloin juuri raivota vaikea kulkutauti, joten ei ollut kumma, että venäläiset pystyivät aiheuttamaan ruotsalaisille verisen tappion Lappeenrannassa ja valtaamaan sen elokuussa samana vuonna. Venäläiset vetäytyivät rajan yli omalle puolelleen ryöstettyään kaupungin ja ympäristön.

Hattuhallitus – Ruotsissa oli silloin vallassa ns. hattupuolue – lähetti Suomeen uusia joukkoja, niin että koossa oli n. 20 000 miestä. Vasta marraskuussa hyökkäys pääsi käyntiin erilaisista vastuksista johtuen. Pietarissa ruotsalaisten hyökkäys sai aikaan suurta levottomuutta ja hämminkiä. Elisabet pystyi tätä hyväkseen käyttäen kaartin avulla kaappamaan vallan siellä. Joulukuussa 1741 Elisabet tarjosi Ruotsille aselepoa, jonka Ruotsi hyväksyi ja veti joukkonsa rajan yli takaisin.

Elisabet, jolla ei ollut aikomustakaan luovuttaa isänsä valtaamia alueita, sanoi aselevon irti helmikuussa 1742. Tämä oli suuri yllätys ruotsalaisille, kun autetusta tulikin yhtäkkiä hyökkäävä vihollinen. He pyysivät aselepoon pidennystä, mutta turhaan.

Talvi ja kevät olivat molemminpuolisten partiokahakoiden ja propagandasodan aikaa. Vasta kesäkuussa venäläiset lähtivät hyökkäämään 25 000 miehen voimin Suomenlahden rantatietä länteen. Ruotsin armeijan peräytyminen muuttui suoranaiseksi paoksi ja se antautui Helsingin lähellä. Ruotsalaiset joukot laivattiin Ruotsiin ja suomalaiset hajautettiin koiteihinsa. Samoihin aikoihin antautuivat myös Hämeen- ja Olavinlinna.

Koko Suomi jäi taas Venäjän valtaamaksi ja miehittämäksi. Nyt ei syntynyt niin suurta pakoa Ruotsiin kuin Suuren Pohjansodan aikana 30 vuotta aikaisemmin. Jopa ruotsalainen esivaltakin esitti toivomuksen, että virkamiehet jäisivät paikoilleen.

Miehitysaika ei koko maata ajatellen muodostunut yhtä ankaraksi kuin Isovihan aika. Sen tähden tätä uutta miehityskautta kutsutaankin historiassa Pikkuvihasiksi ja myöskin siksi, että se kesti vain kolmisen vuotta. Ankarimmiksi rasituksiksi muodostuivat nytkin miehitysarmeijan majoitus, muonitus ja kyyditys.

Rauha tehtiin Turussa elokuussa 1743. Taaskaan ruotsalaiset eivät joutuneet luovuttamaan koko Suomea, vaikka se oli kokonaan vallattu. Uusi raja kulki Kymijoen suusta pohjoiseen Mäntyharjulle, sieltä Puumalan kautta Savonlinnan lähelle ja sieltä kaaressa kaupungin pohjoispuolitse itään Saimaan vesistön poikki. Aikamoisen kappaleen Suomea venäläiset pystyivät siis jälleen saamaan haltuunsa. Rajan kulkua ei koskaan merkitty maastoon. Venäläisille jäi nyt taas lisää suomalaisia kaupunkeja, Hamina, Lappeenranta ja Savonlinna.

Turun rauhan jälkeen koko Jääskén kihlakunta kuului Venäjän valtakuntaan, ensin seitsemänkymmentä vuotta täydelleén liitettynä ja sataviisi vuotta autonomisen Suomen suuriruhtinaskunnan osana Suomen itsenäistymiseen 6.12.1917 asti.

7

Jääskén kihlakunnan kärsimiä tuhoja Pikkuvihan aikana

Vaikka hävitykset yleensä Suomessa Pikkuvihan aikana olivat vähäisemmät kuin Isonvihan aikana, ne silloisen itä- ja kaakkoisrajan pitäjissä olivat päinvastoin erittäin paljon suuremmat.

Koko Jääsken kihlakunta, Jääski, Kirvu, Joutseno, Ruokolahti ja Rautjärvi, joutui heti sodan alussa ryssien hävitys- ja ryöstövimman kohteeksi. Kirkkoja ryöstettiin ja särettiin, pappiloita poltettiin ryöstön jälkeen, samoin kuin kokonaisia kyliäkin. Jos asukkaat eivät ehtineet paeta piilopirtteihinsä, heidät otettiin vangiksi tai surmattiin. Vangit vei vihollinen mukanaan ja he joutuivat palkattomaan työhön esim. Pietarin rakennuksille.

Jääsken ja Kirvun kylistä 90 % ryöstettiin ja poltettiin, Joutsenon kylistä 80 %, mutta syrjemmässä, Ruokolahdella ja Rautjärvellä, tuho oli alle 50 %.

Lankilan ja sen lähikylien hävitys oli perusteellinen, kuten seuraavasta luettelosta voidaan nähdä.

Lankila:	Kylän 5 taloa poltettu ja perin pohjin ryöstetty. (Kylässä vain 5 taloa)
Hynnillä:	Kylän 2 taloa poltettu ja kasakat ryöstäneet omaisuuden.
Siisiälä:	Kylän 2 taloa poltettu ja ryöstetty, 1 säilynyt.
Pien-Ilmee:	Kylän 2 taloa poltettu ja omaisuus perinpohjin ryöstetty, samoin 3 henkilöä viety.
Miettilä:	Kylän 15 taloa poltettu, 1 säilynyt, ryöstetty ja hävitetty.
Riikola:	Kylän taloista 1 hävitetty, 2 säästynyt.
Rätykylä:	Kylän 2 taloa poltettu, 1 säilynyt, ryöstetty.
Vallittula:	Kylän 3 taloa poltettu, 1 säilynyt, karja ryöstetty.
Vasikkala:	Kylän 3 taloa poltettu ja ryöstetty.

Roinilasta ja Ylikuunusta ei ole mainintoja.

8

Myöhemmät sodat

Kirvun pitäjä, johon Lankilakin kuului, oli Turun rauhassa v. 1743 joutunut liitetyksi Venäjän keisarikuntaan. Raja oli kaukana Saimaan selkien takana, joten seuraava Suomen kamaralla käyty Venäjän ja Ruotsin välinen sota, nk. Kustaa III:n sota, ei välittömästi vaikuttanut seudun elämään. Jos sitä edes seurattiin, tarkkailtiin sitä nyt rintamalinjan toiselta puolen kuin ennen.

Sota alkoi heinäkuussa 1788 ja sitä käydä nyhjättiin syksyyn saakka. Talvi huilattiin, molempien joukot oli vedetty talvileireihin selustan maa-laiskyliin. Tositoimiin päästiin vasta v. 1789 kesäkuussa. Kuuluisin maa-taistelu käytiin 13.6.1789 Porrassalmella lähellä Mikkeliä ja Ruotsille voitokas meritaistelu 8.7.1790 Ruotsinsalmella Kotkan edustalla. Rauha tehtiin kohta Ruotsinsalmen taistelun jälkeen 14.8.1790 Värälässä. Rajat jäivät ennalleen.

Ruotsi oli kyllä käynyt yhden sodan tätä ennenkin, sodan Preussia vas-taan v. 1757 – 1762, jota on kutsuttu Pommerin sodaksi. Sen aloitti Ruot-si luullen voivansa laajentaa Keski-Euroopassa vielä pitämäänsä aluetta mutta ei onnistunut vaan rajat jäivät entiselleen. Tämä sotahan oli karja-laisille kylläkin aivan ulkopuolinen asia, koska Karjala ei kuulunut enää Ruotsin valtakuntaan. Mutta eräässä suhteessa tämä sota oli merkityksel-linen myös heille. Nimittäin, kun sotaväki palasi Pommerista Ruotsin Suomeen, sotilaat toivat repuissaan perunoita, joita olivat oppineet Sak-sassa syömään, istuttivat niitä maahan ja kohta niiden ”jälkeläiset” löysi-vät tiensä Karjalaankin. Peruna tuli nauriin kilpailijaksi muttei sen leviä-minen mitenkään helposti käynyt, sillä ”naurispuolueella” oli vankka kannatus, varsinkin varttuneemman väestön keskuudessa. Aikaa kului monia vuosikymmeniä, ennen kuin peruna oli levinnyt kaikkialle Karja-laan. Siihen pääsemiseksi tarvittiin mm. hallaa ja sairauksia paremmin kestäviä lajikkeita, kuin mitä alkuperäiset olivat olleet, ja sitkeää valistus-työtä.

F**1800-LUKU, JOLLOIN KANSAKUNTA ALKAA MUOTOUTUA****1****Suomen sota**

Vuosisatojen kuluessa Ruotsi ja Venäjä olivat käyneet keskenään sotia milloin mistäkin syystä, mutta yhteistä niille oli ollut, että melkein aina Karjala oli joutunut taistelutantereeksi tai ainakin joukkojen läpikulku- ja majoitusalueeksi.

Viimeisen sodan Ruotsi ja Venäjä kävivät Suomen alueen isännyydestä v. 1808 – 1809. Tämä nk. Suomen sota tuli aikoinaan itsenäisen Suomen kansalaisille tutuimmaksi entisaikojen sodista. Kouluissa nimittäin luettiin yleisesti J.L. Runebergin kirjoittamaa kirjaa Vänrikki Stoolin tarinoita, jossa runomuodossa kerrotaan Suomen sodan tapahtumista.

Lankilan tienoot olivat olleet, kuten muistetaan, jo vuodesta 1743 lähtien Venäjän valloittamia ja raja n. 100 km päässä sieltä. Ei ole tietoa, kuinka paljon esim. Lankilan kylän asukkaat joutuivat tämän uuden sodan kanssa tekemisiin ja kuinka paljon he saivat aikanaan kuulla sen tapahtumista. Voi olla, ettei sota vaikuttanut paljonkaan heidän jokapäiväiseen elämänsä, vaikka todennäköistä kuitenkin on, että jonkin verran sodan huoltoliikennettä ja ehkä joukkojen marssejakin tapahtui kylän kautta kulkevaa tietä myöten. Varsinaiset taistelut käytiin kuitenkin aivan toisella puolen Suomea.

Saattaa myös olla niinkin, että joku lankilalainen nuori mies on joutunut venäläiseen sotaväkeen kuuluvana osallistumaan itse sotatoimiinkin. Nimittäin vuodesta 1797 lähtien pantiin toimeen sotaväenottoja Viipurin kuvernementissa eli Vanhassa Suomessa. Niissä arvottiin rekryyttipiireittäin 25 vuoden sotapalvelukseen lähtijät. Mielettömän pitkänä pidettyä palvelusaikaa koetettiin kaikin keinoin vältellä. Useimmiten arvan määramät pystyivät saamaan etukäteen tiedon ja lähtivät karkuun. Satojakin nuoria miehiä saattoi olla yhtä aikaa rekryytinottoa karussa ja kruununpalvelijoita heitä jahtaamassa, usein onnistuen lopuksi. Sotaväen otto lopetettiin v. 1812, johon mennessä Venäjän joukkoihin oli ehtinyt joutua 5 773 Karjalan poikaa, osa taistelutehtäviin asti.

Rauha tehtiin Haminassa 17.9.1809. Ruotsi menetti koko Suomen Venäjälle Tornion-Muonionjokea myöten pohjoisessa sekä Ahvenanmaan.

Ruotsin ote Suomesta oli lopullisesti kirvonnut kestätyään yli kuusi vuosisataa.

2

Valloitetun Suomen hallinnonjärjestelyä sodan vielä kestäessä

Venäjä antoi 28.3.1808, viisi päivää Turun valtauksen jälkeen ja sodan vielä jatkuessa, julistuksen, jossa Suomi ilmoitettiin yhdistetyksi keisarikuntaan. Sillä ei ollut tällä kertaa tarkoitusta luovuttaa Suomea tai osaa siitä takaisin Ruotsille, kuten edellisten sotien jälkeen.

Välittömästi tuon julistuksen jälkeen Venäjä rupesi järjestämään siviilihallintoa. Hallinnon runkona pysyivät entiset läänit, maaherrat ja lääninhallitukset. Muutkin virkamiehet pysyivät paikoillaan, eikä Iso- ja Pikkuvihan aikaisen kaltaista Ruotsiin muuttoa tapahtunut.

Venäjä pyrki rauhoittamaan tilanteen maassa nopeasti. Rauhoittamispolitiikkaan kuului mm. uskollisuuden valan ottaminen kaikilta suomalaisilta.

Keisari Aleksanteri I antoi 17.6.1808 manifestin, jossa toistettiin Suomen liittäminen Venäjään mutta siinä luvattiin myös pitää voimassa suomalaisten vanhat lait ja oikeudet.

Keisari päätti joulukuussa, että Suomea koskevat asiat oli vastaisuudessa esiteltävä hänelle suoraan, joten Venäjän ministereillä ei ollut mahdollisuutta puuttua niihin.

Kenraalikuvernööri, joka oli keisarin edustajana korkein venäläinen virkamies, tuli Suomeen joulukuun alussa 1808.

3

Porvoon valtiopäivät

Sodan edelleen vielä kestäessä pidettiin Porvoossa valtiopäivät, jotka keisari Aleksanteri I avasi 28.3.1809.

Keisari antoi 29.3.1809 juhlallisen hallitsijan vakuutuksensa ja Suomen säädyt vannoiivat uskollisuuden valan hallitsijalleen ja suuriruhtinaalleen.

Hallitsijanvakuutuksessaan keisari lupasi pitää voimassa Suomessa Ruotsinvallan aikaiset perustuslait ja suomalaisten uskonnon sekä erikois- ja muut oikeudet, joita niin alhaisemmat kuin ylhäisemmätkin olivat nautti-

neet. Suomi sai oman keskushallinnon, ja virkamiesten piti olla suomalaisia muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta.

Suomalaisten näkemyksen mukaan oli solmittu kaksipuolinen sopimus: Suomen kansa oli vannonut uskollisuuden valan ja keisari oli vahvistanut suomalaisten vanhat oikeudet.

Suomen kannalta tärkeitä päätöksiä olivat mm. Suomen omien rahatulojen luovuttaminen sen omaan käyttöön ja Ruotsin rahan jättäminen viralliseksi rahaksi Venäjän ruplan rinnalle.

Valtiopäivien toivomuksesta keisari hajotti toistaiseksi Suomen ruotuarmeijan. (Viipurin kuvernementissa, johon Lankila kuului, suoritettiin sotaväen ottoa Venäjän armeijaan vuoteen 1812 asti.)

Valtiopäivien juhlalliset päättäjäiset olivat 19.7.1809. Päättäjäispuheessaan keisari totesi mm., että Suomi on ”korotettu kansakuntien joukkoon”. Tällä hän todennäköisesti halusi painottaa Suomen autonomista asemaa ja tähdentää suomalaisten luonnetta valtiokansana.

Suomi oli siis korotettu autonomiseksi valtioksi omine lakeineen, valtiopäivineen ja hallituksineen. Erikoisasemaa korosti vielä sekin, että Suomella ja keisarikunnalla oli välissään tulliraja ja että Venäjän kansalaisilla ei ollut kansalaisoikeuksia Suomessa.

Voitaneen todeta, että Suomi oli saavuttanut sellaisen itsenäisen aseman, joka ei Ruotsin yhteydessä olisi varmastikaan ollut mahdollinen.

4

Suomen keskushallinnon järjestelyä

Suomen sodan jälkeinen rauha tehtiin Haminassa 17.9.1809. Seurasi yli sata vuotta kestänyt aika Venäjään kuuluneena suuriruhtinaskuntana. Tuo ajanjakso on ollut Suomen kansan elämässä pisin yhtäjaksoinen rauhan kausi tähän mennessä.

Suomella oli autonomia, sisäinen itsenäisyys, joka ei tarkoittanut suvereeniteettia, täydellistä riippumattomuutta. Suomella ei ollut omaa ulkopoliittikkaa, sen korkein lainsäädäntöelin oli keisari, maassa oli venäläinen sotaväki ja suoraan venäläisen hallinnon alaisia muutamia kouluja. Mutta jo tuo sisäinen itsenäisyys oli enemmän kuin koskaan ennen oli ollut.

Suomi sai pitää vanhat Ruotsin vallan aikaiset perustuslait, joihin sisältyi mm. vuoden 1772 itsevaltainen hallitusmuoto. Koska tämä hallitusmuoto korosti hallitsijan asemaa ja oikeuksia, se sopi hyvin Venäjän itsevaltiaalle.

Suomelle muodostettiin oma hallitus elokuussa 1809. Sitä kutsuttiin aluksi hallituskonseljiksi ja myöhemmin senaatiksi. Sen toimipaikkana oli Turku. Sen puheenjohtajana oli kenraalikuvernööri ja sen 14 jäsenen tuli olla syntyperäisiä suomalaisia.

Keisari Aleksanteri I oli päättänyt joulukuussa 1808, että Suomea koskevat asiat on esiteltävä hänelle suoraan ilman venäläisten virkamiesten välitystä. Vuonna 1811 muodostettiin Suomen asiain komitea Pietariin tätä tarkoitusta varten. Sen ensimmäinen puheenjohtaja oli G.M. Armfelt. Se oli välilinkki Turussa olevan hallituskonseljin ja keisarin välillä. Sillä ei ollut itsenäistä päätösvaltaa mutta valmistelu- ja esittelyoikeus kyllä, joka taitavissa käsissä merkitsi paljon. Komiteaa voitiinkin, varsinkin Armfeltin puheenjohtajakaudella, pitää Suomen poliittisena hallituksena.

Armfelt ajoi tiukasti poliittista linjaa, jonka ytimenä oli Venäjän etujen huomioiminen ja Suomen siteiden katkaiseminen Ruotsiin. Suomen asiain komitean politiikan punaisena lankana oli Suomen erillishallinnon ja sen laillisen perustan puolustaminen vetoamalla keisariin ja hänen hallitsijanvakuutukseensa.

Suomen asiain komitea toimi 17 vuotta. Sen tilalle tuli valtiosihteerinvirasto. Kymmenen vuotta myöhemmin viraston päälliköstä tehtiin ministerivaltiosihteeriksi. Hän oli edelleen pääasiallinen Suomen asiain esittelijä, mutta vuodesta 1825 lähtien kenraalikuvernööri sai esitellä keisarille haluamansa asiat. Suomalaisten vaikutusalue oli kaventunut.

5

Vanhan Suomen yhdistäminen muuhun Suomeen

Vanha Suomi tarkoittaa historiankirjoituksessa sitä Karjalan aluetta, joka oli suunnilleen sama kuin Viipurin lääni ennen Talvisotaa. Suurin osa siitä oli liitetty Venäjään voittomaana Uudenkaupungin rauhassa 1721 Isonvihan jälkeen ja pienempi osa Turun rauhassa 1743 Pikkuvihan jälkeen.

Kun venäläisten valtaama muu osa Suomea Haminan rauhassa 1809 Suomen sodan jälkeen liitettiin Venäjään ja se sai autonomian, oli Venäjän yhteydessä kaksi erilaisessa asemassa olevaa Suomen osaa. Oli aikaisemmin keisarikuntaan kiinteästi liitetty Vanha Suomi ja myöhemmin liitetty autonominen suuriruhtinaskunta. Vanhan Suomen nimi oli syntynyt siitä, että se oli Venäjän yhteydessä vanhempi Suomen osa.

Vanha Suomi yhdistettiin muun Suomen yhteyteen vuoden 1812 alusta lukien. Siitä tuli silloin osa Suomen suuriruhtinaskuntaa. Siihen kuului ennen yhdistämistä 39 pitäjää ja 4 osapitäjää. Kaupunkeja Vanhassa Suomessa oli ollut kuusi. Suomen yhteydessä Vanhasta Suomesta muodostettiin Viipurin lääni, jonka pääkaupungiksi tuli Viipuri.

Yhdistämisessä Viipurin lääni siirtyi Suomen oikeusjärjestyksen ja hallinnon alaisuuteen. Yhdistämisen jälkeen koko Suomen väkiluku nousi ensi kerran yli miljoonan. Viipurin läänissä asukkaita oli 185 000 henkeä.

Lääni oli monilla aloilla jäänyt jälkeen muun Suomen kehityksestä, mm. maatalous oli takapajuisempaa. Yhteyksien parantuessa muuhun Suomeen saatiin mahdollisuudet nopeampaan kehitykseen.

Suomalaiset säädystä riippumatta kummassakin osassa Suomea olivat tyytyväisiä ja toiveikkaita yhdistymisen tapahduttua.

Tämä yhdistäminen oli autonomian antamisen jälkeen toinen suuri ja tuntuva toimenpide Venäjän harjoittamassa rauhoittamispolitiikassa. Sen päätavoitteita oli suomalaisten tyytyväisyyden voimistaminen uuteen valtiolliseen tilanteeseen ja perinteisten Ruotsi-yhteyksien heikentäminen. Venäjä ei halunnut saada luoteisrajalleen epälojaalia ja vihamielistä väestöä. Samaa tarkoitusta palveli myös pääkaupungin siirto Turusta Helsinkiin.

6

Vuosisadan toinen neljännes

Suomen asema Venäjän keisarikunnan autonomisena osana vakiintui ja lujittui ajan myötä. Kaikessa oli kuitenkin muistettava, että Venäjän keisari oli itsevaltiassaan myös Suomen suhteen. Alamaisuus ja kuuliaisuus olivat yhteiskunnan tärkeimmät hyveet. Virkakoneisto senaatin ja ministeri-valtiosihteerin johdolla pitivät huolta, ettei Suomessa tapahtunut sellaista poliittista kehitystä, joka olisi vetänyt keisarin kielteisen huomion Suomeen.

Aleksanteri I:n kuoltua keisariksi tuli hänen veljensä Nikolai I vuonna 1825. Hän antoi Suomelle samanlaisen hallitsijavakuutuksen, kuin veljensäkin. Suomalaiset vannoiivat uskollisuuttaan keisarille.

Vuoden 1830 tienoota pidetään ajankohtana, jonka jälkeen Eurooppa yhä selvemmin alkoi jakautua kahtia, läntiseen ja itäiseen osaan. Läntinen osa oli vapaamielisempi ja siellä teollisuus kehittyi ripeästi, kun taas itäinen osa pysyi vanhoillaan maanviljelysvaltaisena alueena. Itäiseen osaan kuuluivat Venäjä, Itävalta-Unkari ja Preussi.

Kun Venäjä ei saanut läntiseen osaan kuuluneita Tanskaa ja Ruotsia sopimaan, ettei Itämerelle päästettäisi ulkopuolisten laivastoja, se katsoi olevansa pakotettu vahvistamaan Pietarin puolustusta. Ahvenanmaalla aloitettiin Bomarsundin linnoitustyöt v. 1830. Suomenlinnan, Kronstadtin ja Tallinnan linnoituksia vahvistettiin. Aloitettiin Itämeren laivaston rakentaminen.

Aikakauden tapahtumia ja asioita

- 1829 Suomessa astui voimaan sensuuriasetus. Kaikki painotuotteet joutuivat ennakkotarkastukseen.
Muodostettiin Suomen Kaartinpataljoona, josta tuli Suomen maa-armeijan runko vuoteen 1846 asti, kun muut joukko-osastot oli lakkautettu.

- 1830 Kaartin pataljoona joutui kukistamaan Puolan kapinaa, jonka taisteluiden ja tarttuvien tautien aiheuttamat tappiot pataljoonassa olivat hyvin suuret.

Puola menetti autonomiansa ja siitä tuli venäläinen maakunta.

- 1831 Kolera levisi ensi kerran Venäjältä Suomeen.
- 1833 Nikolai I ja keisarinna kävivät Suomessa. Kauppatorilla paljastettiin Keisarinnan kivi.
- Suomen ensimmäinen höyrylaiva Ilmarinen laskettiin vesille Kiteen Puhoksella.
- 1840 Suomessa poistuivat käytöstä vanha setelistö ja Ruotsin raha. Tästä lähtien ainoa laillinen maksuväline oli hopearupla. Raha-uudistus oli yksi osa taistelussa ruotsinmielisyyttä vastaan.
- 1845 Saimaan kanavan rakennustyöt aloitettiin. Kanava valmistui vuonna 1856.
- 1847 Suomen lakien yhdenmukaistaminen Venäjän lakien kanssa keskeytettiin toistaiseksi suomalaisten helpotukseksi.
- 1848 ”Hullu vuosi” Euroopassa. Ranskassa ns. helmikuun vallankumous. Ympäri Eurooppaa kansannousuja, jotka tukahdutettiin.
- Krimin sota syttyi. Iso-Britannia, Ranska, Turkki ja Sardinia Venäjää vastassa, jonka armeija lyötiin 1854. Sota päättyi v. 1856.
- 1850 Sensuuriasetus annettiin. Se kielsi julkaisemasta muuta kuin uskonnollista tai taloudellista kirjallisuutta suomen kielellä. Asetus oli raskas isku orastavalle suomenkieliselle sivistykselle. Määräys kumottiin 10 vuoden kuluttua.
- 1854 ”Oolannin sota” käytiin Suomen rannikoilla 1854 – 1855. Englantilais-ranskalainen laivasto tuli Itämerelle, tuhosi laivoja ja satamia mm. Oulussa ja Raahessa. Myös Loviisaa ja Haminaa pommitettiin. Suurin menestys hyökkääjillä oli Bomarsundin linnoituksen tuhoaminen Ahvenanmaalla. Keväällä 1855 laivasto pommitti mm. Viaporin mutta laihoi tuloksin. Ruotsi liittyi 1855 Venäjää vastaan.
- 1855 Krimin sodan seurauksena voidaan katsoa vanhan Venäjän romahtaneen.

Aivan kuin sen symbolina Nikolai I kuoli. Hänen seuraajakseen tuli Aleksanteri II.

- 1858 Jyväskylään perustettiin Suomen ensimmäinen suomenkielinen oppikoulu, Jyväskylän Lyseo.
- 1860 Suomi sai oman rahan, markan, jonka arvo oli neljäsosa hopearuplaa.
- 1861 Venäjällä lakkautettiin maaorjuus.
- 1862 Suomeen valmistui ensimmäinen rautatie, Helsinki - Hämeenlinna.

7

Vuosisadan loppupuoli

Kun Aleksanteri II oli tullut keisariksi v. 1855, alettiin Suomessa julkisesti esittää vaatimuksia säätyjen eli valtiopäivien koollekutsumiseksi. Silloin keisari ei ollut tähän kuitenkaan suostuvainen.

Tilanne muuttui ja vuonna 1863 keisari kutsui säädyt kokoon. Hän halusi tehdä Suomesta ”vapaamielisyytensä näyteikkunan”. Hän saapui Helsinkiin ja avasi valtiopäivät syyskuussa 1863. Siellä hän mm. allekirjoitti kieliasetuksen, jonka Snellman oli saanut aikaan.

Euroopan vallankumousvuoden 1848 mainingit ulottuivat Suomeenkin asti. Oli ruvettu vaatimaan perustuslaillista hallitustapaa, porvarillisdemokraattista valtiopäivä uudistusta ja hallitusten vastuunalaisuutta. Niillä ei kuitenkaan vielä ollut minkäänlaisia toteutumisen mahdollisuuksia.

Mutta sinnepäin oltiin menossa, sillä uuden keisarin aikana alkoi Suomessa nopea muutos valtaistuinta uskollisesti puolustaneesta byrokraattisesta säätyvaltiosta teollistuvaksi kansallisvaltioksi.

Merkittävä uudistus tuli voimaan, kun v. 1869 vahvistettiin valtiopäiväjärjestys, jossa määrättiin valtiopäivät kokoontumaan vähintään kerran viidessä vuodessa.

Aikakauden tapahtumia ja asioita

- 1863 Aleksanteri II allekirjoitti kieliasetuksen, jonka mukaan suomen kielen tuli 20 vuodessa päästä tasaveroiseen asemaan ruotsin kanssa. 1880-luvun lopulla siis suomen käyttö oli sallittua kaikissa virka-asioissa ja viranomaisten tuli myös antaa vastauksensa sillä kielellä, joka oli kunnan pöytäkirjakieli tai jolla asia oli pantu vireille.

Voidaan sen aikaisista asiakirjoista todeta, että lain tarkoitus toteutui. Esim. Hiitolassa ja Kirvussa kirkonkirjat ja henkikirjat muutettiin suomenkielisiksi säädetyssä ajassa.

- 1864 Naiset saivat oikeuden 21 v. täytettyään hallita omaisuuttaan ja mennä naimisiin ilman lupaa.

Kirkolliset häpeärangaistukset (jalkapuu, häpeäpenkki) poistettiin lain piiristä.

- 1865 Markka irrotettiin Snellmanin toimesta ruplasta ja maa sai oman hopeamarkan.

Kunnallinen itsehallinto, siis kunnan ero seurakunnasta, toteutettiin.

Talonpoikaiston toivomuksesta vahvistettiin palkollissäännöllä palveluspakko. Palkkausaika maalla vuosi, kaupungeissa puoli vuotta.

- 1866 Kansakouluasetus annettiin Uno Cygnaeuksen esityksen pohjalta.

Kiellettiin viinan kotipoltto. Samoin kiellettiin raippa- ja vitsarangaistukset.

Aleksanteri II joutui murhayrityksen kohteeksi.

- 1867 Hajotettiin ruotuväkijoukot. Jäljelle jäivät Suomen Kaartin Pataljoona, meriekipaasi ja kadettikoulu.

Venäjä myi Alaskan Yhdysvalloille.

Vuodet 1867 – 68 olivat suuria nälkävuosia.

- 1870 Avattiin Lahden – Pietarin rata.
- 1877 Venäjä julisti sodan Turkille. Suomen Kaartin pataljoona vie-
ttiin rintamalle. Vuoden kestäneen retken tappiot olivat noin
neljännes vahvuudesta, pääasiassa tauteihin menehtyneitä.
Turkki antautui vuonna 1878.
- Markan arvo sidottiin kultaan. Suomen markka määrättiin täs-
mälleen samanarvoiseksi kuin Ranskan kultafrangi. Se va-
kaannutti markan arvon 1. maailmansotaan saakka ja samalla
väliaikaisesti vahvisti Suomen autonomista asemaa.
- Kultakantaan siirtyminen johtui siitä, että hopean arvo oli las-
kenut voimakkaasti 1870-luvun alkupuolella.
- 1878 Säädettiin asevelvollisuuslaki. Suomeen perustettiin kahdeksan
tarkk'ampujapataljoonaa ja v. 1889 lisäksi rakuunarykmentti.
- Lain mukaan kaikki 21 v. täyttäneet miehet olivat asevelvolli-
sia. Vain osa asevelvollisista joutui palvelukseen, joka oli 3-
vuotinen. Valinta tapahtui arpomalla.
- 1879 Suomen väkiluku ylitti 2 miljoonan rajan. Joka viides eli tila-
päistöiden varassa. (V. 1812 väkeä oli 1 milj.)
- Täydellinen elinkeinovapaus tuli voimaan.
- Palkollissääntö vuodelta 1865 lakkautettiin ja määrättiin sekä
isännälle että palkolliselle kahden viikon irtisanomisaika, jos
työn kestosta ei muuta sovittu. Jos palkollinen oli ollut 25 v.
samassa paikassa, isännän tuli pitää tästä huolta kuolinpäivään
saakka.
- 1880 On arvioitu, että vain joka kymmenes suomalainen osasi kir-
joittaa, vaikka kolme neljännestä osasi lukea ainakin jonkin
verran.
- Vienti Eurooppaan kasvoi 1880-luvulla nopeammin kuin vien-
ti Venäjälle. Puutavaran jälkeen tärkeimmäksi vientiartikkelik-
si nousi voi.

- 1881 Keisari Aleksanteri II kuoli pommiattentaatissa. Uudeksi keisariksi tuli Aleksanteri III, joka suhtautui varsin suopeasti Suomeen. Hän oleskeli kesäisin Suomen etelärannikolla purjehtien ja kalastellen. Hänellä oli kalastusmaja Kymijoen suuhaaran varrella Langinkoskella.
- 1887 Metrijärjestelmä otettiin käyttöön.
- 1889 Saatiin uusi rikoslaki, jonka periaatteen mukaan rangaistuksen oli oltava ensi sijassa ”oikeudenmukainen” sovitus rikolliselle teolle ja vasta toissijaisesti rikollisen parantamiseen tähtäävä. Kuolemanrangaistus oli edelleen mahdollinen. Siperiaan karkotuksesta luovuttiin. Raipparangaistus, joka oli poistettu v. 1866, palautettiin kurinpitorangaistuksena.

G

1900-LUVUN ALKUPUOLI

1

Uhka Venäjän kansallismielisyyden taholta

Venäjän keisarikuntaan kuului lukuisia ei-venäläisiä kansoja. Monet olivat pieniä, eikä niillä ollut itsehallintoa. Suuremmilla, kuten Suomellakin, oli jonkin tyyppinen itsehallinto.

Venäläiskansallisissa piireissä oli 1860-luvulla kehittynyt oppi yhtenäisestä ja jakamattomasta Venäjän valtiosta, jonka luomiseksi ja koossapitämiseksi oli kaikki keisarikuntaan kuuluvat vieraat kansallisuudet tavoiltaan, kieleltään, uskonnoltaan ja maailmankatsomukseltaan sulautettava venäläisyyteen, ts. venäläistettävä ja lopetettava itsehallinto.

Tällaisiin tuloksiin oli tultu mm. puolustuspoliittisista lähtökohdista. Ajateltiin, että mitä yhtenäisempi valtio, sitä tehokkaampi se oli sotilaallisesti. Venäjällä oli niihin aikoihin yhtenä ulkoisena huolenaiheena Saksan nousu ja sen lisääntynyt varustautuminen.

Suomen asioista venäläisten mieliä kaiveli Aleksanteri I:n antama ja hänen seuraajensa toistama hallitsijavakuutus, jossa oli luvattu kunnioittaa Suomen perustuslakia ja muita lakeja. Venäjällä oli alettu tulkita julistusta uudelta pohjalta. Sanottiin, että Venäjä oli valloittanut Suomen ja voi voittajan oikeudella menetellä mielensä mukaan. Annettu hallitsijavakuutus oli ollut muka vain ajan tavan mukaista korupuhetta.

Suomalaiset valtio-oppineet todistivat päinvastoin Porvoon valtiopäivien ja Haminan rauhan luoneen pohjan Suomen autonomialle. Suomalaisten mielestä Suomi ei kuulunut Venäjän valtioon, mutta kylläkin autonomisena suuriruhtinaskuntana Venäjän keisarikuntaan.

Venäläisiä ärsyttivät myös suomalaisille myönnetyt etuoikeudet. Mm. suomalaisiin virkoihin ei päässyt venäläisiä, ellei saanut Suomen kansalaisuutta ja suorittanut määrättyjä tutkintoja. Kenraalikuvernöörin virka oli poikkeus. Suomessa oli oma tullilaitos, raha, postimerkit, armeija, hallinto ja virkakunta.

Yhteentörmäys venäläisten ja suomalaisten välillä oli jonkinasteisena odotettavissa ennemmin tai myöhemmin.

2

Ensimmäinen sortokausi 1899 – 1905

Nikolai II tuli isänsä Aleksanteri III:n kuoltua v. 1894 Venäjän yksinvaltiaaksi keisariksi. Häntä on luonnehdittu heikkotahtoiseksi hallitsijaksi, joka oli neuvonantajien johdateltavissa.

Valtakunnan yhtenäistäminen, jota venäläiskansalliset piirit olivat ajaneet, oli tullut Venäjän viralliseksi ohjelmaksi odottaen toimeenpanoa. Vähemmistökansojen kohdalla se tarkoitti venäläistämistä.

Sen toteuttajaksi Suomeen keisari nimitti Nikolai Bobrikovin, josta tuli kenraalikuvernööri elokuussa 1898. Hänen nimittämisenä eräänä painavana perusteena oli ilmeisesti se, että hän oli kenraali ja Pietarin sotilassiirin esikuntapäällikkö, joka tunsu Suomen ja Itämeren suunnan sotilaalliset asiat ja ongelmat perin pohjin. Hänen ajattelutapansa oli myös sopiva, venäläiskansallinen.

Heti virkaan tulonsa jälkeen Bobrikov esitti keisarille 10-kohtaisen ohjelman Suomen asioiden muuttamiseksi. Tämä oli vasta osa kokonaisuohjelmasta, kuten hän asian ilmaisi. Kuitenkin se oli jo varsin pitkälle menevä venäläistämisohjelma. Tietenkään suomalaiset eivät tästä salaisesta ohjelmasta mitään tienneet silloin, se paljastui vähitellen venäläisten toimenpiteistä.

Ohjelmaa alettiin toteuttaa tärkeysjärjestyksessä. Julkaistiin uusi asevelvollisuuslaki, jonka venäläiset olivat säätäneet koko keisarikuntaa, siis myös Suomea koskevana. Tämän v. 1899 julkaistun lain mukaan Suomen armeija tuli osaksi Venäjän sotaväkeä ja kutsunnat oli aloitettava v. 1902.

Suomen valtiopäivät eivät puoltaneet lakia Suomen perustuslain vastaisena ja tekivät oman ehdotuksensa, jonka venäläiset hylkäsivät.

Lakia koskeva julistus oli määrätty luettavaksi kirkoissa. Tässä yhteydessä syntyi uusi kansalaistoiminnan muoto, passiivinen vastarinta. Laittona pidettyä julistusta vastustettiin niin, että osa papistoa jätti sen lukematta, joissakin kirkoissa seurakunta poistui ennen sen lukemista ja toisissa taas lukeminen tapahtui virrenveisuun aikana.

Papit, jotka eivät lukeneet julistusta, saattoivat itsensä erottamisuhkan alaisiksi, niin kuin muutkin niskoittelevat virkamiehet.

Kun kutsunnat järjestettiin, jäi ensimmäisenä vuonna niihin saapumatta kaksi kolmasosaa kutsutuista. Tästä seurasivat kovat viranomaisen vastatoimenpiteet ja seuraavina vuosina saapuneiden määrä kasvoi.

Lakien yhdenmukaistaminen ja yleisvaltakunnallisten lakien säätämisyjärjestys nousi seuraavaksi kannoksi kassessa. Kysymättä suomalaisilta mitään asian valmistelussa, julkaistiin keisarin julistuskirja asiasta 15.2.1899.

Tämän ns. helmikuun manifestin julkaisemisesta katsotaan ensimmäisen sortokauden alkaneen.

Manifestin pääsisältönä olivat perussäännöt yleisvaltakunnallisten lakien säätämiseksi.

Säännöt olivat sellaiset, että suomalaiset näkivät niissä mahdollisuuden ja uhkan rajoittaa heidän lainsäädäntövaltansa kuinka vähäiseksi tahansa kaikilla aloilla. Tämä johtaisi Suomen autonomian heikentämiseen ja pahimmassa tapauksessa sen kokonaan loppumiseen.

Koska manifesti oli syntynyt ilman säätyjen myötävaikutusta, pidettiin sitä perustuslain rikkomuksena ja suoranaishana valtiokaappauksena ja keisaria hallitsijavakuutuksensa rikkojana. Tätä käsitystä vahvistivat asian salainen valmistelu ja yllättävä julkistaminen.

Helmikuun manifestin aiheuttama reaktio Suomessa oli ankara vastarinta. Kansalaispiirit lähtivät liikkeelle puolustamaan saavutettuja oikeuksia, joiden pelättiin aiheellisesti olevan uhattuina.

Ylioppilaat keräsivät suuren adressin, yli puoli miljoonaa nimeä. Sitä lähti keisarille viemään 500 henkeä mutta keisari ei ottanut heitä vastaan.

Tiedemiehet ja taiteilijat keräsivät yli tuhannen ulkomaalaisen, tunnetun kulttuurihenkilön nimet adressiin, mutta tätä kulttuuriadressiakaan keisari ei ottanut vastaan.

Sortokauden alkaessa ns. vanhasuomalaiset edustivat maltillista myöntyväisyyslinjaa. Nuorsuomalaiset olivat passiivisen vastarinnan kannalla.

Passiivista vastarintaa johtamaan oli syntynyt epävirallinen elin, kagaali, jonka asiamiesverkko ulottui yli koko maan.

Bobrikov sai 1903 asetuksella diktatoriset valtuudet Venäjän tahdon toteuttamiseksi. Hän sai karkottaa epäsuotavia henkilöitä maasta, keskeyttää taloudellisten yritysten toiminnan määrääjäksi ja hänellä oli oikeus kieltää kokousten pitäminen sekä lakkauttaa yhdistyksiä.

Suomesta karkotettiin 50 henkilöä ja vapaaehtoisesti moni muutti Ruotsiin toimiakseen sieltä käsin Suomen hyväksi. Bobrikov hankki valtuudet myös henkilöiden Siperiaan karkotukselle.

Avainvirkoihin Suomessa venäläiset pakottivat valitsemaan venäläisiä tai Venäjällä palvelleita suomalaisia. Senaatin eli hallituksen kieleksi ruotsin tilalle määrättiin venäjä.

Bobrikovin jyrkkää, mielivaltaista hallintoa vastaan kohdistui dramaattinen teko, kun Eugen Schauman, kouluylihallituksen virkamies, ampui Bobrikovin senaatin portaikossa 16.6.1904.

Suomalaiset hyväksyivät hyvin yleisesti murhan, monet pitivät sitä välttämättömänä. Tapahtuma lujitti suomalaisten harjoittamaa vastarintaa.

Murha oli Schaumanin yksityisen harkinnan tulos. Hän osoitti suurta isänmaallisuutta ja uhrivalmiutta surmaamalla myös itsensä. Itsenäinen Suomi on korottanut hänet kansallissankareidensa joukkoon.

Schaumanin teko ei lopettanut venäläistämistä mutta se kuitenkin hillitsi vauhtia. Uusi kenraalikuvernööri Obolenski ei edennyt yhtä suoraviivaisesti kuin edeltäjänsä.

3

Venäläistämishka väistyy väliaikaisesti

Venäjä oli joutunut 1904 sotaan Japania vastaan kaukoidässä. Sota sujui hyvin huonosti. Erittäin huonosti oli käynyt Venäjän laivastolle, joka tuhoutui lähes kokonaan Tsusiman meritaistelussa 1905. Venäjän Itämeren laivasto oli purjehtinut Kronstadtista toiselle puolen maapalloa tuhoutuen siellä ensimmäisessä kosketuksessa Japanin laivaston kanssa.

Venäjälle oli muodostunut monta vallankumouksellista tai muuta ryhmittymää, jotka olivat kaikki nähneet, että vallitseviin suuriin epäkohtiin yhteiskunnassa suurin syyllinen oli itsevaltainen hallitustapa. Ne halusivat kansanvaltaisempia oloja. Tyytymättömyys oli pakkokeinoin pysynyt pinnan alla, mutta Venäjän jouduttua solmimaan ”anelurauhan” surkean sodan jälkeen, puhkesi yleislakko lokakuussa 1905. Se oli keisarikunnassa ennennäkemätöntä.

Keisarin oli tässä tilanteessa pakko tehdä myönnytyksiä. Venäjälle perustettiin uusi kansanedustuslaitos, duuma, jolle siirtyi lainsäädäntövalta. Perustettiin myös pääministerin virka, joka sekin oli uuta Venäjällä.

Venäjän lakkoilu levisi myös Suomeen. Yleislakko alkoi lokakuun lopussa 1905. Sitä johti järjestynyt työväki mutta siihen ottivat osaa kaikki puoluekantaan katsomatta.

Vaadittiin helmikuun manifestin ja sen perusteella syntyneiden asetusten kumoamista. Paheksuttiin venäläistämistoimia ja vaadittiin laittomuuksien lopettamista. Vaadittiin myös perusteellista valtiopäivien uudistusta. Innostus kansalaisten keskuudessa oli suuri.

Nikolai II julkaisi marraskuussa 1905 manifestin, jolla kumottiin helmikuun manifesti ja luvattiin kutsua säätyvaltiopäivät koolle päättämään kansanedustuslaitoksen uudistuksesta. Suomalaiset vapautettiin sotapalveluksesta.

Senaatti, kenraalikuvernööri ja ministerivaltiosihteeri vaihtuivat.

Varsinkin psykologisella tasolla yleislakko vaikutti erittäin merkittävästi Suomen poliittiseen ja aatteelliseen kehitykseen. Saatiin kokea, että oikean asian puolesta taisteltaessa tiukka vastarinta kannattaa. Vähälle huomiolle tai lähes huomiotta jäi se, että asioiden saama käänne ei johtunut

suomalaisten omasta toiminnasta niinkään kuin Venäjän kärsimästä kirvelevästä tappiosta Japanille.

Säädetyt kokoontuivat ja hyväksyivät valtiopäivä uudistuslain. Keisari vahvisti sen 20.7.1906. Suomi sai yksikamarisen eduskunnan, joka tuli valita välittömällä vaaleilla. Äänioikeus oli kaikilla 24 vuotta täyttäneillä. Suomen naiset saivat äänioikeuden ensimmäisinä Euroopan naisista. Lakiin sisältyi keisari-suuriruhtinaan rajoittamaton oikeus hajottaa eduskunta. Tämä kohta oli varsinainen vallan väline, kuten myöhemmin nähtiin.

Uudistus lisäsi äänioikeutettujen luvun, joka ennen oli ollut n. 120 000 henkeä, 10-kertaiseksi.

Ensimmäiset yksikamarisen eduskunnan vaalit toimitettiin v. 1907 ja niissä äänioikeuttaan käytti n. 900 000 henkeä. Niihin otti osaa kuusi puoluetta. Suurimman eduskuntaryhmän sai SDP, 80 edustajaa.

Mistään parlamentarismista ei Suomen eduskunnan kohdalla voinut puhua; senaatti käytti hallitsijan sille antamaa valtaa ilman, että eduskunta voi siihen mitenkään vaikuttaa.

4

Toinen sortokausi 1908 – 1917

Suomen sisäisissä asioissa puolueet eduskunnassa olivat usein eri mieltä mutta ulospäin esiintyessään aivan yksimielisiä. Ne suhtautuivat Venäjältä suoritettuun painostukseen ehdottoman torjuvasti.

Venäjä oli vahvistanut ulkopoliittista asemaansa solmimalla liiton Ranskan ja Englannin kanssa v. 1907 ja saanut kovin ottein kumouksellisen liikkeen valvontaansa. Venäjästä oli tullut perustuslaillinen monarkia. Hallitsija oli sidottu ministerineuvoston eli hallituksen kannanottoihin. Duuma säilyi lakiasäätävänä elimenä.

Venäjä rupesi jatkamaan keskeytynyttä valtakunnan yhtenäisyyden kehittämistä, joka Suomen kohdalla merkitsi pelkästään uusia venäläistämistoimenpiteitä.

Kovin aika Suomelle koitti, kun kenraalikuvernööriksi nimitettiin v. 1909 Frans Seyn. Hän oli entinen Bobrikovin kansliapäällikkö. Senaatti miehitettiin ei-suomalaisilla miehillä.

Venäjä vakiinnutti v. 1909 loppuun mennessä Suomessa hallinnon, joka oli voimassa v. 1917 asti. Vuonna 1910 keisari vahvisti lain, jonka mukaan venäläisissä lainsäädäntöelimissä oli käsiteltävä kaikki ne lait, jotka eivät olleet puhtaasti Suomen sisäisiä asioita koskevia. Vuonna 1912 vahvistettiin yhdenvertaisuuslaki, joka antoi venäläisille samat oikeudet Suomessa kuin suomalaisillakin oli. Kuitenkaan poliittisia oikeuksia se ei koskenut, esim. venäläisillä ei ollut äänioikeutta.

Käytännön hallinto joutui venäläisten käsiin. Senaatin venäläisjäsenten lisäksi ylin lainvalvoja prokuraattori oli venäläinen. Otteen kiristymisen syynä oli kiristynyt ulkopoliittinen tilanne, jolloin huomio kiinnittyi entistä tarkemmin Itämeren suunnalle.

Aivan outoja vaatimuksia venäläiset esittivät suomalaisille, kuten Nevan siltojen kustannuksiin osallistumista, ja heidän oli taivuttava. Sen sijaan saatiin torjutuksi vaatimus eräiden Kannaksen pitäjien liittämistä Pietarin kuvernementtiin. Venäjä venäläisti Suomen luotsilaitoksen.

Pyrkimykset Suomen liittämiseksi kiinteäksi osaksi Venäjää ja suomalaisten venäläistämiseksi eivät voineet saada suomalaisten taholta pienintäkään ymmärtämystä, sillä toteutuessaan ne olisivat tienneet nopeaa loppua vastasyntyneelle kansakunnalle. Oli kestettävä ja toivottava olosuhteiden muutosta, joka tulikin.

Aikakauden tapahtumia ja asioita

- 1908 Nikolai II vahvisti uudenlaisen Suomen asioiden käsittelyjärjestyksen. Venäjän hallitus saattoi tarkastaa Suomea koskevat asiat ennen niiden esittelyä keisarille. Tämän asian valmistelussa ei kuultu suomalaisia. Alku toiselle sortokaudelle.
- 1909 Eduskunnan puhemies Svinhufvud ilmoitti huolestumisensa laittoman järjestyksen vuoksi. Keisari hajotti eduskunnan.
- 1910 Keisari vahvisti lain yleisvaltakunnallisen lainsäädännön ulottamiseksi Suomeen. Venäjän duuma säätäisi yleisvaltakunnalliset lait ja Suomea koskevissa asioissa Suomen eduskunta voisi antaa lausuntonsa.
- 1912 Yhdenvertaisuuslain perusteella saivat venäläiset Suomessa samat oikeudet, mitkä suomalaisillakin oli.

Hannes Kolehmainen ”juoksi Suomen maailman kartalle”
Tukholman olympialaisissa saavuttamalla kolme kultamitalia.

1913 Suomen eduskunta pyysi keisaria palauttamaan lailliset olot.
Venäjän hallitus ei esitellyt keisarille suomalaisten adressia.

1914 Laaja venäläistämishjelma tuli julki.

P.E. Svinhufvud karkotettiin Siperiaan.

1. maailmansota syttyi. Sota-ajan poikkeuslait saatettiin
voimaan.

1915 Ensimmäiset jääkäreiksi koulutettavat lähtivät Saksaan.

1916 Eduskuntavaaleissa sosialidemokraatit saivat 103 paikkaa eli
enemmistön.

5

Tie itsenäisyyteen

Yleismaailmallinen kriisi huipentui heinäkuussa 1914 aseelliseksi välien selvittelyksi. Tapahtumat seurasivat odottamattoman nopeasti toisiaan sen jälkeen, kun Itävalta-Unkarin kruununperillinen, kuten tunnettua, oli ammuttu Sarajevossa.

Monimutkaiset liittolaissopimukset saivat aikaan, että syntyi lähinnä kaksi vastakkaista ryhmittymää, ympärys- ja keskusvallat. Ympärysvaltojen tärkeimmät maat olivat Englanti, Ranska ja Venäjä, keskusvaltojen taas Saksa ja Itävalta-Unkari. Ensimmäinen maailmansota oli syttynyt.

Venäjän pääesikunta pelkäsi Saksan pyrkivän valtaamaan Suomen käyttäksään sitä tukikohtanaan sotatoimiin Pietaria vastaan. Torjuntaa varten keskitti Venäjä pääasiassa Etelä-Suomen rannikkoalueille 40 000 miestä. Venäjä varautui maihinnousuun suorittamalla laajoja linnoitustöitä vuoden 1917 kesään saakka. Siviiliväestö sai niistä runsaasti työtilaisuuksia ja Venäjän armeijan tavarahankinnat merkitsivät teollisuuden suurta elpymistä. Suomessa oli linnoitustöissä, ”vallitöissä”, suuria määriä Venäjän vähemmistökansallisuuksien joukosta otettuja työläisiä, kerrottiin kii-nalaisistakin. Kaikkiaan linnoitustöissä oli n. 100 000 miestä.

Sodan seurauksena oli alati paheneva elintarvikepula mutta Suomi selvisi kuitenkin pahimmasta, joutumisesta taistelutantereeksi. Saksa oli sidottu niin kiinni länsirintamaan, ettei tullut kuuloonkaan lähteä yrittämään Pietariin päin, varsinkaan sellaisia varustuksia vastaan, jotka olivat sen turvaksi syntyneet sodan alun jälkeen.

Suomi julistettiin sotatilaan 31.7.1914. Siviilihallinto alistettiin sotilashallinnolle ja kansalaisvapauksia rajoitettiin jyrkästi, kuten selvää onkin. Valtiopäivien kokoontuminen lykättiin. Hallintoa varten tarpeelliset määräykset annettiin asetuksina. Suomen hallintokoneisto oli miehitetty venäläisillä jo ennen sodan alkua.

Eduskuntavaalit saatiin pitää v. 1916. Ne olivat laimeat, vain alle puolet äänioikeutetuista äänesti. Sosiaalidemokraatit saivat 103 paikkaa. Eduskunta ei voinut vaikuttaa sodanaikaiseen hallitustyöskentelyyn mitenkään, koska senaatti eli hallitus oli venäläistetty.

Suomen nuorisoi alkoi konkreettisesti valmistautua vapauttamaan Suomen Venäjän vallasta, kun tilaisuus tarjoutuu. Ensimmäiset jääkäreiksi koulutettavat lähtivät Saksaan v. 1915.

Venäjällä sodan neljäntenä vuonna 1917 puhkesi vallankumous, joka suomalaisille tuli melkoisena yllätyksenä. Syinä kumoukseen olivat mm. korjaamatta jääneet yhteiskunnalliset epäkohdat, huonosti mennyt sota jne. Nikolai II luopui kruunusta 15.3.1917 ja hallitusohjat otti käsiinsä väliaikainen keskusta-liberaalinen hallitus.

Suomeen vallankumouksellinen mieliala levisi venäläisen varusväen välityksellä. Selvin vallankumouksen merkki täällä oli kenraalikuvernööri Seynin vangitseminen. Väliaikainen hallitus kumosi kaikki suomen autonomista asemaa rajoittavat perustuslain vastaiset määräykset Suomen puolueiden yksimielisestä vaatimuksesta.

Suomen puolueet muodostivat sovussa kokoomushallituksen vaikka sosialidemokraateilla oli eduskuntaenemmistö 103 – 97. Pääministeriksi tuli sosialidemokraatti Oskari Tokoi. Senaatin toimintaa vaikeutti se, että sosialistien vasen siipi kieltäytyi tulemasta mukaan hallitukseen. Eduskunnan puhemiehenä toimi Kullervo Manner, joka yhdessä Oskari Tokoin kanssa ensimmäisenä esitti vaatimuksen suvereenista Suomesta. Kumpikaan ei tosin puhunut mitään keinoista, joilla siihen päästäisiin.

Sosialidemokraatit, maalaisliitto ja porvarillisten puolueiden itsenäisyysmiehet ajoivat eduskunnassa läpi ns. valtalain. Siihen nojaten eduskunta julistautui sitten korkeimman vallan haltijaksi sisäpoliittisissa kysymyksissä. Ulkopoliittiset ja sotilaskysymykset jätettiin Venäjän hallituksen hoitoon.

Venäjällä oli tullut valtaan toinen väliaikainen hallitus Kerenskin johdolla. Tämä hallitus katsoi suomalaisten yksipuolisesti muuttaneen Suomen ja Venäjän välistä suhdetta ja ylittäneen toimivaltansa. Venäjän väliaikainen hallitus hajotti Suomen eduskunnan. Puhemies Manner kutsui hajotuskäskystä huolimatta eduskunnan koolle elokuun lopussa 1917, mutta venäläinen järjestysvalta sulki istuntosalin sotaväen avulla. Hallitus alkoi hajota, kun sosialistiministerit rupesivat yksi kerrallaan eroamaan pois.

Eduskuntavaalit pidettiin lokakuussa 1917. Sosialidemokraatit saivat 92 paikkaa menettäen enemmistönsä. Sosialidemokraatit erosivat senaatista.

Porvarillisen eduskuntaenemmistön ja senaatin hallitsema Suomi julistautui itsenäiseksi 6.12.1917. Venäjän bolsevikkihallitus, joka lokakuun vallankumouksessa oli ottanut vallan Venäjällä, Leninin johdolla tunnusti Suomen itsenäisyyden 4.1.1918.

Maaliskuun 1917 vallankumouksesta lähtien esiintyi Suomessakin poikkeuksellisen voimakasta poliittista liikehdintää. Vallitöiden loppuminen oli tuonut joukkotyöttömyyden. Kun kokoontumis-, yhdistymis- ja sananvapaus palautettiin, tyytymättömyys saattoi purkautua entistä räikeämmin muodoin. Venäjän vallankumouksen esimerkki houkutteli ulkoparlamentaarisiiin keinoihin asioiden ajamisessa.

Hallitus ponnisteli Suomen ja Venäjän suhteiden järjestämiseksi. Maahan oli jäänyt venäläistä sotaväkeä, joka olisi pitänyt saada pois, mutta myös bolsevikit tajusivat, että Suomen suunta oli pidettävä varmistettuna saksalaisten tai muiden läntisten valtojen mahdollisia hyökkäyksiä vastaan, eivätkä vetäneet sotaväkeä pois.

Sosialidemokraatit halusivat sosialistisen Suomen, joka olisi saavutettavissa vain kumoamalla vallassa oleva porvarillinen hallitus ja eduskunta, laillista tietä siihen ei ollut. Vasemmiston radikaalinen siipi sai määräysvallan ja komensi joukkonsa kapinaan laillista hallitusvaltaa vastaan. Vuoden 1918 tammikuun loppuun mennessä punaisilla oli hallussaan Etelä-Suomen keskukset ja tärkeä Pietarin rata. He pitivät aateveljinään venäläisiä punaisia, joiden komennossa Suomessa olleet venäläiset joukot

olivat. Vastoin punaisten luuloa nämä joukot suhtautuivat hyvin passiivisesti suomalaisten punaisten kapinaan.

Oli siis syttynyt sisällissota punaisten aloitteesta, joka jatkui ja päättyi historiasta tunnetulla tavalla keväällä 1918 valkoisten voittoon. Voitonparaati pidettiin Helsingissä 16. toukokuuta.

Valkoiset korostivat sodan vapaussotaluonnetta, sillä he olivat riisuneet venäläisjoukoista suuren osan aseista ja ajaneet loput rajan yli Venäjälle. Punaiset puhuivat kansalaissodasta, joka on sama kuin sisällissota.

Sodan aikana esiintyi varsinkin punaisten kostotoimia ja terroria, sodan jälkeen valkoiset kostivat hävinneille maanmiehilleen ja tuomitsivat sodanaikaisista teoista, myöskin kuolemaan.

Sodan jälkeen käytiin valtiomuodosta taistelu, jonka monarkistit voittivat. Suomen kuninkaaksi valittiin Hessenin prinssi Friedrich Karl, mutta hän kieltäytyi.

Valtiomuodoksi tämän jälkeen tuli tasavalta, jonka valtionhoitajana aluksi oli Svinhufvud. Marraskuussa valtionhoitajaksi valittiin kenraali Mannerheim. Ensimmäiseksi presidentiksi tuli vaaleissa valituksi K.J. Ståhlberg 25.7.1919.

Bolsevikit olivat tunnustaneet Suomen itsenäisyyden mutta heidän vastapuolensa Venäjän sisällissodassa, valkoiset, eivät olleet eivätkä luvanneetkaan tunnustaa, jos voittaisivat. Bolsevikkien voitto varmistui 1920. Suomi aloitti rauhanneuvottelut Venäjän kanssa Tartossa, jossa rauhansopimus allekirjoitettiin 14.10.1920 ja presidentti ratifioi sen 11.12.1920. Muut maat yksi toisensa jälkeen tunnustivat Suomen itsenäisyyden.

Vapaussodan tapahtumia Karjalassa 1918:

Helmikuun lopussa alivoimaiset valkoiset vain vaivoin pystyivät torjumaan punaisten hyökkäilyt Vuoksen pohjoispuolelle.

Samoihin aikoihin Rautu joutui Pietarin punaisten suomalaisten ja venäläisten hyökkäyskohteeksi.

Antrean Ahvolassa taisteltiin 13.2. Siellä oli pitkä taistelukausi myös 1.3. – 12.3.

Rautu oli Ahvolan ohella Karjalan rintaman merkittävimpiä taistelupaikkoja. Kovien taisteluiden jälkeen 4. – 5.4. valkoiset valtasivat Raudun karkottaen vihollisen rajan taakse.

19.4. alkoi Karjalan rintamalla valkoisten hyökkäys Viipurin valloittamiseksi. Kun Pietarin rata oli saavutettu 23.4., Viipuri vallattiin 23. – 30.4. käytyjen taisteluiden jälkeen.

Venäläiset joukot olivat onnistuneet vetäytymään kokonaisuudessaan pois Suomesta, ennen kuin Pietarin rata katkaistiin. Venäläiset räjäyttivät Inon linnoituksen laitteet.

Kouvolan valkoiset valtasivat 3.5. ja Kotkan 4.5.1918.

Antrea oli Karjalan rintaman keskus. Siellä oli rintaman komentajan jääkärikapteeni Aarne Sihvon komentopaikka rautatievaunussa.

Toukokuun 6. päivänä pidettiin Vapaussodan voitonparaati Helsingissä.

6

Vapaussodasta Jatkosodan jälkeiseen aikaan

Aikakauden tapahtumia ja asioita

1918 Svinhufvud valtionhoitajaksi toukokuussa. Häntä seurasi marraskuussa tässä virassa Mannerheim, joka oli ollut valkoisten ylipäällikkö.

1919 Valtionhoitaja Mannerheim vahvisti hallitusmuodon.

Eduskunta valitsi K.J. Ståhlbergin ensimmäiseksi presidentiksi.

Kieltolaki astui voimaan, samoin kuin Yhdysvalloissakin.

1920 Tarton rauha solmittiin Neuvostoliiton kanssa.

Suomesta tuli Kansainliiton jäsen.

1924 Pariisin olympialaiset, joissa Paavo Nurmi voitti 2 kultamitalia.

1925 Lauri Kr. Relander tuli presidentiksi.

Suomen markka sidottiin kultaan. Siitä luovuttiin 1931.

1929 Imatran voimalaitos valmistui.

1931 Svinhufvudista tuli presidentti.

1932 Kieltolaki kumottiin. Viinakaupat avattiin 5.4.1932 klo 10.

Mäntsälän kapina

Suomi ja Neuvostoliitto allekirjoittivat hyökkäämättömyyssopimuksen.

Lake Placidin talviolympialaiset, joissa kaksoisvoitto 50 km:n hiihdossa ja Los Angelesin kesäolympialaiset, joissa kolmoisvoitto keihäessä.

- 1936 Garmisch Partenkirchenin talviolympialaiset ja Suomelle viestikulta. Berliinin kesäolympialaiset, joissa suomalaisille kolmoisvoitto kymppillä.
- 1937 Kyösti Kallio presidentiksi.
- 1938 Helsingin stadion vihittiin.
- 1939 Neuvostoliitto vaati Suomelta tukikohtia. Se hyökkäsi 30.11., jolloin Talvisota alkoi. Nl tunnusti O.W. Kuusisen hallituksen Suomen ainoaksi hallitukseksi, mutta muutti kantansa myöhemmin.
- 1940 Talvisota päättyi 13.3.1940 Moskovan rauhaan.

Kyösti Kallio erosi presidentin virasta. Risto Ryti valittiin seuraajaksi. Kallio kuoli Helsingin asemalla ollessaan lähdössä kotiinsa Nivalaan.
- 1941 Jatkosota syttyi.
- 1942 Ensimmäinen kesäaikaan siirtyminen.
- 1944 Ankarat puolustustaistelut. Mannerheim presidentiksi. Jatkosota päättyi, aselepo 4.9. ja välirauha 19.9.
- 1945 Lapin sota päättyi.
Säädettiin maanhankintalaki.
- 1946 Mannerheim erosi presidentin virasta. Hänen tilalleen valittiin pääministeri Paasikivi.
- 1947 Pariisin rauha. Valvontakomissio poistui.
- 1948 Yhteistyö- ja avunantosopimus Neuvostoliiton kanssa.

II Lankilan kylän taloja ja asukkaita 1500-luvulta Karjalan luovutukseen asti

1

1500-luku

Onko Lankilan kylä ollut olemassa ja asuttuna jo Pähkinäsaaren rauhan-
teon aikoina 1300-luvun alkupuolella, jolloin Karjala jaettiin kahtia, ei
ole tiedossa, mutta ei se mahdotontakaan ole. Jos se on ollut olemassa, on
se sijainnut Ruotsiin kuuluvana valtakuntien välisen rajan länsipuolella.
Aikaisimmat merkinnät asiakirjoissa niillä main olleista kylistä ovat vuo-
delta 1500, joukossa maininta Ilmeen kylästä kymmenkunta kilometriä
Lankilasta pohjoiseen. Ilmee tässä tarkoittaa myöhempää Iso-Ilmeen ky-
lää, joka sijaitsi valtakunnan rajan Venäjän puolella. Sinne alkuperäinen
asutus oli noussut Ilmeenjokea myöten. Myös Kuunjoen varrella, ainakin
sen alajuoksulla, on syytä uskoa olleen jo silloin pysyvää asutusta.

Lankila ja sen naapurikyliä mainitaan ensi kertaa asiakirjoissa 1500-
luvun puolivälissä. Vuodelta 1565 olevan erään tuomiokirjan mukaan
Lankila kuului yhdessä Rätykylän, Riikolan, Kauppilan sekä osan Vasik-
kalaa kanssa Tamjärven kylään. Maakirjoissa ei kuitenkaan koskaan
esiinny sen nimistä kylää. Tuomiokirjan maininta tarkoittaneekin Tam-
järven yökuntaa, papin palkanmaksualuetta, joka käsitti nuo mainitut ky-
lät, joissa pappi vuorollaan yöpyi kiertäessään keräämässä palkkasaatavi-
aan. Yökuntia Kirvun kappeliseurakunnassa v. 1557 oli kaikkiaan kah-
deksan. Mainittakoon, että Suomen kirkossa oli juuri edeltäneinä vuosi-
kymmeninä tapahtunut uskonpuhdistus, roomalaiskatolinen kirkko oli
muuttunut luterilaiseksi.

Lankila –nimen kylä on aivan ilmeisesti saanut Lankisista, jotka näyttä-
vät muuttaneen sinne 1500-luvun alkupuolella. Lankiset mainitaan asia-
kirjoissa ensimmäisen kerran v. 1543. Silloin kylässä oli kaksi taloa, mo-
lemmat Lankisia. Vuoteen 1557 mennessä kylä kasvoi yhdellä talolla ja
siinäkin asui Lankisia.

25-vuotisen sodan (1570 – 95) tapahtumat kohdistuivat voimakkaina ra-
japitäjiin. Jääsken kihlakunnasta on tieto, että venäläiset tekivät v. 1572
suuren tuhoamishyökkäyksen Viipurin Karjalaan. Silloin ryöstettiin ja
poltettiin lähes kaikki kylät myöhempien Kirvun, Rautjärven ja Antrean
pitäjien alueilla. Näiden joukossa olivat myös Lankila ja sen naapurikylät
Hynnälä ja Siisiälä.

Ei ole tietoa, miten asukkaiden kävi. Luultavasti silloin majailtiin melko
pysyvästi piilopirteillä ja käytiin kylissä vain välttämättömissä töissä.
Tästä syystä ryssän kynsiin lienee jäänyt vain pieni joukko ihmisiä, joi-

den kohtalo on ollutkin sitten sitä surkeampi. Jos heitä ei surmattu, heidät vietiin sotavankeuteen, joka tarkoitti siihen aikaan samaa kuin orjuus.

2

1600-luku

Kun rauha oli saatu aikaan pitkällisen sotakauden jälkeen v. 1617 Stolbovassa, siirtyi raja kauas itään. Lankilakin pääsi rajaseudun kiroista rauhallisempaan elämään. Siellä oli v. 1618 kuusi veroa maksavaa taloa ja saman verran sellaisia taloja, jotka eivät pystyneet suoriutumaan veronmaksusta tai olivat autioituneet.

Isännät näille kaikille taloille on merkitty maakirjaan. Lankisten lisäksi sukunimeltä voidaan tunnistaa Martti Pohjolainen sekä Martti Röpsä. Muiden ”sukunimenä” on isännimen johdannainen, ns. patronyymi tyyppiä Juhananpoika.

Vuoteen 1640 mennessä talojen luku oli vähentynyt kuuteen, josta se ei enää kasvanutkaan, vaan päinvastoin pieneni vielä yhdellä. Tiloja tuli lisää vasta sitten, kun 1840-luvulla oli suoritettu Isojako ja silloin muodostetusta viidestä kantatilasta voitiin ruveta jakamaan osia perillisten kesken.

Vuonna 1640 noista kuudesta tilasta neljä oli Lankisten hallussa ja kahta muuta isännöivät Juhana ja Antti Pohjolainen, jotka ilmeisesti olivat lähisukulaisia keskenään, ehkä peräti veljeksiä. Lankiset olivat melko varmasti alkuperäisten Lankisten jälkeläisiä.

Ensimmäinen merkintä Närästä Lankilassa on vuodelta 1651. Silloiseen henkikirjaan on merkitty yksinäinen mies Antti Näränen Antti Matinpoinen Lankisen taloon. Onko hän ollut renki vai läksein vai jotain muuta, ei ole kerrottu. Hänet on merkitty henkikirjaan myös v. 1654 ja silloin naineena miehenä.

Näräsen nimi esiintyy seuraavan kerran asiakirjoissa vasta v. 1674, jolloin Martti Näränen mainitaan talon isäntänä yhdessä Antti Matinpoinen Lankisen kanssa. Martti ja aikaisemmin mainitun Antti Näräsen ilmeistä sukuyhteyttä ei asiakirjatiedoin voi varmistaa, mutta hyvin suurella todennäköisyydellä Martti on ollut Antin poika.

Maakirjoissa Lankilan talojen omistussuhteet pysyivät muuttumattomina vuoteen 1655. Antti Pohjolan tila oli tosin autioitunut jo v. 1647 ja se

oli varattu v. 1651 vuosipalkkatilaksi Hans Conradille, joka oli Viipurin ratsurykmentin trumpetisti kuuluen sen alipäällystään. Trumpetistin vakanssilla oli jo vanhastaan ratsutila Lankilassa, Juhana Pohjolaisen tila. Nyt sekin oli Hans Conradin varustamista varten. Maakirjaan entinen Antti Pohjolaisen tila on merkitty Hans Conradin nimiin v. 1655.

Hans Conrad oli liittynyt Viipurin ratsurykmenttiin v. 1649 Baijerissa ja tullut rykmentin mukana Suomeen v. 1650. Lankilaan hän tuli ilmeisesti samana vuonna, vaikkei siitä täsmällistä tietoa olekaan. Hän meni naimisiin ja sai lapsia, mutta joutui ammattisotilaana rykmentin mukana sotaretkelle Puolaan v. 1655, kaatuen siellä keväällä 1656. Vaikka hän viipyikin Suomessa vain runsaat viisi vuotta, ehti hänestä tulla tämän tutkimuksen varsinaisena kohteena olevan Kontra-suvun kantaisä.

Hans Conradin nimi säilyi maakirjojen sivuilla vuoteen 1681 saakka, vaikka hän oli kuollut 25 vuotta aikaisemmin. Ilmeiseltä syytä tähän näyttää se, että kruunu halusi tilan perinnöksi hänen pojalleen, joka oli isän kuollessa ihan lapsi vielä. Sotilaspäällystään ja –alipäällystään kuuluneiden kaatuneiden pojista pidettiin huolta mm. tälläkin tavalla.

Talojen väkimäärä oli aikojen kuluessa lisääntynyt. Kun taloja ei saanut jakaa, käytettiin yhteisomistusta, isännän ohella taloa viljeli ja hallitsi yhtiömies. Se näkyy Lankilankin maakirjoissa vuodesta 1675 lähtien. Isänniksi on merkitty kaksi miestä joka taloon. Kahden isännän merkitsemiseen on saattanut olla syynä myös kruunun halu varmistaa verojen saanti.

Hans Conradin poika Hindrich, suomeksi silloin ehkä Henrikki, on merkitty isänsä paikalle maakirjaan tilan osaisännäksi vuosina 1685 – 1711 eli Isonvihan alkuun saakka. Hän oli syntynyt 1650-luvun alussa, joten ikänsä puolesta hän olisi voinut jo aikaisemminkin tulla osaisännäksi. Todennäköisesti hän oli käytännössä sellainen ollutkin jo kauan ennen vuotta 1685. Maakirjojen pitäjillä tiedetään olleen tapana tarkistaa isäntien nimet ajan tasalle joskus hyvinkin harvoin, josta tässäkin lienee ollut kysymys.

Muita uusia nimiä Lankilan isäntien joukossa olivat Antti Kykkänen sekä Pekka ja Perttu Möhkö. Kykkänen osaviljeli sitä paikkaa, joka tunnettiin myöhemmin Näräsenmäkenä. Möhköllä oli talo Näräsenmäestä jonkin matkaa kaakkoon päin.

Näyttää siltä, että Lankilassa 1700-luvulle tultaessa olivat ainakin suvut Conrad / Kontra, Kykkänen, Lankinen, Möhkö, Näränen ja Pohjolainen.

Tiloja oli kuusi, joissa jokaisessa oli kaksi osaisäntää ja monissa poikia, vävyjä, läkseimiä tai loisia perheineen ja joissakin vielä renkejä ja piikojakin. Monessa talossa asui vielä sotilaskin, useimmiten rakuuna, perheineen. Voitaneen arvioida, että kylän asukasluku on saattanut olla sadan paikkeilla. Vertauksen vuoksi mainittakoon, että väkiluku vuoden 1939 alussa oli 172 henkeä henkikirjan mukaan, ja tiloja oli 52.

Juuri näihin aikoihin kohtasi koko Pohjois-Eurooppaa suuri onnettomuus, peräkkäiset katovuodet, jotka Suomessa olivat pahimmillaan vuosina 1695 – 97. Elämä oli hirveätä, ruoka loppui täysin suurelta osalta kansaa, syntyi suuri vaellus ympäri maata elannon perässä, jopa Venäjälle asti. Ruokaa ei lähestulkoonkaan aina löytynyt. Ihmiset kuolivat joukoittain suoranaisesti nälkään mutta seuranneiden tautien kaatamien ihmisten luku oli paljon suurempi. On arvioitu, että näinä vuosina Suomen väkiluku väheni neljänneksen silloisesta noin puolesta miljoonasta asukkaasta.

Jääsken kirkonarkistosta on löytynyt tieto, jonka mukaan Jääskessä v. 1697 haudattiin 1 029 henkeä, kun ennen nälänhätää v. 1693 vain 40 henkeä. Köyhiä ja vieraspaikkakuntalaisia kuolleita haudattiin 12.4.1697 yhteishautaan 150 henkeä ja 3.5.1697 90 henkeä. Noissa luvuissa saattaa olla lankilalaisiakin, mene tiedä, kun vainajien nimiä ei ole tallennettu.

Eräaseen näihin vuosiin liittyvään tapahtumaan, joka koskee Kontran sukua, palataan myöhemmässä yhteydessä.

3

1700-luku

Ruotsin ja Venäjän välinen Suuri Pohjansota oli alkanut aivan 1700-luvun alussa. Kymmenessä vuodessa tilanne oli kehittynyt niin pitkälle, että Pietari I katsoi voivansa aloittaa koko Suomen valloituksen. Kirvun pitäjän, ja siis Lankilan kylänkin alueelle, hyökkäys vyöryi v. 1711. Alkoi venäläisten miehitysaika, jota kutsutaan Isovihaksi.

Isovihan aikana venäläiset viranomaiset eivät laatineet verotusta varten maakirjoja tai henkikirjoja vaan suorittivat verojen kannon ilman yhteistä suunnitelmaa melko mielivaltaisesti. Näin ei tältä ajalta ole tiedossa kylien isäntien nimiä, kuten Ruotsin vallan ajalta on. Kun kirkonkirjatkin alkavat vasta muutamaa vuosikymmentä myöhemmin, ei sitäkään kautta ole saatavissa apua. Isovihan ajalta ei koko Kirvun pitäjästä eikä laajemmaltakaan alueelta ole olemassa juuri minkäänlaisia tietoja.

Uudenkaupungin rauhanteossa v. 1721, joka päätti miehityskauden, Lankilan kylä Kirvun pitäjän osana palasi Ruotsin valtakuntaan. Ruotsalaiset verottajat rupesivat heti seuraavasta vuodesta lähtien laatimaan maakirjoja ja henkikirjoja, joista voidaan taas saada tietää Lankilan isäntien nimet. Hieman myöhemmin seurakunnat rupesivat pitämään kirkonkirjoja, joissa on paljon tietoa muistakin henkilöistä kuin vain talojen isännistä.

Lankilan talot näyttävät pysyneen asuttuina miehityskaudenkin ajan. Suvuista olivat säilyneet Kontra, Lankinen, Möhkö, Näränen ja Pohjolainen mutta Kykkänen ei. Uusi suku vuodesta 1722 lähtien on Iivonen.

Ensimmäiseen rauhanteon jälkeiseen maakirjaan v. 1722 ei ole merkitty ketään Kontraa isännäksi sille tilalle, joka oli osittain suvun nimissä v. 1711 maakirjan mukaan. Sitä vastoin tälle tilalle on merkitty henkikirjaan v. 1722 ja 1723 asukkaaksi, ei siis isännäksi, Juhana Hannunpoika (Johan Hansson). On täysin mahdollista, että hän on ollut Hans Conradin poika.

Vuoden 1724 maakirjaan saman tilan osaisännäksi on merkitty Henrikki Kontra (Hindrich Conrad) ja 1728 maakirjaan Henrikki Kontranpoika (Hindrich Conradsson). Edellinen voisi nimen perusteella olla Hansin poika tai pojanpoika. Poika olisi tuolloin ollut jo n. 75-vuotias eikä siis olisi enää ollut isäntänä, josko elossakaan. Pojanpoika oli arviolta viisikymppinen, joten merkintä tarkoittaa varmaan häntä. Vuoden 1728 merkintä tarkoittaa aivan varmasti pojanpoikaa, vaikka nimi onkin muodostettu vähän onnahdellen.

Vuosien 1730 – 31 maakirjojen mukaan Lankilassa on ollut enää viisi tilaa, joille kullekin on merkitty vain yksi isäntä. Luultavasti Henrikki Kontra on ollut osaomistaja jollakin tilalla, vaikkei nimeä kirjoissa olekaan. Rippikirjan 1739 – 50 mukaan Henrikki Henrikinpoika (Henrich Henrichsson) on ollut yhtiömiehenä Näräsen talossa. Vaikka nimessä ei ole mukana varsinaista sukunimeä, voidaan pitää lähes täysin varmana, että kyseessä on aikaisemmissa maakirjoissa mainittu Hans Conradin pojanpoika, joka kylläkin näyttäisi vaihtaneen taloa.

Pohjolaisten suku, joka oli asunut yli sata vuotta Lankilan suurinta tilaa ratsutilana, muutti 1730-luvun loppupuolella Rautjärven pitäjään. Tilalle tulivat Kuismat Kuismalan kylästä Inkilän läheltä. Möhkön suku sammui miespuolisten perillisten puuttuessa 1730-luvun aikana mutta talo sai isännän vävystä, Martti Karjalaisesta, joka oli tullut Kirvun kirkonkylästä. Talon nimi säilyi Möhkönä Isojakoon 1840-luvulle asti, jolloin se tuli karttaan muodossa Möhö. (Tuo nimen muuttuminen saattoi tapahtua silloin, kun kartoittaja kysyi kylän isänniltä, että kenes talo se tuo on. Isännät tietysti siihen karjalaksi, että Möhön. Kartoittaja päätteli siitä kirjakielen mukaisesti, että nimi on Möhö ja kirjoitti sen paperiin.)

Taloille oli annettu numerot 1 – 5 ja ne olivat ensimmäisen kerran käytössä v. 1730 maakirjassa. Vuoden 1740 tienoilla talossa nro 1 asuivat Kuismat, talossa nro 2 livoset, talossa nro 3 Lankiset, talossa nro 4 Näräset ja talossa nro 5 Möhköt ja myöhemmin Karjalaiset. Kontran nimeä maakirjojen isäntien luettelossa ei enää nähty vuoden 1728 jälkeen.

Toisaalla on kerrottu, että heti Pikkuvihan alussa venäläiset polttivat Lankilan kylän kaikki viisi taloa. Pikkuvihan miehitysaikaa kesti kaksi vuotta ja Turun rauhassa v. 1743 Lankilakin Kirvun osana joutui Venäjän valtaan, jota kesti Suomen itsenäistymiseen 6.12.1917 asti.

Ilmeisesti Lankilan kylän asukkaat pystyivät pakenemaan vihollisen hyökkäyksen alta pois, koska Pikkuvihan jälkeisistä asiakirjoista ei voi päätellä henkilötappioita syntyneen, vaikka kodit kaikkineen menivätkin. Niinä levottomina ja sotaisina aikoina piti olla valmiina piilopirtit syvällä hankalasti liikuttavan maaston takana. Sodan jälkeen oli koko kylä rakennettava uudestaan. Kruunu tuli apuun pienin verohelpotuksin.

Hiukan ennen Pikkuvihan alkua oli Kirvun seurakunnassa aloitettu rippikirjojen pito. Niihin on merkitty kaikki kylät ja niiden talot numerojärjestyksessä. Talon väki on pyritty merkitsemään kokonaan renkejä ja piikoja

myöten, mutta kun sama luettelo käsitti 5 – 10 vuoden jakson, sen ajan tasalla pitäminen sulkakynä-aikakaudella tuntuu tuottaneen monelle papille vaikeuksia. Tämä merkitsee sitä, etteivät nämäkään asiakirjat ole läheskään täydellisiä eivätkä aina ihan luotettaviakaan. Siitä huolimatta rippikirjat sisältävät paljon tärkeitä tietoja muistakin ihmisistä kuin vain isännistä ja ovat sukututkijoille lähteenä korvaamattomia.

Jo ensimmäisestä rippikirjasta ajalta 1739 – 50 löytyy, kuten aikaisemmin on kerrottu, Henrikki Henrikinpoika, Hans Conradin pojanpoika. Mutta siellä ovat myös Eeva Olavintytär ja Esko Olavinpoika Kontra, jotka ovat Hans Conradin toisen pojanpojan lapsia. Eeva on Antti Näräsen emäntänä ja Esko samassa talossa tulevan isännän lankomiehenä.

Pikkuvihan jälkeisellä kaudella vakiintui talojen omistus Lankilassa, niin että kantatilat nro 1 – 5 pysyivät samojen sukujen halussa 1840-luvulla suoritettuun Isojakoon asti ja vielä sen ylikin. Taloa nro 1 isännöivät Kuismat, nro 2 Iivoset, nro 3 Lankiset, nro 4 Näräset ja nro 5 Karjalaiset.

Väestölaskennallisista syistä papisto velvoitettiin laatimaan seurakunnistaan kylittäin yksityiskohtainen väestöluettelo v. 1754. Lankilan tiedot ovat alla olevan luettelon mukaiset.

1.	Talon isäntä	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1.	Matti Kuisma	1	1	5	2	1				10
2.	Martti Iivonen	1	1	3	7	1				13
3.	Juhana Lankinen	1	1	10	9	1		1	1	24
4.	Antti Näränen	1		4	4					9
5.	Juhana Karjalainen	1	1	2	3				1	8

Yhteensä 64

Sarakkeiden selitykset:

1. Talon nro	2. Isäntiä
3. Emäntiä	4. Poikia tai vävyjä / lankoja
5. Tyttäriä tai miniöitä	6. Renkejä
7. Piikoja	8. Loisia, mies-
9. Loisia, nais-	10. Asukkaita yhteensä

Näräsen talossa todellisena isäntänä v. 1754 oli Antin poika Pentti Näränen, Eeva Kontran appi. Esko ja Eeva ovat sar. 4 ja 5 luvuissa.

4

1800-luku

Uudelle vuosisadalle tultaessa ja varsinkin sen jälkeen, kun Vanha Suomi oli liitetty v. 1812 muun Suomen yhteyteen, väestökirjanpito sekä kirkon että valtiovallan toimesta parani huomattavasti. Kirkonkirjat tulivat täydellisemmiksi ja paremmin ajan tasalla oleviksi. Henkikirjat laadittiin joka vuosi. Ne tehtiin edelleen henkiveron kannon takia mutta yhä tärkeämpi tehtävä niillä oli väestökirjanpidollinen. Väestön määrästä ja koostumuksesta haluttiin olla entistä tarkemmin selvillä kehittyvän valtion ta-
paan.

Seuraavassa esitetään esimerkkinä Lankilan henkikirja vuodelta 1820 suomennettuna. Veroa koskevia kohtia on jätetty pois tarpeettomina. Taulukossa kiinnittää huomiota, että nuorimmatkin lapset on mainittu nimeltä mutta talojen emännät eivät. Emäntien nimet on kirjoittaja lisännyt taulukkoon.

Selityksiä: 1. tilan numero, 2. tilan veroluku, 3. tilan manttaaliluku
4. savujen (= talojen) luku, 5. henkilöluku, ()
kirj.tek. lisäys

1	2	3	4	Asukkaiden nimet ja ikävuodet	5
1	1	1/3	1	Antti Markuksenp. Kuisma 61, vo (Anna Antint. Apunen) 59 Poika Antti 29, vo Maria 25, pojanpojat Antti 6, Erkki 3, Markus 1,5. Veljen leski Maria 50, hänen poikansa Markus 28, vo Helena 25, pojan pojat Markus 4, Matti 1,5, lesken- tyttäret Liisa 20, Eeva 17, Riitta 11, Anna 7. Serkun poika Juhana Pertunp. 33, vo Maria 32, hänen poikansa Pertti 1, tyttäret Eeva 12, Katri 10. Sedän poika Esko Pertunp. 24. Serkun leski Liisa Olavint. 44, hänen poikansa Olavi 25, vo Peeta 22, pojan tytär Liisa 3. Leski Liisan pojat Matti 20, Tuomas 18, Mikko 11, Juhana 6, tyttäret Elina 14, Vappu 8. Serkun poika Markus 47, vo Leena 41, hänen poikansa Juhana 20, Pertti 11, Pauli 3 ja tytär Helena 0,25.	38
2	1/3	1/12	1	Pekka Pekanpoika Iivonen 26, vo (Maria Antintytär Näränen) 23 Poika Pekka 2,75, tytär Katri 0,5. Sisko Maria 17. Äiti leski Katri 60. Käly Katri 60	7
	2/3	1/6	1	Risto Martinp. Iivonen 23, vo (Katri Juhanant. Puha) 25 Poika Martti 3. Sisar Anna 19. Setä Mikko 36, vo Vappu 36. Osakas Yrjö Yrjönp. Iivonen 12, hänen siskonsa Vappu 16. Osakas, lanko Tuomas Ikävalko 30, vo Riitta 24, heidän poikansa Olavi 1,5, tytär Maria 3.	12
3	1/4	1/24	1	Juhana Nuutinp. Lankinen 36, vo (Katri Laurint. Huhtain) 30 Pojat Nuutti 3 ja Lauri 0,75.	4
	1/4	1/24	1	Juhana Vilpunn. Hikipää 45, vo (Anna Juhanant. Rantalainen) 39 Pojat Juhana 10, Tuomas 2,5, tyttäret Elina 14, Maria 6. Veljenpoika Vilppu 28, vo Maria 21, heidän poikansa Erkki 2,5. Veljentytär Elina 25.	10
	1/8	1/48	1	Leski Eeva Matintytär Hämäläinen 43 Tyttäret Katri 20, Liisa 17 ja Elina 9.	4
	1/8	1/48	1	Esko Matinp. Kiiveri 26	1

	1/4	1/24	1	Leski Katri Penna 46 Poika Pertti 26, vo Helena 22, heidän tyttärensä Katri 0,75. Poika Mikko 22, tytär Kerttu 11.	6
4	1	1/4	1	Antti Jaakonp. Näränen 33, vo (Elina Eerikant. Junna) 31 Pojat Esko 9, Erkki 6, Antti 3 ja tytär Vappu 1,75. Isäpuoli Esko Kontra 52, vo Maria 54, heidän poikansa Esko 19. Serkku Matti 20, hänen äitinsä Maria 43, tämän tytär Liisa 10. Serkku Anna 30. Osakas Pekka Matinp. Piihki 33, vo Katri 35, heidän poikansa Matti 6, Antti 3, Pekka 1,25, tytär Helena 9. Tytärpuolet Maria 16, Anna 14. Osakas Juhana Juhananp. Kontra 19, hänen sisarensa Eeva 21.	23
5	1/2	1/8	1	Juhana Pekanp. Karjalainen 30, vo (Anna Eerikant. Reimi) 25 Tytär Katri 3. Sisko Katri 24. Äiti Ristiina 59. Lanko Antti Skaffari 34, vo Maria 25, h eidän poikansa Antti 10 ja tyttärensä Maria 3. Setä Juhana 52 vo Elina 42, heidän poikansa Juhana 24, vo Anna 20 ja näiden tytär Maria 1. Pojat Mikko 7, Jeremias 4, tyttäret Ritta 20, Katri 17, Anna 15, Elina 9 ja Helena 2,25.	21
	1/2	1/8	1	Tuomas Yrjönp. Karjalainen 42, vo (Anna Matint. Huhtain) 41 Pojat Matti 18, Tuomas 14, Martti 12, Yrjö 9, Juhana 4, Lauri 1,5. Tytär Anna 7. Isäpuoli Martti Muukko 74, vo Anna 74, heidän poikansa Martti 35, vo Elina 34 ja näiden pojat Martti 6 ja Olavi 0,5 ja tyttäret Anna 12, Vappu 4 ja Maria 2,5.	18
				11 taloa yhteensä Asukkaita kaikkiaan	144

Näräsen talossa nro 4 asui v. 1820 Kontran sukua Esko (5,13), Esko (6,16), Juhana (6,9) ja Eeva (6,8). Lisäksi oli Helena (5,12) ja Maria (6,3) naimisissa Tietävälässä sekä Anna (6,7) Hannukka-Riikolassa. Yhteensä oli siis olemassa Kontrana syntyneitä 7 henkeä. Suvun syntymästä oli kulunut yli 160 vuotta, joten suvun kasvunopeutta voidaan pitää varsin hitaana.

Isojako

Koko Suomessa suoritettiin 1800-luvun aikana suuri maanjakouudistus ns. Isojako. Osassa Suomea sitä oli jo toimitettu 1700-luvun loppupuoliskolla ja mm. Kainuussa saatiin paikoin Isojako tehtyä vasta Jatkosodan jälkeen.

Lankilassa se saatiin loppuun suoritetuksi v. 1844. Kylään muodostettiin viisi kantatilaa entisten viiden pohjalle. Ilmeisesti niihin ei tarvinnut mitään kovin suuria muutoksia tehdä mutta erillispalstoista pyrittiin pois vaihdoilla ja rajoja oikomalla selvennettiin tilusten käytettävyyttä. Suurin muutos oli se, että yhteismetsät, joihin aikaisemmin oli ollut vain rajoitettu käyttöoikeus, jaettiin tilojen kesken. Kantatiloille annettiin uudet manttaalit eli veroperusteluvut, jotka pysyivätkin samoina evakkoon lähtöön saakka.

Kantatilojen pinta-alat tulivat myös nyt lasketuksi ja kirjatuksi.

Nro

1 Kuisma	856 ha
2 Iivonen	290 ha
3 Ollikka	208 ha
4 Näränen	392 ha
5 Karjalainen	<u>454 ha</u>
	2 200 ha

Vuoden 1820 henkikirjasta nähdään, että viisi kantatilaa oli jo silloin jakautunut yhdeksitoista taloksi, joiden asukasluku oli 144 henkeä. Isonjan jälkeen jakautuminen jatkui niin, että vuoteen 1905 mennessä kylässä oli tiloja jo 29 ja niillä asukkaita 177 henkeä.

5

1900-luvun alkupuoli

Lankilan kylän siirtäminen Kirvusta Rautjärveen

Suomen senaatti päätti 16.6.1897 ”Keisarillisen Majesteetin Korkeassa Nimessä”, että Kirvun pitäjän Lankilan kylä ja Hiitolan pitäjän Ilmeen rukoushuoneseurakunta siirretään kirkollisessa, hallinnollisessa ja oikeudellisessa suhteessa Rautjärven pitäjään.

Kirkollisessa suhteessa Lankilan kylän siirtäminen oli toimitettava sitten, kun Kirvun seurakunnan silloiset kirkolliset palkansaajat olivat eronneet pois viroistaan.

Kirvun kirkkoherrana oli tuolloin 67-vuotias Ulrik Sieberg ja kappalaisena Petter Malinen. Heidän ollessaan viroissaan heidän palkkaustaan ei voinut muuttaa. Lankilan kylän siirtäminen Rautjärveen olisi tiennyt pappien manttaaliperusteisen palkkauksen muuttumista, joten oli odotettava heidän eroamistaan viroistaan. Kun papit saivat olla viroissaan kuolemaansa asti, virasta eroaminen voi tapahtua joko siirtymällä toiseen virkaan tai kuoleman kautta. Kappalaisen virka tuli avoimeksi vielä samana vuonna 1897 Petter Malisen siirryttyä muualle, joten odottaminen hänen kohdallaan päättyi nopeasti. Kirkkoherra Sieberg sitä vastoin halusi vanhana miehenä pysyä Kirvussa ja oli vain tyydyttävä odottamaan hänen kuolemaansa, jolloin siirron Rautjärveen voisi toimittaa. Hän elää sinnitteli peräti 92-vuotiaaksi kuollen 18.1.1921. Vuodesta 1910 lähtien hän ei vanhuuden heikkouden takia voinut hoitaa virkaansa, jonka hän siitä huolimatta laillisesti sai pitää. Sijainen hoiti työt. Vasta tämän jälkeen päästiin Lankilaa siirtämään. Se liitettiin 1.5.1922 Rautjärven seurakuntaan, samana päivänä, jolloin Siebergin seuraaja astui virkaansa. Rautjärven kuntaan Lankila yhdistettiin 14.9.1922 annetulla valtioneuvoston päätöksellä ja samalla tapahtui myös vastaava kärjäkunnan muutos.

Vuoden 1922 valtiopäivillä valmistui päätös papiston palkkauksen muutoksesta, jossa manttaalista veroperusteena luovuttiin ja tilalle tuli veroäyri. Pappi sai tästä lähtien rahapalkan. Kirvussa siirryttiin uuteen systeemiin 1.5.1924 lähtien.

Aulikki Ylönen Kirvun kirjassaan antaa ymmärtää, että Lankilan kyläläiset olisivat halunneet liittyä Rautjärveen, josta syystä liitosta ruvettiin puuhaamaan. Toteamus voi osittain pitää paikkansakin, mutta kyllä liitoksen todellinen syy lienee ollut se, että Rautjärvi tarvitsi lisää aluetta ja veronmaksajia ja rautjärveläiset olivat aloitteen tekijöitä. Lankilalaisille ajan mittaan oli kyllä paljonkin hyötyä siitä, että pitäjän keskuspaikka oli lähempänä kuin Kirvun pitäjään kuuluttaessa.

Lankilalaiset olivat varmasti hyvin suivaantuneita Kirvun päättäjiin 1900-luvun alkupuolelta lähtien, koska nämä eivät panneet tikkua ristiin mm. kouluolojen ja teiden parantamiseksi sinä aikana, jona kirkkoherran kuolemaa odoteltiin. Tuo vetkuttelu kesti liitospäätöksestä liitoksen toimeenpanoon peräti 25 vuotta Lankilan kylän vahingoksi. Rautjärvi hoiti

kyseiset asiat hetimiten kuntoon liitoksen tapahduttua, lankilalaisten tyydytykseksi.

Ilmeen kohdalla siirtymäkausi Hiitolan pitäjästä Rautjärveen oli lyhyt, sillä liitos tapahtui jo 1.1.1900. Kylä, joka liitettiin, oli myöhemmin nimeltään Iso-Ilmee. Toinen Ilmeen kylä, lännenpuoleinen, kuului jo vanhastaan Rautjärveen ja oli nimeltään Vanha-Ilmee, jota kutsuttiin myös Pien-Ilmeeksi. Iso-Ilmee oli ollut Hiitolan seurakunnan kappeliseurakunta, jossa oli oma vanha kirkkokin, rakennettu v. 1777. Rautjärven seurakunnan yhteydessä Ilmee säilyi rukoushuonekuntana.

Lankilan taloja ja asukkaita

Maatilojen jaot jatkuivat Lankilassa kuten muuallakin Karjalassa 1900-luvulla. Moni tila tuli jo niin pieneksi, ettei seuraava jako enää tullut kysymykseen. Tällaisilla tiloilla oli ainoana keinona jälkikasvun muutto muualle, hankkia tila sieltä tai hankkiutua teollisuuden, kaupan, armeijan jne. palvelukseen.

Lankilassa oli v. 1939 henkikirjan mukaan kaikkiaan 52 tilaa, joista kolmisenkymmentä oli asuttua tilaa eli taloa ja loput talottomia esim. metsätiloja. Asukkaita oli 172 henkeä.

Seuraavassa luettelossa on esitetty Lankilan kylän talot ja asukkaat v. 1939, viimeisenä rauhan vuonna. Talot on merkitty kylän karttaan, joka sisältyy kartta- ja kuvaliitteeseen.

Kanta-tila	Karttanro	Talon nimi ja omistaja Asukkaiden nimet		Syntymävuosi ja -paikka
Nro 1	11.	Koivula: Herman Varis Varis Herman	tal.	1896 Rautjärvi
	Os. Laalo	Anna Matilda	” vo	1898 ”
		Lahja	” tr	1920 ”
		Uljas	” pa	1926 ”
		Pentti	” ”	1927 ”
	12.	Helme: Iivari Kesseli Kesseli, Iivari	tal.	1884 Hiitola

Kanta-tila	Karttanro	Talon nimi ja omistaja Asukkaiden nimet		Syntymävuosi ja -paikka
Nro 1	Os. Kuisma	Maria	” vo	1886 Kirvu
		Johan Ilmari	” pa	1913 ”
		Antti	” ”	1914 ”
		Aune Anna Maria	” tr	1918 ”
		Eevi Linda	” ”	1921 ”
		Onni Oiva	tal.pa	1927 Rautjärvi
		Ilta Liisa	tal.tr	1930 ”
	13.	Ritva: Matti Pärtynp.Kuisma Kuisma Matti	tal.	1864 Kirvu
	Os. Kuisma	Akkanen Maria	” sis.	1869 ”
		Adam	” ” pa	1887 ”
	Os. Suoranta	Helena	” ” ” vo	1887 ”
		Saimi Maria	” ” ” tr	1908 ”
		Anna	” ” ” ”	1909 ”
		Martti	” ” ” pa	1912 ”
	Os.Kemppinen	Aune Anna	” ” ” ” vo	1918 Rautjärvi
		Akkanen Tauno Matti	” ” ” pa	1914 Kirvu
		Tuomas Viljo	” ” ” ”	1916 ”
		Martta Tellervo	” ” ” tr	1919 ”
		Aili	” ” ” ”	1923 Rautjärvi
		Lauri	” ” ” pa	1931 ”
	14.	Rintala: Väinö ja Viljo Mäkelä Mäkelä Viljo	tal.	1912 Rautjärvi
		Antti	” isä	1883 ”
	Os. Jäppinen	Alisa	” ” vo	1899 ”
		Aili	” ” tr	1919 ”
		Eelis	” ” pa	1922 ”
		Helvi	” ” tr	1924 ”
		Aino Inkeri	” ” ”	1927 ”
		Kalevi	tal.pa	1930 ”
		Liisa	tal.tr	1932 ”
		Eevi	” ”	1934 ”
		Eila	” ”	1936 ”
	15.	Markkula: Markus Matinp. Kuisman perillis.		Asumaton talo
	16.	Toivola: Rautjärven kunta Kansakoulu Järvinen Taimi Sofia	opettaja	1907 Pori
	17.	Olli Kuisma		

		Kuisma Olli	tal.	1849 Kirvu
		Tuomas	” pa	1891 ”
		Naatti Matti	” vävy	1905 ”
	Os. Kuisma	Hilja	” ” vo	1895 ”
Kanta-tila	Karttanro	Talon nimi ja omistaja Asukkaiden nimet		Syntymävuosi ja -paikka
Nro 1	18.	Matti Tuomaanp. Kuisman perill. Kuisma Kauko Matti	tal. pa	1917 Kirvu
	Os. Matikka	Katri	” ” äiti	1856 ”
		Kesseli Arvo Viktor	” vävy	1905 ”
	Os. Kuisma	Helmi Katri	” ” vo	1911 ”
		Airi Annikki	” ” tr	1930 Rautjärvi
		Rauni Johannes	” ” pa	1931 ”
	Os. Veijalainen	Jantunen Maria	työm.l.	1860 Kirvu
		Yrjö Johannes	” ” pa	1902 ”
	Os. Kuisma	Eeva	” ” ” vo	1882 ”
Nro 2	21.	Iivonen: Esko Matinp. Kiiveri Kiiveri Esko	tal.	1860 Kirvu
	Os. Kuisma	Katri	” vo	1878 ”
		Matti Nestor	” pa	1898 ”
	22.	Yrjö Karjalaisen perill. Karjalainen Vappu	tal. leski	1875 Kirvu
		Toivo	” pa	1908 ”
	Os. Pohjalainen	Taimi Helena	” ” vo	1912 Rautjärvi
		Paavo Yrjö	” ” pa	1935 ”
		Heikki Matti	” ” ”	1936 ”
		Tyyne Vappu	tal. tr	1911 Kirvu
Nro 3	32.	Ollila: Pärtty Menna Menna Pärtty	tal.	1866 Kirvu
	Os. Roiha	Maria	” vo	1875 ”
		Matti Nestori	” pa	1901 ”
		Anna Helena	” tr	1906 ”

	33.	Antti, Hilma, Saima, Laina ja Eino Kalpio sekä Selma ja Veikko ja Matti Kalpio		
	Os. Ovaska	Kalpio Anna Maria	tal. leski	1889 Kirvu
		Antti Toivo	” pa	1911 ”
		Hilma	” tr	1916 ”
		Saima	” ”	1919 ”
		Signe	” ”	1921 ”
		Laina	” ”	1923 Rautjärvi
		Eino	” pa	1926 ”

Kanta-tila	Karttanro	Talon nimi ja omistaja Asukkaiden nimet		Syntymävuosi ja -paikka
Nro 3	34.	Pärtty Kalpio Kalpio Pärtty	tal.	1883 Kirvu
	Os. Junna	Aino	” vo	1892 ”
		Veikko Henrik	” pa	1919 ”
		Tauno Matti	” ”	1923 Rautjärvi
Nro 4	41.	Näränen: Toivo Kukkonen, Maria Akkanen		
	Os. Reimi	Akkanen Maria	tal. anoppi	1872 Kirvu
		Reimi Paavo	työm.	1909 ”
	42.	Häsälä: Juho Kontra Kontra, Juho	tal.	1890 Kirvu
	Os. Kuosa	Maria	” vo	1892 ”
		Johannes	” pa	1913 ”
		Anna Sylvia	” tr	1917 ”
		Toimi	” pa	1918 ”
		Vilho	” ”	1920 ”
		Antti	” ”	1923 Rautjärvi
		Eelis	” ”	1925 ”
		Elsa Maria	” tr	1928 ”
	47.	Sekalharju: Tuomas Kontran lki Katri		
	Os. Stolt	Kontra Katri	tal. lki	1878 Kirvu
		Komi Johannes	” vävy	1902 ”
	Os. Kontra	Anni Amalia	” ” vo	1901 ”
		Kirsti Marjatta	” ” tr	1931 Rautjärvi
		Irma	” ” ”	1934 ”
		Viljami	” ” pa	1934 ”
	43.	Mäkelä: Ville Kontra Kontra Ville	tal.	1874 Kirvu
	Os. Junna	Vappu	” vo	1884 ”
		Yrjö Viljo	” pa	1911 ”
	Os. Lankinen	Saima Sylvia	” ” vo	1912 Rautjärvi
		Erkki	” ” pa	1932 ”
		Pentti	” ” ”	1934 ”
		Anja	” ” tr	1936 ”
		Antti Toivo	” pa	1919 Kirvu

Kanta-tila	Karttanro	Talon nimi ja omistaja Asukkaiden nimet		Syntymävuosi ja -paikka
Nro 4	44.	Juhanala: Pietari Kontra Kontra Pietari	tal.	1878 Kirvu
	Os. Potinkara	Maria	” vo	1883 ”
		Juho Edvard	” pa	1907 ”
	Os. Laitinen	Anna Elviira	” ” vo	1911 Hartola
		Helmi	” tr	1911 Kirvu
		Pekka	” pa	1912 ”
		Antti	” ”	1914 ”
	45.	Anttila: Ville Näränen Näränen Ville	tal.	1871 Kirvu
	Os. Kuisma	Eva	” vo	1881 ”
		Toivo Jalmari	” pa	1912 ”
	Os. Lempiäinen	Sylvi Matilda	” ” vo	1916 Rautjärvi
		Suoma Laura	” ” tr	1937 ”
		Rauno Jorma	” ” pa	1939 ”
		Eino Vilho	” pa	1914 Kirvu
	46.	Peltola: Antti Kontra Kontra Antti	tal.	1868 Kirvu
	Os. Inkinen	Maria	” vo	1873 ”
		Iivonen Hellen Marjatta	” tytt.tr	1.5.-22 Rautjärvi*
		Hilja	” ” ”	1924 ”
		Varis Juho	tal. vävy	1888 ”
	Os. Kontra	Anna Elina	” ” vo	1897 Kirvu
		Aino Maria	” ” tr	1922 Rautjärvi
		Eelis	” ” pa	1924 ”
	48.	Juho Kontra Karjalainen Juho	työm.	Kirvu
	Os. Kuisma	Helena	” vo	1892 ”
		Mirjam	” tr	1917 ”
		Kauko Ilmari	” pa	1923 Rautjärvi
		Leo Leevi	” ”	1930 ”

* Marjatta Iivonen on ensimmäinen Lankilassa syntynyt rautjärveläinen, sillä Lankila liitettiin Rautjärven seurakuntaan 1.5.1922, hänen syntymäpäivänään.

Kanta-tila	Karttanro	Talon nimi ja omistaja Asukkaiden nimet		Syntymävuosi ja -paikka
Nro 5	52.	Karjalainen: Juho Vehviläinen Vehviläinen Juho	tal.	1892 Kirvu
	Os. Karjalainen	Anna Maria	” vo	1892 ”
		Toimi Johannes	” pa	1913 ”
		Heikki Viljo	” ”	1915 ”
		Arvi Kalervo	” ”	1919 ”
		Sirkka Annikki	” tr	1923 Rautjärvi
		Tuure Matti	” pa	1928 ”
		Toivo Tapio	” ”	1936 ”
		Anna Elina	” sisar	1901 Kirvu
	51.	Eerikkilä: Tuomas Toivo Karjalainen Karjalainen Tuomas Toivo	tal.	1910 Kirvu
	53.	Sekalharju: Pietari Erikinp. Karjalainen Luukkonen, Pietari Juho	työm.	1875 Ruokolahti
	Os. Kupiainen	Alma Maria	” vo	1892 Kerimäki
		Pekka	” pa	1918 Kesälahti
		Selma	” tr	1919 Kurkijoki
		Saimi	” ”	1921 ”
		Sylvia	” ”	1923 ”
		Pentti	” pa	1925 ”
	54.	Haapakallio: Johannes Laurikkala Laurikkala Johannes	tal.	1892 Kirvu
	Os. Pösö	Liisa	” vo	1890 Hiitola
		Heikki	” isä	1860 Kiuruvesi
Nro 5	55.	Matti Lankinen Lankinen Matti	tal.	1862 Kirvu
	Os. Velling	Elli	” vo	1867 ”
		Hugo Johannes	” pa	1907 ”
	Os. Vartio	Helmi	” ” vo	1916 Hiitola
		Laila Ellen	” ” tr	1937 Rautjärvi
		Pertti Matti	” ” pa	1938 ”
	56.	Juho Kesseli Kesseli Juho	tal.	1881 Rautjärvi
	os. Rantalainen	Hanna	” vo	1882 Kirvu
Kanta-tila	Karttanro	Talon nimi ja omistaja Asukkaiden nimet		Syntymävuosi ja -paikka

Nro 5		Eino Olavi	tal. pa	1908 Kirvu
		Eero	” ”	1916 ”
		Eelis	” ”	1923 Rautjärvi
	Os. Kuisma	Rantalainen Anna	työl.	1856 Kirvu
	57.	Aarne ja Helena sekä Anna Karjalainen		
	Os. Rantalainen	Karjalainen Helena	tal. l.	1885 Kirvu
		Aino	” tr	1912 ”
		Martta Silja	” ”	1914 ”
		Raija Tuulikki	” ” tr	1937 Rautjärvi
		Aarne Johannes	” pa	1916 Kirvu
		Meeri Siviä	” tr	1922 ”
		Anna	” sis.	1885 ”
	58.	Leppäsilta: Frans Tuomisto Tuomisto Frans	tal.	1882 Karkku
	Os. Laurikkala	Aina Leena	” vo	1889 Kirvu
		Toivo Johannes	” pa	1913 Hiitola
		Terttu Katriina	” tr	1922 Kirvu
		Matti Henrik	” pa	1924 Rautjärvi
		Anja Sanelma	” tr	1926 ”
		Martta Matilda	” ”	1928 ”
		Jaakko Olavi	” pa	1929 ”
		Lauri Kalevi	” ”	1932 ”
		Onni Tauno	työm.	1915 Hiitola
		Sulo Arvi	”	1916 Kirvu

Yhteenveto Lankilan maatilojen määrästä ja asukasluvuista vuosina 1820 – 1939 henkikirjojen mukaan
Suluissa () ovat Kontran suvun luvut

Kanta-tila	1820 tiloja asukk.	1830 tiloja asukk.	1840 tiloja asukk.	1850 tiloja asukk.	1860 tiloja asukk.	1870 tiloja asukk.	1880 tiloja asukk.	1890 tiloja asukk.	1905 tiloja asukk.	1920 tiloja asukk.	1930 tiloja asukk.	1939 tiloja asukk.
1.	1	1	1	4	4	7	9	9	11	7	15	18
	38	48	45	49	49	39	50	63	52	50	58	46
2.	2	2	2	2	2	3	3	3	3	5	3	6
	19	24	24	12	12	13	14	17	21	32	17	9
3.	5	2	2	2	2	2	3	3	3	3	5	5
	25	24	9	23	21	20	13	16	15	27	17	15
4.	1	1	2	2	3 (1)	3 (1)	4 (1)	4 (1)	6 (2)	8 (5)	9 (6)	9 (6)
	23 (5)	22 (5)	20 (6)	22 (8)	21 (8)	29 (8)	31(11)	35(11)	46(20)	67(28)	43(31)	52(38)
5.	2	2	2	2	7	4	4	4	5	7	11	14
	39	31	35	32	43	43	37	26	43	40	53	50
	11	8	9	12	18	19	23	23	28	30	43	52
Yht.	144	149	133	138	146	144	145	157	177	216	188	172

Asuttuja taloja oli vähemmän kuin tiloja. Koko kylässä
v. 1930 suhde oli 43/30 ja v. 1939 se oli 52/28.

Ensimmäistä kertaa sitten 1700-luvun alun Kontran nimi esiintyy isännän nimenä 1850-luvulla. Näräsen tilasta erotettiin maarekisterin merkinnän mukaan 17.11.1853 Juho Juhonp. Kontran (6.9) nimiin tila, jonka pinta-ala oli 82 ha.

Juho oli ollut Näräsen talossa osakasviljelijänä ainakin jo vuodesta 1820 lähtien. Hän meni v. 1830 naimisiin talon tyttären Anna Näräsen kanssa.

Edellä kerrotussa tilanjaossa syntyi yhteensä kolme tilaa, joista kahdelle jouduttiin rakentamaan uudet rakennukset, myös Juhon saamalle tilalle. Lankilassa oli jo muutama vuosi aikaisemmin Kuisman suuri tila jaettu neljään osaan. Kylässä siis rakennettiin niihin aikoihin paljon uutta. On perusteltua otaksua, että Lankilan uusien talojen asuinrakennukset saivat uloslämpiväät uunit ja useita lasi-ikkunoita, suuntaus oli silloin sellainen.

Lankilan kylän sankarivainajat

Akkanen Tauno, s. 7.11.1914, talollisen poika, alikersantti
Kaatui Talvisodassa Kollaalla 6.3.1940.

Jantunen Johannes, s. 28.6.1902
Kuollut kenttäsairaalassa Jatkosodan taistelussa saamiinsa haavoihin elokuun lopussa 1941 Karjalan Kannaksella.

Jantunen Sulo, työmies, res. jääkäri
Kaatui Talvisodassa Suojärvellä 21.1.1940 23-vuotiaana.

Karjalainen Johannes, s. 24.6.1900, ”Sepän Jussi”, syntyisin Lankilasta.
Oli Kuisman vehnämyllyn myllärinä Inkilässä. Res. sotamies.
Kaatui Talvisodassa Pitkärannassa 23.2.1940.

Karjalainen Toivo, s. 23.10.1910, työmies, res. sotamies
Kaatui Talvisodassa Kollaalla 10.3.1940.

Kesseli Eelis, s. 10.12.1923, talollisen poika, sotamies
Hukkui Jatkosodassa Vuokseen 6.7.1944 yrittäessään uimalla ylittää virtaa Vuosalmen kohdalla vihollisen pakottamana.

Kaija Mikko, s. 15.11.1907 Kirvu, sahateknikko Kauppilan kylästä, naimisissa Helmi Kontran kanssa Lankilasta.
Kaatui Talvisodassa Kollaalla 9.3.1940.

Kontra Pekka, s. 19.12.1912, (9.39), talollisen poika, korpraali.
Kuollut kenttäsairaalassa Jatkosodan taistelussa saamiinsa haavoihin 28.5.1942. Hän palveli Kannaksella kuulussa ”Tyrjän rykmentissä”, JR7:ssä.

Luukkonen Pentti, s. 13.7.1925 Kurkijoki, metsätyömies, sotamies
Kaatui Jatkosodassa 10.8.1944 Viipurinlahdella jääden kentälle.

Näränen Eino, s. 5.1.1914, talollisen poika, tykkimies
Kuoli Jatkosodassa taistelussa saamiinsa haavoihin matkalla kenttäsairaalaan 26.6.1944.

Vehviläinen Arvi, s. 16.12.1919, talollisen poika, alikersantti
Kaatui Jatkosodassa 19.3.1943 Kusrassa, n. 25 km Syvärin niskalta kaakkoon.

Lankilan kylän sodissa haavoittuneet

Karjalainen Anna, s. 31.7.1885

Menetti jalkansa astuessaan venäläisten miinaan Lankilassa syksyllä 1941.

Kontra Antti, s. 31.3.1923 (10.5)

Ylittäessään heinäkuussa 1944 Vuoksea Vuosalmessa tukin varassa uimalla, kranaatti räjähti tukissa ja Antti haavoittui kasvoihin ja kaulaan.

Kontra Antti, s. 24.9.1914 (9.40)

Haavoittui Talvisodassa Taipaleenjoella 8.2.1940 kranaatin-sirpaleista kasvoihin. Oli joukkueen varajohtaja.

Kontra Väinö, s. 15.7.1909. (9.37)

Haavoittui Talvisodassa Kollaalla, mm. vasen sääriluu meni poikki.

Tuomisto Matti, s. 5.1.1924

Haavoittui Jatkosodassa.

Tuomisto Sulo, s. 16.12.1916

Haavoittui Jatkosodassa kantapähän.

Varis Eelis, s. 19.8.1924. (10.9)

Haavoittui Jatkosodassa 2.3.1944 vaikeasti päähän ja selkään kranaatin sirpaleista Karhumäen pohjoispuolella.

Sotavangeiksi joutuneet

Mäkelä Eelis, s. 21.4.1922

Jäi sotavangiksi joukkonsa mukana Talvisodan alussa Hyrsylän mutkassa, kun ryssä pani koko mutkan mottiin. Palasi vankien vaihdossa kotimaahan.

Taisteluissa kadonneet

Rantalainen Tuomas

Palveli rintamalla työpalvelumiehenä ja katosi taisteluiden aikana.

III Ylikuunun Montolan Salokylä ja siellä asuneet Kontrat 1900-luvun alkupuoliskolla

1

Montolan kylä

Montolan kylä kuului Ylikuunun seutukylään viiden muun kylän joukossa. Sen keskuskylä sijaitsi Inkilä-Ilmeetien ja Kirvu-Hiitolatien tienhaaramaastossa, välittömästi Kuunjoen länsipuolella. Sen itäpuolella oli Ii-liälän kylä, jonka itärajasta Hiitolan rajaan asti ulottui Montolan Salokylä, joka oli pinta-alaltaan n. 2-kertainen keskuskylään nähden.

Montola on mainittu asiakirjoissa jo 1500-luvun loppupuoliskolla, kuten näiden seutujen useimmat kylät. Nimensä se on saanut noina aikoina siellä asuneesta Monto –nimisestä asukkaasta.

Isojaossa, joka vahvistettiin 24.10.1858, muodostettiin Montolassa vain yksi kantatila entisen kantatilan pohjalta. Silloin tila oli Akkasen suvun viljelyksessä. Tämä tila oli suuri, n. 4 400 tynnyrinalaa eli n. 2 050 ha, joka oli siis myöskin koko kylän pinta-ala. Se oli vain 150 ha pienempi kuin Lankilan kylän pinta-ala, jossa oli viisi kantatilaa.

Kaikesta päättäen Salokylä on ollut pitkälle 1800-luvun lopulle asti lähes asumaton, Akkasen talon kaskien maa. Luultavasti asutus siellä on lähtenyt varsinaisesti käyntiin vasta Karjalan radan valmistumisen v. 1893 jälkeen. Ratahan tuli melko lähelle Salokylän itäreunaa ja lähelle sinne tuli Ojajärven asemakin. Se oli kuin Montolan oma asema, kun tie Ylikuunusta Ojajärvelle vähän myöhemmin saatiin rakennettua. Asema oli nipin napin Kaukolan puolella. Itäosan asuttaminen lienee lähtenyt liikkeelle juuri Ojajärveltä päin. Ennen sotia oli jo kunnan tiet Ojajärveltä Ylikuunuun ja Ojajärveltä Siisiälään, jotka molemmat kulkivat Salokylän kautta.

Isonjaon jälkeen Montolan maita on jaettu reippaasti. Vuoden 1940 henkikirjan mukaan viimeisen jakotuloksen rekisterinnumero on niinkin korkea kuin 1:179. Tuo luku 179 tarkoittaa syntyneiden tilojen lukumäärää, tosin jaossa aina jaetun tilan numero hävisi käytöstä pois. Olemassa olevia tiloja vuonna 1940 oli henkikirjan mukaan 80 kpl, joukossa varsin pieniäkin. Sama maan pirstoutuminen oli käynnissä siellä, kuten Karjalassa yleisemminkin.

Talvisotaan asti Salokylän lapset kävivät koulua Ojajärven kansakoulussa, joka sijaitsi Ojajärven aseman lähellä Kaukolan kunnan puolella. Koulurakennus oli valmistunut v. 1911 lopulla. Kirvun ja Kaukolan kunta olivat rakentaneet sen yhdessä ja Kirvu oli maksanut kolmasosan kus-

tannuksista. Käyttökustannukset jakautuivat samassa suhteessa. V. 1922 Ojajärven koulupiiriin kuului osia seuraavista Kirvun kylistä: Nahkurila, Montola, Läylölä, Kohtamaa, Niukkala, Eijala ja Jänikselä. Koulurakennus paloi Jatkosodan alussa v. 1941 sotatoimien vyöryessä seudun kautta.

Asukkaiden palattua kotiin v. 1942, alettiin heti puuhata uutta koulurakennusta muttei enää yhdessä Kaukolan kanssa. Perustettiin uusi Salojoen koulupiiri ja piirustukset tilattiin syksyllä. Koulu aloitettiin yksityisiltä vuokratuissa tiloissa ja niissä oltiin kaksi lukuvuotta kevääseen 1944 asti. Uuden koulun rakennustöiden viivästyttyä koulurakennus ei ehtinyt valmiiksi, ennen kuin oli kesällä 1944 taas lähdettävä evakkoon.

Salojoen koulussa oli lukuvuonna 1942 – 43 39 oppilasta ja 1943 – 44 48 oppilasta. Opettajana toimi Anna Kurkilinna.

2

Salokylässä 1900-luvun alkupuolella asuneet Kontrat

Luvun I johdannossa mainitaan Kontran nimeä kantavasta toisesta sukuhaaraasta, joka asui v. 1939 Ylikuunun Montolan Salokylässä. Tämä sukuhaara oli asunut vakinaisesti Lankilassa vuoteen 1865, jonka jälkeen tuo vain yhden perheen muodostama sukuhaara oli asunut varsin monessa paikassa. Perheeseen kuului enimmilläänkin vain kolme jäsentä. Kysymyksessä on jo monessa yhteydessä mainittu Eskojen sukuhaara.

Kun tämän kirjoittaja aloitti tutkimuksensa sukukirjaa varten, eivät ketkään tapaamani lankilalaiset Kontran suvun jäsenet tuntuneet tietävän eivätkä muistavan muista Kontrista mitään.

Ensimmäinen kosketus Eskojen sukuhaaraan minulle tuli Kotimaisten kielten nimiarkiston nimikeräyslipusta vuodelta 1965. Siinä Maria Reimi, o.s. Kuisma, mainitsee, että Kirvun Läylölässä(?), Ojajärvellä päin, oli talo nimeltä Kontrala, joka johtui isännän sukunimestä Kontra. ”Miu isintimä (isäpuoli) ol’ tiä Kontra”, jatkoi Maria Reimi. Talon rinnakkaisnimi oli Eskola. Kyseinen isäntä oli Esko Kontra (8.22).

Seuraava tieto tuli Esko Kontran (9.43) hautakivestä Imatralta. Eino Kontra (10.28) oli nähnyt sen ja kertoi siitä kirjoittajalle. Jäljet johtivat siitä eteenpäin Kinnulaan ja siellä yhteyteen Elvi Piispasen (10.55) kanssa. Eskojen sukuhaaran lanka alkoikin sitten kiertyä kerälle.

Tuo edellä mainittu Kontralan tila näyttäisi olleen pinta-alaltaan tuskin 30 ha. Siihen Esko Kontra (8.22) sai kiinnekirjan 21.2.1913. Vuoden 1915 henkikirjan mukaan talossa asui Eskon 7-henkisen perheen lisäksi 16-vuotias Anni –niminen, ilmeisesti kunnan kustantama, vaivainen sekä Salonen –niminen läксеin vaimonsa ja poikansa kanssa.

Vuoden 1940 henkikirjan mukaan tilan omisti Esko Kontran perilliset ja nimeksi on merkitty Eskola. Nyt on näkyvissä, että kokonaisuus muodostuikin kolmesta erillisestä pienestä tilasta. Talossa asui Esko Kontra nuorempi (9.43) vaimonsa Ida Marian ja sisarpuolensa Elli Kuisman kanssa.

Esko Kontran (8.22) vanhin poika Tuomas Kuisma (9.41) asui perheineen vaimonsa Aino Maria Kuisman perimää pientilaa neljän kilometrin päässä Kontralasta Ylikuunuun päin.

Salokylän Kontrien elämästä on kirjoittanut em. Tuomas Kuisman tytär Elvi Piispanen (10.55) muisteluksissaan kohdassa VI / 5.

Esko Kontran (8.22) ”elämäkerta” on esitetty sukutaulujen yhteydessä.

IV

Muutamia kurkistuksia Kirvun puolen oloihin
ja elämään 1800-luvulla

1

Rahdinajo

Vielä 1930-luvulla puhuttiin paljon rahdinajosta, vaikka se silloin oli vain varjo entisestään. Se tarkoitti silloin puutavaran ajoa metsästä vesistön, maantien tai rautatien varteen tai suoraan sahoille.

Aikaisempina aikoina rahdinajo tarkoitti kaikkea korvausta vastaan suoritettua tavarankuljetusta maitse hevospelillä. Vanhassa Suomessa, joka vastasi suunnilleen myöhempää Viipurin lääniä, tiestö oli varsin vähäinen ja sen kunto yleensä heikko. Pastori Antti Haliniuksen mukaan ei Kirvun kappelissa 1740-luvulla ollut yhtään tietä, jota olisi voitu ajaa rattailla. Tavaroita voitiin kuljettaa sulan aikana vain purilailla. Henkilökuljetukset hevosilla suoritettiin pelkästään ratsain. Vaikka tiet jonkin verran paraniivat tullessa 1800-luvulle, valtaosa tavaraliikenteestä suoritettiin silloinkin rekikeliänsä aikaan talviteitä pitkin. Silloin voitiin käyttää tasaisia maastonosia, soita, jokia ja järvenselkiä, kun ne olivat jäätyneet kantaviksi.

Talvi sopi ajojen ajankohdaksi muutenkin hyvin, sillä talonpojat, jotka perinteisesti suorittivat mm. kaikki kruunun kuljetukset, olivat silloin vapaita maatoiltaan lähtemään ”tien päälle”. Rahtimatkat toivat tarpeellista, usein välttämätöntä, lisäansiota pienviljelysvaltaiselle väestölle pitkinä talvikuukausina. Rahtimiehille liikkeellä olo ja vilkas kaupunkien elämä oli kiinnostava kokemus, valistustilaisuus ja muisteluiden aihe.

Kirvun miesten rahtimatkat tapahtuivat pääasiassa Pietariin, Viipuriin ja Lappeenrantaan. Pietarissa ruvettiin käymään myöhemmin kuin noissa muissa kaupungeissa. Matkaa sinne pidettiin alkuun seikkailunomaisena, suorastaan sankaritekona.

Pietari oli perustamisestaan v. 1703 lähtien 150 vuodessa kehittynyt miljoonakaupungiksi. Se veti vuosi vuodelta yhä enemmän kaikenlaista tavaraa. Sitä rakennettiin jatkuvasti ja sen tähden rakennustavaraa meni suunnattomasti. Mainittakoon esimerkkinä puupaalut, joita vietiin Kannakselta ja kauempaakin. Niitä tarvittiin isojen kivimuurien perustuksiin kilometritolkulla huonon perusmaan vuoksi.

Kirvulaisten tiedetään kuljettaneen lautoja Uudeltakirkolta Kronstadtiin, polttopuita Käkisalmeen ja rakennuspuita Miettälään sotilaskasarmien rakentamista varten. Viipuriin kuljetettiin myytäväksi omia ja naapureiden

tuotteita, viljaa, voita, talia, teuraseläimiä, vuotia jne. Myös rakennuspuuta, halkoja ja tervaa vietiin Viipuriin.

Myöhemmin 1800-luvulla kirvulaisetkin uskaltautuivat pitkille matkoille muiden joukossa. He ajoivat pietarilaisten kauppiaiden tavaroita Suomen kaupunkien porvareille. Näin matkat suuntautuivat Pietarista Viipuriin, Sortavalaan, Savonlinnaan ja muuallekin, jopa kauas Pohjois-Suomeen mm. Ouluun asti. Matkoille lyöttäytyi useita hevosmiehiä kuormineen yhteen kolonnaksi turvallisuuden tähden ja olihan muiden mukana pitkien matkojen teko varmempaa ja rattoisampaakin kuin aivan yksinään.

Pietari oli suosittu hankintapaikka edullisten hintojen ja laajojen tavaravalikoimien takia. Se oli myös varma kauppapaikka suomalaisten porvarien lähettämille tuotteille, sinnehän upposi kelvollista tavaraa suomalaisittain katsoen lähes määrättömästi. Tällaisten olojen vallitessa liikesuhteet vakiintuivat, joka teki rahdinajonkin säännöllisemmäksi.

Suomeen tuotiin kuormissa ruokatavaroita, nautintoaineita, taloustavaroita jne. Voidaan mainita näistä esimerkkeinä vilja, viina, sokeri, suola, tultikut, tupakka, paloöljy, tee ja erilaiset astiat. Tiedetään, että Pietarista tuotiin Kirvun kirkkoon kattokruunut 1800-luvun lopulla. Pietariin vietiin mm. rakennuspuutavaraa, halkoja, tervaa, voita, metsänriistaa, talia, kalaa, mehiläisvahaa jne.

Eräs erikoinen vientiartikkeli olivat vanhat käytetyt rätit ja säkit, joita erikoistuneet rätien kerääjät, räsysaksat, haalivat kaukaakin Suomesta ja myivät Pietarin paperiteollisuudelle melko hyvästä hinnasta. He maksoivat tavarat tavaralla ja myivät vaihtotavaroitaan tietysti myös rahalla.

Johannes Häyhä on merkinnyt muistiin räsysaksa Kaurasen kauppatavaraluettelon, mikä antanee edustavan kuvan tarjotuista esineistä: *”Oste taanko taloon tähän / tavaraa vaikka kuinka vähän / Mulla olis yhtä ja toista / kalua myydä kaikenlaista / tupakkaseuloja / pieniä neuloja / pippuripalkoja / parsinneuloja / niin kuin salkoja / sulkaneuloja / sukka-puikkoja / kinnasneuloja / jauhoseuloja / nuppineuloja / ryyniseuloja / savikukkoja / pieniä lukkoja / silmälasia / kauneita peilejä / niin kuin leilejä / kallekuoria liivinvuoria / vingerporia / aivan somia / pumpulilankaa / vaikka mihin pankaa / palmikon terttuja / hetaleita, herttuja / vaskisia, hopeisia / helmiä ja sormuksia / nappeja ja hakasia / suurta, pientä naskalia / saippuaa ja rikkiä / sekä tenkelikkiä / suuria, pieniä kampoja / lehmuksesta vateja / on myös ongenkoukkuja / vaan ei ole siimoja / löytyy lehtitupakkaa vinterskaa ja mahorkkaa / rinkiä, rääniköitä / orehkaa,*

kauruskoita / kantvärkkiä, inkivääriä / joilla saa yskää kääriä / vanunkia, veitsiä / kääntöpäitä / neulapyssyjä / ynnä niitä näitä / kaikki on helppoa / rahaa ei maksa / ottaapi ryysyjä / tämä räsysaksa / hyvän, huonon ryy-syn / käärin yhteen myysyyn / kelpaa vanhat paidat / sekä hurstin laidat / yliset ja aliset / puhtaat sekä likaiset / esiliinat, pöksyt / hienot sekä pak-sut / liinakalsut, riihikot / merrat, potkut, verkot / lapsenrievut / liinaviitat / pyyhkeet sekä riihipaidat / kaikki yhteen käärin / punnitsen ja häärin / en tee koskaan väärin / ei mikään oo niin halpaa / ettei mulle kelpaa / eh-jät ja rikkinäiset / ovat mulle yhtäläiset.”

Räsysaksa Kaurasella oli matkassaan savikukkoja ja –astioita, jotka oli valmistettu Muolaan pitäjän Kyyrölän venäläiskylässä Kannaksella. Tavallisesti savitavaroita kävivät rekikelillä kauppaamassa Kyyrölän omat miehet.

Rahtimiehet näkivät ja kokivat matkoillaan paljon sellaista, joka oli aivan uuta ja outoa pienissä kylissä asuneille. Heidän maailmankuvansa laajeni ja he oppivat monia uusia asioita ja tapoja, mukaan luettuina esim. pieta-rilaiset muodin virtaukset, joista saatuja vaikutteita sovellettiin sitten sekä naisten että miesten pukeutumiseen. Rahtimatkojen satoa muodin alalla olivat mm. miesten leveälieriset huopahatut, kauhtanat, leveäsuiset saap-paat ja lyhyeksi leikattu miesten tukka.

Kun Pietarista tuotiin aikaisemmin tuntemattomia käyttöesineitä ja ainei-ta, omaksuttiin omakielisten nimien puutteessa niiden venäjänkieliset ni-met, kuitenkin suomalaistuneessa muodossa. Oli taasa (pesuvati), juskat (uunin pellit), vanari (lyhty), kirassi (paloöljy), pitskat (tulitikut), kous-sikka (vesikauha), saiju (tee), riehtilä (paistinpannu), kauruskat (piparka-kut), paraskiriput (rinkelit rihmassa), puolpielava (sekaleipä), pulkka (junttapulla) jne. Näistä nimityksistä ruvettiin tarmokkaasti luopumaan koululaitoksen valistuksen ansiosta, sitten kun Suomi oli itsenäistynyt.

Rahtimatkat pitkillä väleillä vähenivät ja sittemmin loppuivatkin, kun Karjalaan rakennettiin rautatiet tärkeimmille reiteille 1800-luvun loppuun mennessä. Rahdinajo lyhyemmillä matkoilla rautatieasemilta kirkonky-liin ja muihin liikekeskuksiin rautateiden ulkopuolella jatkui vielä kauan, kunnes autoliikenne sitten lopullisesti lopetti sen kannattamattomana.

Rahdinajo oli kruunun hallitusmiesten epäsuosiossa oleva elinkeino kah-desta syystä. Katsottiin, että se oli omiaan vaikuttamaan kansaan villitse-västi, kun miehet joutuivat olemaan pitkiä aikoja poissa kotoa ja joutuivat tutustumaan siveellisesti arveluttaviinkin paikkoihin. Lisäksi katsottiin,

että rahdinajo vei miehet pois maanviljelyn piiristä, joka aiheutti pääelinkeinon taantumista. Tosin läänin kuvernööri näki asian siten, että rahdinajo oli yksi tärkeimpiä keinoja, jolla rahvaan miehet yleensä ollenkaan pystyivät hankkimaan rahallista tuloa. Tämä oli kruunullekin tärkeää, koska täten väestö pystyi maksamaan veronsa huonojenkin satojen vuosi-

Rahdinajon kehittyminen voimakkaasti leimaa antavaksi karjalaisessa yhteiskunnassa 1800-luvulla johtui Pietarin alati kasvavan ja kehittyvän suurkaupungin läheisyydestä suurimmalta osin ja sen kaikkennielevästä tavaroiden tarpeesta. Tämä vaihe Karjalan historiaa on ainutlaatuinen koko Suomenkin historiaa ajatellen, jonkalaisen toistumiseen ei ole enää mahdollisuuksia. Siinähan suomalainen maakunta eli mitä tiukimmassa vuorovaikutuksessa kasvavan suurkaupungin kanssa lähes kaksisataa vuotta.

Lankilalaisten rahdinajosta ei ole löytynyt mitään kirjallista tietoa eikä perimätietoakaan ole näihin päiviin asti kulkeutunut. Rahdinajosta ylimalkaankin on hyvin vähän asiakirjatietoa, joka johtunee siitä, ettei siitä tarvinnut pitää virallisesti kirjaa, olihan se yksityistä liiketoimintaa, jonka mahdolliset kirjalliset dokumentit ovat ajan saatossa hävinneet. Tuskin mitään nimiluetteloita verokirjojen malliin on ollut olemassakaan, koska rahdinajoon ei liittynyt verotoimenpiteitä ja tullit on peritty varmasti mahdollisimman vähäisellä paperisodalla. Kihlakunnanoikeuden pöytäkirjoissa lienee rahdinajoakin koskevia riitajuttuja. Nekin kertonevat muiden juttujen tavoin vain suppeasti itse riidasta, eivätkä kuvaile rahdinajoa yleisemmin ja yksityiskohtaisesti. Vaikka ei siis tiedetä nimenomaan Lankilan kylän miesten rahdinajosta mitään, on kuitenkin syytä uskoa, etteivät he ole olleet muita huonompia, vaan ovat toisten Kirvun miesten joukossa olleet ”tien päällä”.

Viipurilaiseen Kanava –lehteen kirjoitti joku toimittaja vuonna 1846 seuraavanlaisen kuvauksen rahdinajosta: *”Maanviljelys on Jääsken ja Lappeen puolella, jos on maankin niin viljelijänkin puolesta varsin kehnolla järellä. Talonpoika on enimmäkseen kesät ja talvet maantiellä, jossa lautakuormain kulettaminen on lakkaamaton. Lappeenrannan ja Viipurin välinen maantie on alinoma yöt ja päivät täysi lauvanvetäjäitä. Tuskin pääset milloinkaan sataa askelta eteenpäin sivuttamatta usiampia lautakuormia, joista matkaajalle on suuri vastus. Monella talolla on tämä lauvanveto nyt pian ainoana turvana. Köyhempinä vuosina tunkepi siihen monesta pitäjäästä, sekä Lappeen, Jääsken ja Rannan kihlakunnista lukematon joukko kansaa, ja vaikka vetopalkka siitä syystä monesti laukiaa*

niin, ettei makseta kuin hopearupla koko kuormasta Viipurin ja Lauritsalan väliltä, niin luulevat sen kuitenkin vielä edulliseksi, paremman kaihoissa.” Tämä kuvaus on varmasti hyvin oikeaan osunut. Pitkissä rahtimatkueissa kulkivat miehet ja hevoset maanteillä lankkukuormineen saaden vaivastaan palkan, joka varmasti piti ”paremman kaihoissa”, mutta saivat kuitenkin rahaa, mikä oli kovin tarpeen taloudessa.

Tuon kirjoituksen perusteella saa käsityksen, ettei rahdinajo ollut mitään kultanvuolemista. Toisten tietojen mukaan se ei kuitenkaan ole ollut mitään turhaa hommaa. Kirvun pitäjänkokouksen pöytäkirjassa vuodelta 1860 nimittäin mainitaan: ”Parain raha saalis tulee rächti ajoista...”.

Rahdinteko oli noihin aikoihin eräänlainen miehen mitta ja siinä oli hitunen urheilun ja seikkailun vetovoimaa. Siitä jäi harjoittajilleen mieluisat muistot. Eräs lappeenrantalainen kirjoitti v. 1878: ”Rahti on aika, josta vieläki vanhat vesissä suin juttelevat”.

2

Liikenneolot

Myös 1800-luvulla oli teitten ja siltojen teko ja kunnossapito yhä edelleen maataomistavan väestön harteilla kuten aikaisemminkin. Pienemmät tiet, kunnan- ja kylätiet, kuuluivat selkeästi vain yhden kunnan talonpoikien tehtäviin, mutta oli sellaisia merkitykseltään yleisempiä teitä, jotka kuuluivat yhteisesti useammalle pitäjälle. Näistä yleensä syntyi kiistaa ja valituksia kuvernöörille asti, kun joku pitäjä katsoi joutuvansa kustantamaan toisten nauttiman hyödyn.

Teitä pyrittiin luokittelemaan niiden merkityksen mukaan. Vuonna 1883 oli valtateitä, kirkkoteitä ja kylien välisiä teitä. Lankilan kautta kulkeva tie Kirvun kirkolta Rätykylän kautta Siisiälään oli kirkkotie.

Kuten alussa on kerrottu teiden kustantajia olivat manttaaliin pannut maanomistajat. Käsityön- ja ammatinharjoittajat olivat kustannuksista vapaita. Vuodesta 1883 velvoitettiin myllyt, sahat ym. teollisuuslaitokset maksamaan tietyt summat tie- ja siltakassaan.

Lankilan kautta kulkeva em. tie muutettiin v. 1891 valtamaantiekseksi, mutta se muuttui kylätiekseksi, kun v. 1899 päätettiin rakentaa tie Inkilästä Rautjärven Siisiälään Kuunjoen itäpuolitse. Tämä tie vei paljon pois varsinkin kaukoliikennettä Lankilan kautta kulkevalta tieltä ja hiljensi samalla ky-

län elämää. Tämä tiehän oli ollut vanhastaan tärkeä kulkuväylä Kirvun kirkolta ja Inkilästä Ilmeelle päin.

Liikenneolojen kehitys 1800-loppupuoliskolla oli Suomessa nopeaa. Maaliikenteessäkin alettiin käyttää konevoimaa. Suomeen rakennettiin rautateitä, joiden vetokalustona olivat höyryveturit. Ensin valmistui rata-osa Helsinki – Hämeenlinna v. 1862, sen jälkeen Riihimäki – Pietari ja v. 1893 valmistui nk. Karjalan rata Viipuri – Sortavala – Joensuu ja sen haararata Antrea – Imatra. Kirvun pitäjän alueella Karjalan rata kulki 25 km matkan. Kun em. ratojen lisäksi 1900-luvun alussa rakennettiin radat Elisenvaara – Savonlinna ja Hiitola – Rautu, jota pääsi Pietariin asti, oli Karjalan rataverkko maamme kaikkein tiheimpiä.

Radat vaikuttivat koko Itä-Suomen taloudelliseen nousuun erittäin suuresti, sillä rahdinajon aikaiset kuljetuskustannukset kaikilla tavaroilla halpenivat merkittävästi, sitä enemmän, mitä pitemmästä matkasta oli kyse. Matka-ajat tietysti putosivat vain osaan aikaisemmista. Myös matkustajaliikenne rupesi siirtymään rautateille, varsinkin pitkillä matkoilla.

Toinen mainittava suuri edistysaskel Itä-Suomen liikenneoloissa oli Saimaan kanavan valmistuminen v. 1856. Kanavasta tuli heti mitä parhain osoitus liikenneolojen kehittymisen käännteentekevästä vaikutuksesta. Jo v. 1858 oli Saimaalla 8 höyrylaivaa ja vuosittain kanavan kautta kulki n. 2 600 alusta. Aikaisempaan aikaan verrattuna esim. sahatavaran kuljetuskustannukset Saimaan etelärannalta Viipuriin halpenivat noin kolmannekseen. Kanavan vaikutus heijastui kauas Saimaan vesistön latvoille asti.

3

Ulkomaankaupasta

Vanha Suomi –nimisessä v. Knorringin kirjassa on mm. seuraavia tietoja Karjalan ulkomaankaupasta vuodelta 1823.

Viipuri oli Suomen parhaita vientisatamia. Saapuvista ja lähtevistä laivoista suurin osa oli ulkomaalaisia, koska Suomen oma kauppalaivasto oli varsin vaatimaton. Tästä syystä menetettiin rahtituloja, jotka olisivat olleet talouden kehityksen kannalta tärkeät saada.

Vientitavaroista tärkeimmät olivat sahattu puutavara ja terva. Myös vietiin hamppua, pikeä, talia, köyttä ym.

Laudat olivat 12 jalkaa pitkiä, 11 tuumaa leveitä ja 1½ tuumaa paksuja. Lankkujen vastaavat mitat olivat 16 – 20, 11 ja 3.

Puutavaran viennistä kaksi kolmannesta suuntautui Englantiin.

Käkisalmi oli Laatokan vientikaupassa kasvamassa. Se vei tavaroita eniten Pietariin, pääosassa olivat elintarvikkeet mm. kalat.

Tuontikaupan puolella eräs tärkeimmistä tavaroista oli suola, jota tuotiin vuosittain n. 40 000 tynnyriä eli n. 60 000 hl, joka vastaa n. 7 200 tonnia. Mainittakoon, että suolan maakauppa maaseudulla tuli sallituksi vasta v. 1865. Koko maakauppa, kaupankäynti maaseudulla, vapautettiin v. 1859 annetulla asetuksella.

4

Terveydenhoito

Seuraavassa nojaututaan pääasiassa V.-M. Syrjön teokseen Jääsken kihlakunnan historia II.

1700-luvulla oli tavanomaista, että seurakunnan lukkari toimi oman toimensa ohella jonkinlaisena väliskärinäkin. 1800-luvulla häneltä ruvettiin suorastaan vaatimaan tämän alan taitoja. Katkenneiden jäsenten lastoitaminen ja murtumien sekä nyrjähdysten hoitaminen tulivat suuressa määrin lukkarien tehtäviksi.

Kansalla oli omat keinonsa sairauksien sattuessa. Noihin aikoihin oli kansanparantajia, joiden taito oli pelkästään noituutta. Näitä oli muutamia myös Jääsken kihlakunnassa. Näitä parantajia kutsuttiin Jääskessä maa-jumaliksi. Vaikka heidän hoitokeinonsa perustuivatkin taikuuteen, niin taustalla saattoi kuitenkin olla nykykatsannossakin ihan oikeita lääketieteellisiä oivalluksia.

Parantajilla olivat eri loitsut mm. pistosta, hammassärkyä, jäsenten murtumaa ja raudan aiheuttamaa verenvuotoa vastaan. Eräs noita oli omien puheittensa mukaan parantanut mielipuolen kylvettämällä tätä vastalla, joka oli tehty lepänoksista, jotka olivat kasvaneet itse puun latvaa korkeammalla. Vastaan oli kuulunut lisäksi kahdeksan muun puun oksia ja vesi oli kolmesta eri lähteestä. Sauna oli lämmitetty vanhoilla rantaan ajautuneilla puilla ja ukkosen rikkomilla puilla. Puihin kuului vielä kolme terwaslastua, jotka oli otettu kolmen kasvavan petäjän pohjoispuolisesta kyljestä. Nämä tiedot ovat peräisin kihlakunnanoikeuden pöytäkirjoista vuo-

delta 1762. Noitien apuun turvauduttiin vielä 1800-luvullakin jopa paikkakunnan valistuneimmissa taloissakin, jolleivät muut keinot tuntuneet auttavan.

Näitä muita keinoja ei juuri voi uskoa olleen silloin, kun pappi saattoi edustaa parasta lääketieteellistä osaamista seudulla, eikä hänkään ollut mitään koulutusta saanut, mitä lienee kirjoista mahdollisesti vähän lueskellut. Eikä rahvas häneltä tohtinut apua pyydellä ainakaan ensihätään, vaikka varsinaisia lääkäreitä oli vain yksi kaupunkia kohti eikä maaseudulla ollenkaan.

1800-luvun alkuun asti kulkutaudit olivat olleet suurimpia joukkosurman syitä, kuten esimerkiksi isorokko. Sen suhteen tapahtui ratkaiseva käänne 1700-luvun loppupuolella, kun Englannissa keksittiin isorokkorokotus. Taito levisi nopeasti Ruotsiin ja sieltä Suomeen. Täällä sitä edisti Suomen Talousseura, joka toimi 1800-luvun alusta lähtien kaikenlaisen valistuksen levittämiseksi maahan.

Jääsken kihlakunnassa isorokkorokotuksen aloitti Kirvun kappalainen Antti Halinius, josta tiedetään, että hän oli monipuuhainen, tavallista valistuneempi mies. Hän näki rokotuksen ratkaisevan merkityksen ja innostui sen suorittamiseen jo 1800-luvun ensi vuosina huolimatta seurakuntalaisten ja oman esimiehensä, Jääsken kirkkoherran, penseydestä ja suoranaisesta vastustuksesta. Kun vanha Suomi v. 1812 liitettiin muun Suomen yhteyteen, jatkoi hän rokotuksia Suomen Talousseuran toimesta.

Kirvun kappeliseurakunnassa aloitettiin rokotustoimet v. 1804, kun Halinius oli saanut rokotetta Savonlinnan piirilääkäriltä. Haliniuksen omien sanojen mukaan hänen toimintaansa haittasi rahvaan välinpitämättömyys, kun isorokkoa ei ollut seudulla esiintynyt vähään aikaan. Ihmiset eivät osanneet ajatella järkevästi, vaan pitivät tuota merkillistä raapimista pelottavana ja epämiellyttävänä tapahtumana.

Kaikesta vastustuksesta huolimatta rokotus yleistyi ja tuli lähes pakolliseksi. Rokotuksesta tehtiin merkintä kirkon rippikirjaan.

Halinius ilmeisesti menestyi ja ansioitui rokotustoiminnassa niin, että hän v. 1812 sai vastaanottaa keisarilta, Viipurin keisarillisen lääkintöhallituksen ehdotuksesta myönnetyn, briljantein koristetun sormuksen tunnustuksena ansioistaan rokotuksen edistäjänä.

Halinius rokotti Jääskessä, Kirvussa ja Antreassa mutta vähemmän Ruokolahdella ja Rautjärvellä. Ruokolahdella rokotti vuodesta 1804 lähtien lukkari Gabriel Merselius, Rautjärvellä kappalainen Tapenius rokotti vastasyntyneet lapset kastaessaan heidät ja Joutsenossa rokotti vuodesta 1807 lähtien lukkari Mikko Kääriä. Antreassa rokottivat Haliniuksen lisäksi lukkari Häyry, kappalainen Saalen sekä nti Lovisa Collenius, läänin maanmittari Peter Colleniuksen tytär ja kuulun kirkonrakentajan Eskil Colleniuksen pojantytär.

Rokotus oli pitkän aikaa ainoa toimintamuoto julkisen terveydenhuollon alalla. Kruunun taholta kyllä tosin esitettiin v. 1827 kuhunkin seurakuntaan perustettavaksi opinkäyneen kättilön eli lapsenpäästäjän toimi mutta ajatus ei ottanut tulta missään Jääsksen kihlakunnan pitäjässä, kuten ei juuri muuallakaan. Rahvas oli sitä samaa mieltä nyt, kuten aina ennenkin, kun uudistuksia esitettiin toimeenpantaviksi, ja varsinkin, jos niistä aiheutui kustannuksia: On tultu toimeen ennenkin ilman, ei tarvita vastaan, varsinkin, kun vaimot ovat vahvoja ja terveitä. Vähän myöhemmin Jääsksen apteekkari esitti pitäjänkokouksessa kättilön hankintaa perustellen ehdotustaan sillä, että naisia oli kuollut viime aikoina lapsivuoteeseen asiaankuuluvan hoidon puutteessa. Kättilöä ei nytkään palkattu eikä vielä pitkään aikaan.

Isorokko saatiin siis taltutetuksi rokotusten ansiosta 1800-luvulla. Uudeksi vitsaukseksi tuli Venäjältä 1830-luvun alussa kolera, johon ei rokotusta ollut. Myös monta muuta kulkutautia levisi epidemiana laajoille alueille aika-ajoin ja aiheutti jopa joukkokuolemia vielä 1800-luvullakin. Vuonna 1836 merkittiin Kirvun kirkonkirjoihin punatautiin kuolleiksi 189 henkeä. Normaali kuolleiden määrä vuodessa oli puolet tuosta luvusta. Naapuripitäjissä punatauti riehui vasta seuraavana vuonna samanlaisin seurauksin. Aikalaisten kertoman mukaan kuitenkin Karjalassa katsottiin olleen vähemmän sairauksia kuin Suomessa keskimäärin.

Oma mielenkiintonsa lieenee katsoa, vaikka vain luettelonomaisesti, mitä v. Knorring v. 1833 ilmestyneessä kirjassaan toteaa Vanhan Suomen (V.S.) terveydellisistä oloista.

”Terveydentila on yleensä hyvä. Kuumetaudit yleisiä mutta lieviä. Vilu-tautia on viime vuosina esiintynyt ja voi välistä muuttua vesipöhöksi. Silmäsairaudet, ennen muuta heikkonäköisyys vanhemmilla henkilöillä on tavallinen savupirttien ja kaskenpolton seuraus. Struuma on hyvin yleinen Laatokan rannikkopitäjissä Impilahdelta Hiitolaan. Se on enimmäkseen naisten sairaus. Syyhy ja veneeriset taudit ovat yleistymässä

V.S:n pohjoisosissa. Mielisairautta, vammaisuutta ja kuuromykkyyttä esiintyy Laatokan länsirannikolla. Joissakin köyhissä pitäjissä kuume-kuolleisuus yleistä, kun ei ole kenkiä vaan joudutaan kulkemaan paljain jaloin. Huolimatta edellä mainituista sairauksista V.S. on terveintä aluetta Suomessa. Hyvin harvoin esiintyy tulirokkoa, hermo- ja mätäkuumetta, hinkuyskää tai muita muualla aika tavallisia sairauksia.

Sairauksien rahvas katsoo olevan peräisin joko jumalasta tai paholaisesta. Kuume, särky ym. johtuvat jumalasta, vilutauti, kaatumatauti, mielenvikaisuus ym. paholaisesta.”

5

Viinan kotipoltto

Kotipoltto, viinan tislauksen omaa tarvetta varten, oli kotiteollisuutta, jolla oli vuosisataiset perinteet. Se jatkui vielä 1800-luvullakin. Viinaa käytettiin sekä nautintoaineena että lääkkeenä. Viinaryyppy juhlisti niin häitä kuin hautajaisiakin. Varpaisyryppy otettiin lapsen syntyessä ja kauppohen vahvistukseksi juotiin litkat.

Jääsken kihlakunnassa, johon Kirvun pitäjä kuului, ei kotipolttoa harrastettu läheskään yhtä paljon kuin Suomen sisä- ja länsiosissa. Syynä ei kylläkään ollut raittiimpi elämäntapa, vaan se, että ostoviinaa oli saatavissa niin halvalla hinnalla, ettei poltto kannattanut. Halpaa viinaa tuli salakuljetettuna Virosta ja Liivinmaalta. Viranomaiset yrittivät kyllä kaikin keinoin estää salakuljetusta mutta eivät pystyneet sitä sanottavasti vähentämään, puhumattakaan lopettamisesta. Toinen seikka, joka hillitsi kotipolttoa, oli ylijäämäviljan vähäisyys, oikeamminkin puute, sillä kihlakunnan eräisiin osiin oli viljaa tuotava muualta.

Viinapannu kuului joka talon varustukseen, jo talon kunniakin sitä vaati. Kruunun säännösten mukaan viinaa sai polttaa vain tietyinä aikoina vuodesta. Muuksi ajaksi viinapannut oli tuotava nimismiehelle, joka säilytti niitä varmassa tallessa lukkojen takana, ettei kukaan voinut polttaa kiellettynä aikoina. Usein pitäjän viljamakasiini oli varmin paikka tähän tarkoitukseen.

Kruunu alkoi hiljalleen taistella 1800-luvun jälkipuoliskolla kotipolttoa vastaan. Pitäjänkokouksissa kysyttiin kuntalaisten mielipidettä siitä, olisivatko he valmiita luopumaan oikeudesta valmistaa viinaa. Jääskeläiset sanoivat, että kyllä he voisivat sen tehdä, mutta myös muualla Suomessa

sekä maaseudulla että kaupungeissa olisi tehtävä samoin, muutoin eivät hekään suostuisi.

Joutsenolaisille selitettiin, miten kauhea aine viina on ja mitä kaikkea pahaa se saa aikaan. He eivät olleet ollenkaan halukkaita luopumaan oikeudesta, joka heille kuului. He selittivät kuinka kotipolttoinen viina on hyvää, aivan toisen makuista kuin isoissa polttimoissa valmistettu. Tämä jälkimmäinen viina se oli kaiken pahan alku ja juuri joutsenolaisten mielestä, se oli erittäin kitkerän makuista, kallista ja terveydelle vaarallista. Kotipolttoinen viina sitä vastoin oli kotilääkettä kaikenlaisiin sairauksiin ja pahoinvointiin sekä ihmisille että eläimille. Juoppoutta vähäinen kotipoltettu viina ei voinut millään aiheuttaa. Viinan kotitarpeiksi polton etuna joutsenolaiset pitivät vielä sitä, että mäski oli hyvää ja tarpeellista karjanrehua, kun heillä olivat huonot heinämaat eivätkä heinät riittäneet koko talveksi. He halusivat myös pidentää polttoaikaa syksyllä, vastoin kruunun ehdotusta, kahdesta kolmeen kuukauteen, että tätä arvokasta ainetta ehdittäisiin valmistaa riittävästi. Muuten hekin olivat, kuten jäske-läisetkin, valmiita luopumaan kotipoltosta, jos kaikki viinan valmistus maassa lopetetaan ja salakuljetus estetään.

Vuonna 1866 säädettiin valtiopäivillä laki kotitarvepolton kieltämisestä, arkkiveisun sanoin: ”Vuonna kuusikymmentä ja kuus tuotiin Suomeen laki uus”. Siihen loppui ainakin laillisissa puitteissa suoritettu kotipoltto Suomessa.

Viinapannut tietenkin takavarikoitiin ja tuhottiin. Jotkut veivät vehkeet, toiset veivät vain vanhemmat vehkeet, että jäi malli talteen mahdollisten uusien tuulien varalle ja tarvitsihan se polttotaitokin välillä verestystä.

6

Tilattoman väestön asema

Karjalaisessa maatalousyhteiskunnassa oli 1800-luvulle tultaessa kuten aikaisemminkin kahdenlaisia viljelijöitä, tilallisia ja tilattomia. Yhteisö oli tuosta erosta huolimatta kuitenkin varsin tasa-arvoinen. Molemmissa ryhmissä oli hyvin ja huonommin toimeentulevia. Se ero heillä oli, että tilallinen omisti peltoja ja niittyjä, tilaton ei. Pellot ja niityt olivat kuitenkin siihen aikaan varsin vaatimattomia alaltaan. Tasa-arvon perusta oli kaskiviljelys, jota molemmat ryhmät harrastivat pääasiallisena elinkeinonaan. Kasket hakattiin yhteismetsiin usein kaskiyhtiöiden puitteissa, joissa jäsenien osakkuudet määräytyivät kirveiden s.o. työhön osallistuvien mies-

ten lukumäärän mukaan. Tilallinen, jolla oli ehkä paljonkin lapsia mutta työikäisiä poikia vähän, oli epäedullisemmassa asemassa kuin tilaton isä, jolla oli antaa kirves usean pojan käteen. Tietysti vieraan työvoiman käyttö tasoitti eroja.

Toimeentulo oli siis kaskiaikaan melko hyvin taattu normaalioloissa, oli pa kyseessä tilallinen tai tilaton. Aikojen kuluessa tilanne muuttui, kun kaskettavat metsät rupesivat vähenemään niin, että viranomaiset rajoittivat kaskeamista ja kielsivät lopulta uusien kaskien teon kokonaan. Kun vielä suoritettu Isojako siirsi entiset yhteismetsät jaettuina tilallisten omaisuudeksi, ei tilattomille jäänyt sitäkään mahdollisuutta, mikä tilallisille jäi, nimittäin vanhojen kaskimaiden uudelleen kaskeaminen. Tilallisten oli pakko selviytyäkseen suuntautua enemmän peltoviljelykseen, joka vaati onnistuakseen myös karjatalouden lisäämistä ja kehittämistä. Tilalliset eivät oikeastaan paljonkaan joutuneet kärsimään kaskiviljelyn radikaalista vähenemisestä mutta tilaton väestö sitä vastoin kyllä.

Tilattoman väestön toimeentulo ja sijoittuminen työelämään oli vaikeaa. Oli hyvä, jos sattui vanhemmalla väellä olemaan mökki asuttavana ja ympärillä peltotilkku, josta sai mm. vuoden perunat, kun kyntötöihin sai hevosen tilallisilta päivätöitä vastaan. Satunnaiset työt, joillakin kalastus tai jotkin käsityöt maatöiden lisäksi, pitivät perheen jotenkuten ruuassa ja vaatteessa siihen asti, että lapset saattoivat jo alaikäisinä lähteä etsimään töitä muualta. Pojista jotkin pääsivät rengeiksi, tytöt piioiksi taloihin. Joskus hyvälle rengille saattoi käydä tuuri, varsinkin jos sattui olemaan hiukan sukua talonväen kanssa. Hän voi päästä taloon osaviljelijäksi, ja jos tuuri ja kyvyt riittivät, jopa ainoaksi isännäksi. Samantapaiseen lopputulokseen renki saattoi päästä joskus toistakin kautta. Talon isännän kuoltua, yksinhuoltajaksi ja talonpitäjäksi jäänyt emäntä voi kokea taakan liian painavaksi yksin kantaa. Ratkaisuksi saattoi tulla, että emäntä ja renki mieltyneinä toisiinsa menivät keskenään naimisiin. Rengistä tuli ”puusniekka”, talon emännän uusi mies. Hän saattoi myöhemmin tulla sopimuksella isännäksikin, muuten isännyyttä kyllä hoiti emäntä. Rengillä oli vielä yksi tie yletä. Hän voi päästä kotivävyksi palvelutaloonsa tai johonkin muuhun taloon. Tilattoman perheen tyttärillä oli tietysti myös mahdollisuus päästä talollisen miniäksi tai peräti emännäksi.

Kerrotunlainen hyvä tuuri voi käydä vain harvoille, päinvastaisessa tapauksessa nuori mies saattoi joutua sotaväkeen vuosiksi. Oli nimenomaan säädetty, että tilaton väestö on rekrytoinnin ensisijainen kohde. Metsä- ja uittotyöt työllistivät esim. kirvulaisia, kun 1770-luvulla perustettiin sahoja Kuunjoen varteen Inkilään. Ajoja suorittivat talolliset mutta hakkuissa

ja varsinkin uitossa keväällä oli pääosaltaan tilatonta väkeä. Vaikka v. 1798 tuli sahauskielto voimaan kestäen vuoteen 1816 asti, ei se kuitenkaan ollut täysin pitävä. Sitä kierrettiin suorittamalla käsinsahausta ja muutakin puutavaraa tehtiin ja näihin hommiin sijoittui verraten paljon miehiä. Kun sahojen toiminta jälleen alkoi, oli se tilattomien työllisyyden kannalta suurimerkityksellistä.

Kaikki eivät löytäneet työpaikkaa kuitenkaan kotiseudulta tai läheltä sitä. Oli lähdettävä kauemmaksi työtä etsimään, lähinnä kaupunkeihin. Viipuri tarjosi jo tuolloin jonkin verran lastaustöitä sulan aikana satamassa, kauppa jonkin verran ympärivuotisenakin kauppiaiden renkeinä. Nuorille naisille oli mahdollista päästä piioiksi porvarisperheisiin. Pietari oli jo aivan toisen kokoluokan kaupunki kuin Viipuri ja sinne muuttikin Karjalasta ja muualtakin väkeä sekä miehiä että naisia varsin suuria määriä monenlaisin aputöihin, rengeiksi ja piioiksikin. Myös Pietarin ympäristön maaseutu ja Inkeri tarjosi kausiluontoisia maataloustöitä kuten kyntötöitä, sadonkorjuuta jne. Pietarissa oli 1880-luvun alussa jo yli 24 000 suomalaista. Sanottiin, että Pietari oli silloin Suomen toiseksi suurin kaupunki.

Karjalassa oli 1800-luvun loppupuoliskolla ja varsinkin sen viimeisellä vuosikymmenellä monia varsin suuria rakennushankkeita. Ne olivat erittäin merkittäviä työllistäjiä, jotka keräsivät työvoimaa laajalti, Karjalasta ja muualtakin Suomesta.

Saimaan kanava, joka rakennettiin vuosina 1845 – 1856, oli yksi näistä. Se on n. 43 km pitkä ja korkeusero Suomenvedenpohjan ja Saimaan vedenpintojen välillä on n. 76 m. Se oli valtava ja vaativa rakennustyö, kaikki kaivutyöt suoritettiin käsityönä lapiolla ja kallion poraukset lekalla poran kantaan iskien. Maansiirtotöihin olivat olemassa vain hevospelit ja kottikärrit. Samanlaista käsipelillä tekemistä oli myöskin rautateiden rakentaminen silloin. Jokien ylityksiin tarvittavien siltojen maatuet ja virtapilarit jouduttiin monesti perustamaan puupaaluille. Paalutuksetkin tehtiin käsikäyttöisellä juntalla ”lukkarin” laulun tahdittamana. ”Lukkari” ei tosin veisannut mitään kirkon virsiä vaan lauluja, joille nykyisten veikkolavien aikamiesten laulut ovat vain pikkuserkkuja. Laulu oli välttämätön, kun oli saatava toistakymmentäkin miestä käsittävän junttaporukan köysistä vedot yhtäaikaan teräsjärkäleen nostamiseksi ylös paalunpään pudotusta varten. ”Lukkarin” tärkeyttä kuvastaa se, että hän teki täydellä palkalla istumatyötä.

Karjalan rata välillä Viipuri – Sortavala ja sen sivurata Antrea – Imatra valmistuivat v. 1893. Paitsi rakennusaikana ne työllistivät suuren määrän

miehiä myös valmistumisen jälkeen, sillä henkilökuntaa tarvittiin paljon, koska kaikki työt tehtiin käsin. Kuormauksessa ja tavaransiirroissa oli käytettävissä vain pieniä käsikärriä. Junissa tuli olla monta jarrumiestä jaettuna pitkin junaa, koska ei ollut vielä käytössä ilmajarruja. Esimerkkejä voitaisiin jatkaa. Miehiä ei rautateille tarvinnut houkutella, sinne pyrittiin. Rautatierakennuksella olleista miehistä moni lahjakas nuori mies pääsi siirtymään asema-, vaihde- tai jarrumieheksi, veturin lämmittäjäksi, ratavartijaksi jne. Paikkoja riitti myös maakunnasta, usein radan varren pitäjistä kotoisin oleville pientilallisten ja tilattomien pojille. Useimmiten tällä tavalla järjestyi elinikäinen virkaura, joka tarjosi myös ylenemismahdollisuuksia.

Työnsaannin kannalta olivat varsin merkittäviä myös ne muutamat teollisuuslaitokset, jotka 1800-luvun lopulla perustettiin. Tällaisia olivat Enson puuhiomo, Tietävälän kalkkitehdas ja Kirvun huopatehdas.

Kuten muuallakin Suomessa houkutus ”puuveitsellä kultaa vuolemaan” sai Karjalastakin jonkin verran ihmisiä lähtemään Amerikkaan ”Rapakon taa”, muttei ollenkaan siinä määrin kuin esim. Pohjanmaalta. Voidaan sanoa, että karjalaisten ”Amerikaksi” riittivät edellä kerrotut suuret rakennustyöt, ehkä Pietari ja sitten myöhemmin Vuoksen laakson kehittyvä teollisuus.

Koko Suomea ajatellen tilattomien asema oli vaikea. Sitä pyrittiin helpottamaan myös valtion tukeman asutuksen kautta. Aivan viime vuosisadan vaihteessa valtio rupesi ostamaan yksityisiä tiloja maattomille ositettaviksi. kunnat tulivat mukaan aloittaen valtion antamalla lainavaroilla ostaa suurempia tiloja jakaakseen ne pientiloiksi. Tätä tarkoitusta varten. v. 1898 perustettiin ”Tilattoman väestön lainarahasto”.

Kirvussa, kuten ympäri maata, perustettiin v. 1901 ko. tarkoituksessa kunnan lainarahasto, joka välitti valtakunnallisen rahaston varoja kirvulaisille maata hakeville tilattomille lainoina, vaikka kuntakokous oli muutama vuosi aikaisemmin todennut, ettei Kirvussa ole rahaston tarvista, kun ei ole juuri tilattomiakaan. Luultavasti Kirvussakin rahaston kautta autettiin tällä vuosisadalla maamieshenkisiä tilattomia ”turpeeseen kiinni” ja oman tilan omistajiksi.

7

Opetus- ja koulutoiminta Kirvussa

Pitäjänskoulu

Jo 1700-luvulta lähtien kaikissa Jääsken kihlakunnan pitäjissä, kuten muuallakin Vanhassa Suomessa, toimivat nk. pitäjänkoulut, jotka opetussellisilta saavutuksiltaan vastasivat hyvinkin muun Suomen kouluja. Ne erosivat kuitenkin näistä siinä, että ne toimivat kiinteissä koulurakennuksissa yhdellä paikkakunnalla, kun taas muun Suomen koulut olivat kiertokouluja. Vielä vuoden 1812 jälkeenkin, kun Jääsken kihlakunta Vanhan Suomen osana oli liitetty muun Suomen yhteyteen, pidättäydyttiin vanhassa tavassa aluksi. Pitäjänkoulujen opetus oli seurakuntien järjestämää ja kustantamaa.

Kirvullakin, vaikka se oli vain kappeliseurakunta, oli jo ainakin v. 1753 pitäjänkoulunsa, joka toimi kirkonkylässä. Se sai 1840-luvulla oman pitäjänkoulumestarinsa.

Kiertokoulu

Pitäjänkoulu muuttui kiertäväksi 1800-luvun puolivälissä ja sen nimi samalla kiertokouluksi.

Kiertokoulun koulumestariksi nimitettiin v. 1869 Samuli Tihverä, jota pitäjäläiset halusivat paikalle yksimielisesti. Hän hoiti koulumestarin ja sittemmin opettajan tointa yhtäjaksoisesti 43 vuotta vuoteen 1912 asti, jolloin hän täytti jo 71 vuotta. Tämän lisäksi hän toimi seurakunnan suntiona 30 vuotta.

Kiertokoulu oli siis seurakunnan ylläpitämä kirkollinen opetuslaitos. Sen käynti ei ollut pakollinen, mutta ne, joka eivät muulla tavalla saaneet tarvittavaa oppimäärää kirjainten tuntemisessa ja alkeisopetuksessa, olivat velvoitettuja sitä käymään. Kylänvanhinten velvollisuuksiin kuului valvoa säännöllistä kiertokoulun käyntiä.

Kiertokoulu nimensä mukaisesti kiersi kylästä toiseen koulupiirissään. Pitäjä oli jaettu kinkeripiirien mukaisiin kiertokoulupiireihin, joiden määrä aikojen kuluessa hieman vaihteli, useimmiten niitä oli neljä. Opetusta annettiin opetuspaikaksi sovitussa maalaistalon tuvassa, jossa talonväki samanaikaisesti eli omaa elämäänsä. Molemmissa toiminnoissa tietysti varottiin häiritsemästä toista tarpeettomasti. Yhdessä kylässä koulu toimi yleensä kaksi viikkoa siirtyen sitten seuraavaan. Opettajalla oli kirstu opetusvälineille ja musta taulu liituineen. Oppilaita varten mukana kuljettiin alkuaikoina penkit, myöhemmin pulpetit. Siirtyessään kylästä toi-

seen opettajalle kuului hevoskyyti. Opettaja asui koulutalossa, jossa hän sai täsihoidon.

Kiertokoulun opetusaineet olivat tavuu ja sisäluku, lasten raamattu ja katekismus, yksiaänisesti laulua virsikirjasta, kirjoitus ja laskento. Joidenkin opettajien aikana ohjelmassa oli myös leikkejä. Koulun puolesta oppilaalla oli pieni, musta, puukehyksinen kivitaulu, ”rihvelitaulu”, johon hän kirjoitti ”rihvelillä”, kivikynällä kirjoitus- ja laskentotunneilla. Koulun puolesta oli myös sisälukukirja, mutta raamatunhistoria ja katekismus piti oppilaalla olla oma.

Päivä aloitettiin ja lopetettiin rukouksella ja virrellä. Opettajan tuli pitää päiväkirjaa ja seikkaperäistä kirjanpitoa oppilaiden osaamisesta, käytöksestä, ahkeruudesta, poissaoloista ja rangaistuksista. Kuka ei läksyjä osannut tai oli ne laiminlyönyt joutui nurkkaan tai arestiin. Samoin kävi järjestyshäiriöitä aiheuttaneellekin. Näitä kurinpito-ongelmia välillä ilmeni ja eräänä syynä oli jo oppilaiden suuri ikäero, joka pahimmillaan voi olla yli 10 vuotta, sillä nuorimpien ollessa 7-vuotiaita joku oli ehkä täyttänyt jo 18 vuotta.

Koulun päättyttyä lapsille annettiin lukuseteli, jossa oli oppilaan arvostelu. Arvosanat olivat: hyvä = x (”koko risti”), tyydyttävä = y. (”puol risti ja piste”), välttävä = y (”puol risti”) ja heikko = i (”pitkä ii”).

Vuoteen 1876 asti toimi opettajana Samuli Tihverä yksin, ja siitä lähtien vuoteen 1888 asti opettajia oli kaksi. Vuonna 1883 kelpuutettiin myös naiset opettajiksi.

Vuonna 1887 teki kirkkoneuvosto suunnitelman kiertokoulun kehittämiseksi ja opetuksen tehostamiseksi. Se olisi edellyttänyt kuutta opettajaa. Opettajiksi toivottiin kansakoulun käyneitä, hyvämaineisia, kristillisiksi tunnettuja poikia ja tyttöjä. Koulun kesto paikassaan olisi tullut olemaan kolme viikkoa.

Kirkonkokouksen talollisenemmistö ei kuitenkaan hyväksynyt esitettyä suunnitelmaa eikä sitä siis voitu saada voimaan. Kuitenkin päätettiin palkata kolmas opettaja, mutta koulu kesti paikassaan edelleen vain kaksi viikkoa. Parin vuoden kuluttua palkattiin neljäskin opettaja. Tällä kannalla asiat pysyivät vuosisadan vaihteeseen asti, vaikka monesti oli todettu, ettei kiertokoululaitos ollut tyydyttävässä kunnossa.

Parannuksia vastusti siis kirkonkokouksen talollisenemmistö, joka katsoi niiden maksavan liikaa. Isännistä monikaan ei ymmärtänyt, mitä hyötyä lukemisen ja kirjoittamisen osaamisesta oli maamiehelle, jonka työ oli kyntämistä ja kylvämistä eli raskasta ruumiillista työtä. He eivät myöskään halunneet, että heidän lapsensa oppisivat herraskaisille tavoille ja mahdollisesti rupeaisivat halveksimaan perittyjä tapoja ja oloja. Koska siis aikaisemminkin oli tultu toimeen ilman noita taitoja, niin ei niitä nytkään enää entisestään lisätä tarvitse, he ajattelivat.

Opettajien palkat pysyivät isäntien vastustuksen vuoksi, jatkuvista esityksistä huolimatta, hyvin alhaisina – ne olivat rengin palkan alapuolella -, josta syystä opettajat vaihtuivat tiheään tahtiin. Jos ei oteta huomioon 43 vuotta opettajana toiminutta Samuli Tihverää, niin opettajat kestivät toimessaan keskimäärin kolme vuotta. Kirvun kiertokoulussa oli opettajia vuoteen 1900 mennessä kaikkiaan 29 ja siitä eteenpäin vuoteen 1931 mennessä, jolloin koulu kokonaan loppui, vielä 27. Miehiä heistä oli vain 14 ja he kaikki ennen vuosisadan vaihdetta, jonka jälkeen opettajat olivat kaikki naisia. Ensimmäinen naisopettaja aloitti v. 1887.

Lankilalaisia opettajissa oli aikojen kuluessa kaksi. Vuosina 1892 – 1896 toimi opettajana kirkonkylästä kotoisin ollut Maria Inkinen, josta tuli Lankilaan Antti Kontran emäntä v. 1895. Vielä naimissa ollessaan hän toimi vuoden kansakoulun opettajan viransijaisena Ylikuunun koulussa. Toinen lankilalainen kiertokoulun opettaja oli Liisa Näränen, joka hoiti tointaan vuodet 1903 – 1908. Hänestä tuli v. 1907 talollisen poika Juho Kuisman emäntä Hannukka-Riikolaan.

Kiertokoulu oli kodeissa annetun opetuksen ohella maaseudun ainoa opinahjo aikanaan. Sillä ei ollut mahdollisuuksia antaa kuin kaikkein välttämättömin alkeissivistys rahvaalle. Se kuitenkin loi pohjan luku- ja kirjoitustaidolle sekä syvensi hengellistä elämää.

Eräs näkyvä koulun vaikutus oli, että nuorempi väki ei enää piirtänyt puumerkkiä, vaan osasi kirjoittaa koko nimensä, kun niin tarvittiin.

Kansakoulu

Kansan nähtiin tarvitsevan laajempaa koulutusta, kuin mitä se sai kirkon järjestämässä, lyhytaikaista alkeisopetusta antavassa kiertokoulussa. Oli luotava kokonaan uusi järjestelmä, joka ei ollut kirkon johdossa. Syntyi kansakoululaitos.

Suomen kansakoululaitoksen syntyyn ja alkukehitykseen eniten vaikuttanut henkilö oli Uno Cygnaeus, ”Suomen kansakoulun isä”. Hänen ehdotustensa pohjalta rakennettiin kouluhallinto, säädettiin tarvittavat asetukset sekä perustettiin opettajainvalmistuslaitos ja kansakouluja. Hän toimi 27 vuotta kansakoulujen ylitarkastajana, korkeimpana tämän alan virkamiehenä, johtaen ja valvoen kansakoulujen perustamista ja kehittämistä.

Jyväskylään perustettiin kansakouluseminaari v. 1863, jota Cygnaeus johti kuusi vuotta samanaikaisesti ylitarkastajan viran kanssa. Samana vuonna annetulla asetuksella kunnille tehtiin mahdolliseksi perustaa kiinteitä kansakouluja, jotka olivat siis erillään seurakuntien opetuksesta. Koulu oli kunnan hallinnon alainen ja sillä tuli olla oma johtokunta. Koulun menoihin luvattiin valtion apua.

Vuonna 1866 annettiin asetus, jonka mukaan kaupunkeihin piti perustaa kaksiluokkaisia alakansakouluja ja neliluokkaisia yläkansakouluja. Maalaiskuntia ei asetus velvoittanut antamaan minkäänlaista opetusta mutta niitä kehoitettiin vapaaehtoisesti perustamaan kouluja. Tytöille ja pojille piti opetuksen tapahtua erikseen ja mieluummin olla omat koulut. Tämä määräys erillisopetuksesta kumottiin vasta vuonna 1886. Alkuun kävikin sitten niin, että opetuksen antaminen maaseudulla jäi edelleen kirkon kiertokoulujen varaan, Kirvussakin noin kymmeneksi vuodeksi.

Koska koulujen perustaminen maaseudulle ei ollut pakollista, niiden saaminen sinne muodostui usein erittäin vaikeaksi, sillä kunnan tai seurakunnan rahoja, jotka verotuksella koottiin, ei hevin minkäänlaisiin vapaaehtoisin tarkoituksiin herunut, olivatpa ne kuinka hyviä tahansa. Ja olihan koulun perustamisessa aina kysymys aika suurista investointimenoista, johon lisäksi tulivat vuotuiset käyttökulut, joten isäntien penseyden voi ymmärtää.

Kirvun ensimmäinen kansakoulu perustettiin, kuten luonnollista olikin, kirkonkylään v. 1875. Se aloitti toimintansa pappilan vanhassa kunnostetussa rakennuksessa. Koulun perustamisasia oli ollut vireillä jo vuodesta 1869 lähtien mutta valmista tuli vasta nyt kuuden vuoden moninaisten vaiheiden jälkeen. Koulu oli vain poikia varten. Varsinaisen koulurakennuksen paikaksi ostettiin tontti Kirvun huudosta nro 12. Rakennustyöt aloitettiin keväällä 1878 ja koulu oli valmis saman vuoden lokakuussa, jolloin alkoivat eri koulut tytöille ja pojille.

Koulujen rahoitusjärjestelyihin tuli yllättäen miellyttävää helpotusta. Syksyllä 1870 saatiin Kirvun kunnassa tietää, että professori Matthias

Akiander oli 17.6.1866 päivätyssä testamentissaan lahjoittanut sekä Jääsken että Kirvun seurakunnille rahaston kansakouluja varten. Kirvun osuus oli 8 000 mk, joka oli silloisissa oloissa todella huomattava ja suuriarvoinen lahjoitus. Se vastanee nykyrahassa useamman sadantuhannen markan ostovoimaa. Seurakunta siirsi lahjoituksen kunnalle, koska kansakoulutoimi oli sen vastuulla.

Matthias Akiander, alkujaan Matti Akkanen, oli syntyisin Jääsken pitäjän Laukkalan kylästä, joka sijaitsi lähellä Kirvun rajaa. Hän oli ollut 1862 – 67 Helsingin Yliopiston venäjänkielen ja kirjallisuuden professori, mutta hänet tunnetaan parhaiten etevänä historioitsijana, joka on tutkinut mm. Karjalan lahjoitusmaiden oloja urauurtavasti.

Kirkonkylän koulu toimi vuosikymmenet eri kouluina tytöille ja pojille, joilla kummallakin oli omat opettajansa. Niiden yhdistyttyä muuttui koulu kahden opettajan yläkouluksi.

Vuonna 1892 kuntakokous päätti kunnan jakamisesta neljään kansakoulupiiriin. Lankilan kylä kuului tämän mukaan Tietävälän piiriin, joka muodostui seitsemästä pitäjän länsi- ja pohjoisosan kylästä. Samalla kuntakokous päätti koulujen rakentamisesta kolmeen piiriin, niiden joukossa Tietävälänkin piiri.

Pitäjässä alkoi vuosikymmeniä kestänyt uusien kansakoulujen perustaminen tarkkaan harkitussa tärkeysjärjestyksessä. Akianderin rahasto oli suureksi avuksi. Ilman sitä olisi koulujen saaminen kyliin kestänyt vieläkin kauemmin kuin nyt. Kirvuun rakennettu toinen koulu tuli Ylikuunuun v. 1894, siis peräti 16 vuotta myöhemmin kuin kirkonkylään. Tahti kyllä nyt nopeutui, sillä seuraavan 20 vuoden aikana sai 8 kylää koulunsa ja sitä seuraavien 10 vuoden aikana 9 kylää.

Kun 19. tammikuuta 1897 kuntakokous päätti uudesta koulupiirijaosta, ei siinä mainittu Lankilan kylää ollenkaan. Tämä johtui aivan ilmeisesti siitä, että oli vireillä Lankilan kylän liittäminen Rautjärven pitäjään ja ratkaisun odotettiin syntyvän koska tahansa. Ratkaisu syntyi 16. kesäkuuta 1897 Keisarillisen Majesteetin Korkeassa Nimessä Hänen Suomen Senaatin tekemällä päätöksellä. Käytännössä liitos Rautjärveen tapahtui kuitenkin vasta v. 1922. Liittämisasiasta on erillinen esitys toisaalla.

Lankilaa tuon liittämispäätöksen jälkeen ilmeisesti pidettiin Kirvun kunnassa jo jotenkin Rautjärveen kuuluvana kylänä eikä sisällytetty enää koulupiirijakoonkaan.

Kansakoulua lankilalaiset lapset kävivät Rätykylässä, jonne koulu oli perustettu v. 1916. Muutamat Lankilan itäosan lapset kävivät Heinjoen koulussa sitten, kun se oli perustettu v. 1924. Kuntaliitoksen jälkeen v. 1928 Rautjärven kunta perusti koulun Lankilaan. Se oli yhden opettajan supistettu kansakoulu. Koulua varten kunta osti tilan Juho Lankiselta Kuismanmäeltä. Sen asuinrakennus muutettiin ja kunnostettiin palvelemaan koulun tarpeita. Lankiset asuivat vielä alkuvuosina koulutalon käsityöluokan tiloissa. Tässä rakennuksessa koulu toimi kevääseen 1939 asti.

Vuonna 1939 valmistui uusi koulu Mäkelän maalle. Syksyllä siellä aloitettiin koulunkäynti, joka osittain häiriytyi liikekannallepanojärjestelyjen takia lokakuussa ja päättyi kokonaan Talvisodan alkaessa. Koulu evakuiitiin maaliskuussa 1940.

Koulun opettajana oli toiminut koko ajan, parin lukuvuoden virkavapautta lukuun ottamatta, kansakoulunopettaja Taimi Järvinen.

Kun Jatkosodan ensimmäisenä syksynä 1941 muutettiin takaisin Lankilaan, huomattiin koulurakennus puretuksi. Hirret löytyivät kasassa Tietävälän kylässä, josta ne talkoorahina hevosilla ajettiin Lankilaan. Koulua ei kuitenkaan koko Jatkosodan aikana ehditty pystyttää uudelleen, vaan koulua varten kunnostettiin entisen koulun sauna- ja liiterirakennus. Koulutyö aloitettiin syksyllä 1942 ja koulua voitiin käydä vain kevääseen 1944 saakka. Syksyllä 1944 oli taas evakkoon lähdön aika. Opettajana Jatkosodan aikana toimi Laila Hallikainen.

Rippikoulu

Rippikoulu on eräs kirkollinen koulumuoto, joka on kiertokouluakin vanhempi. Sen läpikäyminen lienee jäänyt viime vuosisadan jälkipuoliskolla eläneille kirvulaisille, lankilalaiset mukaan luettuna, ainoaksi kosketukseksi järjestyneeseen opetukseen ennen kiertokoulua.

Rippikouluun mentiin 15 – 17 vuoden ikäisinä. Koulua pidettiin syksyllä ja keväällä. Tytöt ja pojat kävivät koulun eri aikaan. Syksyllä olivat ensin tytöt pari viikkoa pappien johdolla lukemassa ja lukkarin johdolla laulamassa. Heidän jälkeensä pojat tekivät samoin. Keväällä oli toinen pari viikkoinen jakso sekä pojilla että tytöillä mutta käännettyssä järjestyksessä. Oppikirjoina olivat raamatunhistoria, katekismus ja virsikirja.

Rippikoulun tarkoitus oli nuorison valmistaminen kristinopin pääkohtien tuntemisessa ensimmäistä ehtoollisella käyntiä varten. Sittenmin vaati-

muksiin lisättiin selvä sisältäluvuntaito ja Lutherin vähäkatekismuksen ulkoaoppiminen. Tällaiset vaatimukset olivatkin jo varsin tiukkaa varsinkin monelle kovapäiselle, jotka voivatkin joutua käymään rippikoulun moneen kertaan, lopulta kuitenkin onnistuen pääsemään läpi aniharvoja poikkeuksia lukuun ottamatta. Näille huonosti oppiville järjestettiin erikoisia ”vanhojenpoikien ja vanhojentyttöjen” kursseja, joissa oppilaina saattoi olla todella ikäihmisiäkin.

Rippikoulun käynti oli portti aikuisuuteen, sillä vasta sen jälkeen nuoresta tuli seurakunnan täysivaltainen jäsen ja hän pääsi asuinyhteisössäänkin ”aikuisten kirjoihin”. Ja mikä tärkeintä, vasta sen jälkeen hän voi päästä naimisiin. Juuri tämä oli se tehokkain keppi tai porkkana, kuinka vain, joka sai jukuripäisemmänkin nuoren yrittämään.

Ripille pääsy järjestettiin tavallisesti joksikin kirkolliseksi juhlapäiväksi, esim. helluntaiksi tai juhannukseksi. Se oli entisajan ihmisille merkkitaupaus, mistä puhuttiin vielä tutisevina vanhuksinakin.

Kinkerit

Kinkerit oli tilaisuus, jossa kansaa kuulusteltiin lukemisen ja kristinopin taidoissa, se ei siis ollut varsinainen opetustilaisuus. Kinkereitä kutsuttiin myös nimillä lukukinkerit, lukuset ja kylänluvut.

Lukusia varten Kirvu oli jaettu kinkeripiireihin, joiden kokonaismäärä vaihteli eri aikoina 20 – 30 välillä. Pienet kylät muodostivat yhden piirin, suurista tuli kaksikin. Kinkereitä pidettiin kerran kussakin piirissä talvisaikaan. Kirkossa kuulutettiin etukäteen, missä lukupiirissä, missä kylässä ja missä talossa lukuset pidettiin. Kinkeriväkeä tuli paikalle kuka hevosella kuka jalkaisin, niin että tupa oli lopulta aivan täysi. Papit ja lukkari tulivat hevosilla samoin kuin suntiokin, joka huolehti kirkonkirjoista. Ennen tilaisuuden alkua kirkon viranomaisille tarjottiin kahvit.

Tilaisuus alkoi yhteisesti veisatulla virrellä ja rukouksella. Tämän jälkeen kirkkoherra kokosi varttuneen väen omaan tupaansa kuulustellakseen näiden sisälukutaitoa ja kristillisen uskon päätöstuksien tuntemista. Kapalainen rupesi toisessa tuvassa tai kokonaan toisessa talossa kuulustelemaan lapsia. Lukkari aina välillä laulatti kumpaakin ryhmää. Kirkon rippikirjoista nimenhuudolla todettiin läsnä- ja poissaolleet. Lukutaito ja kristinopin tietojen taso arvosteltiin ja merkittiin rippikirjoihin tai myöhemmin lukutodistuksiin.

Kinkerit olivat monelle pelottava tilaisuus. Jos oli heikko lukutaito tai harvat tiedot kristinopissa, ei ollut herkkua mennä sitä osoittamaan koko kinkerikansan edessä. Siinä saattoi pahimmassa tapauksessa joutua jopa naurun kohteeksi. Ei ole kumma, jos joku vanhempi henkilö yritti selittää takeltelevaa sisälukuaan, ettei riittävän hyvin nähnyt tekstiä.

Ainakin yhtä paljon pelkäsivät ne, jotka olivat poikenneet siveellisen ja nuhteettoman elämän kapealta polulta. Kirkonkokouksen määräämä kylänvanhin oli velvollinen ilmoittamaan kinkereillä tietoonsa tulleista ylitsekäyemisistä kirkon viranomaisille, jotka sitten ojensivat ja nuhtelivat asianomaisia kinkerirahvaan kuullen.

Kirkon miehet kiersivät samalla kertaa kinkeripiiristä toiseen ja pitivät päivässä kaksi kinkeritilaisuutta. Iltapäivän kinkeripaikasta he lähtivät syönnin jälkeen ajamaan yöksi seuraavan päivän kinkeritaloon heitä noutamaan tulleilla hevosilla.

Kinkereillä ei varsinaisesti opetettu mitään, vaan siellä tarkistettiin, miten muualla saatu oppi oli omaksuttu. Varsinkin lukutaidon ylläpitäjänä ja hengellisen elämän syventäjänä sillä oli suuri merkitys samoin kuin siveellisyyden, hyvien tapojen ja käyttäytymisen valvojana.

Kinkerit olivat alkukantaisissa oloissa elävälle rahvaalle aikoinaan eräs vuoden merkittävimmistä tapauksista.

Pyhäkoulu

Pyhäkoulu oli eräs kirkon tapa antaa lapsille hengellistä alkeisopetusta. Niitä alettiin Kirvussa pitää 1800-luvun puolivälistä lähtien. Pyhäkoulupiiri oli sama kuin kinkeripiiri, mutta siinä toimi monesti useampiakin pyhäkouluja, joiden kesken koulupiirin alue oli jaettu. Opettajat olivat vapaaehtoisia maallikoita, jotka valittiin tehtäviinsä lukukinkereillä. He olivat uskovaisia isäntiä tai emäntiä, kiertokoulun tai kansakoulun opettajia ja muita asian harrastajia. Pyhäkouluissa, jotka samalla olivat lasten jumalanpalveluksia, kävi pienten lasten ohella monesti rippikoulusta päässeitä nuoriakin ja muuta väkeä alkuaikoina. Koulun pitopaikkana oli useimmiten opettajan talon tupa.

Pyhäkoulua käytiin sunnuntaina keskipäivän aikoihin. Alkuaikoina se saattoi kestää kolmekin tuntia välitunteineen. Lapset talvella laskivat märkeä tai leikkivät muuten välitunneilla, sulan maan aikana suosittu leikki oli kuurupeitto.

Sunnuntain epistola ja evankeliumi luettiin sisältä ja niiden johdosta keskusteltiin. Ulkoläksyinä saattoi olla virsi, katekismusta ja lasten raamatua. Välillä laulettiin hengellisiä lauluja. Pienimmät lukivat tai tavasivat aapista. Läsnäoloa pidettiin niin tärkeänä, että poissaoloista opettaja nuhteli jopa joskus kinkereillä pappikin. Pyhäkoulu aloitettiin ja lopetettiin virrellä ja opettajan lukemalla rukouksella.

Kirvussa oli pyhäkouluharrastus varsin vilkasta, niin että esim. v. 1902 opettajina oli 63 miestä ja 26 naista. Lankilassa pyhäkoulun opettajina toimi mm. emäntä Maria Kontra vuosisadan alkupuolella. Hän oli entinen kiertokoulun opettaja ja säesti laulua virsikanteleella. Myöhemmin opettajina olivat pitkän aikaa Ritvan talon emäntä Helena Akkanen ja Kuismanmäen piirissä talon isäntä Iivari Kesseli.

V Kontran suvun historiaa

1

Perimätietoa kantaista

”Minua on aina kiinnostanut, että mistä sellainen erikoinen sukunimi kuin Kontra on tullut Kirvun syrjäiseen kylään Lankilaan”, kirjoittaa Edvard Kontra kirjeessä 24.12.1980 Marjatta ja Arvo Pelkoselle. Hän jatkaa: ”Kontra –suvun vanhojen perimätieto on, Kontra tuli Lankilaan rannikolta kotivävyksi.” Marjatta Pelkonen muistelee kuulleen Edvardilta toisenkin perimätietotoisinnon, jonka mukaan ”tumma mies tuli meren takaa”. Nämä kumpikin tarkoittavat samaa henkilöä ja voitaneen yhdistää yhdeksi seuraavaan tapaan: ”Kontra –niminen tumma mies tuli muinoin meren takaa kotivävyksi Lankilan kylään”.

Saadakseen asiaan valaistusta Edvard teetti vuonna 1980 suppean sukututkimuksen, joka tukeutui kirkonkirjoihin pelkästään. Kirkonkirjat alkavat Kirvussa 1700-luvun alkuvuosikymmenillä, eikä niistä tuo otaksuttu ”tumma mies” vielä löytynyt. Hänet tavoitettiin vasta tässä tutkimuksessa Kansallisarkistossa säilytettävien 1600-luvun maakirjojen ja sotilaskatselmusluetteloiden, ns. sotilasrullien, kautta.

Perimätiedot näkyvät olevan ihmeellisen sitkeähenkisiä ja jopa paikkansapitäviä. Nuo Edvardin kertomat perimätiedot yhdistettyinä yhdeksi ilmaisevat olennaiset tiedot miehestä, joka tuli Lankilaan yli 350 vuotta sitten.

Tämä mies meren takaa, joka muinoin tuli Lankilan kylään, oli nimeltään Hans Conrad ja hänestä tuli Kontran suvun kantaista. Hän saapui Suomeen Saksasta ja oli mahdollisesti saksalainen. Hänen syntyperänsä tarkemman määrittelyn tekijä jättää tulevien tutkijoiden mielenkiinnon kohteeksi.

2

Kantaista tie suomalaisiin oloihin

Ensimmäisen kerran Hans Conradin nimi mainitaan ruotsalais-suomalaisessa asiakirjassa vuonna 1649, jolloin hänet on merkitty Viipurin ratsuväkirykmentin katselmusluetteloon, sotilasrullaan, torvensoittajan eli trumpetistin vakanssille täydennysmiehenä. Hän oli ammattisotilas. Tapahtuman aikoihin rykmentti oli Saksassa leiriytyneenä Baijeriin Kulmbachin kaupungin ympäristöön. Se oli tullut Saksaan Suomesta vuonna 1648 eli samana vuonna, kun kuuluisan 30-vuotisen sodan lopettanut Westfalenin rauha solmittiin. Rykmenttiä tarvittiin Saksassa muiden

ratsurykmenttien tavoin rauhan teon jälkeen varmistamassa, että hävinnyt vastapuoli täyttää rauhanehdot. Aikaa siihen kului peräti pari vuotta ja vasta kesällä 1650 rykmentti pääsi palaamaan takaisin Suomeen.

Rykmentti oli osallistunut 30-vuotiseen sotaan jo 1620-luvulta lähtien. Se oli ottanut osaa lukuisiin taisteluihin ollen aina välillä varuskunnissa leppäässä, täydennettävänä ja varustettavana, mm. Liivinmaalla. Myöskin kotimaassa se kävi monta kertaa, kun oli perustäydennyksestä kysymys. 30-vuotinen sota, jota mainitaan uskonsodaksi protestanttien ja roomalaiskatolisten välillä, käytiin Keski-Euroopassa vuosina 1618 – 1648.

Ei ole löytynyt tietoja siitä, missä joukoissa Hans Conrad palveli sodan aikana. Tuntuu kuitenkin varmalta, että hän oli hyvä ja pätevä ammat-
tisosilas ja sotilassoittaja, koska hänet pestattiin ruotsalais-suomalaiseen rykmenttiin tilanteessa, jossa vapautui hyvin paljon saman ammatin taitajia saksalaisista ratsujoukoista. Voidaan näet arvella, että hän oli jonkin ruotsalaisten rinnalla sotineen, saksalaisen ratsuväkiosaston trumpetisti, joka sodan loputtua, muiden ohella, vapautettiin palveluksesta perusteellisesti tuhotussa Saksassa. Saatuaan tarjouksen tulla töihin suomalaiseen ratsurykmenttiin hän otti tarjouksen varmaan mielellään vastaan, sillä olihan hän ammatti- ja palkkasotilas ja Suomi säästynyt tämän sodan tuhoilta täydelleen ja olot siksi aivan toista luokkaa kuin Keski-Euroopassa. Tämän tapainen asioiden kulku tuntuu mahdolliselta, jopa todennäköiseltä.

Viipurin ratsuväkirykmenttiin kuului kahdeksan komppaniaa, jotka oli muodostettu ja varustettu Viipurin - Savonlinnan läänin pitäjissä. Rykmentin määrävahvuus oli noin 1 000 miestä ja hevosia oli miltei sata yli miesten määrän. Kuudes komppania, johon Hans Conrad tuli palvelukseen, oli Jääsken komppania ja muodostettu Jääsken kihlakunnan alueelta olleista miehistä.

Ruotsi, johon Suomi silloin kuului, oli laajimmillaan ja voimansa tunnossa, vaikkakin erittäin rasittunut pitkän sodan jälkeen. Laaja valtakunta vaati pitämään sotaväen lähes sodanaikaisessa vahvuudessaan.

Kun Viipurin ratsurykmentti vuonna 1650 palasi Saksasta Suomeen, sitä ei kotiutettu mutta ei pidetty koottunakaan varuskunnassa, vaan hajautettiin ympäri lääniä. Sillähän ei ollut välitöntä sotilaallista tehtävää rauhan nyt vallitessa, vain harjoituksia silloin tällöin.

Ratsusotamiehet palasivat niille ratsutiloille, joilta olivat sotatoimiin läheneetkin, ja jotka olivat hankkineet ja varustaneet ratsukot ja maksoivat ratsastajien palkat. Nämä tilat olivat velvollisia huolehtimaan ratsukon, siis hevosen ja miehen, toimeentulosta, jonka he mielellään tekivätkin, koska mies ja hevonen nyt osallistuivat talon töihin, eikä ollut pelkoa, kuten alituisen sodan kestäessä, että ratsukko menehtyisi.

Ylemmällä päällystöllä oli omia kruunun antamia tiloja jopa läänityksiä. Alemman päällystön vakansseille, viroille, eikä siis henkilöille, oli merkitty palkkatilat. Eri tarkoituksia varten olivat ns. vapaatilat, asumistilat ja etuustilat.

Jääsken komppanian toisen trumpetistin vapaatilaksi eli hevostilaksi oli nimetty Juhana Pohjolaisen tila Lankilassa. Ilmeisesti, vaikkei sitä missään kerrotakaan, sama tila oli aluksi myös trumpetistin asumistila. Tila sijaitsi kylässä alueella, jota myöhemmin kutsuttiin Kuismanmäeksi.

Komppanian kahdesta trumpetistista Hans Conrad sijoitettiin Pohjolaisen tilalle Lankilaan, johon hän saapui todennäköisesti jo vuonna 1650.

3

Kontran suvun kantaäiti

Perimätiedon mukaan ensimmäinen Kontra tuli Lankilaan kotivävyksi mutta niin ei asia kuitenkaan todellisuudessa ollut, vaan Hans Conrad toi nuoren vaimonsa omaan kotiinsa Pohjolaisen taloon Lankilassa.

Vaimo oli nimeltään Maria Iisakintytär. On lähdetty siitä arviosta, että hän on ollut suomalainen, sillä mikään ei viittaa siihen, että hän olisi tullut Saksasta Hansin mukana ja olisi siis ollut ulkomaalainen. Palkkasotilaiden kyseessä ollessa vaimon tuonti joukon mukana ulkomailta olisi kyllä sinänsä ollut mahdollista.

Vaimon nimi Maria Iisakintytär on käynyt ilmi kahdesta oikeuden pöytäkirjasta. Hän joutui nimittäin leskeksi jäätyään peräämään oikeuksiaan käräjillä, jolloin nimi jäi aikakirjoihin. Maria oli suurella todennäköisyydellä Jääsken pitäjän Kamajauholan kylässä asuneen talollisen Iisakki Pekanpojan tytär. Sukunimi ei ole löytynyt asiakirjoista.

Kamajauholan kylä oli kymmenkunta kilometriä Vuoksen rannalla sijainneelta Jääsken kirkolta etelään, Viipuriin menevän tien varrella. Hans joutui käyttämään tätä tietä käydessään ratsain Lankilasta Viipurissa kat-

selmuksissa ja harjoituksissa. Lankilasta Viipuriin oli pitkästi toistasataa kilometriä, joten välillä oli tarpeen yöpyäkin. Kamajauholan kylä matkan puolivälissä oli varsin sopiva tähän tarkoitukseen ja ilmeisesti on käynyt niin, että Hans on siellä tavannut Marian ja sitten kihlannut hänet. Marialle Hansin kanssa yhteen meno oli varmaan hyvältä tuntuva naimakauppa, sillä sotaherrat, joiksi kansa aliupseeritkin arvosi, olivat tunnetusti hyvin palkattua väkeä siihen Ruotsin suuruuden aikaan, joskin ammatti oli melko hengenvaarallinen. Hansin taas emäntää valitessaan ei tarvinnut tyytyä kehen tahansa, vaan hän oli voinut katsella vain talojen tyttäriä ja heitäkin parhaasta päästä, myös ulkonäön suhteen. Hansinkin ulkonäkö saattoi olla tyttörien mieleen, puhuihan perimätieto tummasta miehestä.

Hans Conradin emäntä mainitaan kolmannenkin kerran asiakirjoissa, nimittäin vuoden 1654 henki(vero)kirjassa, nimenomaan Hansin vaimona. Tästä voidaan päätellä, että Hans ja Maria olivat menneet naimisiin ennen vuoden 1654 henkikirjan kirjoittamista, joka on tapahtunut melko varmasti loppuvuodesta 1653. Kun vastaavaa merkintää ei ole edellisessä henkikirjassa vuodelta 1651, tarkoittaa se vastaavasti sitä, etteivät he ole olleet naimisissa ennen vuoden 1651 henkikirjan kirjoittamista, joka on tapahtunut melko varmasti loppuvuodesta 1650. Kun Hans tarvitsi emännän mitä pikimmin, hyvä arvaus vihkimisajankohdaksi lienee vuodenvaihde 1650 – 1651.

4

Kantavanhempien perhe-elämä ja lapset

Hansin ja Marian yhteiselämästä ei ole mitään varsinaisia tietoja. Perheestä on sen sijaan saatavissa muutama tiedonmuru.

Toisessa aikaisemmin mainituista oikeuden pöytäkirjoista on maininta silloin jo leskeksi jääneestä Mariasta, että hän saa jäädä asumaan kotiinsa tulevan talven ajaksi ”lapsineen” (”med sina barn”). Ruotsinkielisessä pöytäkirjassa tuo ilmaus on monikkomuodossa, joka siis tarkoittaa, että Marialla oli ainakin kaksi lasta noiden kärkejien aikaan v. 1666.

Hansin ja Marian avioliitto kesti vain muutaman vuoden. Hans joutui joukko-osastonsa mukana Kaarle X Kustaan sotaretkelle Puolaan v. 1655, jossa hän kaatui keväällä 1656 käydyssä suurtaistelussa.

Perheessä oli siis v. 1666, 10 vuotta Hansin kaatumisen jälkeen, ainakin kaksi lasta. Enintään kolme lasta Maria olisi hyvällä onnella ehtinyt synnyttää avioliittonsa aikana, muttei useampia.

1600-luvun lopun ja 1700-luvun alun maakirjoissa esiintyy vuosikymmeniä Hansin entisen talon osaisäntänä Hindrich Conrad. Hän on epäilemättä ollut Hansin poika, joka oli mahdollisesti saanut nimensä isänsä eli Hansin isän mukaan.

Muista Hansin ja Marian mahdollisista lapsista ei ole löytynyt mitään asiakirjatietoja. Voi olla, että lapsia on ollut vain kaksi, joista toinen, tyttö tai poika, on kuollut jo nuorena.

Poika Hindrich eli Henrikki on ollut ehkä ensimmäinen lapsi, ensimmäinen poika kuitenkin. Hänen syntymäaikansa on aikaisintaan ollut 1651 ja myöhäisintään alkuvuodesta 1656.

5

Ratsurykmentin trumpetistin toimenkuva

Ruotsalais-suomalaisessa ratsurykmentissä, kuten Viipurin ratsurykmentissä, oli 8 komppaniaa ja jokaisessa niistä määrävahvuuden mukaan kaksi trumpetistia, jotka kuuluivat alipäällystään. Hans Conrad oli toinen 6. komppanian eli Jääsken komppanian trumpetisteista.

Taistelukentällä trumpetistit olivat komppanian päällikön mukana ja välittömässä komennossa viestittäen tämän antamat taistelukomennot trumpettisignaaleilla. Eri komennoilla oli omat signaalinsa, jotka oli määrätty ohjesäännössä. Ilman muuta on selvää, että trumpetistin oli osattava soittaa nämä signaalit erehtymättä millaisessa tilanteessa tahansa. Taistelun aikainen erehtyminen signaalisoitossa saattoi olla kohtalokasta joukolle ja sen tähden siitä rangaistiinkin ankarasti. Koko komppanian taas oli osattava toimia näiden signaalien mukaan yhtä erehtymättömästi.

Kolmikymmenvuotisen sodan aikana Ruotsin armeija oli omaksunut signaalien mallin saksalaisilta ja kehitti sitä edelleen. Kuuluisiksi tulivat erityisesti ns. Delitschin signaalit, jotka erään saksalaisen tutkijan mukaan olivat ”lajissaan ainutlaatuiset, kaikki reippaan ja rohkean sotilashengen sävyttämät”.

Eri komennoilla olivat siis omat signaalinsa, joista mainittakoon: hälytys, satuloikaa, ratsaille, liikkeelle, hyökätäkää, rynnäkköön, seis, vetäytykää, kokoon. Taistelutilanteen ulkopuolellakin monet komennot annettiin trumpettisignaalein kuten: ilmoitus, vartionvaihto, ruokailu. Lisäksi soitettiin monenlaisia fanfaareita.

Trumpetisti ratsasti komppanianpäällikön mukana taistelussa komppanian kärjessä. Hän oli myös komppanianpäällikön lähettialiupseeri pidettäessä yhteyttä viereisiin omiin joukkoihin. Hänen tuli olla ”rohkea ja miehekäs, nopeaälyinen, taitava ja rehellinen”, kuten eräs saksalainen lähde luettelee.

Taistelusignaalit kuuluivat tietysti monesti vihollisjoukkoihin asti, joten vihollinen ne vähitellen oppi ja pystyi varautumaan vastatoimenpiteisiin. Oli sen tähden tarpeen silloin tällöin vaihtaa signaaleita. Taistelutilanteissa signalistit olivat ratkaisevan tärkeitä tekijöitä taistelun johtamisessa ja siksi vihollinen vainosi heitä aivan erikoisesti. Tämä teki heidän sotansa normaalia paljon vaarallisemmaksi.

Trumpetit olivat hoikkia kenttätrumpetteja eli klaretteja. Niissä ei ollut venttiilejä vaan eri korkuiset äänet muodostettiin pelkästään huulilla.

Taistelutoiminnan ulkopuolella signaalien soiton lisäksi oli muutakin musiikkia, joka kuului trumpetistien tehtäviin, kuten marssimusiikki ja soitto hartaustilaisuuksissa sekä ilta, aamu- ja lippufanfaarit. Kenttämusiikki vakiinnutti asemansa lopullisesti 30-vuotisen sodan aikana ja marssimusiikin psykologinen merkitys alettiin ymmärtää.

Ruotsin sotilasjohdossa jopa valtakunnan korkeimmalla taholla tiedostettiin, että sotilassoiton tasoa on kohennettava. Vuonna 1650 kuningatar Kristiina allekirjoitti määräyksen, jolla kotimaassa olevan ratsuväen trumpetistien luku pudotettiin puoleen mutta jäljelle jääneiden palkka kaksinkertaistettiin. Suoritettiin koesoitto, jonka perusteella parhaat valittiin jatkamaan. ”Everstit ja ratsumestarit saivat omaan korvaansa luottaen ratkaista, ketkä trumpetisteista taisivat parhaiten soittaa privilegeioiden mukaisesti. Kehnojen oli lähdettävä ja jäljelle jääneet ammattitaitoiset tai uudet trumpetistit saivat nauttia palkan molemmista viroista”, kirjoittaa Ali Pylkkänen kirjassaan Talonpojan vainiolta sotilaan ruokapöytään. Uudistuksen jälkeen jokaiseen komppaniaan kuului siis entisen kahden trumpetistin sijasta vain yksi.

Trumpetistin palkka nousi yhdellä kertaa 30 hopeatalarista 60 hopeatalariin vuodessa. Hän sai myös 60 hopeatalaria hevostorvausta kahdesta hevosesta.

Vertauksen vuoksi mainittakoon, että esim. nimismies sai 15 talaria ja postimestari 30 talaria vuodessa. Hyvän vertailukohdan antaa myös tieto vuodelta 1628, jolloin ratsuhevosen hinta oli noin 10 hopeataria.

Hans Conrad oli Jääsken komppaniassa se trumpetisti, joka menestyi kokeissa ja pääsi nauttimaan korotetuista palkkaeduista. Hän oli kaikesta päätellen ilmeisen hyvä soittaja ja pätevä ammattimies.

6

Vanhoja asiakirjoja, jotka liittyvät Hans Conradiin

- Jääsken kihlakunnan maakirjan sivu vuodelta 1651.
- Viipurin ratsurykmentin Jääsken komppanian sotilasmaakirja vuodelta 1651.
- Viipurin ratsurykmentin Jääsken komppanian sotilasrulla v. 1649.

Kirjurit olivat valikoitua väkeä. He kirjoittivat hanhensulkakynällä paperille, joka siihen maailmanaikaan oli varsin karkeapintaista. Siihen katsoen jälki on yleensä hyvää. Joskus he halusivat vähän ”taiteillakin”, kuten sotilasmaakirjasta näkyy. 1700-luvulta on asiakirjoja, joissa taiteilu on mennyt lähes itsetarkoitukseksi, jolloin käsialan luettavuus on pahasti kärsinyt. Sotilasrulla v. 1649 on tehty kenttäolosuhteissa ja sen asu on siksi vaatimattomampi.

Noihin aikoihin jäljennösten saaminen asiakirjoista oli pulmallista, kun ainoa keino saada jäljennös oli se, että asiakirja kirjoitettiin uudestaan. Tämä tietysti rajoitti jakelun minimiinsä.

Sotilasrullassa kiinnittää huomiota, ettei seitsemällä päällystään kuuluvalla ollut määrävahvuuden mukaan lainkaan aseistusta, heidän joukossaan myös Hans Conrad. Tuskin tilanne käytännössä kuitenkaan oli aivan tuollainen.

Luettelossa on mielenkiintoinen yhteensattuma. Tuolle samalle sotilasrullan sivulle on osunut Kontran sukuun kuuluvien sisarusten Marjatta Pelkosen (10.11) ja Hilja Kempin (10.12) sekä isän- että äidinpuolen samanaikaisten esi-isien nimet, Pekka Iivonen ja Hans Conrad (Conrad). Viimemainitusta on aikaisemmin jo kerrottu. Pekka Iivonen, joka on sisarusten isänpuoleinen esi-isä, oli paitsi ratsutilallinen eli rusthollari myös lautamies v. 1632 – 59, siis 28 vuotta, ja myös herrainpäivämies v. 1657.

Hänen tilansa sijaitsi myöhemmän Antrean pitäjän Iivolan kylässä Pähkjärven rannalla.

1. merkintä Hans Conradin asumisesta Lankilassa.

[illegible]

Jääskeri kihlakunnan maastirjan sivu
vuodelta 1651

Suomennot Lankilan kirkolta.

Rätykylä

Olavi Puha
Lauri Ranta pekko
Heikki Rekonpoika
Täysin autio

Lankila

Juhana Pohjolainen

Prusi Henderssonin
komppanian trumpe-
tistin hevostila

Antti Martinpoika

Antti Matinpoika

Saxan komppanian
rakennoiden palkka-
tiloja

Pekka Matinpoika

Olavi Lankinen

Antti Pohjolainen

Varattu Hans Conradtil-
le vuosipalkkatilaksi.

Kauppila

Jussi Kauppinen
Marthi Heikinpoika

112
 Viipurin ratsurykmentin Jaäskin komppanian
 sotilasmaakirja vuodelta 1651.

Rijtmästarens Samhälligh Ambrosius		378	
Henderförmis Compagnie. 1651. 6.			
Officerens Compagnie	Henderförmis Compagnie	Fattighuset	
		Statut	St. 1651
Rijtmäster Ambrosius Henderförmis	Säffis Jaradg. och Doogunn.	1 2	30 21 21 1/2
	Ennit, Rinnuunay, Rinnuunil.	1 2	27 9 12.
	Rinnuunil Doogunn.	1 1	26 15 12.
	Rinnuunil Doogunn. 11. 11. 11.	1 1 1	26 15 12.
	Rinnuunil Doogunn. 11. 11. 11.	1 1 1	26 15 12.
Cutenaruppt. Rinnuunil Doogunn.	Rinnuunil Doogunn. 11. 11. 11.	1 1 1	26 15 12.
	Rinnuunil Doogunn. 11. 11. 11.	1 1 1	26 15 12.
	Rinnuunil Doogunn. 11. 11. 11.	1 1 1	26 15 12.
	Rinnuunil Doogunn. 11. 11. 11.	1 1 1	26 15 12.
	Rinnuunil Doogunn. 11. 11. 11.	1 1 1	26 15 12.
	Rinnuunil Doogunn. 11. 11. 11.	1 1 1	26 15 12.
	Rinnuunil Doogunn. 11. 11. 11.	1 1 1	26 15 12.
	Rinnuunil Doogunn. 11. 11. 11.	1 1 1	26 15 12.
	Rinnuunil Doogunn. 11. 11. 11.	1 1 1	26 15 12.
	Rinnuunil Doogunn. 11. 11. 11.	1 1 1	26 15 12.
	Rinnuunil Doogunn. 11. 11. 11.	1 1 1	26 15 12.
Oruett Rinnuunil Doogunn.	Rinnuunil Doogunn. 11. 11. 11.	1 1 1	26 15 12.
	Rinnuunil Doogunn. 11. 11. 11.	1 1 1	26 15 12.
	Rinnuunil Doogunn. 11. 11. 11.	1 1 1	26 15 12.
	Rinnuunil Doogunn. 11. 11. 11.	1 1 1	26 15 12.
	Rinnuunil Doogunn. 11. 11. 11.	1 1 1	26 15 12.
	Rinnuunil Doogunn. 11. 11. 11.	1 1 1	26 15 12.
	Rinnuunil Doogunn. 11. 11. 11.	1 1 1	26 15 12.
	Rinnuunil Doogunn. 11. 11. 11.	1 1 1	26 15 12.
	Rinnuunil Doogunn. 11. 11. 11.	1 1 1	26 15 12.
	Rinnuunil Doogunn. 11. 11. 11.	1 1 1	26 15 12.
	Rinnuunil Doogunn. 11. 11. 11.	1 1 1	26 15 12.
Summa		291 25	2 1/2
Transförmis		18	2 1/2

113		300.	
Vicerues		Vonderries Camyn.	
18		atris transportat.	
294 25 2		535 21	
78 16 2		1 25 9 17	
17 11		1 1 1 26 15 12	
21 10 5		1 14 27 22	
8 19 14		1 6 8 1	
3 28 12		1 6 8 1	
27 9 12		1 17 10 11	
27 12		1 15 10 22	
17 9 12		1 8 17 14	
15 10 22		1 6 8 1	
11 11 10		1 6 8 1	
5 21		1 23 9 23	
24		1 20 18 20	
24		18 28	

Viiipurin ratsurykmentin Jääskeri komppanian
sotilasmaakirja vuodelta 1651

Ruotsinkielinen selvitys kahdesta kohdasta

S. 378

Ryttmästarens Manhaftigh Ambrosius Henderssonns
Compagnie Pro Anno 1651 etc.

Officerernes Namn	Hest	Böndernes Namn
Ryttmäster Ambro- sius Henderssonn	4	Jäskis Häradh och Sochnn Knuut Kempinen i Kemppile Ruokolax Sochnn Bengt Lambertsson i Purnijärf. Anders Päällsson Mendu i Safwilax. Stubbeskat. Peer Willko i m. Stubbest.

S. 380

Trumpettare Hans Condrat	1	Jäskis Sochnn Johann Pohjalain i Langilla Rokolax Sochnn Peer Partanen i Wallkijärvi Taipalsari Sochnn Haans Laarsson Mackar i Rautialabij Eshell Maatsson Parckoin i Thäby Safwiutaijal Sochnn Peer Peersson i Uiminneij
-----------------------------	---	---

Viipurin ratsurykmentin Jääsen komppanian
sotilasmaakirja vuodelta 1651

Suomennot kahdesta kohdasta

s. 378.

Urhoollisen ratsumestari Ambrosius Henderssonin
komppania vuonna 1651 j.n.e.

Upseerien nimet	Hetasia	Talollisten nimet
Ratsumestari Prusi Henrikinpoika (Töperi)	4	Jääsen kihlakunta ja pitäjä Nuutti Kemppinen Kemppilässä Ruokolahden pitäjä Pentti Lampertinpoika Rurnujärv. Antti Paavonp. Mentu Savilahdessa Pekka Vilke — " — yksijalkaverollisia (Stubbeek.)

s. 380

Trumpetisti Hans Condrat (Conrad)	1	Jääsen pitäjä Juhana Pohjolainen Lanki- lassa. Ruokolahden pitäjä Pekka Partanen Valkiajärvellä Taipalsaaren pitäjä Hannu Laurinpoika Makkari Rautialan kylässä Esko Matinpoka Parkkinen Jitiän kylässä Savitaipaleen pitäjä Pekka Pekanpoika Uiminnie- messä.
--------------------------------------	---	--

Ruotsinkielinen selvennys

Rulla Opå Ehrligh och Manhattigh Ryttmästarens
Ambrosius Hendersson Compagni, hwilket i följande
Måttå åhrs Munstrade Blifue den 30. 7bris Anno 1649.

Ryttmästare	Ambrosius Hendersson
Leutnant	Erich Knutsson
Cornet	Thomas Hendersson
Corporal(e)r	[Thomas Andersson Per Danielsson Jöran Bärtilsson
Predikant H(er)r	Laurentis Stephani
Munsterskr(ivar)e	Hans Hansson
Furerer	Johnas Larsson
Feltsher Monsieur	Johan Hebel
Trum(p)etare	[Hans Condrat, warentka Johnas Michilsson
Hofslagare	Thomas Jacobsson
Prophoss	Thomas Mölsä

Wäner
Pistoler
Hästar

Besittia Hemman	Ryda	Jaskis Sochen
Anders i Koparsari	tienna	Mats Larsson
Anders Hennikain i Apulla	B. son	Bärtil Hendersson
Peer Ifuoin i Ifuola	tienna	Bärtil Larsson
Mats Matsson i Wirola	B. son	Hinders Jöransson
Hans Hänninen i Hännilä	S. son	Simon Hansson
Påfvel Hänninen ibid	Måq	Grels Bärtilsson
Olof Hänninen ibid	son	Olof Olofsson
Corporals Simon Wijborgs Enkia	son	Thomas Simonsson
Mårten Lämmitj i Sairala	tienna	Thomas Pålsson
Thomas Wackilain i Kilpijoki	son	Mats Thomasson
Luettelo jatkuu		

Luettelossa olevia etunimiä on tarkistettu muista
sotilasruutista.

Suomennos

118

Rulla kunnianarvoiset ja urhollisen ratsumestari Prusi
Henrikinpojan komppaniasta, joka saa seuraavan kokoonpa-
ron vuosikatselmuksessa 30. päivänä syyskuuta anno 1649.

		H	P	M
Ratsumestari	Prusi Henrikinpoika	4	8	4
Lutnantti	Erkki Nuutinpoika	3	6	3
Kornetti	Tuomas Henrikinpoika	3	6	3
Korpraalit	Tuomas Antinpoika	2	4	2
	Pekka Tanelinpoika	2	4	2
	Urho Pertunpoika	2	4	2
Pastori Hra	Laurentius Stephani	1		
Katselmuskirjuri	Hannu Hannunpoika	1		
Pajoitusmestari	Tuomas Laurinpoika	2	4	2
Välstär (Monsieur)	Johan Hebel	1		
Trumpetistit	Hans Condrat, täydennysm.	1		
Kengitysseppä	Tuomas Mikonpoika	1		
Tähtestysmies, piiskuri	Tuomas Jaakonpoika	1		
	Tuomas Mölsä	1		
Päälyst. kuuluvia yht. 14, joilla hevosia, pistool. ja miekk. yht.		25	36	18

Tilan omistaja	Ratsast.	Täätien pitäjä			
Antti Kuparsaari	renki	Matti Laurinpoika	1	2	1
Antti Hännikäinen, Apula	veli poika	Perttu Heikinpoika	1	2	1
Pekka Jivonen, Jivola	renki	Perttu Laurinpoika	1	2	1
Matti Matinpoika, Virola	veli poika	Heikki Urhojoenpoika	1	2	1
Hannu Hänninen, Hännilä	poj poika	Simmo Hannunpoika	1	2	1
Paavali Hänninen, -" -	vävy	Reetu Pertunpoika	1	2	1
Olavi Hänninen, -" -	poika	Olavi Olavinpoika	1	2	1
Korpraali Simo Viipurin leski	poika	Tuomas Simonpoika	1	2	1
Marthi Lemmitty, Sairala	renki	Tuomas Paavonpoika	1	2	1
Tuomas Vakkilainen, Kilpijoki	poika	Matti Tuomaanpoika	1	2	1
Luettelo jatkuu					
Miehistöön kuuluvia yht. 111, joilla hevosia, pistoolia ja miekk.			111	222	111

Varustuksen määrät on lisätty vuoden 1651 tullen mukaan.
Komppanian määrävahvuuteen kuului siis hevosia 136, pis-
tooleita 258 ja miekkoja 129.

7

Hans Conradin palkkaedut

Viipurin ratsurykmentti ei Suomessa ollessaan ollut koottuna kasarmeissa vaan hajautettuna ympäri lääniä, kuten aikaisemmin on todettu. Päälystö ja alipäälystö asuivat omilla tiloillaan ja ratsumiehet heidät varustaneilla ratsutiloilla. Päälystöä ja alipäälystöä varten oli nimetty tilat, joista he saivat vuosipalkkansa ja hevoskorvauksensa.

Hans Conrad asui ja viljeli vuodesta 1651 lähtien Lankilassa entistä Antti Pohjolaisen tilaa eikä hänen tarvinnut maksaa veroja tilan tuotosta, niin kuin muiden. Vuosipalkkatiloina hänellä oli esim. v. 1654 Taipalsaaren Iitiän kylässä Esko Matinp. Parkkisen ja Savitaipaleella Uiminniemiessä Pekka Pekanpojan tilat. Hevostiloiksi oli nimetty Juhana Pohjalaisen tila Lankilassa ja Pekka Partasen tila Ruokolahden Valkiajärven kylässä.

Hans nautti vuosipalkkaa 60 hopeatalaria ja sai hevoskorvausta kahdesta hevosesta yhteensä toiset 60 hopeatalaria. Palkkavuosi oli juhannuksesta juhannukseen mutta vuosipalkat oli määrä toimittaa saajille kunkin tili-vuoden syksynä. Palkkasaatavat tuotiin ulkopuolisilta tiloilta Lankilaan Hansille virkamiehen välityksellä mutta ei kierrätetty kuitenkaan min-kään kassan kautta. Pohjalainen maksoi suoraan Hansille Lankilassa. Palkkarahat olivat siis ”korvamerkittyjä”, josta oli se etu, että ei tarvittu keräily- ja jakelukoneistoa ollenkaan.

Voidaan todeta, että Hansin perheen toimeentulo oli monin verroin paremmissa kantimissa kuin normaalin maalaisväestön toimeentulo. Suurvalta tarvitsi sotilaita, niistä oli huolehdittava siis hyvin ja ammatti pidettävä arvostettuna.

8

Hans Conradin kaatuminen

Kuten luvussa D on aikaisemmin kerrottu syttyi Keski-Euroopassa sota Ruotsin ja Puolan välille v. 1655. Sinne joutui lähtemään kesällä 1655 myös Viipurin ratsurykmentti kokonaisuudessaan. Se saapui kesäkuussa Riikaan ja liitettiin M. de la Gardien armeijaan.

Kaj Duncker on tutkinut mm. tätä sotaa suomalaisten joukko-osastojen kannalta. Hänen tutkimustuloksensa, joita hän ei ehtinyt ennen kuolemaansa järjestää, ovat Kansallisarkistossa. Näiden tutkimusten perusteella selviää, että Viipurin ratsurykmentti osallistui Puolassa kymmenpäi-

väiseen taisteluun Gniezno –nimisen kaupungin lähellä, joka päättyi lopulta ruotsalaisten voittoon. Ruotsalaiset maksoivat siitä kovan hinnan, sillä mm. Viipurin ratsurykmentin Jääsken komppaniasta kaatui sen päällikkö Prusi Henrikinpoika Töperi, kornetti Antoni Creutzhammar, ratsukorpraalit Yrjö Pertunpoika Savisuni ja Tuomas Antinpoika Ikävalko, katselmuskirjuri Johan Olofsson Ferber ja trumpetisti Hans Conrad. Lisäksi katosi kengitysseppä Tuomas Jaakonpoika Arminen. Ratsumiesten kohtalosta Duncker ei mainitse mitään, mutta tappioiden heidänkin joukossaan voidaan arvella olleen tuntuvat.

Tuo Gnieznon (puol.) eli Gnesenin (saksal.) taistelu käytiin 17. – 27.4.1656 ja Jääsken komppanian tappiot tulivat viimeisenä päivänä. Hans Conradin kaatumispäivä on siis 27.4.1656.

9

Ratsumestari Prusi Henrikinpoika Töperi

Aulikki Ylönen kertoo Kirvun kirjassaan kirvulaisesta sotaherra Prusi Henrikinpoika Töperistä. Nimi ruotsalaisessa asussaan oli Ambrosius Hendersson. Hän oli Viipurin ratsurykmentin Jääsken komppanian päällikkö, Hans Conradin läheisin esimies.

Prusi Töperi oli suomalaista syntyperää ja sotilaana pitkän linjan miehiä. Hän aloitti vuonna 1626 majoittajana yleten korpraaliksi, kornetiksi, luutnantiksi ja ratsumestariksi. Lukuun ottamatta yhden vuoden pestiä Vehkalahden komppanian päällikkönä hän palveli koko muun ajan 30-vuotisesta urastaan Jääsken komppaniassa. Sotilasarvona korpraali oli nykyistä paljon korkeampi vastaten vähintään nykyistä kersanttia ja heidän vakanssinsa oli joukkueen varajohtaja tai puolijoukkueenjohtaja. Heidät noteerattiin varsin korkealle sotatyönjohtajina.

Prusi Henrikinpoika Töperi oli tultuaan ”valvontakomission” töistä Baijerista rykmentin mukana Suomeen v. 1650 saanut kuningatar Kristiinan lahjoituskirjalla seitsemän taloa läänityksekseen. Kuusi niistä oli Kirvusta ja yksi Rautjärveltä. Läänitykseksi saatu maa katsottiin täysin saajan omaksi. Talolliset joutuivat maksamaan veronsa ja monet muut kruunulle kuuluvat suorituksensa Prusi Töperille ja he olivat velvollisia vuosittain tekemään päivätöitä kaiken muun lisäksi. Tämä läänitys oli ensimmäinen Kirvusta annettu läänitys. Töperi asui hovissaan Kirvun kirkonkylässä, tiellä nro 12.

Prusi Henrikinpoika kaatui 27.4.1956 Gnesenin taistelussa, kuten aikaisemmin on mainittu, samaan aikaan Hans Conradin kanssa. Hänen pojistaan tuli myös sotilaita, jotka aluksi käyttivät sukunimensään patronyymiä, Prusinpoika, ruotsiksi Brusiusson, joka oli johdettu isän etunimestä Ambrosius. Aikaa myöten tästä nimestä sitten kehittyi sukunimi Brusin, joka on aika tunnettu Suomessa nykyäänkin.

10

Hindrich Conradin elämä ja lapset

Hindrich Conrad (2.1) oli Hans Conradin ja hänen vaimonsa Marian poika, josta on kerrottu aikaisemmin, että hänet oli vuosikymmeniä merkitty talon osaisännäksi isänsä jälkeen Lankilan kylässä. Muita asiakirjatietoja hänestä ei sitten olekaan löytynyt ja hänen vaimostaankaan ei tiedetä mitään. Kyllä hän naimisissa oli ollut, koska lapsista on asiakirjoissa merkintöjä.

Vuosien 1724 ja 1728 maakirjoihin on sen talon osaisännäksi, jota Hindrich (2.1) eli Henrikki aikaisemmin isännöi, merkitty hänen samanniminen poikansa Hindrich Conrad(sson), kuten on jo aikaismemin kerrottu. Hänestä on merkintä myös Kirvun ensimmäisessä rippikirjassa 1739 – 50. Siinä hänen nimensä on Hendrich Hendrichsson eli Henrikki Henrikinpoika ja hänet mainitaan talon osakkaana eli osaisäntänä ja myöskin hänen vaimonsa nimi mainitaan, mutta lapsia ei. Kirjassa on myös merkintä, että he ovat kuolleet. Rippikirjan ajanjaksoon sisältyy myös Pikkuviinan aika, joka oli Lankilalle kohtalokas, kuten toisessa yhteydessä on kerrottu. Saattaa olla, että he ovat sortuneet sodan rasitukseen, pahimmassa tapauksessa vihollisen surmaamina. Sodan aikana he olisivat olleet jo yli 60-vuotiaita. Henrikki Henrikinpojan sukuhaara näyttää päättyneen häneen.

Hindrich eli Henrikki (2.1) näyttää olleen toisenkin pojan isä. Tämän pojan välityksellä Kontran suku pystyi jatkumaan edelleen. Hän oli Olavi ja häneen on sukututkimusmielessä saatu ensimmäinen kosketus Kirvun ensimmäiseen rippikirjaan Lankilan kohdalle merkittyjen nimien Eva Oloffsd(otte)r eli Eeva Olavintytär ja Eskell Oloffsson eli Esko Olavinpoika kautta. Seuraavassa rippikirjassa 1752 – 63 nimien perässä on myös sukunimi Kondra. Sukunimen muuttuminen suomalaisten suuhun paremmin sopivaksi oli alkanut. Nuo mainitut henkilöt olivat siis Olavin lapsia.

Muita lapsia Henrikki Hansinpojalla ei asiakirjatietojen valossa näyttäisi olleen. Tämä ei sulje pois sitä, että hänellä on voinut olla lapsia montakin, ne eivät vain näy kirjoissa.

11

Olavi Kontra ja hänen perheensä

Olavi Kontra (3.1) oli Hindrich Conradin (2.1) poika ja Hans Conrad oli hänen isoisänsä. Hänet mainitaan epäsuorasti Kirvun rippikirjassa 1739 – 50 lastensa isännimessä ja sitä kautta hän on ollut Kontran suvussa nimeltä tuttu jo parikymmentä vuotta.

Vanhin merkintä asiakirjoissa Olavista on vuodelta 1697 Ruokolahden syyskäräjien pöytäkirjassa. Siinä hänet mainitaan entisenä sotilaana. hänen ikänsä on pitänyt olla tuolloin vähintään muutaman vuoden yli 20 vuotta. Jos lähdetään hänen isänsä syntymävuodesta, joka on määritelty jo aikaisemmin välille 1651 – 1656, niin hän on syntynyt n. 1675, sillä isän on pitänyt olla ainakin vähän yli kahdenkymmenen silloin. Olavin ikä siis v. 1697 olisi ollut tämän päättelyn mukaan n. 22 vuotta.

Ruokolahden seurakunnan kuolleiden luettelon mukaan sotilas Olavi Kontra, eli sold. Olof Kontra, oli kuollut 22.10.1732 70-vuotiaana Ruokolahdella. Tämän tiedon mukaan hänen syntymävuodekseen tulisi 1662. Eroa aikaisemmin laskemaamme on peräti 13 vuotta. Jos tämä viimeksi saatu syntymävuosi pitäisi paikkansa, hänen isänsä Henrikki olisi hänen syntyessään ollut 7 – 11 -vuotias, joka tietenkään ei pidä paikkaansa. Virhe on aivan ilmeisesti papin kuolinikämerkinnässä 70 vuotta, sillä mistä ruokolahtelainen pappi olisi tiennyt Kirvun Lankilassa syntyneen, tuntemattoman miehen iän. Hän on saattanut kysyä leskeltä tai Olavi-vainaan talonväeltä hänen ikäänsä, mutta mistä hekään sitä ovat edes osapuilleen voineet tietää, kun eivät ole häntä tunteneet nuorena. Heitto todelliseen ikään nähden voi olla hyvinkin tuo toistakymmentä vuotta.

Tuo edellinen arvioitu syntymävuosi n. 1675 ei tunnu olevan kovinkaan kaukana oikeasta, ja kun tarkempaakaan ei ole tarjolla, tyydytään siihen. Kuollessaan hän oli siis n. 57 vuotta vanha.

Ruokolahden seurakunnan rippikirjassa 1726 – 33 on merkitty Murtolan kylän kohdalla Jaakko Puton talon asukkaiksi itsellinen Olavi Kontra ja hänen vaimonsa Margareta. Lapsista ei ole mitään merkintää. Toisaalta tiedetään, että Olavilla oli tytär Eeva, laskettu syntymävuosi 1723 ja poika Esko, laskettu syntymävuosi 1727. He olivat Olavi-isän kuollessa Ee-

va 9 v. ja Esko 5 v. vanhoja ja varmaan vanhempiensa mukana. Heitä ei nuorina lapsina ole vain merkitty rippikirjaan.

Tässä rippikirjamerkinnässä Olavin nimi on yliviiivattu, kuten kuolleiden ihmisten kohdalla tapahtui, heidät poistettiin luettelosta. Vaimo Margaretan kohdalla on merkintä, joka osoittaa, että hän on ilmeisesti muuttanut Viipuriin Olavin kuoleman jälkeen.

Kaksi pienoista ihmettelyn aihetta Olavin asioissa on noussut esille. Miksi hän perusti perheen niin myöhään, että hän tytär Eevan syntyessä oli jo n. 48 vuotta vanha ja miksi häntä kutsuttiin sotilaaksi kirkonkirjassa v. 1732, vaikka hän v. 1697 oli jo ollut entinen sotilas?

Ehkäpä selitys näihin molempiin kysymyksiin on tavallaan sama. Luultavasti hän on astunut uudelleen sotilaspalvelukseen ja joutunut kiertämään mm. muilla mailla niin, ettei vakiintumisesta ole tullut mitään nuorempana. On muistettava, että Ruotsi osallistui mitä keskeisimmin Suureen Pohjansotaan juuri tällöin 1700-luvun alkupuolella ja sotilaita tarvittiin vähän joka puolella Euroopan taistelutantereilla ja Suomessakin. Venäjä valtasi Suomen ja piti täällä miehitystä kymmenen vuotta, jota aikaa kutsutaan Isovihaksi. Suomessa ollut armeija joutui pakenemaan Ruotsiin ja ehkä juuri tässä joukossa oli Olavikin, ainakaan se ei ole mahdotonta. Joukko pääsi palaamaan, alle 2 000 miehen vahvuiseksi kutistuttuaan, takaisin Suomeen syksyllä 1721 rauhan tulon jälkeen. Olavi on ollut silloin jo n. 46 vuotta vanha ja luultavasti kotiutettu kohta Suomeen päästyään. Hän on tarvinnut emännän mitä pikimmin ja myöskin hänet hankkinut, siitä on todisteena tytär Eevan syntyminen jo noin v. 1723.

Olavin veli Henrikki eli Lankilassa talon yhtiömiehenä, kuten muistetaan. Ei ole mitään tietoa hänen mahdollisista lapsistaan. Kun Olavi v. 1732 oli kuollut ja hänen vaimonsa Margareta muuttanut Viipuriin, heidän lapsensa ilmeisesti tuotiin kasvateiksi Henrikki-sedän luokse Lankilaan. Miksi Margareta oli jättänyt pienet lapsensa muiden huostaan, jää arvoitukseksi. Sedän kuoleman jälkeen molemmat lapset Eeva ja Esko löytyvät Näräsen taloon merkittyinä rippikirjan sivuilla, Eeva emäntänä ja Esko isännän lankomiehenä. Näyttää siltä, että tässä vaiheessa sedän kuoleman jälkeen, Kontria on ollut Lankilassa vain edellä mainitut Eeva ja Esko, joista Eeva lisäsi Näräsen sukua ja Esko joutui kannattelemaan neljännen polven Kontrana suvun elämänlankaa yksinään.

Jo aikaisemmin on viitattu Olavin nimen esiintymiseen Ruokolahden käräjien pöytäkirjassa. Kysymyksessä oli varsin traaginen tapahtuma Olavin elämässä.

Ruokolahden syyskäräjillä 18. – 20.10.1697 syytettiin entistä sotilasta Olof Conradtia eli Olavi Kontraa rikoksesta, joka oli tapahtunut menneenä keskiviikkona 13. päivänä kuluva lokakuuta. Henrikki Pentinpoika Narsakkalasta väitti Olavin varastaneen häneltä eräästä suojasta kytketyn lampaan, 4 paria sukkia, parkitse mattoman naudan vuodan ja 2 paria kintaita, joiden yhteinen arvo oli 5 hopeataria ja 16 äyriä. Hän vaati saada apua varastettujen tavaroiden takaisin saamiseksi ja varkaalle lain mukaisen rangaistuksen. Koska Olavi oli tunnustanut oikeuden edessä varkauksen, hänet tuomittiin Kuninkaallisen Majesteetin vuoden 1653 Kaikkein armollisimman Rangaistusjärjestyksen mukaan 3-kertaiseen sakkoon ja palauttamaan varastamansa tavarat. Jos hän ei kykenisi sakkoja maksamaan, hänen pitäisi ne sovittaa kärsimällä raipparangaistus.

Olavi kärsi raipparangaistuksen. ”Rikas maksaa rahallaan, köyhä selkänahallaan”, sanottiin ennen.

Rikoksenhan Olavi teki, mutta arvioitaessa sitä lienee hyvä vähän tietää sen aikaisista oloista Suomessa. Suomessa vallitsi nim. vuosina 1695 – 97 hirvittävä nälänhätä, josta on lyhyt kuvaus aikaisemmassa yhteydessä. On arvioitu, että Suomen väkiluku väheni noina vuosina neljänneksellä silloisesta n. puolesta miljoonasta asukkaasta. Esim. Jääskessä haudattiin v. 1697 1 029 vainajaa, kun vastaava luku v. 1693 oli vain 40.

Kontran suvun jatkuminen oli noina aikoina hiuskarvan varassa. Veljekset Henrikki ja Olavi olivat elossa, mutta jälkikasvua ei ollut. Henrikki ilmeisestikään ei saanut lapsia myöhemminkään, ainakaan niistä ei mitään tiedetä. Olavihan sittemmin sai 2 lasta ja suku jatkui.

Oikeuden pöytäkirja ei kerro saatiinko Olavilta tavarat takaisin vaiko ei. Voi olla, että ei saatu, jolloin voi tietysti kysyä kyynisesti, pelastiko tuo varastettu lammas Kontran suvun historian katkeamasta ennen kuin se varsinaisesti oli päässyt alkuunkaan.

13

Kontran suvun kaksi päähaaraa

Sukutauluista ja –kaaviosta näkyy, että Esko Olavinpoika Kontralla (4.2) oli kaksi poikaa, Johannes (5.11) ja Esko (5.13). Näistä pojista lähtien suku jakautui kahteen Kontran nimeä kantavaan haaraan.

Kumpikin haara on jatkunut nykypäiviin asti, vaikka melko täpärällä se on ollut. Johanneksen haaran jatkuminen on 7. ja 8. polvessa ollut vain yhden miehen varassa ja Eskon haaran samoin ja lisäksi vielä 9. polvesakin. Johanneksen haarassa tosin tuolloin on kyllä ollut alun perin kolme poikaa molemmissa polvissa mutta kaksi heistä on kuollut lapsena tai nuorena poikamiehenä. Eskon sukuhaaran noissa mainituissa polvissa alun perinkin oli vain yksi poika kussakin.

Kahdeksannen polven kuusi poikaa pelastivat Johanneksen sukuhaaran kuilun reunalta mutta Eskon haarassa pelastus tuli vasta seuraavassa polvessa.

Näissä molemmissa sukuhaaroissa ilmenee eräs varsin mielenkiintoinen seikka. Niissä nimittäin toistuvat samat nimet runsaan kahdensadan vuoden ajan kuudessa peräkkäisessä sukupolvessa.

Johanneksen sukuhaaran nimenkantajien jono on: Johannes (5.11), Juhana (6.9), Johannes (7.15), Juhana (8.1), Juhana (9.1) ja Johannes (10.1). Johannes ja Juhana ovat saman nimen eri muotoja. Jono on jatkunut näihin aikoihin asti mutta saattaa olla, ettei jatku enää pitemmälle, sillä Johannes (10.1) on poikamies ja yli 80-vuotias.

Eskojen vastaava nimenkantajien jono alkaa jo Eskosta (4.2) ja jatkuu: Esko (5.13), Esko (6.16), Esko (7.25), Esko (8.22) ja Esko (9.43). Tämä Eskojen jono on jo päässyt päähänsä, sillä Esko (9.43) on kuollut vuonna 1974 lapsettomana (katso jossittelu sukutaulussa 9.43). Eskojen sukuhaara kuitenkin jatkuu vahvana.

Lienee paikallaan näiden vaikuttavien nimijonojen jälkeen puhuakin monikossa, siis Johannesten ja Eskojen sukuhaaroista.

Noin pitkäaikainen samannimisyys polvesta toiseen on varmaan tuiki harvinaista ja vielä harvinaisempaa se on tietysti yhtä aikaa kahdessa sukuhaarassa.

Onnistuakseen ilmiö vaatii onnettaren apua, sillä on sattuman varassa, että noin monessa polvessa peräkkäin syntyy poikia, joista ainakin yksi jää elämään ja jatkamaan sukua. Tulee nimittäin muistaa, että vanhaan aikaan

lapsi- ja kulkutautikuolleisuus oli hyvin yleistä ja luvut korkeita. Vain onnetar voi järjestää myös niin, että suvun jatkajaksi peräkkäisissä polvissa toistuvasti jää samanniminen mies.

Tässä oli hyvänä apuna vanha perinteinen nimenantokaava, josta on kerrottu muussakin yhteydessä. Kaavan mukaan vanhin poika sai isänsä, toiseksi vanhin äidinsä ja kolmanneksi vanhin isän nimen. Nuoremmille pojille annettiin nimet muiden sukulaismiesten ja kummien mukaan. Tyttöillä oli aivan vastaavanlainen kaava. Kaavan noudattaminen ei ollut mitenkään pakollista mutta Kontran suvun nimistäkin voidaan päätellä, että sitä noudatettiin laajasti.

Mistä sitten nämä nimet Johannes ja Esko ovat lähtöisin? Johanneksen alkuperä on varma, se on tullut Juhana Haakanan mukaan, joka oli Johanneksen (5.11) äidinsä. Eskon alkuperä ei ole todennettavissa asiakirjoista, mutta vaikuttaa siltä, että Esko (4.2) on saanut sen äitinsä isän nimen mukaan.

14

Kontran suvun kytkökset Näräsen sukuun

Lankilan Näräsenmäellä asui saman kantatilan kaksi sukua, Näräset ja Kontrat. Kantatilan alkuperäiset isännät olivat Näräset, joihin Kontrat olivat kiinnittyneet sukulaissitein kolmessa kohdassa, kuten kaaviosta näkyy.

Olavi Kontra (3.1)		3.	
s. n. 1675			
Eeva Kontra (4.1)		Esko Kontra (4.2)	
4.			
s. n. 1723		s. n. 1727	
po Antti Näränen			
Matti Näränen (5.4)	Jaakko Näränen (5.8)	Johannes	
Kontra (5.11)	Esko Kontra (5.13)	5.	
s. 1748	s. 1759	s. 1757	
po Maria Pekantr.	po Maria Jantunen	s. 1767	
Jantunen		po. Maria	
Pentti Näränen (6.1)		Antti Näränen	Juhana Kontra (6.9)
s. 1775		6.	
tr Anna Näränen (7.1)		s. 1800	
Eerikka Näränen		po Anna Näränen (7.1)	
7.		Lyhenteitä:	
s. 1813		s. = syntymävuosi	
Antti Näränen		po = puoliso	
8.		pa = poika	
s. 1846		tr = tytär	
Ville Näränen			
9.			
s. 1871			

Kytköksiä sukujen välillä oli kolme ja ne olivat tapahtuneet 1700-luvun loppu- ja 1800-luvun alkupuolella. Eevan (4.1) avioituminen Näräsen tulevan isännän Antin kanssa teki mahdolliseksi myös Eevan veljen Eskon (4.2) pääsyn samaan taloon. Maanomistajiksi pääsy Kontrille tuli mahdolliseksi, kun Juhana Kontra (6.9) meni naimisiin Näräsen talon tyttären Annan (7.1) kanssa v. 1830. Juhana, joka oli ollut jo kantatilan osakas aikaisemmin, tuli oman tilan omistaja v. 1853. Kolmas side syntyi, kun Esko (5.15) meni naimisiin Jaakko Näräsen (5.8) lesken Maria Jantusen kanssa ja samalla tuli tulevan isännän Antti Näräsen isäpuoleksi.

Marjatta Pelkonen (10.11), joka on Kontria äidin puolelta ja asui Talvisodan jälkeiseen evakkoon lähtöön asti Lankilassa, muistaa Kontrien ja Närästen olleen tavallista läheisemmissä naapuruussuhteissa keskenään. Sitä vastoin hän ei muista koskaan kuulleensa näiden sukujen keskinäisestä sukulaisuudesta mitään. Myöskään hän ei muista kuulleensa kenenkään aprikoineen sitä, kuinka Kontrat ja Näräset olivat joutuneet saman kantatilan osakkaiksi.

Jaakko Näräsestä (5.8) on jatkettu kaaviossa hänen sukuhaaraansa 9. polveen asti ja sieltä löytyy Ville Näränen (s. 1871), kaikkien sotia edeltäneen ajan lankilalaisten hyvin tuntema, persoonallinen talon isäntä.

Muisteluksia Kontran suvun elämästä 1900-luvun alkupuolella

Nämä muistelukset ovat syntyneet pääasiassa vastauksina lähetettyyn kysymyssarjaan, jonka pääotsikoita on käytetty nyt tässä väliotsikkoina. Aineistoa on jouduttu hiukan muokkaamaan, että tulos on saatu kertomuksenomaiseksi.

Muistelijat ovat kaikki kotikylissään tai lähellä niitä Talvisotaan asti asuneita, silloin nuoria ihmisiä.

Lankilassa eläneestä Johannesten sukuhaarasta on edustaja kaikista muista paitsi Tuomaan talosta. Häsälästä on Johannes (10.1), Antti Kontralta Aino Piispa (10.8), jota on vähän avustanut Marjatta Pelkonen (10.11), Ville Kontran talosta Antti (9.15) ja Pekka Kontran talosta Elvi Kontra, joka on kertonut pojalleen Pekalle (10.44), mitä on itse nähnyt tai mitä kuullut edesmenneeltä mieheltään Edvard Kontralta (9.36).

Ylikuunun Montolan Salokylässä asuneen Eskojen sukuhaaran elämästä on kertonut Elvi Piispanen (10.55).

Muistelijoiden ikä on huomattavan korkea, sillä keski-ikäkin alkaa lähestyä kahdeksaakymmentä vuotta lähdetessä uudelle vuosituhannele. On syytä kiittää hyvämuistisia kertojia heidän innokkuudestaan suvun historian tallentamiseen.

1

Johannes Kontra katselee asioita Häsälän näkökulmasta**Rakennukset ja asuminen**

Meidän asuinrakennuksessamme oli tupa, 2 kamaria, ruokahuone sekä sisä- ja ulkoeteinen. Se oli hirrestä tehty v. 1910 mutta rakentajista minulla ei ole tietoa. Se oli lautavuorattu ja öljymaalilla maalattu kermanväriseksi. Ikkunoiden vuorilaudat ja nurkkalaudat olivat valkoiset. Vesikatto, kuten sielläpäin aivan yleisesti, oli katettu päreillä. Uunimuurari oli kotikylän ulkopuolelta, en tiedä mistä. Tiilet uuneihin saattoivat olla kotipolttoisia, ts. tehty Antti-sedän ”savotalla”.

Karjarakennukset ja talli olivat puurakenteisia. Lehmät olivat omassa navetassaan, lampaat, sika ja vasikat toisessa navetassa. Talli oli kahta hevosta varten ja meillä oli usein 2 hevosta, joskus vain yksi. Navetta oli polkulantatyyppejä, kuten meidän kylässämme silloin vielä melko yleisesti. Rakennukset oli tehty vuosina 1928 – 29, ammattimiehenä oli Pärty Kalpio ja talon omat miehet apulaisina.

Pihapiirissä oli kaksi vaateaittaa, huonetta, vilja-aitta ynnä liha- ja varastoaitta, hirrestä nekin. Sauna oli uloslämpivä, hirsirakenteinen, jossa oli löylyhuone ja eteishuone. Eteishuoneessa oli muuripata. Kaivo oli lähellä saunaa, siinä oli käsipumppu ja sementtirenkaat.

Valaistus oli kauan aikaa öljylamppujen varassa mutta vuonna 1938 saatiin sähkövalot. Sähkö saatiin Inkilä – Ilmee –tien varrella kulkevasta valtakunnan linjasta. Oli meillä välillä tuuliroottorin käyttämä generaattorikin, mutta se osoittautui huonoksi ratkaisuksi.

Maanviljelys ja karjanhoito

Pellot meillä olivat kahdessa palasessa, kotipellot kartanon ympäristössä ja jokipellot Kuunjoella jonne oli matkaa n. kilometri. Siellä olivat heinäniitytkin. Suoviljelyksiä meillä ei ollut.

Viljalajeina olivat ne tavalliset, ruis, vehnä, ohra ja kaura. Ruis niitettiin sirpillä ja muut viljat niittokoneella, johon oli pantu lisälaite. Tämän laitteen avulla leikattu vilja koottiin parin lyhteen kokoisiin eriin ja pudotettiin alas. Kauraa niitettiin viikatteellakin ja kuivattiin seipäillä.

Meillä olivat aika hyvät heinämaat, joten voimme pitää 8 – 10 lehmää ja nuorta karjaa lisäksi. Lampaista oli kymmenkunta, yksi sika jouluksi kasvamassa. Olipa sonnikin ja tietysti siipikarjaa, kukko ja 10 kanaa. Ruokinta oli varsin perinteistä esim. AIV-rehua meillä ei tehty, kuten ei oikeastaan koko kylässä. Maidon järjestettyä kokoamista ei ollut, eikä meiltäkään usein katsottu voitavan hevospelillä viedä maitoja meijeriin, joten maito separoitiin ja voi kirnuttiin kotona. Tästä oli seurauksena, että piimä tuotteita syntyi itsestään sivutuotteena. Kirnupiimä oli hyvä juoma ja janojuomana kesällä käytettiin hapanharmaata, jamakkaa.

Meillä oli monta kasvavaa poikaa, joten meidän ei tarvinnut käyttää renkejä. Ei meillä ollut naispalvelijaakaan, kun omat naiset olivat riittävän veiteriä.

Kotieläinten tahdottiin lisääntyvän. Lehmän oli saatava säännöllisesti vasikoita, että se olisi myös säännöllisesti lypsänyt. Vasikoista osa jätettiin kasvamaan lypsylehmiksi, osasta tuli teuraita. Lampaat saivat vuonia joka vuosi, syksyllä lampaista teurastettiin suunnilleen syntyneiden vuonien määrä. Sianporsas jouduttiin aina ostamaan vuosittain. Kun oli hyvä tammahevonon sillä teetettiin varsoja, mielellään myytäväksikin.

Hevosilla sekä lehmillä ja härillä oli nimet. Pieneläimillä, koiria ja kissoja lukuun ottamatta, ei nimiä yleensä ollut. Hevosilla oli sellaisia nimiä kuin Liinu, Poku ja Sirkka, lehmillä taas Kyyttö, Mielikki, Onnikki, Juhlikki ym.

Metsä- ja uittotyöt

Meilläpäin puukaupat tehtiin sekä pystykauppoina että hankintakauppoina. Kun meillä oli monta miestä, piti saada töitä ja sen tähden omat puukaupat olivat hankintakauppoja. Metsästä hakattiin tukkeja, kuitupuuta ja propseja. Ne ajettiin Kuunjoen varteen uittoa odottamaan ja Inkilä – Il-

mee –tien viereen autokuljetusta varten myöskin. Meillä kaikki miehet kävivät metsätöissä, isä ja me veljekset. Puut kuljetettiin joko uittaen tai autolla Inkilän sahalle tai Torajärvelle ja Sairalaan. Työnjohtajista ja puiden ostajista muistan Yrjö Hatakan, Lammin, Pulkkisen, Korpelan ja Pönkän. Rahaa tarvittiin maatalouden kehittämiseen, rakennuksiin, koneisiin ja elintason kohentamiseenkin. Metsänmyyntituloilla noihin päämääriin oli mahdollista päästä.

Kuunjoessa suoritettiin puutavaran uittoa joka kevät tulvavesien aikaan. Uittomiehiä, joita yhteensä oli monta kymmentä, oli tullut jokivarren kylistä ja kauempaakin varsinaisia ammattilaisia. Uittomiehet yöpyivät lähimmissä kylissä uiton kulun mukaan, niin Lankilassakin. Lankilan miehiä, varsinkin nuorempia, joki veti puoleensa vastustamattomasti. He kävivät joinakin vuosina myös Helisevänjoen uitoissa Kirvun Tietävälässä. Kuunjoen uiton kerrottiin alkaneen Rautjärven Nappulasta läheltä joen latvaa ja se päättyi Inkilän sahalle. Minä en tuon tarkemmin tiedä tuon mainitun paikan sijaintia enkä sitä, mistä tuollainen nimi on syntynyt.

Metsästys ja kalastus

Metsästys oli meidän talon miehille harrastus, joka tuotti pientä tuloakin. Pyydettiin jäniksiä ja lintuja ampumalla mutta myös ansoilla. Jäniksiä saatiin talvessa 10 – 20 kpl. Yhtä hanakasti metsästettiin myös oravia, joiden saalis oli ehkä vähän suurempi kuin jänisten. Oi erilaisia oravavuosia ja muunkin riistan määrä vaihteli vuosittain. Myös kettuja pyydettiin. Saalis lieenee koko 1930-luvulla Talvisotaan mennessä ollut 30 – 40 kettua. Saaliit lähetettiin Viipuriin tai kiertävä riistanostaja osti ne. Meillä oli koira Ratto, joka oli hyvä apulainen varsinkin oravametsällä. Meidän kylällä ei ollut koiraa läheskään joka talossa. Me veljekset ja Tuomiston pojat taisimme olla metsämiehinä innokkaimmasta päästä Lankilassa. Yleensä pyrittiin pysymään omilla mailla tai yhtiöiden mailla mutta eivät maiden rajat aivan tarkalleen metsästysrajoja määriilleet, pidettiin metsästysoikeutta kuin jokamiehen oikeutena. Pyssyinä käytettiin haulikkoa ja pienoiskivääriä. Meillä oli muistona aikaisemmilta polvilta suusta la-dattava haulikko.

Kalastus oli pienistä vesistä johtuen pienimuotoista. Kuunjoesta ongittiin, taisi joku uistellakin samoin kuin Lankilanjärvestä ja Kojostakin. Saaliit eivät kummoisia olleet, mutta oli niistä kotitarpeiksi sentään jollain lailla. Hauki oli isointa kalaa ja lahna. Tavallisinta saalista oli särki ja tuli ongella salakoitakin. Ritvan Matti Kuisma ja nuoret pojat olivat innokkaimpia kalamiehiä.

Puhde- ja käsityöt

Naisten paljon aikaa vienyt työ oli lankojen valmistaminen siis kehrääminen. Kehrättiin villalankoja ja pellavalankoja. Molempia suuren perheen tarpeisiin tarvittiin paljon. Villalangoista kudottiin sukkia, kintaita, villapaitoja, villahousuja jne., kaikkea talvella lämpimän pitävää. Pellavalangoista valmistettiin miesten alusvaatteita, pöytäliinoja ym. Siinä talven illat ja aamut kuluivat nopeasti. Joku naisista oppi tekemään hyvin tuohitöitä, esim. tohveleita, joilla olikin jatkuvasti käyttöä.

Miehet askartelivat puutöiden kanssa. Iltaisin syntyi koreja päreestä moneen tarkoitukseen, puusaaveja, kelkkoja ym. ja myös tuohitöitä vaikkapa tohveleita heiltäkin, kontteja jne.

Sekä naiset että miehet tekivät töitään pääasiassa omaa tarvetta varten. Naiset kuitenkin valmistivat neuletöitä joskus myytäväksi Viipurin markkinoilla.

Naisten alusvaatteet ja myöhemmin myös miesten alusvaatteet ostettiin, samoin kuin miesten puvutkin ja kengistäkin osa. Suutari teki työ- ja arkijalkineet, jotka itse aina korjattiin.

Kulkuvälineet ja postinkuljetus sekä puhelin

Kirkkoreki oli mustaksi maalattu siro henkilöajoihin käytetty reki. Siihen mahtui taakse hyvin kaksi aikuista ja vielä lapsikin ja eteen kuskipukille pari aikuista. Takaistuini oli pehmustettu ja selkänojallinen. Rekiyrijy, joka oli istujien alla, oli vedetty roikkumaan selkänojan yli. Nimensä mukaisesti tällä reellä tehtiin kirkkomatkat ja lisäksi vierailut sukulaisiin ja muut henkilöajot.

Kesäinen vastine kirkkoreelle oli kiessit, kaksipyöräiset kärryt, mustaksi maalatut ja linjaareilla eli jousilla varustetut. Penkki, joka oli pehmustettu ja selkänojallinen oli saman levyinen kuin kirkkoreessäkin siis varsinaisesti kahta aikuista varten. Kiesejä käytettiin kesällä samoihin tarkoituksiin kuin kirkkorekeä talvella.

Kirkkoreki ja kiessit hankittiin valmiina markkinoilla käydessä. Työreet tehtiin kotona kuten esim. luokit eli vempheetkin työkäyttöön, kirkkoreen kanssa käytetyt luokit ostettiin.

1920-luvulta lähtien alkoi näkyä polkupyöriä Lankilassakin. Vasta kuitenkin 1930-luvulla niitä saatiin joka taloon ja useampiakin. Varsinkin nuorempi väki halusi niitä ja oikeastaan haluttiin oma nimikkopyörä. Ne hän aukaisivat maantiet ihan selvästi pitemmälle kuin mihin ennen niitä oli voitu kulkea. Tietysti hevosella oli voitu ja voitiin vieläkin, mutta ei hevonen joutanut lähtöön niin vapaasti kuin pyörä. Ei ollut matka eikä mikään käydä esim. Vuoksenniskalla pyörällä edestakaisin. Vanhempi väki ei oppinut tai paremminkin, ei opetellut ajamaan pyörällä vaan teki pitemmät matkat hevosella. Hevosella oli tietysti käytävä jopa lyhyempiäkin matkoja, silloin kun oli kuljetettava esim. kauppatarvikkeita vähänkin enemmän. Kun oli vähän kantamista, vanhemmat ihmiset tekivät jopa parinkymmenen kilometrin reissuja jalkaisin.

Linja-autoja kulki Ilmee – Inkilä –tiellä molempiin suuntiin päivittäin 1930-luvulla useampia. Ne kävivät meille hyvin, kun asuimme melko lähellä tietä. Posti kulki samaa tietä linja-autossa kuusi kertaa viikossa.

Vähän ennen Talvisotaa seudulle tuli vuokra-autojakin, mutta eivät ne olleet meitä lähellä.

Puhelinta Lankilan kylässä ei ollut kellään ennen sotia. Naapurikylässä Siisiälässä oli poliisi Kykkäsellä puhelin ja se oli lähin puhelin meille.

Markkinat ja kulkukauppa

Markkinoilla käytiin Viipurissa. Isä, äiti ja mummokin kävivät siellä ja myöhempinä aikoina nuorempikin väki. Sinne vietiin myytäväksi käsitöitä, voita ja muutakin myytävää. Rahoilla ostettiin kangasta ja vaatteita, miehet ostivat pukuja. Hevosetkin vaihdettiin usein Viipurin markkinoilla. Ammatikseen kaupanteossa markkinoilla kierteleviä ei meidän kylässä asunut. Kun polkupyörät tulivat käyttöön, rupesi nuori väki, meidän veljesjoukko muiden mukana, käymään vuosittain Hiitolan markkinoilla toukokuun alussa.

Kulkukauppiaita kierteli myymässä pääasiassa ”lyhyttavaraa”, neuloja, nauhoja jne. Kannakselta Muolaan Kyyrölän venäläiskylästä kierteli joka talvi hevosen kanssa kauppias, joka reestään möi saviastioita, kukkopillejä ym., joita venäläiset siellä kotikylässään olivat tehneet ja polttaneet. Sieltä Kannakselta olivat jokatalviset haili- eli silakkakauppiaatkin, Koi-vistolta. Ne möivät reestään ”syväjäädetyttyjä” haileja.

Matkat liikepaikoille

Viipurissa käytiin muulloinkin kuin vain markkina-aikaan. Miehet ostivat ja pojatkin paremmat vaatteensa eli pyhäpuvut sieltä, se oli aivan tavallista meidän kylällä. Myös naiset ostivat ulstereita ja muita päällysvaatteita siellä käydessään. Vuoksenniska oli myöhemmin aikoina paikka, johon pääsi helposti pyörälläkin esim. vaateostoksille. Sinne torille vietiin säännöllisesti voita myytäväksi, aikoinaan vain hevosella, mutta myöhemmin esim. Antti-setä vei voit pikkuauton kyydissä torille. Kunnan asioissa käytiin Miettälässä, joka oli kuntakeskus. Siellä vanhemmat ajoivat hevosella ja nuoremmat pyörällä, jos ei kuljetettava painanut. Ilmeenkin oli käyntipaikka meille, siellä käytiin myllyssä ja kaupassakin. Hevosella ja pyörällä siellä käytiin.

Minun isälläni Juholla oli paljonkin asiaa Miettälään, sillä hän oli poislähtöön asti kunnanvaltuutettu ja verolautakunnan, eli kuten silloin sanottiin, taksoituslautakunnan, jäsen. Omassa kylässäkin hänellä oli luottamustoimia. Hän kuului kansakoulun johtokuntaan ja oli kieltolain (1919 – 32) aikana kylässä raittiuspoliisina.

Kirkossa käynti ja kylänlukuset

Kun Lankila kuului vielä Kirvun seurakuntaan, käytiin tietysti Kirvun kirkossa ainakin juhlapyhinä. Joka pyhä tuota edestakaisin yli 50 km:n matkaa ei lähdetty ajamaan siitä pitivät kelitkin jo huolen.

Lankila liitettiin Rautjärven seurakuntaan v. 1922 ja oman seurakunnan kirkolle matka lyheni tuntuvasti, sillä edestakainen matka Rautjärvelle oli noin 30 km. Ilmeellä, joka sekin kuului Rautjärveen, oli kirkko myöskin ja se oli lähimpänä kaikista, edestakaisin matkaa oli alun toistakymmentä kilometriä. Äitini Maria ja jotkut setien emännät kävivät jalkaisin yhtenä arttelina (joukkona) Ilmeellä kirkossa silloin tällöin.

Kylänlukusia pidettiin vuorotellen kylän eri taloissa, kylässä kerran vuodessa. Meillä kyläluku oli v. 1935. Alkujaan kaikkien asukkaiden velvollisuus oli olla läsnä, silloin vanhempaan aikaan, mutta myöhemmin pakollinen oli läsnäolo rippikouluun menijöillä ja rippikoulun jaksojen välillä olijoilla. Pappi kuulusteli katkismusta ja raamatunhistoriaa, lukkari läksyvirret. Välillä pappi puhui ja lukkari laulatti virsiä. Nuo läksyt oli saatu edellisen vuoden lukusilla.

Koulunkäynti

Minä kävin kansakoulun Kirvun Heinjoen koululla, joka silloin oli Vallittulan kylässä Matti Karjalaisen talossa. Sinne oli meiltä kotoa matkaa suorinta tietä 5 – 6 km. Tämä koulu aloitti toimintansa syksyllä 1924 ja minä olin koulun ensimmäisiä oppilaita. Kävin neljä luokkaa yläkoulua mutta en jatkokoulua, koska sellaista ei siihen aikaan vielä ollut. Koulu oli supistettu koulu ja kaikkia luokkia varten oli vain yksi opettaja. Koulua käytiin klo 9 – 14, välitunnit olivat 15 min. ja ruokatunti 30 min. Koulumatkat tehtiin sulan aikana jalkaisin ja talvella suksilla sekä potkurilla. Ei silloin ollut kouluruokailua järjestetty vaan oppilaat kantoivat eväät repuissaan, voileivät ja maitopullon. Pakkasella maitopulloa ei voinut kuljettaa.

Siihen aikaan oli joululoman lisäksi lomaa eli oli lupapäivä vain itsenäisyyspäivänä ja laskiaisena iltapäivä. Koulua käytiin myös lauantaina, olihan se kaikilla työpäivä niihin aikoihin ja vuosikymmeniä sen jälkeenkin. Molempien lukukausien lopussa oli juhlatilaisuus. Joululomalle lähdetessä oli ”joulukuusi”, kuusijuhla, jossa lapset suorittivat ohjelmaa, opettaja puhui ja laulettiin yhdessä. Juhlan jälkeen opettaja jakoi todistukset. Keväällä oli ”tutkinto”, kevätlukukauden päätösjuhla, samantapainen kuin ennen jouluakin mutta keväisin aihein. Opettaja puhui, erikoisesti huomioiden päästötodistuksen saajat, jotka lopettivat koulun neljän vuoden jälkeen. Muiden luokkien oppilaat saivat myös todistukset ja yleensä siirtyivät seuraavalle luokalle.

Myöhemmin muistan Lankilan koululla pidetyn mm. raittiusjuhlia ja opintokerhon joulukuusia.

Koulupoikien leikeistä muistan erään. Kiskaistiin kaverilta hattu päästä ja tokaistiin: ”Puoli miestä maassa”, ja sitten karkuun.

Sisaret ja veljet kävivät Lankilan kansakoulun.

Seuratoiminta

Harrastustoimintaa oli lankilalaisilla kohtalaisesti. Muutamia nuoria miehiä kuuluivat suojeluskuntaan, Ilmeen paikallisosastoon. Jo rauhan aikanakin taisi olla muutama lottakin, joita sitten sodan aikana oli jo monta, jotkin rintamatehtävissäkin.

Nuorisoseura- ja työväenyhdistysten kyläosastoa ei Lankilassa ollut. Joku kuitenkin saattoi kuulua ehkä Ilmeen tai Mietttilän osastoihin.

1930-luvun puolivälistä lähtien kylässä oli urheiluseuran kyläosasto, joka kuului Manuihin. Monet nuoret miehet olivat innokkaita urheilijoita. Tauno Akkanen oli hyvä juoksija ja hiihtäjä. Minun velimieheni Toimi taas oli lahjakas korkeushyppääjä, joka pääsi varsinaiseen huippukuntoonsa sotien jälkeen Juvalla.

Naisilla oli Martta-seuratoimintaa, Lankilassa oli oma kyläosastonsa, joka toimi varsin vilkkaasti ja ansiokkaasti kotitaloustaitojen opastajana ja kehittäjänä.

Kevyempiä yhdessäolon muotoja kuten iltamia ja tansseja ei Lankilassa paljonkaan ollut. Muutamia muistan kyllä mm. urheiluseuran kesäjuhlat. Lankilalaiset nuoret kävivät iltamissa suuremmilla paikkakunnilla kuten Ilmeellä, Mietttilässä ja Kirvun puolella. 1930-luvulla yhä enenevässä määrin rupesivat noilla paikkakunnilla järjestämään pelkkiä tansseja ja sinne meidänkin kylältä suunnattiin matka polkupyörällä, silloin pyöriä alkoi olla jo riittävästi. Näillä retkillä oli mahdollista ruveta käymään vasta, kun oli käynyt rippikoulun eli päässyt aikuisten kirjoihin, siis 16 –17 –vuotiaana.

Sotaväessä käynti

Lankilalaiset palvelivat maavoimissa. Kiviniemessä oli jääkäriporukka, Viipurissa tykistöä, Lappeenrannassa ratsuväkeä ja Huuhanmäessä Lahdenpohjan lähellä jalkaväkeä, Viipurin rykmentti, jossa rautjärveläiset yhä enenevässä määrässä palvelivat 1930-luvun loppupuolella.

Sotaväestä on mukaviakin muistoja, vaikka palvelus joskus olikin melkoista höykytystä. Tällaistaikin kerrotaan. Väapeli komentaa alokasta: ”Korjatkaa asentoa”, johon alokas: ”Saanko tehdä kokonaan uuden?”

Sukulaisissa käynti ja perhetapahtumia

Äiti oli kotoisin Kirvun puolelta Veitsijoelta. Me kävimme varsin säännöllisesti äidin kotona uutena vuotena, juhannuksena ja pääsiäisenä. Matkat tehtiin hevosella, mutta loppuaikoina myös autolla ja nuoremmat polkupyörillä. Tuttavissa omassa kylässä ja naapurikylissä käytiin käymälätään silloin tällöin ilman varsinaista asiaakin ihan vain kuulumisia kuu-

lemassa. Kävellessä sulan aikaan reissut tehtiin, mutta jos oli hyvä tie, niin pyörällä myös. Talvella suksella kuljettiin, kunhan keliä oli.

Sukulaisten keskeisiä juhlatilaisuuksia olivat häät, hautajaiset ja ristiäiset. Kyllä niihin kutsuttiin naapureitakin tietysti. Häät olivat tilaisuus, josta jäi mukavia muistoja, useinkin ne pidettiin parhaan kesän aikana. Hautajaisien muistot ovat ainakin haikeita, jos eivät vaikeampiakin, mutta ne kuitenkin kuuluvat elämään nekin.

Talvisodan aika

Minä sain postissa lokakuun 9. päivänä 1939 käskykortin, jolla minut määrättiin ylimääräisiin kertausharjoituksiin Ilmeen Pajarin koululle. Sieltä meidät kuljetettiin rintamalle. Naisista jotkin olivat lottatöissä ja –komennuksilla. Kotona olevat naiset neuloivat kaulureita ja käsineitä rintamalle. Mitään erikoisia töitä ei taloissa tehty, vain tavalliset talonpitoon kuuluvat työt tehtiin. Meidän piti, kuten talollisten yleensäkin, luovuttaa valtiolle sotaväen käyttöön hevonen, kärryt ja piikkilankaa, jota purettiin pellonaidoistakin.

Venäläisten pommikoneet lensivät päivittäin kymmenien koneiden parvissa, kunhan lentosäätä oli, ja niitä meidänkin kylässä nähtiin monta kertaa. Eivät ne Lankilaa millään tavalla hätyyttelleet eikä siellä kukaan ilmahälytyksiäkään antanut. Loppupuolella sotaa kuului Viipurista päin selvästi rintaman kumisevia ääniä.

Sodan kulkua seurattiin kuuntelemalla radiosta uutisia ja päämajan tilan-
netiedotuksia. Ryssä kuitenkin häiritsi näitä lähetyksiä hyvin voimak-
kaasti, joten monta kertaa ei tahtonut saada mitään selvää. Sitä vastoin
heidän omia lähetyksiään esim. ”Tiltun” propagandaa ei häiritty tieten-
kään. ”Tiltua” kuunneltiin ja naureskeltiin.

Kun olin rintamalla, en tiedä miten rauhantulosta Lankilassa tiedotettiin ja varoitettiin enakkoon mitenkään evakuoinnista. Rauhan tulo oli tietysti helpotus mutta ehdot tuntuivat mahdottomilta. Kun koti meni, luultiin, että kaikki loppuu tähän.

Evakkoon lähtö Talvisodan jälkeen ja evakossa olo

Rauhan tullessa 13.3.1940 minä olin toipumislomalla kuumetaudista kotona. Sain evakuointia varten lomaan jatkoa, enkä minä enää palannut joukkoihin, vaan minut kotiutettiin. Kaikkia tavaroita ei voitu eikä ehdit-

ty ottaa mukaan, parhaimmat yritettiin kyllä pelastaa. Käyttötavaroista osa jäi, vaatteet saatiin mukaan lähes kaikki, viljat saatiin vain osaksi, ruoka-astiat ja huonekalut melkein kaikki.

Lehmät otettiin kaikki mukaan, samoin hevonen. Lampaat teurastettiin kotona ja lehmät myytiin teuraiksi Rautjärvellä, johon ensin mentiin. Rautjärvellä asui isän eno, jonka talossa saatiin tilapäinen majoituspaikka kotoa lähdettyä.

Kodin jättäminen ja lähtö tuntui surkealta. Kyllä siinä kyyneleet tulivat silmiin ja pala nousi kurkkuun.

Rautjärveltä muutettiin Hausjärvelle. Siellä oltiin ensin pari viikkoa Monnin koululla, jonka jälkeen meille osoitettiin väliaikainen asumispaikka Nikolai Koskimäen talossa, joka sijaitsi pari kilometriä Riihimäeltä Hyvinkäälle päin radan varressa. Antti, Eelis ja minä kävimme Riihimäellä lasitehtaassa töissä siellä ollessamme.

Evakkomatka jatkui 3. päivänä helmikuuta 1941 Juvan Hatsolan kylään, josta meille osoitettiin maatila.

Kaiken aikaa ja joka paikassa oli haikea ikävä entiseen kotiin Lankilaan.

Paluu Lankilaan ja Jatkosodan aika

Lankilaan päästiin muuttamaan takaisin vasta juhannuksen aikaan v. 1942. Minä pääsin muuttopuuhin saatuani toipumisloman rintamalta. Paluu tuntui hyvältä, vaikka venäläiset olivatkin muuttelleet, lianneet ja tuhonneet paikkoja.

Meidän asuinrakennuksemme oli purettu ja viety jonnekin pois. Saunasta korjattiin väliaikainen asuinrakennus ja puimalan lattia jouduttiin tekemään uusi, kun senkin olivat ryssät purkaneet ja vieneet tavarat ties minne.

Että päästiin kunnolla elämisen alkuun, hankittiin lisää lehmiä ja lampaita. Työntekijöistä vain oli puutetta, kun kaikki me veljekset olimme sota-vaässä, kuka rintamalla kuka koulutuskeskuksessa. Kukin tietysti pääsi vuorollaan lomallekin käymään, jolloin teki talon töitä, mutta eihän se vakinaista työntekijää vastannut. Loma oli se, jota aina odotettiin ja ko-

tiinpääsy tuntui aina mukavalta. Loma vaan loppui aina kesken, siltä se tuntui joka kerta.

Lomalla käydessäkään ei sota päässyt unohtumaan, koska Lankila oli melko lähellä Kannaksen rintamaa. Jos rintamalla oli pommituksia tai tykistön ammuntaa, kuului jyrynä kyllä Lankilaan asti. Lentokoneet lensivät, sekä omat että vieraat, varsin usein aivan läheltä, vaikkeivät koskaan kylää muuten häirinneetkään.

Evakkoon lähtö Jatkosodan jälkeen

Jatkosota loppui aselepoon 4.9.1944 ja välirauha tehtiin 19.9.1944. Taas oli lähdettävä kotoa Lankilasta.

Minä en päässyt evakuointilomalle niin kuin eivät muutkaan veljeksistä, mutta meillä oli ollut apuna virolaisia sotilaita. Käsken lähdöstä toi sotilas, joka kiersi talosta taloon. Kyllä se lähtö oli arvattu ja varmistettukin jo radion uutisista ennen sotilaan tuloa.

Tälläkään kertaa ei tietysti saatu kaikkia tavaroita mukaan, esim. heinät suurimmaksi osaksi jäivät sinne. Viljoista ja perunoista suurin piirtein kaikki tulivat mukaan.

Eläimet mukana päästiin majoittumaan Rautjärven Korpijärven kylässä Onni Ovaskan taloon. Toukokuussa 1945 muutettiin Joutsenoon väliaikaiseen majoitukseen kunnan tilalle Toivolaan. Heinämaat meille osoitettiin Konnunsuon varavankilan tilalta ja viljapellot Enso Gutzeitin maalta. Toimi ja Antti olivat töissä Joutsenon Sahalla. Täältä siirryttiin Juvalle Levänomaisen kylään samalle Alatalon tilalle, jolta oli lähdetty Lankilaan v. 1942. Tämä lopulliseksi osoittautunut muutto tapahtui toukokuun alussa 1946, tarkka päivä oli 6.5.1946.

Kyllähän lähtö Lankilasta pahalta tuntui myöskin Jatkosodan jälkeen, mutta ei niin pahalta kuin Talvisodan jälkeen. Ilmeisesti oli jo osannut odottaa tällaista, kun sotaonni oli mennyt. Nyt vuosikymmenien kuluttua, kun on tottunut näihin oloihin täällä Juvalla, ei kaiho Karjalaan enää ole sama kuin ennen.

Muisteluksia Kontran suvun kahdeksannesta polvesta

Minun aikanani Lankilassa oli viisi Kontrien taloa, joissa isännöivät suvun kahdeksannen polven miehet, minun ukkoni ja hänen neljä veljeään.

Kaksi heidän sisartaan oli naimisissa muualla, Kirvun kylässä Huopatehtaalla.

Juhana-ukko oli harras, uskovainen mies, joka kävi seuroissa. Hän oli evankeelisia eli kuului evankeeliseen herätysliikkeeseen. Hän piti pyhäkoulua lapsille ja luki raamatusta sunnuntaisin evankeliumin ja säästi virret virsikanteleella.

Anni-mummo oli perinteinen maatalon emäntä. Hän hoiteli meitä poikansa lapsia ja kutoi matot.

Antti-setä oli ahkera ja aamuvirkku, heinäniitylläkin hän oli ensimmäisenä niittämässä. Hän kävi isän kanssa vuorotellen Tainionkosken torilla myymässä voita, kananmunia, marjoja, omenia jne. Antti-setä ja hänen Maria-emäntänsä olivat minun kummini. Mari muisti kummipoikaa jouluna kirjalla tai joululehdellä. Muistan vieläkin sellaiset kirjat kuin Musta pässi ja Kultainen airo.

Setä-Antti osti keväällä tynnörin silliä, joita naapurit kävivät kesän mittaan kappaleittain ostamassa. Heillä oli kylän ensimmäinen radio, jota muista taloista käytiin kuuntelemassa.

Tuomas-setä oli mukava tarinamies. Hän kasvatti hevosia. Kerran kun oli loppiaisenä kylässä, setä ja isä valjastivat ensikertalaisen varsan reen eteen. Isä-Jussi oli ohjaksissa polvillaan pitkässäreessä ja sai sälkevän menemään minne tahtoi. Tuomas-setä kävi meillä siantapossa, kun tarvittiin.

Setä sairastui syöpään, mikä leikattiin Viipurissa. Leikkaushaavaan tuli haavakuume ja setä kuoli siihen. v. 1929.

Kalle-setä teki räätälintöitä. Naimisiin mentyään hän muutti appivanhempiensa ostamaan taloon Salo-Ollikkalaan, jossa viljeli maata ja teki räätälintöitä. Hän halvautui ja kuoli v. 1933, jonka jälkeen leski Katri perheineen muutti Lankilaan. He asuivat vuokralaisina Ierikkalan talossa, jonka omistivat Katrin sukulaiset Akkaset eli Ritvalaiset.

Ville-setä, joka oli Kallen kaksoisveli oli ammatiltaan suutari ja vasta naimisiin mentyään ja saatuaan kantatilan jaossa oman tilan, rupesi harjoittamaan maanviljelystä. Suutarintyöt jäivät vain kotitarvesuutaroinniksi.

Villen ja hänen emäntänsä Vapun kävellessä heinäntekoon Häsälänniitylle keikkui ruokapussi kolmipiikkisen puuhangon varressa.

Talvella heinänhakureissulla Ville ja Yrjö poikkesivat kerran kylässä Häsälässä. Ville puisteli karvahattunsa tupaan tullessaan uuninkulmaan, josta kissa säikähti niin, että hyppi seinille ja ulos päästyään hävisi eikä kotiinsa palannut.

Ville-setä rakennutti uuden navetan sementtitiilistä v. 1937. Minä olin isän kanssa talkoilla ajamassa kahdella hevosella ja Komin Jussi sekä Yrjö myös kahdella hevosella sementtisäkkejä Inkilän aseman kaupalta. Muita talkooajoja olivat koko kylää käsittävät hiekanajotalkoot pääsiäisen aikoihin kyläteitä varten. Hiekka ajettiin Koskojan varrelta. Näiden talkoiden jälkeen olivat talkootanssit.

Pekko-setä oli nuorin veljeksistä ja hän oli sekä puuseppä että maanviljelijä. Hän oli hyvin täsmällinen, kaikki piti olla kohdallaan ja hyvin tehty, jopa halkopinotkin.

Kerran oli Edvard lainannut Häsälästä haulikon teerien ampumista varten ja saikin yhden alas. Se ei kuitenkaan kuollut vaan pyöri maassa, jolloin Edvard iski sitä haulikolla, josta katkesi perä. Ei ollut pojalla hätää lainahaulikon kanssa, kun oli kätevä isä. Pekko teki haulikkoon uuden perän, joka ei hävinnyt alkuperäiselle.

Pekon Mari-emäntä oli topakka emäntä hoitamaan taloutta. Hän oli mukana lähetyssouratyössä ja Martoissa, Martoilla oli laina-astiasto ja pella-valoukku.

Maria-täti asui suuren perheensä kanssa Kirvun Huopatehtaalla. Huopatehdas oli lähes jokaisen perheenjäsenen työpaikka Talvisotaan asti.

Anni-täti oli suuren talon emäntä Kirvun kylässä Huopatehtaalla. Hän oli mukava ihminen. Hän kävi perheineen kylässä ja oli pitoemäntänä mummon hautajaisissa v. 1931.

Kaikki sedät kävivät vuosittain Häsälässä Tahvanan ajossa vanhimman veljensä luona. Sinnehän oli juuri sopiva matkakin.

Muutamia muistikuvia Lankilasta

Renki-Olli (Olli Akkanen) kalasteli kutuaikana vitsamerroilla ahvenia ja särkiä ja kuljetti niitä kyläläisille ostettavaksi. Mari-vaimo oli usein mu-

kana luvaten siivota kalat, jos kauppaa ei oikein muuten ruvennut syntymään.

Mari piti aikanaan jonkinlaista kauppaakin mutta menestys oli heikonlainen. Taskussaan hän kalakauppareissulla piti pussia, jossa oli Kevät-karamellejä tarjoillen niitä lapsille.

Miesten kortinpeluupaikka oli Myrällä (Kalpioilla).

2

Aino Piispa muistelee Antti Kontran talon elämää apunaan kasvin-kumppaninsa Marjatta Pelkonen

Meillä oli asuinrakennuksessa tupa, jossa oli leivinuuni ja hella (liitta), kaksi kammaria ja eteisen kupeessa ruokasuoja. Eteinen ja ruokasuoja olivat hataria, joten ruokasuojassakin oli pieni uuni, jota pakkasilla lämmitettiin, etteivät ruuat olisi jäätyneet. Meidän kylässä tämä oli ihan tavallinen tyyli. Ei mitään saleja eikä erillisiä keittiöitä, vaan ruoka valmistettiin tuvassa.

Talomme oli hirsistä rakennettu 1900-luvun alussa ja se oli pärekattoinen. Ensin olivat rakentaneet saunan ja asuneet siinä. Sitten 1920-luvulla talo oli vuorattu pystylaudoituksella ja maalattu punamultamaalilla. Muistelen, että maali keitettiin ulkona muuripadassa ja siihen olisi pantu ruisjauhoja. Ikkunoiden vuorilaudat ja nurkkalaudat oli maalattu valkoisiksi. Oli vaaleallakin maalilla maalattuja taloja kuten koulu ja Häsälän talo, mutta myös harmaita ilman maalia.

Meillä oli tiilisavotta pellon laidassa. Kun kevätkylvöt oli tehty alkoi tiilinteko. Oli puusta rakennettu pönttö, jossa oli sisällä siivekkeet. Pönttöön pantiin hiekkaa, savea ja vettä. Pöntöstä lähti paksu aisa tai parri. Aisan päässä oli kärrin pyörä. Hevonen valjaisiin ja kiertämään rinkiä ja niin tuli ruukkia eli laastia.

Akkasen Olli oli vormumestarina valamassa tiiliä. Sitten se laittoi ne tiilet tasoitetulle hiekka-alustalle kuivumaan, ja taisi siinä olla joskus lautojakin alla. Me lapset kävimme niitä tiiliä kääntelemässä. Teimme myös kukkopillejä, mutta ääntä emme kyllä niihin saaneet. Muistan, että aurinko paistoi aina. Kun tiilet oli aikansa kuivuneet niistä ladottiin uuni. Tuli uuniin ja tiilet poltettiin. Sitä en tiedä, tekikö ne vieraille niitä tiiliä, ei ne varmaan joka vuosi sitä hommaa tehneet.

Navetan eli läävän alaosa oli betonista valettu ja pilarit myös. Yläosa oli hirsistä ja maalattu punaiseksi. Välikatto oli halkaistuista puista.

Muistan, kun miehet sahasivat niitä puita sellaisella telineellä, toinen oli maassa ja toinen siellä ylhäällä telineen päällä. Sellaisella pitkällä halkaisusahalla se työ tehtiin.

Rakennuksen toisessa päässä oli navetta. Navetan vieressä avokuja, jonka perällä oli tila heinille ja silppukoneelle. Silpuista ja ruumenista tehtiin apetta sekoittamalla niihin jauhoja ja vettä. Kujan toisella puolella oli lammasläävä ja hevestalli, jossa pilttuut kahdelle hevoselle. Talli ja lammasläävä olivat hirsistä. Sitten oli vielä halkoliiteri ja sen jatkona kärriliiteri, kaikki saman katon alla. Huusi eli käymälä vielä liiterin kupeessa.

Kuten sanottu hevoset oli tallissa ja lampaat lammasläävässä. Navetassa, joka oli polkulantanavetta, lehmät olivat ympäri navettaa kytkettyinä paa-leihin. Myöhemmin niille oli kyhätty jonkinlaiset syöttöruput, joita aina nostettiin sitä mukaa, kun lantaa karttui. Kujaan ajettiin talvella havukuormat, jossa ne hakattiin eläinten alusiksi. Kujassa myös säilytettiin rekiä ja sinne oli hyvä vieraiden ajaa hevosensa tullessaan kyläilemään. Navetassa oli muutamia kanoja irrallaan ja karsinassa sika.

Lanta ajettiin talkoilla eläinsuojista kesällä ennen heinäntekoa kesannolle, mihin syksyllä kylvettiin ruis.

Muistelen, että siinä navetan sokkelissa olisi ollut vuosiluku 1925.

Huoneita eli aittoja oli kaksi ja ne olivat hirsirakenteisia. Oli vaatehuone ja toinen lihoille ym. tavaroille. Myöhemmin oli rakennettu toinen vaatehuone laudoista. Vilja-aitta oli erillään muista aitoista eikä sitä kutsuttu huoneeksi.

Sauna oli tietysti rakennettu hirsistä. Pukuhuonetta ei ollut. Sauna oli uloslämpivä. Kylpyvesi kuumennettiin muuripadassa viereisessä huoneessa, povarmissa. Siellä myös pestiin pyykki, keitettiin saippua ja valmistettiin sian ruoka ja sieltä kannettiin suurusvesi lehmille saunan edessä olleeseen pitkään, koverrettuun puualtaaseen. Lehmät kävivät talvella-kin ulkona juomassa, samoin lampaat.

Pyykin pesussa käytettiin omatekoista maasaippuaa, ei silloin ollut pesupulvereita. Pesun jälkeen pyykki haudutettiin lipeävedessä muuripadassa.

Huuhtomaan mentiin kesäaikaan Paunsillan luo, Koskojalle tai Kalluukoskelle. Vaatteita hakattiin kartulla kiven tai laudan päällä välillä huljuttellen vedessä. Sitten loppuhuuhdeltu ja kuivaksi kierto.

Kaivo oli vinttikaivo ja syvä. Sittemmin siihen teettivät puupumpun. Tukkeihin porasivat reiät ja ne toimivat vesijohtoina. Myöhemmin, vähän ennen sotaa, ostivat rautapumpun, jonka ryssät olivat vieneet Siisiälän

kylälle välirauhan aikana. Miehet toivat sen pois ja taas se toimi entisessä paikassa. Ei vettä tullut koskaan tupaan asti muuten kuin kantamalla.

Minun lapsuudessani Näräsenmäen taloissa oli sähköt. Lankilan järvestä Kuunjokeen laskevaan Komojokeen sen alajuoksulle oli padottu vettä, joka pyöritti jotakin laitetta, oliko se turbiini vai mikä. Samuli Rantalainen hoiteli niitä hommia. Samuli oli sellainen monitoimimies. Oli siinä joessa ollut aikaisemmin vedellä toimiva myllykin. Samuli salvoi myös porsaas ja pässit.

Kyllä ne ”sähkötulet” oli himmeät ja lopulta piti turvautua öljyvaloon ja sota-aikana karbiidivalaisimiin öljyn puutteen takia.

Maanviljelys ja karjanhoito

Pellossa viljeltiin ruista, ohraa, kauraa, vehnää ja perunaa ihmisille ja sioille sekä lehmille turnipsia. Juurikasvimaalla kasvatettiin lanttua, porkkanaa, punajuurta, kaalia, sipulia, hernettä ja papua, siinäpä ne taisi ollakin. Tai melkein, tietysti myös kessua miesten tupakkatarpeiksi.

Pellot olivat rakennusten ympärillä. Joka talolla oli Kuunjoen varressa niittyjä. Oli tasaisia ja kivettämiä maita viljellä. Siellä kasvoivat heinän ohella kaura ja apilaskin ja hyvin kasvoivatkin.

Minun lapsuudessani vilja leikattiin sirpillä lyhteille. Ruislyhteistä tehtiin kuhilaita, ohraa kymmenikköjä ja kaurasta viisikoita. Akkasen Olli ja Mari olivat vakituksia leikkaajia meillä, sitä sanottiin siihen aikaan niittämiseksi. Palkka maksettiin lyhdeluvun mukaan. Sitten lyhteet kuivattiin riien parsilla ja puitiin aamuvarkaisella varstoilla ja riutoilla. Oli se kolketta. Jyvät erotettiin ruumenista tuulettamalla viskuukoneella. Sitten taas uusi aho ja rihtä lämmittämään.

Heinät niitettiin yhden hevosen vetämällä niittokoneella ja pahemmista paikoista kuten jokipenkereiltä viikatteilla. Kaikki otettiin talteen. Niittyheinät kuivattiin maassa, jossa niitä käännettiin haravalla ja yöksi niistä koottiin rukojia. Aamulla kasteen kuivuttua ruoot levitettiin ja sitten heiniä pöyhittiin päivän mittaan ja iltapäivällä vietiin latoon sapilailla kantan tai hevosella reessä.

Peltoheinät, jotka olivat apilasta ja timoteita, kuivattiin härtsikkäillä ja haasioilla.

Oli meillä sittemmin jo haravakonekin. Muutamia vuosia ennen sotaa kevätiljat kaadettiin koneella, johon oli laitettu lisälaite, jolla tuli lyhteitä, jotka edelleenkin sidottiin käsin.

Perunat kaivettiin käsin kuokilla. Lapsilla oli maatalouskerhopalstoja joi-
nakin kesinä.

Eräs tärkeä viljelyskasvi, jota kasvatettiin kuitujensa takia, oli pellava. Joka talossa oli pieni ala pellavaa kasvamassa, joka kesä luullakseni. Pellava kylvettiin tuomien kukinnan aikaan.

Syyskesällä pellavat nyhdettiin maasta juurineen. Sitten ne ruohkattiin. Puupölkyn toisessa päässä oli pystylauta, mihin oli sahattu rakoja, ja siihen kun niitä pellavia ropsi, niin siemensylyt erkanivat. Sitten pellavat sidottiin pieniin nippuihin, kupoihin, ja vietiin järveen likoamaan. Järves-
sä pellavat olivat noin 3 viikkoa veden lämpötilasta riippuen. Sen jälkeen ne levitettiin heinänuurmelle kuivumaan.

Kun viljat oli puitu, oli pellavien kuivauksen vuoro. Toiset kuivasivat niitä myös saunassa. Sen jälkeen seurasi loukutus, lipsuaminen ja harjaus. Pellavaharja oli kotitekoinen. Sen varsi oli sienen muotoinen, johon sianharjakset oli kiinnitetty sulalla pihkalla.

Lehmiä meillä oli 11 evakkoon lähtiessä 1940. Olihan niitä nuorempiakin eläimiä, en muista lukua.

Lehmillä oli kauniita nimiä, suorastaan hellittelynimiä, kuten Lemmikki, Ruusukki, Kukkanen, Tähikki, Kyyttö, Kirjo ja Riemu. ”Uroslehmästä” ei käytetty nimitystä sonni vaan härkä. Härillä ja lampailla ei ollut nimiä kuten lehmillä. Lampaista kutsuttiin luo sanoilla piti, piti, piti. Lampaan karitsa oli vuona.

Ei ollut meijereitä, ainakaan lähimailla. Maito separoitiin ja kerma kirnuttiin voiksi kotona. Meidän ukko, Antti Kontra, vei voit joka toinen viikko Tainionkosken torille. Meni jo edellisenä päivänä hevosella ajaen. Naapurit, joilla oli vähemmän lehtiä, toivat voinsa ukon kuskattavaksi. Muistan, kun Myllyn Leo, Leo Karjalainen, toi kerran voipaketin, ja kun oli lämmin kesäpäivä sanoi: ”Tää on vähä hötelöö”. Sitten kun tulivat kyläamme ensimmäiset autot, niin ukkokin kulki torilla Kankaan Tommon, Tuomas Kuisman, autossa eikä enää tarvinnut yöpyä Tainionkoskella.

Kuorittu maito piimätettiin. Kun sitä piimää kuumensi vähän, niin tuli kokkelipiimää, mikä oli hyvää maidon kera. Kirnupiimä pantiin isoon saaviin ruokasuojaan, taisivat ne laittaa siihen kurria ja vettäkin. Se juoma oli hapanharmaata nimeltään ja sitä jokainen kävi juomassa, kun oli jano. Sitä vietiin myös heinäniitylle puusta tehdyssä leilissä eli laskussa.

Meillä oli palvelija vuodet ympäriinsä. Kesällä likkatyttö lisäksi, Vartion Helmi. Helmi oli meillä 7 kesää perätysten. Ukko sanoi Helmille, että jos olet niin pitkään kunnes menet naimisiin, niin hän antaa lahjaksi lehmän. Ei Helmi kuitenkaan niin kauan ollut. Sulho kyllä löytyi omasta kylästä, Lankisen Huugo. Kesällä kiireisimpään aikaan oli lisäksi kaksi päivämiestä.

Metsä- ja uittotyöt

Ainakin tukkeja myytiin ja tehtiin oman miesväen voimin ja ajettiin Kuunjoki-varteen niitylle, mistä ne jäiden lähdettyä uitettiin Inkilän sahalle. Muistan myös, kun miesväki ajoi Pukinniemen pysäkillä jotain puutavaraa, mutten muista mitä.

Marjatta sanoo muistavansa, että ne olivat haapatukkeja, joita ostettiin tulitikkutehtaille. Edellisenä päivänä tukit haettiin metsästä ja ne olivat yön valmiiksi lastattuina parirekiin. Matkaan oli lähdettävä evään kanssa jo varhain aamulla, sillä matka oli pitkä ja raskas. Oli ennätettävä takaisin jo iltapäiväksi tekemään seuraavan päivän kuormaa, jos oli tehty iso kauppa.

Isäni Juho Varis kävi myös vieraissa metsissä puita ajamassa, jatkaa Aino.

Uitot taisivat olla jokakeväisiä. Etäämpää tulleet uittomiehet yöpyivät siinä talossa, mikä sattui lähimpänä olemaan. Kortteerimiehet vaihtuivat sitä mukaa, kuin uitto edistyi. Talot olivat valmiita, kuten maaseudulla aivan yleisesti, ottamaan miehiä yöksi eikä yösija ilman vuodevaatteita mitään maksanut, mutta pyynnöstä valmistetut kahvit tai keitot olivat tietenkin maksullisia.

Metsästys ja kalastus

Isäni Juho Varis metsästi riistalintuja ampumalla, metsoja, teeriä ja pyytä muttei sorsia. Myös oravia hän metsästi talvella. Tässä hänellä oli apuna

meidän Vilpas –niminen pystykorvamme, hyvä oravakoira, joka jouduttiin lopettamaan lähdetessä evakkoon Talvisodan jälkeen 1940.

Myös ansapyyntiä meillä harrastettiin, vaikka saaliit jäivät kyllä melko vähäisiksi. Rihmasilla eli takoilla pyydettiin lintuja ja rautalanka-ansoilla talvella jäniksiä.

Joskus syksyllä tuli Reimin Antti Inkilästä Viipurin pankkiherrojen kanssa jänisjahtiin. Antti Reimi oli Inkilän sahan isännöitsijä, ”valttariksi” sanoivat. Antti oli meidän mamman sukulaisia.

Hirviä ei meilläpäin ollut eikä paljon kettujakaan, karhuista ja susista puhumattakaan.

Meillä ei laitettu riistaruokia. Isä vei saamansa linnut linja-autolle, joka ajoi Ilmeeltä Viipuriin. Autonkuljettaja vei ne sitten ostajalle Viipurissa.

Kun oltiin heinällä jokivarsiniityllä, muistelen, että joku olisi saanut uistimella hauen joesta. Häselän pojat pyydystivät rapujakin. Akkasen Ollilla oli pajusta tehtyjä mertoja. Ollin pyyntipaikat olivat kai Kojo ja Lankilanjärvi. Ritvan eno, Matti Kuisma, kalasteli myös, käyttäen ainakin katiskoita ja ehkä verkkoja ja rysiäkin, en tiedä.

Yksi juttu muistui mieleeni Jatkosodan ajoilta. Se ei ole ihan tavallinen metsästysjuttu, mutta sivuaa metsästystä tavallaan.

Meillä ollaan syömässä, kun jo aikaisemminkin mainittu Myllyn Leo, 14-vuotias silloin, tulee ja istuu penkille, ja kun kukaan ei kysy mitään häneltä, niin istuu vaan. Mutta kun alamme lopetella syöntiä, Leo viimein menee asiaan ja sanoo: ”Lähtisittäkös työ sammuttamaa tulpaloo, sinne ois vähä kiire.” Kyllä liikettä syntyi!

Pojat olivat tuikanneet tuleen otaksumansa ketunpesän ajaakseen ketun luolasta ulos ja tuli oli riistäytynyt ympäristöön. En muista siitä kuitenkaan mitään roihua syntyneen.

Ruokatalous

Keitot, vellit, peruna- ja lanttulaatikot, kaurakiisseli ja marjamämmi olivat tavallisia ruokalajeja.

Syksy oli teurastusten aikaa. Niitä suoritettiin, kun oli jo vähän pakkasta, loka-marraskuun vaihteessa. Kaikkia eläimiä ei enää laidunkauden jälkeen pystytty pitämään. Silloin suurempia eläimiä ja puolivuotiaita vasikoita, sänkiäisiä, myytiin elävinä teuraiksi karjanvälittäjälle mutta lampaita ja joskus myös vasikka teurastettiin kotona.

Teuraiden osat käytettiin tarkkaan hyödyksi. Lampaiden ja vasikoiden päät ja sorkat korvennettiin riihen uunissa, kun uunia lämmitettiin viljojen kuivausta varten. Joskus korvennus tapahtui tuvan uunissa. Korvennuksessa villa paloi ja nahka tuli helpommin irtoavaksi lihojen päältä. Mahat puhdistettiin ja niistä, päistä sekä sorkista keitettiin syltynyä. Maksa ja munuaiset valmistettiin ruuaksi jo teurastuspäivänä keittämällä. Lihapantiin suolaan. Sika teurastettiin muiden jälkeen ja lihat sekä sorkat suolattiin, sorkat käytettiin talvella laskiaisrokassa. Sian maksa, jota ihmiset eivät syöneet ja eläinten keuhkot, keitettiin koiralle. Nahat kuivatettiin tuvassa niin kuin suolista keitetty saippuakin.

Arkileipänä oli ruisleipä, lauantaisin potatkakkarat ja ohraleipä pottipaistin eli kuten nykyään sanotaan karjalanpaistin ja paistetun piimän kanssa. Juhlapyhiksi tehtiin riisipiirakoita pullataikinakuoreenkin. Oli myös lampaankepälä potissa uunissa paistettuna ja ruppanaa, kananmunakokkeliä. Porkkanoista ja punajuuristakin valmistettiin ruokia. Jouluna oli tietysti kinkku.

Kesällä leivinuuni lämmitettiin varhain aamulla kasteen aikaan, sillä pärekatto oli päivällä rutikuiva ja herkästi syttyvä.

Kesällä ukko osti Tommisen puojista Ylikuunusta sillitynnyrin, josta riitti myydä myös naapureille. Silli ja suolaliha olivat niitä särpimiä, mitä syötiin niityllä heinällä oltaessa. Liina levitettiin ruohikolle ladon varjoisalle seinustalle ja sitten vain syömään. Laskusta vielä harmaata päälle. Oli toki maitoakin mukana. Maitohinkki vietiin Kosk'ojaan, kun siinä virtasi kylmää lähdevettä. Iltapäivällä haimme lähteestä vettä, kun muu juotava oli loppunut. Lähteen reunalla oli aina varrellinen tuohilippi pystyssä juojaa odottamassa. Kahvia mamma toi pulloissa sukanvarressa.

Puhde- ja käsityöt

Kun ulkotyöt syksyllä oli tehty, niin sanonta oli: ”Nauriit kuoppaa, naiset tuppaa”. Se tiesi pitkäaikaisen kehruu- ja kudontatyön alkua niin pella-vasta kuin villastakin.

Aikaisempina aikoina naiset karstasivat ja kehräsivät niin villat kuin pellavatkin. Myöhemmin karstautettiin villat tehtaalla ja kehrättiin kotona, mutta pellavat kehrutettiin Tampereen Pellavatehtaalla langoiksi asti. Kaupat toimivat välittäjinä.

Kun pellavalangat oli kehrätty, ne keitettiin tuhkalipeässä, huuhdottiin ja valkaistiin kirkkaiden kevätpäivien ja hankien aikaan. Toiset kutoivat ensin kankaat ja vasta sitten valkaisivat.

Ennen vanhaan kudottiin kokopellavaisia piikkokankaita mutta minun lapsuudessani ei enää paljoakaan, koska oli saatavissa puuvillaista loimilankaa. Pellavakankaasta valmistettiin miesten alusvaatteita, ja naistenkin. Eivät kuulemma tarttuneet pintaan kiinni töissä hikoillessa, kuten ostokankaasta valmistetut.

Pellavalangoista kudottiin pöytäliina-, lakana- ja pyyheliinakankaita. Samoin niistä kudottiin myös patja- eli pulsterikankaat. Niihin käytettiin karkeampaa rohdinlankaa niin kuin käsipyyhkeisiin. Varhaisnuoruudessani ei juurikaan lakanoita käytetty, muuta kuin vierasvuoteissa. Olkipatjan päälle vedettiin vain poppanakangas eli räsytäkki.

Kun Lankilaan oli perustettu Martta-kerho opettaja Taimi Järvisen toimesta, kylään hankittiin pellavaloukku, kammesta väännettävä kivimankeli ja leveät kangaspuut. Se olikin jo edistystä. 1930-luvulla kudottiin paljon pöytäliina- ja lakanakankaita noilla kangaspuilla.

Villakankaitakin kudottiin. Sarkaa tehtäessä sekä loimi että kude olivat villalankaa. Valmis kangas vanutettiin. Kesävaatteita varten kudottiin sarssia, jossa kude oli villalankaa ja loimet joko puuvillaa tai pellavaa. Miesten puhde- ja käsitöitä olivat pääasiassa puutyöt. Meillä miehet tekivät aina työreet kotona, vain raudoitukset olivat sepän työtä. Kotona valmistettiin myös hevospelien luokit eli vempeleet, sukset, sauvat, kelkat, haravat sekä sahanpuut ja kirvesvarret. Puuastioita eivät meillä valmistaneet.

Meidän mamma, isoäiti, oli räättäli, joka ompeli miehille takkeja, housuja ja lyysejä eli puseroita. Vieraillekin mamma ompeli, mm. naisille hameita ja kohtuja eli puseroita. Minun äitini ompeli myös, vielä sotien jälkeenkin.

Työjalkineet teetettiin suutarilla. Suutari tuli usein kotiin. Inkilästä Matti Kyyrön muistan ainakin käyneen. Minun lapsena ollessani oli naisilla

puoleen sääreen ulottuvat nauhalliset kengät, oli remmikenkiäkin, varsin-kin nuoremmilla, napilla tai soljella kiinnitettäviä. Taisivat olla valmiina ostettuja. Miehillä oli yleisesti saappaat mutta oli patinkejakin eli nauha-kenkiä. Myöhemmin paremmat saappaat olivat kurttuvartiset jatsarit. Lapikkaat olivat arkijalkineina, talvipakkasella huopatossut. Kun kenkien pohjat kuluivat niihin laitettiin puolipohjat. Sen verran oli uskoakseni taitoa miehessä kun miehessä, että pystyi puolipohjat laittamaan.

Mamma teki tuohesta kontteja, vakkoja ja tohveleita, joita käytettiin saunareissuilla. Äitini peri myös tämän taidon äidiltään.

Kulkuvälineet ja postinkuljetus sekä puhelin

Kirkko- eli ajelureki oli kirkossa ja kylässä käyntiä varten. Kesällä ajettiin kieseillä.

Nestor Kiiverillä, Huugo Lankisella ja Tuomas Kuismalla oli 1930-luvulla auto.

Olihan polkupyöriäkin jonkin verran. Minä sain ensimmäisen pyörän ja opin ajamaan vuonna 1938. Se ostettiin isän henkivakuutusrahoilla, kun hän täytti 50 vuotta.

Meillä oli Sirkun-Lilu –niminen juoksija-kantakirjattamma. Ei sillä enää meillä ollessa ajettu kilpaa, se oli ostettu kilpauran jälkeen, mutta kyllä sillä tavallista parempaa kyytiä sai.

Linja-auto kulki kerran päivässä Ilmeeltä Viipuriin ja takaisin.

Posti tuli Inkilän asemalta, en tiedä miten, Harvaankorpeen, joka oli talo Inkilä – Ilmee maantien laidassa. Sieltä haettiin vuorotellen taloittain, olikohan se 3 kertaa viikossa. Matkaa kertyi muutama kilometri suoraan polkuja kulkien. Osoite oli: Inkilä, Ylikuunu, Harvakorpi, Lankila. Sotien aikana posti tuli Mietttilän kautta ja me olimme postin hakijoita, milloin hevosella milloin pyörällä tai potkurilla kelistä riippuen. Matkaa Mietttilään oli 10 km.

Markkinat ja kulkukauppa

Viipurissa kävivät markkinoilla, hevosmiehet vaihtamassa hevosia ja käsitöiden tekijät myymässä töitään. En muista Lankilassa ketään, joka olisi ollut erityisesti muita innokkaampi markkinoilla kävijä. Minun äitini kävi joulunalusmarkkinoilla myymässä villalankoja, sukkia, lapasia ja kintaita. Saadulla rahalla hän osti naisväelle ja lapsille tarpeellista kuten kankaita tai takkeja.

Rihkamatavarakauppiaita kulki silloin tällöin jalkaisin puista laukkuja selässä kantaen. Sen sisältö oli pientä tavaraa nappeja, neppareita, hakaneuloja, neuloja, kuminauhaa, hiussolkia ja kampoja. Myöhemmin kävi kangaskauppiaitakin. Muolaan Ville kävi talvisin pottikaupalla. Tervakauppiaskin kävi joskus kuten hailikauppiaskin, joka lienee ollut Koivistolta. Hän myi laatikkoreestä jäätyneitä haileja eli silakoita.

Matkat liikepaikoille

Kuten aikaisemmin on kerrottu, käytiin Viipurissa markkinoilla ja lääkärissäkin ja matkat tehtiin linja-autolla. Rautjärvellä ei 1930-luvun alussa ollut lääkäriä mutta Kirvussa kyllä oli. Tainionkoskella käytiin torilla, Miettälässä postissa ja ostoksilla. Kuitenkin pääasialliset ostokset tehtiin Ylikuunussa Mikko Tommisen kaupassa.

Matkat tehtiin hevosella tai kävellen ja tietysti talvella suksilla. 1930-luvulla oli jo polkupyöriä ja henkilöautojakin.

Kirkossa käynti ja kylänluvut

Lankila kuului Kirvun seurakuntaan vuoteen 1922 asti ja siihen asti käytiin kirkossa Kirvussa, sen jälkeen Rautjärven kirkossa. Joskus käytiin myös Ilmeen kirkossa.

Kirkossa käynti väheni, kun tulivat radiot. Radiosta ei alkuun paljon juuri muuta kuunneltu kuin jumalanpalvelukset ja aamuhartaudet sekä Markus-sedän lastentunnit.

Samuli Rantalaisella Pyymäessä Kirvun puolella oli ensimmäinen radio. Siellä kävivät radiokirkossa. Meille ostivat kohta sen jälkeen. Meillä kävi vakituksia kirkonmenojen kuulijoita noin 3 – 5. Jouluna ja muinakin juhlapäyhinä oli tupa ihan täynnä. Meidän lasten piti olla aivan hiljaa ja liikkumatta.

Kylänlukuja eli kinkereitä pidettiin joka vuosi, aina joulun jälkeen, Lankilassa. Talot olivat velvollisia pitämään vuorotellen lukuset ja antamaan kyydin papille ja lukkarille seuraavaan lukuspaikkaan. Kinkeriväkeä ei kestitty, pappia ja lukkaria kyllä.

Kylänlukusilla opeteltiin virsiä ja ”selitettiin” raamattua. Lukusten pitäjät kuljettivat mukanaan paksua kirkonkirjaa. Oli nimenhuuto, jolla tarkistettiin, keitä oli paikalla. Poissa olleet merkittiin kirjaan. Kuulusteltiin rippikouluun pyrkiviä ja pienempien lasten lukutaitoa. Valittiin pyhäkoulun opettajat ja kylän vanhin, joka oli siveyden vartija, jonka piti ilmoittaa, jos mitä moraalitonta kylässä tapahtui. Yksi sellainen syy oli kortinpeluu. Annettiin läksy raamatusta ja virsiä opeteltavaksi seuraaviin lukusiin.

Koulunkäynti

Kylässämme oli supistettu kansakoulu, joka aloitti toimintansa virallisesti 8.10.1928. Sitä ennen tosin oli pidetty alakoulua jo 6 viikkoa. Kunta osti Juho Lankiselta maatilan, jonka tiloissa koulua alettiin pitää Taimi Järvisen toimiessa opettajana. Alakoulu alkoi aina elokuussa 6 viikkoa ennen yläkoulua ja keväällä yläkoulun loputtua toukokuun alkupuolella, oli koulua 4 viikkoa. Alakoulua käytiin 2 vuotta, yläkoulua 4 vuotta ja jatkokurssia 2 vuotta, 4 tuntia viikossa maanantaisin klo 14 – 18. Koulunkäynti aloitettiin 7-vuotiaana ja koulua käytiin myös lauantaisin. Oppilasmäärä yläkoulussa oli noin 24.

Kouluun kuljimme sulan maan aikana metsäpolkua kävellen, talvella hiihtäen. Kun oli huono keli, saimme hevoskyydin. Matkaa oli suoraan polkua pitkin noin 3 km, hevostietä pitempi. Eväinä meillä oli voileivät ja maitopullo repussa.

Joulukuusella veisattiin jouluvirsi ja luettiin jouluevankeliumi sekä raamatunlauseita. Leikittiin ja laulettiin joululauluja. Pukki tuli ja jakoi oppilaiden toisilleen lähettämiä joulukortteja. Jokainen sai pussin, jossa oli omena ja karamellia. Todistukset myös jaettiin.

Keväällä tutkinnossa oli käsityönäyttely. Piirustukset oli myös laitettu esille. Tutkinnossa leikimme aina ulkona: ”Tuuli hiljaa henkäilee, aalto vapaa välkkyilee”. Todistukset myös jaettiin.

Äitienpäivät pidettiin myös koululla.

Joulukuusi oli kuusijuhla syyslukukauden päättyessä ja tutkinto lukuvuoden päättäjäisjuhla keväällä.

Muuttoliike

1920-luvun lopulla ja 1930-luvun alussa oli jonkinlainen villitys lähteä Amerikkaan. Lankilastakin lähti Vehviläisen Elina ja Karjalaisen Jussi, Myllyn Helenan mies, jotka eivät tulleet kotiseudulleen käymäänkään. Sitten eräs Hilma, olikohan sekin Karjalainen nimeltään, lähti mutta kävi Lankilassa ja toi meille tytöille vaalean siniset silkkiset lettinauhat Amerikan tuliaisina. Elina Akkanen, Ollin Elina, meni myös, mutta palasi takaisin.

Lapsuusajan tekemisiä ja leikkejä

Muistelen, ettei meiltä lapsilta koskaan tekeminen loppunut oli kesä taikka talvi. Ja päiväsaikaan leikit tapahtuivat yleensä ulkona.

Pääsiäisenä meillä tehtiin kujan orteen kiikku. Pitkä lankku, johon sopi monta kiikkujaa rinnakkain, ripustettiin köysillä kujan orteen.

Kesällä oli pihalla aisakiikku, jossa saattoi mennä ympäri, jos taito ja rohkeus riitti. Myöhemmin oli puutarhassa keinu, jossa oli penkit vastatusten ja se oli maalattu punaiseksi.

Kun lumi keväällä alkoi sulaa seinustoilta, niin silloin täytyi päästä palloa pelaamaan ja mahdollisimman aikaisin paljasjaloin. Siitä sai sitten seurauksena ”variksen saappaat”. Seinäpallo oli ensimmäinen peli, ja kun lumi sulii, hypimme ruutua, narua vähemmän. Pelasimme kuoppapalloa ja sirkkaa. Olimme kuurupiilosilla ja se olikin hauskaa ja jännittävää.

Kun ruoho alkoi kasvaa ja koivuihin tulla lehti, oli lehmien ulos laskemisen aika. Joka lehmälle laitettiin kello kaulaan. Ensimmäisenä päivänä meidän lasten täytyi seurata, että nuorempi karja pysyi muiden mukana, kun ne joutuivat ylittämään Paunsillan salon puolelle mennessä. Aikaisemmin oli tapana, että paimenet kasteltiin ensimmäisenä päivänä vettä pirsrottamalla. Varmaankin sillä oli pyritty antamaan ennakkoon suoja sekä paimenelle että karjalle onnettomuuksia vastaan; pedot ennen vanhaan olivat Lankilan seuduillakin melko tavallisia. Me lapset kuorimme vispilän varpuja paimenessa ollessamme.

Joskus lehmät tulivat illalla hakematta kotiin, mutta usein jouduimme Marjatan kanssa hakemaan ne salolta asti. Lauantai-illat muistuvat mieleen ja potatkakkarat, miten ne maistuivat hyviltä kävellessä. Lehmät kävivät koko kesän metsälaitumella. Syksymmällä, kun äpäre oli kasvanut, lehmät pääsivät peltolaitumelle. Kesällä meidän lasten piti lypsyaikaan olla otelemassa lehmistä karpäsiä. Se oli yksitoikkoista ja siksi vähemmän mukavaa. Olisimme senkin aikaa mieluummin leikkineet tai vaikkapa kiipeilleet puissa.

Kun koulu loppui, tuli Vartion Helmi meille kaitsijaksi. Helmi olikin veraton ohjaaja leikeissä. Ulkona leikimme myös kotileikkejä astianpalasilla, käpylehmillä ja –lampailla. Lastuista myös tehtiin lehmiä, samoin tupakkalaatikosta leikattiin ja väritettiin lehmiä.

Kun vedet lämpenivät, alettiin käydä uimassa. Joskus kävimme Lankilan järvessä, mutta Paunsillalla joka päivä, ja jos ilmat vain sallivat, niin useamman kerran päivässä.

Hääleikkiäkin leikimme, kun oli ollut tilaisuus käydä oikeissa häissä oppia ottamassa. Morsian pukeutui yöpaitaan, saunalakana hunnuksi päälle, siihen kukkia koristeeksi ja kimppu käteen. Sulhasella taisi olla vain ”arkipuku”.

Nuket kuuluivat välttämättä tyttöjen leikkeihin. Oli paperinukkeja ja kutataperkkapäisiä, sahajauhotaiteja. Nukkeleikkejä leikimme enimmäkseen talvisaikaan.

Talvella ulkoleikeistä mieluisin oli, kuten arvata saattaa, mäenlasku. Meillä ei tarvinnut sopivia mäkiä kaukaa etsiä, ihan pihapiiristä ne alkoivat. Mäkiä laskea hiulattiin suksilla, kelkoilla ja potkureilla. Kun sattui kevättalvella kantava hankiainen, oli vanhalla, pienellä kirkkoreellä laskettelu jäistä rinnettä alas yhtä juhlaa, kun rekeen mahtui melkoinen lapsilauma. Mutta aamulla oli oltava ajoissa liikkeellä, että hanki varmasti kanto.

Kesästä vielä vähän. Kun mentiin mustikoita poimimaan, me heittelimme marjakoreja ja hoimme: ”Kippis, koppis, miu koppai marjoi täytee”. Saa-liit olivat milloin minkinlaisia, mutta miten usein se kori pyllähtikään nurin! Mansikoita siellä kasvoi paljon ja aivan ruispellon pientareelta sai poimittua mansikkamaidon marjat. Puolukassa kävimme salon puolella lähes koko perheen voimalla. Silloin oli isoja astioita ja eväät mukana.

Kauniit kesäpäivät kuluivat nopeaan niin kuin koko lapsuusaikakin. Sadepäivilläkin oli viehätöksensä. Kun maat olivat savimaita, ne sateella niljaantuivat savivelliksi ja siinäkö oli mukavaa paljain jaloin tarpoa.

Hätisteltiin meitä joihinkin hommiinkin, sellaisiin, missä pienetkin voivat olla avuksi. Yksi sellainen oli kun piti mennä pölyiseen, kuumaan riiheen säkkiä pitämään jyviä viskuukoneella masinoitaessa. Se ei ollut kaikkein mieluisinta hommaa. Jyvät mitattiin kapalla säkkiin sitä mukaa, kun niitä koneesta tuli, jolloin saatiin tietää montako kappaa esim. ruista kuhilaalta karisi.

Olen kaivellut edellä varhaislapsuuden ajoilta muistini kätköistä esiin muutamia asioita, mitkä tulivat ensimmäisinä mieleen. Kyllä se lapsuus-aika oli huoletonta aikaa, eikä ollut leikkikavereista puutetta, sillä olihan meidän talossakin neljä lähes saman ikäistä lasta ja naapureissa lisää.

Vanhemmille ihmisille meistä tietysti oli työtä ja huolta, mutta sehän on aivan asiaan kuuluvaa. Vitsakin oli joskus käytössä kurinpitovälineenä, vaikka kyllä me kilttejä olimme yleensä ottaen ja sopuisia, sen voi hyvillä mielin vielä vanhana todeta mitenkään kehumatta.

Sukulaisissa käynti ja perhetapahtumia

Mummolassa käytiin Mikkelin tai Pyhäinpäivinä, kun ”nauriit oli kuopassa ja naiset tuvassa”. Silloin oli paremmin aikaa kyläillä, mentiin hevosella jo aattona. Tapaninpäivä oli kyläilypäivä yleisesti, silloin käytiin ”tahvanan ajossa”.

Minun varhaisessa lapsuudessani vietettiin häitä sulhasen kotona ja läksiäisiä morsiamen kotona. Kaukaisemmat vieraat tulivat jo häpäivän edellisenä iltana yöksi. Sitten häpäivänä mentiin morsianta hakemaan. En muista kummanko kotona vihkiminen tapahtui. Molemmissa paikoissa syötiin ja juotiin pitkien pöytien ympärillä istuen. Häät jatkuivat tanssien aina maanantaihin asti. Kuokkavieraiden käynti oli tavallista.

Ristiäiset järjestettiin aina ”raamatunselityksen” yhteyteen.

Avioliittoon kuulutettiin kirkossa kolme kertaa, peräkkäisinä pyhinä.

Kun joku kuoli, ruumis pestiin ja vietiin riiheen, jos ei ollut puintiaika, tai huoneeseen odottamaan, kun puuseppä teki kirstun. Muistan sellaisen ta-

pauksen, kun oli helle, niin veivät vainajan perunakuoppaan. Varmaan se on jäänyt siksi mieleen, kun pelotti kulkea läheltäkään sellaista paikkaa, missä vainaja oli.

Kaukaisimmat omaiset tulivat jo lauantai-iltana hautajaistaloon yöksi. Sunnuntaiaamuna lähti saattojoukko etenemään kohti kirkonkylää.

Sitä ennen kotipihalla oli vielä kirstun kansi aukaistu ja veisattu virsi. Olipa otettu kuvakin vainajasta. Siunaus tapahtui hautausmaalla ennen jumalanpalveluksen alkua. Saattoväki siirtyi sitten kirkkoon jumalanpalvelukseen, jossa vainaja kiitostettiin. Kirkolta mentiin hautajaistaloon. Ensin taisi olla kirkkokahvit ja sitten ruoka. Hernerokka oli yleinen hautajaisruoka. Päivä jatkui virsien veisuulla.

Talvisodan aika

Meiltä luovutettiin Talvisotaan Lahja –niminen hevonen, mikä jäikin sille tielleen ajopeleineen kaikkineen. Kai sitä täytyi luovuttaa yhtä ja toista yleiseen käyttöön, kun kaikesta oli pula ja kaikki oli kortilla.

Sukkia, lapasia, kaulureita ja lumipukuja tehtiin ja lähetettiin rintamalle.

Ylilennot olivat melkein päivittäisiä ja useamminkin kuin kerran päivässä lensi ryssänlaivueita, joissa oli kymmenittäin koneita. Pommituksien ääniä kuului Inkilästä, Hiitolasta ja Vuoksenlaaksosta. Joulupäivänä 1939 katselimme ilmataistelua Vuoksenlaakson suunnalla, yksi kone tuli palavana maahan. Valopommeja pudottivat ja maanteillä kulkevia kolonnia ampuivat ja pommittivat pimeänkin aikana.

Radiosta kuunneltiin uutisia, sikäli kuin sai selvää, sillä ryssän radiohäirintä oli hyvin voimakasta. ”Tiltun”, Moskovan radion suomenkielistä propagandaa tuli myös joskus kuunneltua. Sodan äänet rintamalta kantautuivat meillekin asti. Yötä päivää jylisi, niin että ikkunat helisi.

Evakkoon lähtö Talvisodan jälkeen

Kun rauha oli solmittu, sotilas toi käskyn, eikä ollut montaakaan päivää aikaa lähtöön. Itse käytiin kysymässä kortteeria Miettälästä Kuusalta ja he lupasivatkin meidät ottaa. Kaikki muut eläimet otettiin mukaan paitsi lampaat, jotka jätettiin elävinä lääväänsä. Vettä ja heiniä vain eteen. Ajattelivat, että ehkä suomalaiset sotilaat, kun tulevat ennen venäläisiä tarkistamaan ovatko kaikki lähteneet, lopettavat ne. Kun puolitoista vuotta myöhemmin palasimme, ei ainakaan luita näkynyt. Sikaa ei meillä silloin onneksi ollutkaan. Lehmät ajettiin käyntijalkaa Kuusalle reilu 10 km. Sinne saatiin avokujaan. Pakkasta oli öisin jopa yli 20 astetta.

Aika paljon tavaroita ennätettiin kuitenkin mukaan ottaa, huonekalujakin. Viljaa ja heiniä jonkin verran ja maatalouskoneitakin.

Kuusalla olimme 2 viikkoa, siksi kunnes eläimet oli teurastettu. Silloin tuli lihaa ruuhkaksi asti, ei tiedetty, mihin sijoittaa.

Sitten lähdimme tavaravaunussa Hausjärvelle. Se oli sijoituskuntamme. Asetuimme Kurun kylään Simolan taloon. Tavaroita tuli jälkeensä. Lahdesta moni kävi etsimässä ja tunnistamassa omiaan. Joiltakin hävisi tavaroita, en muista, että meiltä olisi mitään hävinnyt.

Evakossa sotien välissä

Meitä ainakin kohdeltiin hyvin niin Kuusalla kuin Simolassakin. Kiitos heille. Toisenlaisiakin ääniä kuului. Kuusalla oli ahdasta. Olimme kuin silakat suolassa. Simolasta saimme huoneen keskeneräisestä sivurakennuksesta. Sitten he valmistivat 2 huonetta lisää. Miehet olivat talon töissä. Äitini kävi auttamassa lypsyllä.

Sitten meille annettiin maata Juvalta Levänomaisten kylästä ja muutimme sinne toukokuussa 1941. Se oli niin sanottu kylmä tila. Ei rakennuksia, metsää vain ja vähän luonnon niittyä. Miehet kävivät jo kaatamassa rakennuspuutkin. Olimme muuttaneet Levänomaisille Nykäseen. Sitten kesällä 1941 alkoi taas sota ja alettiin elätellä toivoa takaisin kotiin pääsystä, mikä sitten syyskuun alussa tapahtuikin. Jouduimme luovuttamaan sotaan Piia –nimisen hevosen, jonka sodan loputtua saimme takaisin.

En osaa silloisia tunteitani tulkita. Olin silloin nuori enkä osannut sillä lailla huolta kantaa, niin kuin vanhempi väki, joka oli Lankilaan kotinsa rakentanut ja siellä raatanut. Tunsivat varmaan katkeruutta valtaajia kohtaan ja epävarmuutta, miten tästä päästään eteenpäin.

Paluu Lankilaan ja Jatkosodan aika

Kun sitten syyskuun alussa v. 1941 päästiin Lankilaan, ei ulkonaisesti paljon mikään ollut muuttunut. Asumattomana kun oli ollut, olihan se ruoho vähän villiintynyt. Rakennukset olivat kunnossa muuten, mutta ikkunaruutuja oli rikottu. Uuninsuuluukut oli viety joka talosta ja nokiluu-
kut myös. Pumppu, niin kuin olen maininnut, oli viety Siisiälään, sieltä se löytyi tienvarresta maasta.

Paluu tuntui aivan uskomattomalta, kun oli lähdetty kuin viimeisen ker-
ran. Kaikesta vaan oli pulaa. Elintarvikkeet olivat lähes kaikki säännös-
teltyjä ja niitä sai vain kortilla. Perunoitakin puuttui, mutta niitä saatiin
Simolasta Hausjärveltä, Talvisodan jälkeisestä evakkopaikastamme.

Kaksi vihollisen hyökkäysvaunua oli palaneena tien varressa. Kaksi käsi-
kranaattia oli tupamme radiohyllyllä ja takaisin valtaajilta tervetulo-
votukset talonväelle. Meitä muutamia tyttöjä oli komennuksella siivoa-
massa taloja ennen asukkaiden paluuta.

Vähitellen ihmiset alkoivat palata, niin lähinaapurimmekin Eeva (Ieva) ja Ville Näränen. He asuivat meillä jonkin aikaa, sillä ikäihmisinä heillä kunnostustyöt sujuivat hitaasti kotonaan. Ville oli tuolloin jo 70-vuotias. Pojat olivat sodassa ja muun avun saanti oli vaikeaa.

Muistui mieleeni eräs heitä koskeva tapaus meidän tuvassamme ensimmäisenä talvena. Eeva miestänsä tuntuvasti nuorempana oli joutunut ottamaan harteilleen aikalailla myös miesten töitä, joista Ville ei koskaan ollut oikein paljon perustanutkaan. Ville ei myöskään ollut kaikkein kiireisimpiä ihmisiä.

Eeva oli käynyt aamuvarhaisella tekemässä kuorman lähteäkseen kohta ajamaan myllyyn. Vanha sanontahan oli: ”Aikaisin myllyyn, myöhään kirkkoon, niin nopeimmin kotiin joutuu”.

Tullessaan ulkoa Eeva kehotti Villeä: ”Määhä sie valjastammaa hevone sil aikaa, ku mie syön.” Siihen Ville, joka istui penkillä kyynärpäät polvilla poltellen piippua: ”Siul sit kaik pittää olla niin vaseti” (valmiina).

Mylly, johon Eeva oli lähdössä oli Pellisen mylly Rautjärven kirkon ja aseman välillä. Sinne oli meiltä matkaa yli 15 km.

Meillä oli kolme lehmää palatessamme Lankilaan 1941, ja kun lähdettiin 1944, oli kuusi lehmää, kolme hiehoa sekä hevonen tai kaksi, sitä en muista enää tarkasti.

Kotiin paluun jälkeen Lankilaan 1941, Vehviläiset asuivat jonkin aikaa Komilla, kun kunnostivat omaa kotiaan ryssien jäljiltä. Kammarissa oli lehmänlantaa, kun olivat käyttäneet sitä navettana, vaikka pihassa oli ollut tyhjä navettakin. Myllyn Helena ja Leo olivat myös asustaneet Komilla ensi alkuun.

Sodan aikana me emme rakentaneet mitään, kun ei saanut rakennustarvikkeita. Ei ollut nauloja, ei maalia, ei mitään. Kaikesta oli puutetta ja kaikki oli säännösteltyä eli kortilla.

Sota vaati myös siviiliuhreja. Anni Karjalainen meidän kylästämme menetti jalkateränsä astuttuaan miinaan pellon laidassa, kun oli heinätoissää Lankilaan palaamissyksynä 1941. Kotirintamalla, varsinkin syrjässä keskuksista, ei välittömiä sodan merkkejä asemasotavaiheen aikana paljon ollut. Venäläiskoneitakin, joita Talvisodan aikana nähtiin hyvin usein, lenteli sangen harvoin.

Siellä Pellisen myllyssä kertoi käyneensä jauhattamassa viljoja Kirsti Romppanenin, o.s. Komi, ja aivan yksin, vaikka oli vasta 13-vuotias sodan päättyessä 1944. Terhakka tyttö, jota osoittaa sekin, että hän ennen evakkoon lähtöä niitti hevoskoneella kaikki viljat, kun hänen isänsä oli naapureita auttamassa. Sotilaita ja sotavankeja oli laittamassa viljoja seipäille ja puintihommissa monissa taloissa.

Mutta jo tuota ennen, kesäkuussa 1944 alkoi tulla evakoita Kannakselta päin ja pauke koventua. Huoli ja hätä tuli sen toivorikkaan mielen tilalle, mikä oli ollut kotiin palaamisesta lähtien. Kylässämme oli muutamia kirjulaisia perheitä ollut joitakin viikkoja oleilemassa ja odottamassa tilanteen kehittymistä.

Meitä tuskin varoitettiin kesällä ennakkoon evakkoon lähdöstä, mutta kaikkihan sen tajusivat, että lähtö saattaa tulla tälläkin kertaa, sotauutiset olivat senlaatuksia.

Evakkoon lähtö Jatkosodan jälkeen

Sitten tuli taas lähtökäsky, kun välirauha oli solmittu 19.9.1944. Sotilas-han senkin käskyn toi. Ei varmaan ollut viikkoakaan aikaa lähtemiseen. Taisimme saada autonkin tavaroita kускаamaan.

Kuusallehan sitä taas mentiin, Miettilään, tavaroinemme kaikkinemme. Alkoi tuntua jo rutiinilta, kun toisen kerran lähdettiin. Viljojakin oli puitu, en muista oliko kaikki. Vehviläisillä oli puimakone, kävivät meilläkin puimassa. Sotavankejakin oli meillä perunannostossa.

Komin Kirsti kertoi myös käyneensä sotilaiden kanssa armeijan autolla hakemassa heinäkuorman kotoaan. Sivuteitä ei enää muuten päästetty. Ritvan pellolla oli ollut tykkeitä ja muuta sotakalustoa vetäytymässä.

Vähän enemmän tavaraa saimme mukaan, kun läksimme toisen kerran. Heiniäkin, ettei tarvinnut eläimiä lopettaa, ainakaan kaikkia. Kesällä 1945 saimme Luumäeltä vuokrattua heinämaata. Oli vähän pitkä heinämatka. Hevonen ja niittokone vietiin junassa. Ilmatkaan eivät olleet parhaimpia.

10.5.1946 tulimme Juvalle. Ei enää Levänomaisen kylään vaan Ollikkalaan, josta meille annettiin maatila. Tilalla oli rakennuksetkin, tosin vanhat. Sitten alkoivat korjaushommat. Tarvikkeita sai jo paremmin.

Ei tämä toinen lähtö tuntunut sen paremmalta tai pahemmalta kuin ensimmäinenkään.

Marjatta Pelkonen

Aino Piispa, o.s. Varis, tätini tytär on samanikäinen kuin minä ja me asuimme saman katon alla Lankilassa. Hän on kirjoittanut varsin perusteellisesti meidän talomme asioista. Sen tähden minä kertoilen vain muuttamista mieleen tulevista tapauksista ja ihmisistä yrittäen täydentää Ainoon esitystä.

Aino oli muuten jo pienenä eri taitava leikkaamaan paperista ja pahvista – miesten tyhjentyneistä tupakkalaatikoista – nukkeja ja muita leikeissä tarvittavia pienoistavaroita. Mielelläni minäkin niitä leikkelin, vaikken ollutkaan niin taitava kuin Aino.

Lapsuuden kotioloista

Näräsenmäellä Lankilassa oli ennen sotia talot kolmella Kontran veljeksellä, Antilla, Villellä ja Pekolla sekä Tuomas-veljen perikunnalla. Meidän talomme isäntä oli Antti Kontra, äidin isä, jota me tietysti kutsuimme ukoksi. Äidin äitiä kutsuimme mammaksi emmekä mummoksi, koska mummoksi oli kutsuttu mamman äitiä, joka oli elänyt meillä minun pienenä ollessani.

Talossa olivat kaikki tavanomaiset rakennukset. Asuinrakennuksessa oli tupa, kaksi kammaria, eteinen ja ruokahuone. Mummon kuoleman jälkeen meitä asui talossa kahdeksan henkeä. Mamman ja ukon lisäksi olimme me siskokset Hilja ja minä, Elina-täti ja hänen miehensä Juho eli Junu Varis sekä heidän lapsensa Aino ja Eelis. Me lapset olimme kaikki syntyneet kahden vuoden sisällä. Silloin kun me lapset olimme pieniä, oli meillä palvelija ja vielä lasten katsoja lisäksi ajoittain.

Äidin kuoltua 1924 Hiljan syntyessä, isä muutti pian pois. Hän meni Viipurin kirkkomusiikkiopistoon, jossa suoritti kanttori-urkurin tutkinnon. Samoihin aikoihin hän meni myös uusiin naimisiin. Hilja ja minä jäimme Lankilaan mamman ja ukon kasvateiksi. Kun mamma oli joutunut huolehtimaan Hiljasta syntymästä saakka, kuten äiti ikään, oli luonnollista, että Hilja oli mamman tyttö. Minusta taas tuli ukon tyttö. Mamma ja ukko olivat hyväntahtoisia ja turvallisia ihmisiä, joiden selän takana oli rauhallista nukkua. Pienenä nimittäin minä nukuin ukon ja Hilja mamman sängyssä. Tästä tulee mieleeni vähäinen tapaus noilta ajoilta, joka kuvastaa, kuinka tärkeä perusturvallisuus on lapselle.

Olimme mamma, ukko ja minä menneet käymään kylässä mamman Matti-veljen luona Hakolahdessa, johon jäätiin yöksi. Talon naiset tekivät ti-

lat meille, minullekin ihan oman. Kun minä tajusin tuon järjestelyn, pahoittui mieleni siitä niin, että herahdin itkemään. Naiset siitä kyselemään itkuni syytä. Vasta vähän ajan perästä sain nyhkytyksiltäni sanottua: ”Työ ku erroitatta miut ukosta”. Ukko selitti, mistä oli kysymys ja minä pääsin ukon selän taakse. Asiat olivat taas kohdallaan.

Isompana tietysti nukkumapaikka muuttui. Me Hiljan kanssa nukuimme kamarissa, Elina-tädin perhe toisessa sekä mamma ja ukko tuvassa. Ennen pitkää Eeliskin muutti tuvan puolelle, jossa myös palvelijat nukkui-
vat, silloin kun niitä meillä oli.

Kesällä me tytöt, Ainokin ja mahdolliset palvelijat, usein nukuimme huoneessa eli vaateaitassa.

Hämäräjuhla

Meillä oli 20-luvun alkupuolelta lähtien sähkövalot kymmenkunta vuotta. Komojoessa olleen myllyn yhteydessä oli vesivoimalla käynyt generaattori. Vettä oli joessa vähän ja sitä säästettiin tammen taakse koko valoisa aika.

Voimalaitosta hoiti Samuli Rantalainen, joka asui Kauppilan kylän puolella Pyymäessä. Hän ei vedensäästösyistä iltaisin kiirettä pitänyt tammen aukaisulla, niin että meillä ehti laskeutua tupaan niin tiheä hämärä, ettei voinut tehdä muuta kuin istua ja odotella valojen tuloa, ”viettä hämäräjuhlaa”, kuten mamma, isoäiti, asian ilmaisi. Minä muistan, kuinka mamma istui keinutuolissa ja hyräili keinumisen tahtiin kuin loitsua ”Tule Samul, tee kirkkaat tulet, tule Samul...”. Ja tulet tulivat, ”sähkötulet”.

Kun sähkön saanti tyrehtyi 30-luvun alkupuolella, palattiin öljylamppuihin, joiden valossa elettiin evakkoonlähtöön asti. Jatkosodan aikana meillä Lankilassa olivat karbiidivalot.

Pyykkejä huuhtomassa

Muistan kuulleen puhuttavan, että Kontrilla oli ollut Komojoen Kalluukoskessa ennen aikaan mylly. Siellä oli minun lapsuudessani vielä jäänteitä tammesta eli padosta ja mm. myllynkivi.

Meiltä käytiin, kuten Ainokin on kirjoittanut, Kalluukoskessa pyykkejä huuhtelemassa kesäisin. Reslarekeen nostettiin pyykkikorit, joihin oli

kiehuvaista padasta nostettu pyykit. Näillä reissuilla ei ollut miesväkeä mukana edes hevosen ohjaksissa.

Kosken rantavedessä oli laakeita kiviä, joiden päällä oli hyvä kartulla paukutella pyykkejä ja huuhtominen virtaavassa vedessä oli kätevää puuhaa.

Lapset kesäkuumalla töiden ohella kävivät kastelemassa itseään tammen yli putoavassa vedessä. Lehdon kasvullisuus kosken rannoilla oli ihmeen rehevää, tuomipensaita, tervaleppää, saniaisia ja monia muita. Kun aurin-gon valo siivilöityi lehvistön läpi, oli näky mitä idyllisin, niin että sen vielä vanhoilla päivilläänkin hyvin muistaa.

Vilppaasta vähäsen

Meillä oli Vilpas –niminen koira, joka oli niin puhdasrotuinen pystykorva, kuin maalaiskoirat silloin olivat. Se oli hyvä haukkumaan oravia, joita Junu, Ainon isä, sen haukusta talven mittaan ampui aikamoisen määrän.

Sitä ei pidetty koskaan kytkettynä, niin kuin ei pidetty silloin muitakaan koiria. Me lapset jouduimme ajamaan karjan metsälaitumelle ja hake-maan sen pois, kuten Aino on omassa kertomuksessaan maininnut. Vilpas oli aina paimenkoirana mukana ja sillä oli aivan oma keinonsa saada vauhtia hiehoihin, jotka yrittivät poikkeilla ja viivytellä. Se kulki perässä ja näykkäili hiehojen heiluvia häntiä saaden nuo elukat muiden joukkoon.

Vilpas asusti kujassa, talvella heiniin kaivautuneena. Sieltä se ilmestyi aina aamukahvin aikaan sisälle. Sillä oli tapana kiertää kahvinjuojalta toi-selle saaden kultakin pienen pullapalasen. Nämä saatuaan se palasi takai-sin varsinaiseen virkaansa, pitämään silmällä ja kuulolla ympäröivää maailmaa.

Joskus, varsinkin keväällä, Vilpas saattoi innostua ”käymään koulua”. Se lähti meidän mukaamme, kun me kuljimme oikotietä mäen yli koululle. Se juoksenteli metsässä joka suunnalla, kuitenkin edeten meidän kanssamme samaan tahtiin. Koululla se makaili aitan seinustalla ja tulomatka oli menomatkan käänteinen toisinto. Eräänä keväänä, kun koulu oli jo muutamia päiviä sitten loppunut, joku kyläläinen oli nähnyt Vilppaan koululla. Tavattuään meidän ihmisiä hän oli naureskellut: ”Teijä Vilppaal se koulu viel jatkuu”.

Tähän jatkoksi sopinee mainita yhdestä Kauppilan kylän koirasta, josta kerrottiin: ”Se ku on syönt seissemä huttuu, ni sit se ain lähtöö kirkol”.

Kuulemiani Anttilan Villestä

Näräset asuivat Anttila –nimisessä talossa ja siksi heitä tavallisessa puheessa nimitettiin talon nimen mukaan. Näräsen Ville ja Eeva olivat siis Anttilan Ville ja Eeva. Heillä oli aikamoinen ikäero. Ville oli ollut aikaisemminkin naimisissa, mutta jäänyt leskeksi. Joulukuussa 1902 Ville ja Eeva vihittiin avioliittoon.

Ville oli muita Näräsen mäen asukkaita värikkäämpi, jonka tekemisiä ja sanomisia muisteltiin ja vieläkin muistellaan hyväntahtoisesti hymyillen.

Muistan meidän ihmisten puhuneen, miten Pekon Mari oli huvittuneena kertonut Villen lähdöstä Eevaa hakemaan tämän kotoa Kirvun kirkolta. Ville oli tullut kujasia myöten kotoaan hevosella ajaen ja heidän kohdalle päästyään rallattanut pihalla olijoille: ”Leskimies Lankilasta, akan otan Mömmölästä”. (Mömmölä oli Eevan kotitilan nimi.)

Eräs vanha ja kaunis tapa Karjalassa ennenvanhaan oli rotinoiden vienti naapuriin, kun sinne oli syntynyt lapsi. Rotinat olivat piirakoita, pullaa tai jotain muuta hyvää syötävää, joka oli tarkoitettu synnyttäneelle äidille, että lapselle riittäisi maitoa. Tavallinen vieminen oli hyvistä aineista valmistettu pullarinkeli, rotinarinkeli.

1900-luvun alkupuolella oli Ritvan taloon syntynyt taas lapsi Helena ja Aatami Akkaselle. Anttilan Eeva oli paistanut rinkelin rotinoita varten, mutta ei joutanut töiltään sitä viemään. Tavallisesti rinkeli kuljetettiin ison tarjottimen päällä liinanyytissä, mutta Eeva jätti tarjottimen pois, kun huomasi rinkelin tulleen tavallista tömäkämmän, joten nyyttiin siitä vaan. Ville, joka kulki kylässä erittäin mielellään, otti rinkelin kainaloonsa ja käveli kilometrin matkan Ritvalle. Perille päästyään hän laski nyytin pöydälle, istahti penkille pöydän viereen ja tokaisi isännälle: ”Ka, siin on Aatam siul aprakkais”. (Aprakka oli palkka, esim. papinaprakka oli talollisen luonnontuotteina maksama papinsaataava.)

Ville poikkesi muista kylän miehistä mm. siinä, että hän oli kiinnostunut naisten tekemisistä ja puheista normaalia enemmän. Hän oli, kuten nyky-

ään sanotaan, hyvin seurallinen. Hän kävi mm. marttojen tupailloissa. Ei hänellä käsityötä mukana ollut tietenkään, hän vain istui penkillä kyynärpäät polvilla imien käyrävarsipiippuaan ja kuunteli naisten puheita. Kun hän kuuli jotain uutta ja erikoista asiaa, häneltä pääsi: ”Voi ikalaista ihmettä”. Se oli vain hänen ikioma ilmaisunsa.

Kiinnostuksesta naisten asioihin kertoo seuraavakin pikku tapaus, joka sattui meillä. Ville tuli pistäytymään illansuussa, ja kun huomasi päiväliskattilan hellalla, meni suoraan hellan ääreen, nosti kattilan kantta ja kysyi: ”Mitä työ keitättä?”

Tällaisia pikku tarinoita Ville Näräsestä, ukkoni ikäluokan miehestä kertoitiin. Hänen tekemisissään oli leikkisyyttä ja luontevaa seurallisuutta. Kanssaihmiset pitivät hänestä ja hyväksyivät hänet omana itsenään, mukavana miehenä.

Renk-Ollin muurahaisten munitus

Kylässämme asui pieneläjä Olli Akkanen vaimonsa Marian kanssa. Ollia kutsuttiin yleisesti Renk-Olliksi. Hän oli 1930-luvun puolivälin tienoilla varmaan jo seitsemissä kymmenissä. Hän harrasti monenlaista puuhaa, josta oli saatavissa lisäansiota, joka oli hyvään tarpeeseen, koska kansaneläkkeitä ei silloin vielä maksettu eikä muitakaan eläkkeitä hänellä liene ollut. Hän myi keväällä pyytämiään kutusärkiä ja –ahvenia. Toinen homma, jota muistan hänen keväisin harrastaneen oli muurahaisten munitus.

Ei se varsinaista muurahaisten munitusta ollut, vaikka sitä siksi kutsuttiinkin, vaan munien talteen keräämistä. Sanotaan, että ”ahkera ku muurahaine” ja tätä muurahaisten ominaisuutta ihminen oli oppinut tuossa keräyspuuhassakin käyttämään hyväkseen.

Meidän talon ja Pekko-sedän talon välillä uitun ojan reunalla oli yksi paikka, toinen vähän kauempana Ville-sedän talolla päin, jossa Olli tointaan harrasti. Hän tasoitti ojan äyräälle savikkomaalle siinä 3 x 3 m:n alueen, polki sen tasaiseksi ja kaivoi ympärille pienen ojan, jonka täytti vedellä.

Tämän jälkeen Olli rakenteli lepän lehvistä kekomaisen rakennelman kentän keskelle ja pienemmät samanlaiset kuhunkin neljään kulmaan. Sitten hän kaatoi nokulaissäkistä siihen keskimmäiseen kekoon metsästä kantamaansa muurahaispesää neulasineen, muurahaisineen ja munineen.

Muurahaiset reagoivat niin, että ne rupesivat heti kantamaan munia yksitellen keskeltä kulmissa olevien lehdeskekojen suojaan. Kun munat loppuivat keskellä, Olli lisäsi pesäaineksia ja muurahaisten työ jatkui. Muurahaiset pysyivät ojan rajaamalla alueella.

Lopputuloksena oli, että paikalle kannetun muurahaispesän kaikki munat olivat siirtyneet nurkkakekoihin ilman neulasia tai muita roskia. Ollilla oli helppo työ jäljellä kerätä munat pussiin, kuivata ne ja myydä ne apteekkiin.

3

Antti Kontra kertoo miten Ville Kontran talossa elettiin ja mitä lankilaiset tekivät, eli kuten Antti sanoo: ”Sitä tikulla silmään, ken vanhoja muistelee, vaan kuitenkin kaikitenkin kerroin mitä muistin”

Rakennukset ja asuminen

Meidän talomme oli rakennettu hirrestä, eikä sitä ollut vuorattu eikä maalattu. Vesikatto oli päreistä 4 tuuman varvilla. Rakennusvuosi oli 1911, mutta rakentajista minulla ei ole tietoa.

Talossa oli tupa, kamari, ruokahuone ja eteinen. Tuvan uuni jouduttiin muuraamaan kolmeen kertaan. Ensimmäisen tekijästä ei ole tietoa, se tehtiin 1911. Seitsemän vuotta myöhemmin Pekka Vertanen Viipurista muurasi toisen uunin. Se oli lujatekoinen mutta päästi savut sisälle. Kolmannen uunin muurasi Juho Karjalainen noin v. 1926 – 1928 ja se oli kaikin puolin hyvätapainen. Se oli kaakeleilla päällystetty. Karjalainen oli oman kylän mies. Muut uunit lienevät olleet alkuperäisiä.

Entisajan rakennuksista kerrotaan monenlaisia juttuja. Eno, joka omasi kirvesmies- ja nikkaritaidot, kertoi olleensa eräälle isännälle asuinrakennusta pystyttämässä ja tämä oli vaatinut laittamaan käärmeen kammarin seinään hirsien väliseen saumaan. Lutikoita ja muita syöpäläisiä torjumaan! Arvata voi viihtyivätkö lutikat siinä kamarissa ja olisiko emäntää nukuttanut, jos olisi isännän metkut tiennyt.

Eräs naapuri kertoi, että kun olivat rakentaneet uuden asuinrakennuksen ja purkivat entistä, niin sieltä nurkkaliitosten saumoista löytyi pieniä kangastilkkuja. Niiden alkuperä ja tarkoitus ei selvinnyt, mutta ne saattoivat liittyä taikuuteenkin, mene tiedä.

Tiilet uuneihin valmistettiin melkein omin voimin Antti-sedän ”tiilisavotalla”. Olli Akkanen oli tiiliä valamassa ja tiiliuunin poltossa asiantuntijana. Tiilet tehtiin pöydällä puumuottiin tiili kerrallaan hyvin vaivatusta savesta ja käännettiin muotista tasaiselle, hiekalla sirotellulle savikentälle kuivumaan. Siitä ne käännettiin kuivahdettuaan syrjälleen ja myöhemmin ladottiin letkaan katoksen alle polttoa odottelemaan.

Navetta oli tehty isän lapsuudenkodin entisen asuinrakennuksen hirsistä. Navetta oli paikkakunnan tavan mukaan polkulantanavetta. Lehmät, nuori nautakarja ja lampaat asuivat navetassa. Vuonna 1931 isä teetti uuden navetan sementtitiilestä urakalla. Sen rakensi Mikko Kuosa Kirvun Vironkylästä ja teettäjä vastasi aputöistä, kuten maankaivuusta, kärräyksistä, laastinteosta ym. ”hanttihommista” sekä tarvikkeista. Rakennusaikana tuli erimielisyyksiä ja urakoitsija luopui loppu-urakasta. Isä teki enoni kanssa sopimuksen puutyöstä, ja hän hoitikin rakennuksen valmiiksi.

Tallikin oli tehty hirsistä ja siellä hevonen jakoi asuntonsa syksyisin jouluporsaansa kanssa.

Aittoja eli huoneita meillä oli kaksi. Niissä säilytettiin pyhä- mutta myös muitakin vaatteita, esim. talvella kesä- ja kesällä talvivaatteita. Ja nukkumapaikkana aitta oli kesällä mainio. Ja romantiikka kukoisti aikaisempina aikoina aitassa!

Sitten oli vielä vilja-aitta. Siellä oli vähän muutakin, mm. liha- sekä puolukkasaavit. Aivan Talvisotaan asti oli sian leukaluu seinän raossa! Ei taika- vaan tarve-esine. Siitä poskihampaiden alta paksuimmalta paikalta rikottiin luu ja siellä oli valmista kellertävää salvaa. Sillä minäkin voitelin nyrjähtänyttä turvoksissa ollutta nilkkaa ja kyllä parani.

Sauna oli hirsirakennus, jossa oli vain saunahuone ja avokatos. Kiuas oli uloslämpivä ja sen yhteydessä oli muuripata. Kiuaskivet olivat muuratujen tiilikaarien päälle ladottu. Maalattialla oli kulkupaikoilla halkaistuja puunrunkoja siltana, myöhemmin oli kyllä koko lattia lankuista.

Kaivo meillä oli 7 – 8 m:n syvyinen, puukehyksinen vinttikaivo. Muutamien metrin pituinen puuränni johti kaivon viereltä suoraan saunan pataan. Oli luultavasti v. 1937, kun Ilmari Kerminen Ilmeeltä kävi valamassa ja asentamassa 80 cm:n betonirenkaat kaivoon. Samalla muutettiin veden nosto kammella veivaamalla tapahtuvaksi. Sattui 1920-luvulla eräänä syysyönä, että vesi oli noussut niin korkealle, että kurkottamalla ylettyi

ämpärillä koukkaamaan sitä ja se oli sameaa. Seuraavana aamuna vesi oli taas alhaalla entisessä tasossaan.

Meiltä Pekko-sedälle mentäessä oli tien varressa ikivanha riihi, joka oli Tuomas- ja Pekko-sedän ja meidän yhteinen. Se oli vanhan kantatalon riihi, ehkä silloin kotona ollessamme jo satavuotias. Siinä oli kovaksi junnuttu savi- ja savilattia, joka oli aina ennen puintikautta paikkailtava. Riiehen ulkopuolella oli ympäriinsä vesivako, joka oli muistettava pitää auki runsaampien vesisateiden varalta, muuten vesi olisi saattanut nousta lattialle.

Valaistuksena oli tuvan katossa 18-linjan öljylamppu ja pienempi siirrettävä seinälamppu. Saunassa ja riihessä oli ns. kitupiikki, joka pidettiin pienessä ovellisessa lyhdyssä. Sitä käytettiin myös ulkona kuljettaessa.

1920-luvun alussa saatiin sähkövalot. Näräsenmäen 7 taloa ja ”Myllyn” talo rakensivat sähkölinjat ja ostivat generaattorin. Komojoessa myllyä pitävä Tiainen lupautui sitä pyörittämään. Mm. serkut Kirvun Huopatehtaalta olivat sähköjohtimia asentamassa. Toisenlaiset olivat silloin vempaimet, ei niitä nykyaikana hyväksyttäisi. Meillä oli 7 lamppua kaikkiaan, tuvassa 2, kammarissa, ruokahuoneessa ja eteisessä 1 sekä ulkona ja navetassa 1. Sähkömittareita ei ollut, vaan sähköstä laskutettiin sähkölampujen kokonaistehon mukaan, säästettiin perustamiskustannuksissa.

Maanviljelys ja karjanhoito

Meillä pellot olivat pienet lohkomisen johdosta ja vähän hajallaan. No, Ruunamäen pelto oli sentään vain muutaman sadan metrin päässä. Kahden sedän peltoja oli Komojoen takana. Jokivarsiniityille oli pari kilometriä ja toiselle niitylle vielä enemmän. Kuunjokivarsiniityt olivat osittain mutamaita mutta varsinaista suoviljelystä ne eivät olleet.

Pellolla viljeltiin ruista, ohraa, kauraa, vehnää ja hernetä. 1920-luvulla viljeltiin vielä papua, lieneekö lajike ollut härkäpapua. Sen väri vaihteli vaalean ruskeasta melkein mustaan. Lisäksi pelloilla viljeltiin apilaa ja timoteita. Lähellä pihaa viljeltiin myös keittiökasveja, unohtamatta kaikkien tärkeintä, tupakkaa.

Vehnä tuli meidän pelloille ehkä 1934, kun isä toi puolisen hehtoa Huopatehtaalta langoltaan Tuomas Ovaskalta. Siitä se suu sitten alkoi kääntyä vehnäselle.

Kirvun Huopatehdas oli kuuluisa huopikkaistaan. Tehtaan ympäristössä oli maataloja sekä tehtaan työntekijöiden asuntoja. Tehtaasta sai koko seutu nimensä ja tehdas voimansa ja vetensä viereisestä Helisevänjoesta. Kun mentiin sukuloimaan Ovaskan tai Variksen tädille, mentiin Huopatehtaalalle.

Heinänkorjuussa ei Talvisotaan mennessä käytetty muita koneita kuin niitto- ja haravakonetta ja nekin toimivat lihasvoimalla. peltoheinät pantiin haasioille sekä jonkin verran männyn latvuksista tehdyille ”häröläille” aikaisempina vuosina, mutta 1920 – 30 lukujen taitteessa tehtiin ensimmäiset heinäseipäät. Susiksi ne ensimmäiset osoittautuivat mutta kehityskelpoisiksi ja seipäät pysyivätkin peltomaisemissa reilut 50 vuotta. Niityillä – Paunniitty, Häsälän niitty ja Häsälän uittu sekä myöhemmin Ollilan Haaroin niitty (nimi jokihaaran mukaan) – luonnonheinät kuivatettiin maassa mutta kylvöheinät seipäillä. Latoonkorjuu tapahtui hevosvoimin rekipelillä, maassakuivattavat enimmäkseen sapilailla kantaen. Sapilaat olivat yksinkertaisesti vain kaksi puuaisaa, jotka pujotettiin heinäruon alle ja lähdettiin kantamaan. Vielä 1930-luvulla oli meillä kolmehaarainen puuhanko, oikea luonnontuote. Varsi, joka oli n. 2,5 m, ja piikit olivat kaikki yhtä puuta. Yksi piikki oli kyllä katkennut mutta siihen oli naulattu uusi piikki, proteesi. Tätä hankoa käytettiin, kun nosteltiin heiniä ladon yläovesta sisään, vaikka se oli varsin painava ja muuten hankala työkalu. Mutta juuri tuohon työhön se oli onnen omiaan.

Ruis leikattiin sirpillä ja pantiin kuhilaille, 14 lyhdettä yhteensä. Niistä 12 oli jalkoja ja 2 taitettuna hatuksi. Kuhilaat ajettiin riiheen puitaviksi mutta osa korjattiin pellon laitaan närtteeksi, johon vesikatoksi pantiin olkia. Närte oli välivarasto, josta aikanaan lyhteet vietiin sitten riiheen puitaviksi.

Kaurat, ohrat ja vehnät leikattiin myös sirpillä 1930-luvulle asti mutta siitä eteenpäin ne ajettiin niittokoneella poikki. Terälaitteeseen oli tehty kokoojalaite, josta jätettiin parin lyhteen verran kerrallaan paikkaansa sidottavaksi käsin. Kauralyhteet laitettiin viisikoille, neljä jalkaa ja yksi pystyhatuksi. Herneet nyhdedettiin ja laitettiin seipäille.

Pellavaa myös kasvatettiin ja sekin korjattiin nyhtämällä ja laitettiin lyhteille. Pellavalyhde oli roivas. Se sidottiin olkisiteellä ja ruohkattiin syltyt eli siemenkodat pois ja vietiin Myrälähdelle likoamaan painojen alle. Pari viikkoa liottuaan pellavat nostettiin vedestä ja levitettiin nurmelle kuivumaan. Kuivuttua ne kerättiin kuvoiksi ja siitä voidaan katsoa varsinaisen

pellavan muokkauksen alkaneen, josta herkusta naisväki tietänee paremmin.

Toukoviljat, siis kaura, ohra ja vehnä, puitiin 1930-luvun puolivälistä asti puimakoneella.

Lehmiä meillä oli 3 – 4 sekä vasikoita kasvamassa uusiksi lehmiksi ja teuraaksi. Juottovasikoilla ja härkämullikoilla sai aina lisätuloa. Niitä ostelivat lihasaksat, meillä nimitys oli parisniekka. He ostivat lihaa ”pystykaupalla”, siis eläviä eläimiä, teurastivat ne ja möivät lihat Vuoksenniskan, Tainionkosken tai Imatran torilla. Yleensä parisniekan homma oli heillä vain sivuhomma maanviljelyksen ohella.

Silloin juottovasikka oli eräs lihalaatu. Vasikkaa juotettiin maidolla ja myöhemmin kurrilla ja piimällä sekä kaikenlaisella ylijäämämaidolla, jossa oli jauhoja. Kesällä ei saanut antaa yhtään tuoretta ruohoa, vain vähän kuivaa heinää. Tästä johtuen lihasta tuli vaaleaa ja mureaa.

Vielä 1930-luvulla oli karjalla pahana, tosin harvinaisena, riesana metsälaitumella ns. metsänpeitto. Eräänä iltana ei mökkiläisen ainoa lehmä tullut kotiin eikä sitä päiväkausia jatkuneesta etsimisestä huolimatta löytynyt niin mistään. Kun aikaa oli kulunut viikko pari, lehmä löytyi nälkään kuolleenä, ympäriltä oli syönyt kaiken mustalle mullalle. Etsijät hyvin muistivat ihan siinä vieressä käydyn, muttei silloin mitään näkynyt. Lehmä oli ollut metsän peitossa. Näin kerrottiin ihan totisella naamalla.

Lampaita jätettiin talven yli olemaan nelisen kappaletta mutta kesällä niitä oli jo taas myötäväksi ja syötäväksi. Lampaitahan pidettiin paitsi villan saannin takia myös herkullisen lihansa tähden.

Porsas ostettiin kevätkesällä kasvamaan, taisi joskus kevätpuolella olla toinenkin. Kanoja oli vaihteleva määrä mutta aina kuitenkin omiksi tarpeiksi.

Kun isä oli ostanut Ollilan tilan, lisääntyi karjamääräkin jo 7 lehmään. Yhdellä hevosella kuitenkin tultiin toimeen.

AIV-rehua ei tietääkseni käytetty koko kylässä. Meillä kylläkin jo monttua kaivettiin ja olisikin odelmasato pantu kuoppaan 1939 syyskesällä mutta muut kiireet painoivat jo päälle. Toinen maailmansota alkoi syyskuun ensimmäisenä päivänä Saksan hyökättyä Puolaan. Suomenkin kohdalla näytti uhkaavalta.

Maidon keräily ei ulottunut meille asti, joten maito separoitiin kotona ja kerma kurnuttiin voiksi. Voi markkinoitiin Vuoksenlaakson asutuskeskuksiin niiden toreilla. Maito, kurri ja kurnupiimä tarjosivat pohjan monenlaisille ja herkullisille ruuille. Juomana tuore kurnupiimä oli tuhtia juomaa. Maininnan arvoinen on vielä janojuoma harmaa. Sitä säilytettiin ruokahuoneessa puusaavissa ja ammennettiin yleensä. puukauhalla tavallisesti litran emalituoppiin. Se sai voimansa ja olemuksensa kurnupiimästä, johon sekoitettiin vettä. Kumpaakin lisättiin jatkuvasti tarpeen mukaan. Kun sitä ammensi kesähelteellä, siitä voi kuulua sihinää, kun se kävi. Ääntä ei havainnut niinkään viileämpään aikaan.

Täällä Savossakin tämä juoma tunnetaan tai ainakin muutamat tuntevat vielä. Täällä se on sintua.

Renkejä ei juuri ollut kotikulmillani. Naisapulaisia oli isommissa taloissa. Miespuolisia kuukausi- ja päivämiehiä heinätoissa pidettiin jonkin verran.

Vielä vähän eläimistä. Meillä kuohimaton sonni oli härkä. Kuohitusta härästä en muista kuulleenikaan. Härkävasikkaa sanottiin mullikaksi ja lampaan karitsaa vuonaksi.

Mutta ennen kuin nuorta eläinkuntaa syntyi, tarvittiin, että tamma oli oriillaan, lehmä härillään, lammis pässillään, sika rököllään, kissa kilullaan ja koira juoksullaan.

Metsä- ja uittotyöt

Puut myytiin pienemmissä taloissa yleensä hankintakaupalla, siis talon miehet kaasivat puut, tekivät niistä tukkeja, propseja tai kaivospölkkyjä ja ajoivat ne sovittuun paikkaan metsästä. Tällainen kauppa antoi paljon talviaikaista työtä talouteen. Pystymyynti oli taas yleisempää suuremmissa metsissä. Silloin metsän puiden ostaja järjesti puiden kaadon, puutavaran teon ja kuljetuksen. Näihin töihin ostaja useimmiten käytti lähikylien miehiä ja hevosia.

Puutavara kuljetettiin aikaisemmin, ainakin tukit ja propsit, Kuunjoen varteen uittaviksi. 1930-luvulla propseja ajettiin pinoihin yhä enemmän tien varteen autokuljetuksia odottamaan.

Inkilän Saha Oy osti tukkeja sekä jalkapropseja, jotka lienevät olleet kairospölkkyjä. Osti se myös haapahalkoja ja tulitikkuhaapaakin mutta nämä haapahankinnat lienevät olleet vain tilapäisiä. Torajärven Saha Oy osti ainakin muutamana vuotena tukkeja, vaikka se ajattikin hankintansa pääasiassa Helisevänjoen varteen.

Enso Gutzeit Oy osti kuusipaperipuuta maantien varteen. Vähän ennen sotaa taisi ostaa myös mäntypropsejakin, kun Kaukopään tehdas valmistui.

A. Ahlström Oy:lle hankittiin vanerikoivuja maantien varteen, mutta kylä niitä uitettiin.

Isä myi 1920-luvulla sekä mänty- että koivuparruja, koivuparrut n. 10 cm x 10 cm x 180 cm. Ostajaa en muista.

Inkilän yhtiössä oli 1920-luvulla ja 1930-luvun alussa ostomiehenä ja työnjohtajana eli pomona Yrjö Hatakka. Hänellä oli apulaisena hänen poikansa. Sitten oli Jaakko (?) Pönkkä ja olivat Juho Varis, Eino Hallikainen sekä Pitkä-Jussi jakomiehenä talvella ja uitossa hakapomona. Hakapomo, jota Savossa sanotaan kympiksi, oli sellainen apupomo, jolla oli uittohaka eli keksi, kuten uittomiehilläkin. Häntä voi verrata nykyajan termeillä palloilulajien pelaajavalmentajiin, oli siis sellainen välimuoto.

Ahlströmillä oli yhtenä talvena, taisi olla 1938, työnjohtajana Kilpeläinen, joka oli ehkä Juvalta kotoisin. Juva Ronkainenhan osti mm. Lankilasta vanerikoivuja. Tuomas Lempiäinen Purnujärveltä osti Gutzeitille puuta kuten Aleks Tomminenkin.

Talon koko miesväki osallistui metsätöihin, joskus jopa naisiakin oli mukana. Ainahan sitä heikompikin sulan puun kuorinnassa ja justeerin päässä jotain sai aikaan. Ja havutkin oli kasattava, ne tarvittiin navettaan alusiksi.

Kuunjoella uitot olivat jokakeväisiä. Joki oli erittäin herkkä tulvimaan. Usein pääsiäisenä ilmojen lämmettyä joki tulvi täpösen täyteen, vaikka niityillä oli paksu hanki. Joen penkereet olivat niityn pintaa ylempänä, ja vaikka ne olivat ihan kuivillaan, niityllä saattoi vesi olla lähellä hangen pintaa. Siellä oli petollista silloin liikkua, sillä hupsista vaan, kun jalka sattui ojan kohtaan. Kesälläkin vesi nousi sateella äkisti, ei kuitenkaan tulvaksi asti.

Uitoissa oli sakkia useita kymmeniä miehiä, ellei peräti toista sataa. Oli sekä varsinaisia uiton ammattilaisia, jätkiä, että jokivarren nuoria miehiä. 1920-luvun pulavuosina oli jätkiä enemmän mutta 1930-luvulla osat vaihtuivat.

Lankilan miehiä kävi melkein joka talosta uitossa. Pikkupoikiakin ottivat hommiin. Meitäkin oli eräänä keväänä ”uittopaarma” purrut ja jokivarreen vaan norkoilemaan ja otettiinhan meidät uittomiehiksi. Ikää oli enintään 12 vuotta, oli pääsiäispäivä ja koulusta pääsiäisloma. Siitä sitä vaan hakavartta kuorimaan ja hakaa varttamaan, jonka jälkeen otvapuita päästelemään virran vietäväksi. Uittomiehen päivä tuntui pitkältä kuin nälkävuosi. Puolitoista päivää, 15 tuntia, oltiin töissä ja ansio 22:50.

Kerrottiin, että uitto alkoi Nappulan yläpulelta. Itse en ole Nappulassa käynyt, mutta Aimo Varis (s. 1931), joka sanoi siellä käyneensä, kertoi sen olleen lähellä Käräjoen ja Kuunjoen yhtymäkohtaa. Siinä oli ollut niitty ja sen laidassa heinämiesten mökki. Tälle niitylle ajettiin puut. Lähellä oli nappulamainen maastokohouma, josta tuo veikeä nimi.

Uittomiehillä oli aina aamuksi sovittu kokoontumispaikka, jossa pidettiin jonkinlainen ”käskynjako”. Työn alkumerkiksi huudettiin: ”Kello soi” ja sama huuto kaikui ruokatunnin alussa ja lopussa sekä illalla. Jokainen huusi täyttä kurkkua, joten asia ei jäänyt kellekään epäselväksi. Nappulan lisäksi kokoontumispaikkoja olivat Uusisilta, Häsälän korkeat portaat, Paunsilta, Jokihaara, Lammi, joka oli jo Kirvun puolella, Vatasen niityt ja Kantele. Kanteleesta alkoi metsätaival Kuusijärvelle, oltiin Roinilan ja Vallittulan eli Valttulan, kuten siellä sanottiin, kohdalla. Kohta jouduttiin Ylikuunuun, jossa oli kaksi myllyä, ja sen jälkeen tultiin Läylölään Korsjärvelle. Siinä tukit ympäröitiin puomilla lautaksi, joka hinattiin kelaamalla 10 km:n järvimatka Inkilään sahalle. Kelaaminen tapahtui siten, että kuluveneeseen vaijeri kiinnitettiin lauttaan, soudettiin sopivan matkan päähän alajuoksulle päin ja heitettiin ankkuri. Kelattiin sinkin mitta veneessä olevalla kelauslaitteella, nostettiin ankkuri ja siirryttiin seuraavaan ankkuripaikkaan. Tällä tavoin portaittain matka edistyi, myötävirta toki auttoi, mutta oli paras varoa kuitenkin vastatuulta. Oli siellä Lammin jälkeen vielä yksi kokoontumispaikka, Ruunakoski, joka oli Kuunjokeen laskevan Heinjoen suupuolella.

Uittoaikana uittomiehet hakeutuivat aina lähimpiin taloihin yöpymään. Yökortteerit vaihtuivat sitä mukaa kuin uitto edistyi. Uittomiehet täydensivät muonavarojaan. Voi, leipä ja kananmunat olivat kysyttyjä, niin ja tietysti maito.

Kun uitossa oltiin tuntipalkalla, niin hankkeet eivät olleet kovin kaksisia. Päivän pituus niitä tosin paransi. Tehtiin pitkää päivää, koska tulvavesi hupeni nopeasti. Oli tunkeuduttava joelle jäälauttojen sekaan. Tukkien vieritysurakat olivat haluttuja. Meitä oli kerran Jokihaarassa vierittämässä 4 miestä. urakkapalkaksi oli sovittu 50 mk mieheen ja lisäksi merkittiin kirjoihin 20 tuntia, josta juoksi tuntipalkka 3:50. Urakasta selvittiin puolessa päivässä, mutta kyllä siinä ”kellokin kalkatti”.

Purouitto yleensä oli hyvin suoranuottista, mutta Lammilla ja Vatasissa tarvittiin puomitusta ja niiden teko vaati oman taitonsa ja tottumuksensa. Tätä puomitusta kutsuttiin kossaksi, joka oli uittoväylän sivulle tukeista lenkeillä koottu kuin punottu köysi, jossa oli rinnakkain kaksi tai kolmekin tukkia. Se oli kelluva kävelysilta, keinotekoinen ranta, jolla liikkuen uitto hoidettiin väylän leveällä osalla, työskenneltiin siis vetten päällä.

Lammi oli joen laajentuma, loivarantainen, kesällä ei oikein minkään kokoinen mutta uittoaikana pieni lampi. Vatasen laajat niityt olivat uittoaikana veden peitossa. Kantele oli ahdas uoma, joka ei jaksanut tarpeeksi nopeasti niellä tulvavettä ja aiheutti näin jokakeväisen riesan.

Karjalaisen Helena kantoi aina uittomiehille kahvia ja sitä hän ei tarvinnut tyrkytellä! Missään ei kahvi ole ollut niin hyvää kuin tukkijoella, pullan kanssa tietysti, vaikka hyviltä ne eväätkin maistuivat.

Lankilanjärvestä Kuunjokeen laskeva Komojoki ei ollut uittoväylä. Siinä olivat suuret korkeuserot ja kosket olivat isokivisiä. Tulvan aikana vettä olisi vaatimattomaan uittoon kyllä riittänyt, mutta ei uitto siinä olisi kuitenkaan onnistunut.

Lankilan miehiä oli uitossa Kuunjoen lisäksi myös Helisevänjoella. Joki alkoi Rautjärven kirkon pohjoispuolelta jatkuen Purnujärven ja Huopatehtaan kautta Kirvunjärveen ja Torajärveen. Torajärven Saha oli tämän reitin uiton päätepiste.

Metsästys ja kalastus

Kotonani ei ollut pyssyä, joten sillä metsästämisestä ei minulla ole oma-kohtaista kokemusta. Yhden jäniksen sain jänislangalla, hirttämällä. Velimiehen mukana kuljin 1920-luvulla lintuansoilla, niitä kutsuttiin takoiksi. Täällä Savossa se on rihmanen. Ansan tekoon tarvittiin veitsi ja kalastajalankaa, muut tarvikkeet löytyivät metsästä.

Oli siinä lähiseuduilla muutamia pyssymiehiä, jotka ampuivat lintuja. Pekka-sedän pojilla oli teerenkuviakin, sellaisia teeriä muistuttavia nukkeja, joita sanottiin kuviksi. Niitä oli 2 ja ne oli kiinnitetty pitkien riukujen päähän ja ne nostettiin ylös lintuja houkuttelemaan luokseen. Sopivan ampumamatkan päässä oli risuista kyhätty koju, jossa pyssymies oli näkösuojassa.

Pekka-sedän pojat ampuivat oraviakin. Joskus näin heillä tuvan orressa isoja oravannahkanippuja roikkumassa, lie ollut useita kymmeniä nahkoja.

Hirviä ei meillä päin ollut. Vanhemmat ihmiset joskus puhuivat hirven nähneensä.

Metsästetyt saaliit yleensä muutettiin rahaksi. Jänis oli sellaisen 8 markan arvoinen, pelkkä nahka samoin, teeri 7 markkaa. Hintataso oli 1930-luvulla kohtalaisen vakaa. Toisekseen, mainitut hinnat ovat vain noin-hintoja. Tulkoon tässä luetelluksi muidenkin tavaroiden hintoja samantien. Maalaisvoi maksoi 20 —30 mk, maito 1,50 – 2 mk, sianliha 13 mk, nauta 8 mk, paahdettu kahvi 8 – 10 mk neljänneskilo, tupakka-aski 3,5 – 4 mk, Chevrolet-auto ”Letukka” 1930-luvun lopulla 50 000 – 70 000 mk.

Kirvussa olivat Lammin veljekset, jotka olivat erikoistuneet ketunmetsästyksen. He kävivät myös Lankilassa kettujahdissa.

Näräsenmäen taloissa vain parissa oli koira, sekarotuinen pystykorva. Muutamissa taloissa kävi muualla asuvia sukulaisia tai muuten vaan tuttavita jänisjahdissa ajokoirien kanssa.

Metsästysmaista ei kovin tarkkaa lukua pidetty. Jokainen tietysti metsästi tai ei omalla maallaan, mutta toisekseen metsänriista oli yhteinen luonnonvara, joten tilojen rajat eivät olleet ihan suljettuja rajoja.

Kalastus Lankilassa oli aika vähäistä. Meillä oli Lankilajärvellä pari verkkoa ja liistekatiska. Renki-Olli piti vitsamertoja särjen ja ahvenen kutuaikaan. Kun teki rantaveteen havutuksia, joiden viereen lasi mertansa, niin sinne ne särjensintit ahtautuivat. Muutama madekin saattoi eksyä joukkoon. Niitä sitten kantoi kylälle, toisinaan kiusaksi asti, eivätkä olleet hinnan kiroissa.

Ongella tietysti käytiin, Lankilanjärvellä, Kojolla, joka oli metsälampi melkein keskellä kylää, Tamjärvellä sekä heinänteon aikaan Kuunjoella.

Talvisodan jälkeen saivat kalat rauhassa kasvaa pari vuotta, kun kylän väki oli evakossa. Niinpä 1942 keväällä saivat hyviä saaliita, kerrankin sanoivat yhdestä katiskasta saadun 13 kiloa ahvenia.

Kalavedet olivat jakamattomia yhteisiä vesiä. Uistimellakin joskus yritettiin ja jotkut tuulastivatkin. Tuulastus ennen sotia oli kielletty mutta sallittiin sodan ajoista lähtien ruokapulaa helpottamaan. Kuunjoesta kuuluvat aikoinaan saaneen hyviäkin haukisaaliita. Lahnaa, kuhaa ja muita arvokkaampia kaloja ei niissä vesissä ollut.

Ruokatalous

Ruokalista on pitkä kuin nälkävuosi, eihän sitä enää muistakaan mitä on tullut syötyä. No, tuore ruisleipä ainakin oli mieleen jäänyt makuelämys sinänsä rahkan ja maidon kera kesäisenä iltapalana, höysteenä alle 20-vuotiaan mahtava ruokahalu.

Arkiruoka oli suurelta osin omavaraisuuteen perustuva. Oli perunaa monissa muodoissaan, lihaa oli paremmin syys- ja talviaikaan, kesällä usein käytettiin silliä. Sillin perkausjätteet olivat lampaiden herkkua!

Ohrasta saatiin leipäjauhoja sekä puuro- ja velliryynejä. Kirvun Tietävälän myllystä sai parhaat ohrajauhot, niistä syntyi vaikka lettuja. Ruis- ja ohrajauhoista tehtiin puuroa keittämällä ja ohraryyneistä uunipuuroa ja piiraisiin sydäntä. Kaurajauhoista tehtiin kaurakiisseliä.

Uuniruokia tehtiin monia. Lantuista tuli hyvä lanttukukko hapanleipäkuoressa ja hyvä lantunlastuista sianlihaviipaleiden kanssa ruukussakin ruoka syntyi. Uunin arinalla sellaisenaan paistettuja lanttuja, lanttupaistikkaita, syötiin joskus syksyiltaisina. Marjamämmi oli sekin usein iltaruokana ja jälkiruokana. Oman mainintansa ansaitsevat perunamuhennoksesta ja ohrajauhoista leivotut ja paistetut ohuehkot kakkarat, pätykät, jotka olivat aikanaan mieliruokaani. Yksi tänne asti säilynyt, ruokalaji oli maitolämmitys, jossa vähän kovettuneesta leivästä tehtyjen kuutioiden päälle kaadettiin voilla vähän terästettyä lämmitettyä maitoa. Toiset sanoivat tätä leipäressuksi. Jos voita oli enemmän kuin maitoa, puhuttiin voimurusta.

Rokka oli keitto, joka oli valmistettu pääosin pavuista tai herneistä. Oli siis herne-, papu- ja myös perunarokkaa, jossa papujen tai herneiden lisäksi oli perunaakin. Herne oli vähitellen syrjäyttänyt pavut rokkatarpeina.

Piirakat olivat vakituista viikonloppuruokaa. Vuorotellen oli peruna-, riisi-, ohra- ja porkkanapiirakoita, joskus paria lajia samaan aikaankin.

Pienistä ahvenista tuli saviruukussa maukas pottikukko, taikinakannen alle ladottuina sianlihasiivujen kanssa. Eikä hyvin hautuneesta kukosta mennyt ruoto kurkkuun, kuten ei Savossa tehdystä sen sukulaisestakaan, kalakukosta, josta täten tunnustukseni molemmille.

Juhla- ja pitoruuat olivat lajikkeiltaan hyvinkin monipuolisia, laatikko- ja keittoruokia sekä leikkeitä. Rokka kuului hautajaispöytään. Eivät meidän puolen hautajaiset sentään niin mahtavat olleet kuin historia kertoo hautajaisten joskus Juvalla olleen. Gotlund, pappilan poika kertoo tuliaisina vieneensä paloviinaa 3 kannua eli 7 – 8 litraa, 4 kiloa voita ja 5 ruisleipää vuonna 1816. Jälkiruokana juhlassa usein oli rusinasoppa ja sen kanssa vehnäiseen umpikuoreen leivotut riisipiirakat.

Vielä ei ole puhuttu mitään liharuuista, vaikka ne olivat kuitenkin varsin tärkeällä sijalla raskasta ruumiillista työtä tekevien ihmisten ravinnossa. Liha valmistettiin usein uunipaistina ja luista keitettiin keittoa. Syksyllä, kun lampaat teurastettiin, ei lihaa päästy heti vielä syömään, vaan ensin syötiin tekiäiset ja syltty. Tekiäiset merkitsivät sitä, että sydän, maksa, keuhkot ja munuaiset keitettiin, ”turvotettiin”, ja pilkottiin ja pannulla lämmitettiin. Päät, sorkat ja mahapaita monien työvaiheiden jälkeen valmistettiin syltyksi. Sian päálihoista taisivat tehdä joskus kääresyltystä.

Oli se sikapaisti suun myötäistä evästä! Oltiin naapurin kanssa Talvisodan aikana alokkaana Kuopiossa ja äkseerattiin Valkeisenlammen jäällä koko lauantapäivä. Alkoi hämärtää ja aatokset lennähtivät siviiliasioihin. Sanoin kaverille, että jos oltaisiin kotona, niin siellä sitä nyt olisi potatkakkaraita ja sikapaistia syödä. Mokomat ”sikamaiset” aatokset taisivat aiheuttaa kouristuksia vatsassa, kun oli tyytyminen vain vellilautaseen. Kyllä maailma osasi olla kova!

Puhde- ja käsityöt

Naiset tekivät puhdetöinä paljon samoja askareita kuin jo päivälläkin, kehräystä, lapasten, kintaiden ja sukkien neulomista. Meilläpäin kintaat olivat villalangasta, ei kukaan tuntenut nahkakintaita, ne olivat rukkasat. Villakangastakin kudottiin sarkaa varten omista villalangoista. Kangaspakka lähetettiin Orimattilan Verkatehtaalte vanutettavaksi saraksi. Kyllä kai jotkut vanuttivat itsekin, mutta suuritöinen homma se on ollut.

Vaikka pellava oli saatu korjuuseen syksyllä ulkokuivina kupoina, paljon senkin eteen sai ahertaa ja väkevää pölyä niellä, ennen kuin loukutuksen, lihtauksen, harjauksen, kehruun ja kutomisen jälkeen oli kangas valmiina.

Naiset olivat yleensä hyvin ahkeria. Esimerkkinä tästä voidaan mainita tapa, joka monella naisella oli, he kutoivat sukkaa tai lapasta kulkiessaan heinäniitylle tai muuallekin ilman raskaampia kantamuksia. Missä lienee aatos silloin askaroinut ja töksähtikö varvas kiveen tai puunjuureen, tulee miettineeksi.

Sukkia ja lapasia vietiin aina Viipurin joulunalusmarkkinoille myytäväksi.

Uusia vaatteita ei juurikaan valmistettu, paitsi alusvaatteita. Pitovaatteiden paikkuu- ja parsimistyö oli jatkuvaa puhdetyötä naisilla.

Miehet tekivät puhdetöinä enimmäin puutöitä ja korjailivat päivällä rik-koutuneita työvälineitä, jalkineitaan ja rukkasiaan. Isä oli nuorena ollut ammattisuutarina mutta avioiduttuaan ja talolliseksi ruvettuaan teki jalkineita vain omalle välle.

Vanha täti, isän Katri-täti, asui meillä ja hän teki tuohitöitä, virsuja ja kontteja. Oli meillä myös tuohinen suola-astia sekä sopiva tuohivakka 3 litran petroolipullolle. Kun hän v. 1926 kuoli, niin aitan orsi oli täynnä toisiinsa sidottuja virsupareja. Hänen jälkeensä ei meillä kenelläkään ole ollut virsuntekotaitoa.

Kulkuvälineet ja postinkuljetus sekä puhelin

Ajoreki, ajelureki oli nimensä mukainen henkilökuljetuksiin käytetty reki, vastakohtana kuormareelle. Sillä käytiin kirkossa, kyläilemässä jne. Kesällä vastaavissa ajoissa olivat kaksipyöräiset kiessit. Meille eno teki kiessit ja Matti Ovaska, Riikolan seppä, raudoitti ne.

Työajot tehtiin pajureellä. Heinänajoon se varustettiin heinähäkillä talvel-la ja kesällä heinäkorjuussa lavetilla. Tukit ajettiin parireellä pelkillä pankoilla mutta pinotavaraa varten oli pankoille kiinnitettävä lavetti.

Ennen oman tilan saantia isäni oli suutari, jonka talonpidon taidot olivat puutteelliset ja jotkin peräti oppimatta. Talonpidossahan tarvitaankin lähes tuhattaituri. Äiti kertoi, että Tuomas-veli oli taas kerran pistäytynyt taloon, katsellut isän työreen tekoa ja suorasukaisesti tokaissut, että sinä-

hän teet sitä kuin lapset. Olipa isä sen reen vaan valmiiksi saanut ja siitä lähtien ajellut aina omatekoisella.

Sontakärkit olivat mitä moninaisimmissa kuljetuksissa kesäinen kulku-neuvo. Yhdistelmä hevonen-ajoneuvo oli ympäristössään kuin itsestään-selvyys. Hevosen avulla sujui ja joutui moni työ ihan eri teholla kuin ihmiseltä yksinään, melkein kuin koneella. Ja koneen edeltäjähän se olikin, ei turhaan konetehon yksikkönä kauan aikaa ollut hevosvoima.

Näräsen Jussilla ja Kiiverin Nestorilla oli 1930-luvulla yhteinen auto. Myös Karjalaisen Aarnella, Kankaan eli Kuisman Tuomaalla ja Rantalaisen Samulilla oli jo 1920-luvulla autot. Samuli tosin asui Kirvun puolella mutta melkein kuin naapurissa.

Pekka-sedän Väinöllä oli muistaakseni kylän ensimmäinen polkupyörä. Väinö tosin asui Viipurissa mutta velimies Yrjö osti sen pyörän ja sillähän minäkin opettelin tasapainoa, jo toisen kerran eläissani. Siinä oli puuvanteet ja leveänlaiset Dunlop-renkaat. Myös kurasiivet olivat puiset ja satulan takana oli rekisterinumerolappu. Kaupungissa oli silloin sellaiset direktiivit.

Seuraavat pyörät tulivat Pekka-sedälle ja Näräseen. Silloin oli sanailun aiheena, että kumpi on parempi, puu- vai rautavanne, leveä vai kapea rengas. Jos rautavanne kolahtaa kiveen, niin kuhmuhan siihen tulee, mutta ei tule puuvanteeseen. Oma oli kuitenkin parempi ja on yhä nytkin.

Vehviläisen Ville kertoi nyt 1990-luvulla, että kun he, veljekset, esittivät isälle pyörän ostoa 1930-luvulla, niin tämä oli tuumannut, etteikö voisi ajaa hevosella, kaksi hevosta tallissa ihan jouten. Ei tarvitse edes polkea, senkun istuu vaan. Mutta kyllä se vaan meni pyörän ostoksi ja kohta useammankin. Mahtoivat ne hepat hirnuu riemusta, kun huomasivat uutuut-taan kiiltelevät polkurattaat.

Polkupyörällä liikkuiivat pääasiassa nuoret. Iltamissa ja kirkkomatkoilla-kin. Vanhemmat liikkuiivat hevosella, koska se oli vaivattomampaa ja siihen oli totuttu eikä moni vanhempi viitsinyt opetella ajamaan pyörällä. Talvella eivät nuoretkaan juuri pyörällä ajelleet.

Hevosasioihin kuuluivat vielä kilpa-ajot, joita oli esim. Ylikuunussa mutta lienee ollut lähistöllä muuallakin. Komin Jussi meidän kylästämmme kävi ajamassa tammallaan kilpaa, muita en muista. Kilpa-ajot olivat huvit-laisuus päivällä ja niihin liittyi aina iltamat illalla, jotka nuorisoa veti.

Meidän kylässämme olleet autonomistajat kyyditsivät ihmisiä tarvittaessa, varsinaisia takseja he eivät olleet. Häissä ajettiin oikein karavaanina morsianta hakemaan. Ilmeellä Paajanen ja Miettälässä Pajarin Matti ajoivat postia ammatikseen. Oliko heillä liikennelupa ja lieneekö sellaista vaadittukaan, en osaa sanoa.

M. Ruposen linja-auto kulki Ilmeen ja Viipurin väliä ainakin kesällä mutta luultavasti talvellakin. Sillähän minäkin kävin rippipuvun ostamassa niin kuin moni muukin meidän kyläläinen juutalaisen vaatekaupasta. Juutalaiselle ensimmäinen aamukauppa kuului olleen niin tärkeä, ettei hän jättänyt sitä tekemättä ja sen tähden katsottiin, että silloin voitiin tinkiä hinta hyvin alas. Niin, Ruposen auto lähti aamulla Ilmeeltä, ajoi Harvan-korven, Ylikuunun ja Inkilän kautta Sairalaan, koukkasi n. 10 km Kirvun kirkolle, palasi takaisin Sairalaan ja jatkoi Antrean kautta Viipuriin. Illalla auto palasi Ilmeelle. Ennen sotia kulki linja-auto myös Kankaalta, Kesseliltä, Imatran kautta Viipuriin.

Postia haettiin, niin kauaksi kuin muistan, Kirvun puolelta Harvastakorvesta kyläläisten toimesta vuorohakuna. 1930-luvulla Harvaankorpeen saatiin lankilalaisten toimesta postitoimisto. 1930-luvun loppupuolella muuttui tilanne ja Lankilaan saatiin oikein valtion kantoposti Miettälästä. Sitä kuljettivat Juho Varis ja muistaakseni myöhemmin myös Antti Mäkelä kolme kertaa viikossa.

Puhelinta ei Lankilassa ollut. Ei liene ollut tarpeenkaan, sillä hätätilassahan olisi voinut käydä soittamassa naapurikylässä Rätykylässä, matkaa-kin vain 7 km. Onhan Lankilasta kuitenkin kerran soitettu. Hannu soitti sieltä Antti-sedän pellolta kotiin v. 1994. Hyvin kuului.

Markkinat ja kulkukauppa

Viipurin markkinoille mentiin usein hevosta vaihtamaan ja yleensä sieltä saikin aivan kunnollisen ajokin. Markkinoille voitiin noin vain mennä, etenkin jos oli sukkia, lapasia, voita, lintuja, jäniksiä tai kananmunia mukana myytäväksi. Olihan sitä ostettavaakin, kun tarjonta markkinoilla tuntui silloin olleen ylenpalttista. Valkjärven reet ja kärryt olivat kuuluisia, samoin Sakkolan porsaas, Kurkijoen hevospiiskat ”Kurkjokelaist”, Kirvun huopikkaat ja Muolaan saviastiat ja kukkopillit.

Muolaan miehet kiertelivät pottikuormineen talvisaikaan ja keräsivät lumppuja ostaen niitä rahalla tai vaihtaen savitavaroihin. Muolaan miehet

useimmiten olivat Kyyrölän kylän venäläisiä. Koivistolaiset hailikauppiaatkin kulkivat haili- eli silakkakuormineen ympäri kyliä myyden jäätyneitä haileja reestään. Tervakauppiaskin kävi joskus. Terva vaan ei talvela ollut kovinkaan halukas valumaan tynnyristä ulos.

Matkat liikepaikoille

Viipurissa käytiin markkinoilla ja muutenkin ostoksilla, kuten jo aikaisemmin on kerrottu. Siellä oli lääninsairaala, jossa kylältämme useitakin kävi sairastamassa, kaksi heitä sinne menehtyikin. Lääkärin lähettämänä sinne luultavasti on menty. Muutamat suorittivat varusmiespalveluksensa Viipurissa, olihan siellä monia joukko-osastoja. Minun kummini, Armas Iivonen, kävi lukkarinkoulunsa Viipurin kirkkomusiikkiopistossa. Matka Viipuriin tehtiin hevospelissä, jos mentiin hevosen vaihtoon markkinoille, muuten linja-autolla tai junalla Inkilän asemalta, johon oli Lankilasta matkaa n. 25 km.

Isä kävi Kirvun Ylikuunussa ostoksilla Tommisen kaupassa hevosella. Matkaa kertyi yli 10 km suuntaansa. Myöhemmin kaupalla käytiin muuallakin, esim. Ilmeellä. Siellä käytiin myllyssä, jossa samoin kuin Tietä välässäkin oli myös vehnämylly. Mutta kunnon vehnäjauhot sai vain Inkilän vehnämyllyssä. Miettilässäkin käytiin sekä kaupassa että myllyssä. Kun se oli kunnan keskuskylä, siellä pidettiin veronkantopäivät Kuntalassa, jossa olivat yhtä aikaa kaikki saamamiehet, kunta, seurakunta ja valtio ottamassa omansa. Valtionvero maksettiin nimismiehelle. Miettilässä käytiin, kuten Ilmeelläkin, lisäksi iltamissa. Purnujärvelläkin käytiin iltamissa.

Vuoksenniskalle, Tainionkoskelle ja joskus Imatrallekin mentiin Purnujärven kautta kulkevaa tietä. Useimmiten oli asiaa torille myymään maa-laist tuotteita, joskus käytiin ostamassa vaatteita kuten minullekin puku ja ulsteri. Voitiinpa käydä sukuloimassakin.

Sepäntyöt käytiin teettämässä Riikolan sepällä. Villat lähetettiin loppu aikoina postin välityksellä Inkilään karstattaviksi tai Kirvuun huopatehtaal-
le.

Kirkossa käynti ja kylänlukuset

Lapsuusajan kirkkomatkat ovat jääneet mieleen. Silloin käytiin Kirvun kirkossa sillä Lankila kuului silloin vielä Kirvun seurakuntaan. Vasta v. 1922 se liitettiin Rautjärveen.

Talviaamuna kirkko oli kylmä tai ainakin hyvin viileä, mutta kun neljä kaminaa ja pitkät savutorvet alkoivat punoittaa suntion jatkuvasti latoessa koivuhalkoja pesään, niin kohta tarkeni. Ja kun ympäristö ei enää kiinnostanut, rupesi uni uuvuttamaan perusteellisesti äidin elvytysyrityksistä huolimatta. Vasta saarnan jälkeinen urkujen pauhu taas virkisti.

Kesäiseen aikaan kirkonkylän kauppias Käkösen kioskista sai niin mahdolloman maukasta pullaa. Miten lienevät osanneet niin hyvää tehdäkään ja miten se limonaadi niin mukavan pistävästi tökkikään sieraimissa.

Usein käytiin kirkkokahvilla Ovaskan tädin luona. Tämä Ovaskan täti oli äidin äidin sisko.

1930-luvulla käytiin sitten jo Rautjärven kirkossa. Ei kirkossa kovin usein käyty, taisi olla juuri sopivasti. Matkaa Kirvun kirkolle oli n. 25 km ja Rautjärvelle n. 16 km.

Kirkossa käyntiä vähensi radioiden tulo paikkakunnalle. Radiosta kuunneltiin kirkonmenoja kaikkina sunnuntai- ja pyhäpäivinä. Myös aamuharautudet kuunneltiin. Vanhemmillani oli tapana suunnistaa pyhäaamupäivänä Antti-sedälle radiokirkkoon.

Muistan, kun isän kanssa mentiin Samuli Rantalaiselle Kirvun puolelle kerran, vuosi oli n. 1928. Samulilla oli sellainen kidekone. Laatikon päällä oli iso musta torvi. Kellon lähetessä kymmentä, isäntä ehdotti vierasjoukolle, joka oli uteliaisuudesta paikalle kertynyt, että pantaisiinko markka mieheen ja kuunneltaisiinko Helsingin kirkosta jumalanpalvelusta. Markat kilisivät ja radio alkoi tiristä. Jokainen kurkotti korviaan ääntä kohti ja saattoipa sieltä erottaa muutamia sanojakin. Ovat ne ihmevärkkejä keksineet, että papin puhe muka matkojen päästä, sitä sopii kyllä jo epäillä. Muutamat kuuluivat sanovan, että piru se on siellä nurkassa.

Kylänluvut kulkivat vuorollaan talosta taloon, pappi piti kirjaa vuoroista. Läsnaolo oli pakollinen rippikouluun pyrkiville ja syksyllä koulunsa aloittaneille. Aikuisilla ei ainakaan pakkoa ollut mutta nimenhuudon pappi kuitenkin piti.

Muistan, kun olin lukusilla v. 1937. Silloin papin kuulustellessa katkismuksen asioita vuoroon joutui eräs minua puolenkymmentä vuotta vanhempi nuori mies. Häneltä näyttivät uskonasiat unohtuneen niin tarkoin, että suoriutui osastaan vain toistamalla kappaleen papin perästä sana kerrallaan, sujuvasti kyllä. Tunsin aitoa sääliä kaveria kohtaan, joutua nyt tuolla tavalla silmätikuksi tuttujen ihmisten edessä.

Lukusilla tiedusteltiin kylänvanhimmalta, olivatko kyläläiset käyttäytyneet siivosti vai oliko mitä huomauttamista. Ja olihan sitä. Muutamat olivat kovin uskollisesti ahkeroineet viinamäen urakoissa ja muutakin pahellista oli sattunut, nykymittareilla mitattuna tosin melko olematonta.

Koulunkäynti

Lankilassa toimi vuodesta 1928 lähtien supistettu kansakoulu. Se käsitti 2-luokkaisen alakoulun ja 4-luokkaisen yläkoulun, jota sanottiin isojen kouluksikin.

Alakoulua käytiin syksyllä elokuun puolivälistä 6 viikkoa ennen yläkoulun alkua ja keväällä neljä viikkoa yläkoulun loputtua.

Molemmat alakoulun luokat olivat samassa luokkahuoneessa, kuten ajallaan sitten yläkoulun neljä luokkaaakin. Oli vain yksi opettaja koko koulussa. Koulun perustamisesta lähtien Talvisodan alkuun saakka opettajana toimi kansakoulunopettaja Taimi Järvinen. Hänellä oli vuoden virkavapaus isän sairauden takia, jolloin sijaisena oli Aili Halinen.

Kun kahdella yläkoulun luokalla oli läksyjen kuulustelutunti, niin kahdella muulla oli hiljainen tunti, jolloin kirjoitettiin tai laskettiin. Laulu- ja piirustustunnit olivat yhteisiä.

Päästötodistuksen minä sain, kun olin suorittanut neljännen luokan. Sitten tuli vuosi väliä ja tuli uusi laki, joka velvoitti käymään vielä kaksi vuotta jatkokoulua. Kun yhden vuoden käytyäni jatkokoulua täytin 16 vuotta, en enää ollut oppivelvollinen, ja niin sain taas päästötodistuksen, nyt täysinoppineena. Jatkokoulua käytiin kolme tuntia iltapäivällä kaksi kertaa viikossa. Opetusaineita olivat kotitalous, terveysoppi ja käsityöt, en muuta oliko muita.

Koulumatkat kuljettiin metsän läpi polkua pitkin kävellen, talvella hiihtäen. Jos talvella oli nuoskakeli, eikä suksi luistanut, silloin täytyi kävellä tietä pitkin, jolloin matkaa kertyi enemmän. Onnekkaimmat ajoivat matkan potkurilla.

Eväät olivat hyvin yksinkertaisia, voileivät vain ja myöhemmin myös maitopullo. Lupapäiviä ei juuri ollut kuin jouluna ja pääsiäisenä, ei edes laskiaisenä.

Veljeni Yrjö kävi koulunsa Rätykylässä, kun kuuluttiin vielä Kirvun kuntaan eikä omassa kylässä ollut vielä koulua. Isä Ville sekä hänen sisarensa ja veljensä eivät olleet käyneet kansakoulua eikä myöskään äiti Vappo. Isä osasi kirjoittaa nimensä, äiti ei osannut, hän käytti puumerkkiä, kuten aivan yleisesti hänen ikäisensä siihen aikaan.

Seuratoiminta

Ilmeellä toimi urheiluseura Rautjärven ja Ilmeen Manut. Lankilassa perustettiin paikallisosasto ja liitettiin Manuihin.

Vehviläisen haassa oli sellainen melko aukea aho, jota me käytimme urheilukenttänä. Urheiluseuran nimellä sai Viipurista ostaa urheiluvälineitä alennettuun hintaan. Meille ostettiin keihäs, kiekko ja pari kuulaa. Siellä kentällä usein kesäiltoja vietettiin. Joskus oli kyläosastojen välisiä otteluita lajeina kentälajit ja juoksumatkoja. Akkasen Tauno oli hyvä juoksussa, Kontran Toimi korkeushypyssä ja Vehviläisen Ville heitoissa. Talvella pidettiin hiihtokilpailuja, joissa Akkasen Tauno oli hyvä. Kyläotteluihin lainattiin apuvoimia Kirvun puolelta Rätykylästä ja Veitsijoelta.

Lankilassa en muista pidetyn kuin yhdet iltamat. Martat kyllä pitivät sellaisia ohjelmallisia illanviettoja, joissa oli lopussa piirileikkiä, pyörittiin piiriä. Kerran 1920-luvulla isot pojat nakkasivat meille kaverin kanssa kiiltävän lantin kouraan ja käskivät viedä Samulin (Rantalainen) Einolle sanan, että Matikanlahdessa on öitsit ja pitää hankkiutua haitarin kanssa sinne. Tämä suomennettuna tarkoittaa, että pidettiin nurkkatanssit, jossa tanssin välissä keitettiin ja juotiin teetä rinkelien kera.

Iltamissa käytiin Purnujärvellä, Miettälässä ja Ilmeellä, kuten olen jo aikaisemmissakin yhteyksissä kertonut. Varsinaisissa iltamissa yleensä ruvettiin käymään vasta rippikoulun käynnin jälkeen, kun oli päästy aikuisten kirjoihin, ikä lienee silloin ollut 17 vuoden paikkeilla.

Muuttoliike

Lankilasta en muista muita muuttaneita kuin Ameriikkaan lähtijät. 1920-luvun puolivälin jälkeen Elina Vehviläinen lähti Kanadaan ja jäi sinne pysyvästi. En oikein muista, kävikö kerran Suomessa, ehkä ei. Samoihin aikoihin lähti Kanadaan myös Elina Akkanen, mutta hän tuli 1930-luvulla takaisin, avioitui ja muutti Kirvuun. Noin 1930 lähti myös Juho Karjalainen, perheellinen mies yksin, eikä hänestä sen jälkeen ole kuulunut mitään.

Sotaväessä käynti

Varusmiespalveluksensa kylämme nuoret miehet suorittivat useilla eri paikkakunnilla. Huuhanmäessä lähellä Lahdenpohjan kauppala oli Viipurin rykmentti, jossa monet Rautjärven miehet kävivät, Käkisalmissa Savon jääkärit ja sielläkin joku taisi palvella. Kiviniemessä ja Valkjärvelä oli polkupyöräjoukkoja ja Viipurissa tykistöä, jossa ainakin joku oli ollut. Ainakin yhden muistan palvelleen Lappeenrannassa Uudenmaan rakuunoissa. Rakuunat ja tykkimiehet saivat hyvän koulutuksen hevosen ja nimenomaan ratsun käsittelyssä.

Jäipä hyvin mieleeni tapaus joululta 1928. Pekka-sedän Edvard oli tykistöstä lomalla sekä Lankisen Huugo rakuunoista ja kävivät meillä. 8-vuotiaan kokemana oli mahtava näky, kun nämä urhot marssivat miekat ja kannukset kalisten ja kilisten. Rakuunan paraatipukuun kuuluivat punaiset ratsastushousut keltaisin raidoin ja luurankotakki. Tykkimiehellä taas oli harmaa asetakki ja saapashousut punaisin raidoin. Paraatipukuun kummallekin kuului myös turkissuikkalakki, valkoinen vyö ja vitivalkoinen n. 10 cm levyinen käsivarsinauha, jossa oli punainen leijona. Myös ne aikaisemmin mainitut miekka ja kannukset kuuluivat paraatipukuun. Jouluna ja muinakin juhlapyhinä sotilas oli paraatipuvussa silloin 1920-luvulla.

Vanhoilta ihmisiltä kuulin Venäjän vallan aikaisesta sotapalveluksesta, josta puhuttiin vielä 1930-luvullakin. Sanottiin, että mennään arvan nostoon kun mentiin kutsuntaan. Sitä se ennen olikin. Silloin kutsunnassa vedettiin arpaa, kuka joutuu vakinaiseen palvelukseen, kuka reserviin. Vakinaisessa oli palvelusaika 3 vuotta, lomaakin voi saada kuukauden. Komennot olivat venäjänkielisiä, joten kieli liene opittu kantapään kautta.

Reserviläiset taas äkseerasivat Miettilässä kuukauden, vai oliko se nyt vähän pitempään, kolmena peräkkäisenä kesänä.

Sukalaisissa käynti ja perhetapahtumia

Ennen sitä käytiin sukulaisissakin ahkeraan, ainakin näin aikain kuluttua tuntuu sellaiselta. Kirvun kirkolla olevissa sukulaisissa käytiin kirkosta tultua ja Huopatehtaalla oltiin yökunnissa, kun vietiin Huopatehtaalle villoja karstattaviksi. Siellä tätilässä viihtyikin hyvin, kun serkut olivat jo aikamiehiä ja olivat ostaneet gramofoonin. Sen äärelläpä aika kului mukavasti kuunnellessa Pekkarisen lauluja kuten: ”Kirkonkyläs oli tanssit, siel ol Maikit sekä Franssit”. Toinen vetonaula ja kiintopiste oli fortunapeli.

Kauppilassa Junnalla, äidin lapsuudenkodissa tuli käytyä usein. Kun Huopatehtaalla käytiin hevosella, Kauppilan 5 km:n matka tehtiin kävelen. Siellä asui kolme enoa, ja kun vielä tuli muualta yksi eno ja kolme sisarta joukkoineen, oli siinä rattoa kaikenikäisille. Mutta tupa oli suuri ja kamarit avarat.

Oltiin tätilässä Huopatehtaalla häissä. Tarjoilu oli järjestetty aivan uuden mallin mukaan. Ateria oli katettu seisovaan pöytään ja se tuntui kovin oudolta. Mutta ainahan uusi on ensin outo ja hankalakin. Toinen erikoisuus jäi mieleen, kun vihkimisen jälkeen puutarhassa tarjottiin puolukamehua ja kakkua. Heräsi kysymyksiä: ”Miten tämä mehu on näin hyvää, kun puolukka on väkevä marja, liekö puolukkaa ensinkään” ja ”Miten ne on laittaneet ne kahvinporot sinne kakkuun kerroksittain” No, nekin salat ovat aikojen kuluessa sitten selvinneet, sen kummemmin kyselemättä. Kahdeksan vuotta myöhemmin kävin nuoremman tyttären häissä. Nyt ajettiin Marjatta-serkun kanssa polkupyörillä mutta tästä reissusta ei ole jäänyt niin paljon muistoon kuin tuosta aikaisemmasta.

Hautajaisetkin olivat suvun keskeisiä juhlia lähinnä. Valmistelut alkoivat, kun vietiin nikkarille sana, että pitäisi ruveta tai tulla tekemään arkku. Olihan niitä liikekeskuksissa ihan valmiitakin saatavissa, mutta esim. meillä eno tuli arkkua tekemään ja ihan kelpollinen syntyikin. Se maalattiin kimröökimaalilla mustaksi. Hautajaispäivän aamuna arkku nostettiin pihalle ja veisattiin lähtövirsi. Sitten arkku nostettiin pikku kuusin ja ha-vuin koristettuun rekeen tai rattaille ja matka kirkkomaalle saattojoukon seuraamana alkoi. Hautauksen jälkeen kokoonnuttiin muistotilaisuuteen, jossa kahvitettiin ja syötettiin. Olipa joskus laitettu jokaisen lautasen viereen pikkuinen lappu, josta kukin voi lukea lyhyen raamatunlauseen.

Talvisodan aika

Talvisodan aikana olin helmikuun puoliväliin asti kotihommissa. Tehtiin tavanomaisia ”juoksevia” töitä sekä säkitettiin viljaa ja vähennettiin karjaa. Piikkilankaa purettiin pellonaidoista, kun oli sellainen kehoitus, rintamilla sitä tarvittiin. En muista oliko silloin vielä varsinaisia luovutuksia. Riikolassa oli aivan Lankilan maiden vierellä Tamjärven ja Lankilanjärven välillä olevassa Enso Gutzeitin metsässä edellisenä kesänä hakattu propsia ja halkoja. Niitä olin minäkin sieltä ajamassa kärrytien varteen. Lienevätkö ennättäneet saada ne sieltä pois ennen alueen luovutusta venäläisille.

Talvisodan aikana täytyi syrjäseudullakin olla varuillaan. Meidänkin kylässämme kiersi öisin parivartio lähinnä havaintoja tekemässä oudoista kulkijoista ja ilmiöistä. Vihollinenhan pudotteli silloin paljon desantteja kotiseudulleen.

Häsälästä oli Johannes rintamalla ja Toimi aloitti tammikuussa alokkaana. Pekka-sedän pojat olivat kaikki armeijan leivissä. Pekka ja Antti ainakin olivat rintamalla, Antti haavoittuikin kranaatinsirpaleista ja oli Ilmeellä sotasairaалassa. Edvardista ja Väinöstä en tiedä. Kalle-sedän Kaarlo, joka niihin aikoihin asui Lankilassa, oli myös rintamalla, kuten minun velimieheni Yrjökin. Reserviläiset olivat kuululla Loimolan Kollaanojen rintamalla. Minä menin helmikuussa Kuopioon alokkaaksi ja sieltä oltiin jo Viipurin rintamalle matkalla, kun matka keskeytyi ja tuli rauha 13.3.1940. Kuukauden koulutuksella meistä meinasi tulla rintamamiehiä. Juho Varis, jonka äiti oli minun tätini, oli Talvisodan aikana työpalveluksessa.

Talvisodassa Lankilasta kaatui neljä nuorta miestä. Myös Kontran suvulta sota vaati uhriensa, sillä Pekko-sedän tyttären Helmin edellisenä kesänä vihitty mies, Mikko Kaija, kaatui.

Naiset neuloivat rintamapaketteihin ampumalappasia, sellaisia, joissa toisessa oli liipasinsormi kudottu erilleen. He neuloivat myös ns. kypärähuppuja. Ne olivat villalangasta puikoilla neulottuja päänsuojakaulureita, jotka suojasivat pään ja kaulan jättäen silmät, nenän ja suun näkyviin. Samanlaisiahan nykyään lapsilla pidetään.

Venäläiset pommikoneet olivat Lankilassa kirkkaina pakkaspäivinä melkein jokapäiväinen näky. Ne lensivät aina korkealla, näyttivät rotan ko-

koisilta ja jättivät sumuvanan jälkeensä. Niiden lentoääni oli sellainen raskas yksitoikkoinen jurritus, sillä ne lensivät aina isoissa laumoissa, niitä oli kymmeniä. Joskus oli hävittäjiäkin mukana, jolloin ei ollut aukeille menemistä, ne jahtasivat yksinäistä ihmistäkin, jos oli tummassa asussa.

Usein nähtiin, kun suomalaiset koneet jahtasivat venäläiskoneita ja tuntui mukavalta, kun pommikone menetti tasapainonsa ja alkoi savuta ja pudota. Tulipa sellainenkin aatos, että putoaako kenen päälle, ties vaikka tulee mustelmia. Haja-asutusalueella eivät pillit ulvoneet ilmahälytyksen merkiksi mutta jäi hyvin muistiin Elisenvaaran ilmahälytys, kun olimme matkalla alokkaiksi Kuopioon. Elisenvaarassa huutivat kaikki ämyrit kuin viimeistä päivää ja näistä äänekkäimpiä olivat lukuisat veturit, jotka molempia pillegään yhtä aikaa huudattivat uijuttamalla. Ei ihme, vaikka tuntui, kuin maailmanloppu olisi ollut ovella.

Radiosta kuunneltiin kaikki uutislähetykset tarkkaan. Kello 19 olivat pääuutiset. Venäläiset häiritsivät radion kuuntelua pahasti Lahden aaltopituudella. Oli mahdoton pörinä päällä, ettei mitenkään meinannut saada selvää, eikä aina saanutkaan. Neuvoivat siihen monenlaisia kikkoja ja laitteita, yksi keino oli laittaa partaveitsi antennista riippumaan, toinen oli kehäantenni, mutta pörinä ei vaan loppunut. Tiltu, se venäläisten suomenkielinen propagandan lähettäjä sai tietenkin kaikessa rauhassa puhua niitä ”viisauksiaan”.

Kannaksen rintamalta kuului isojen pyssyjen kumu jatkuvasti ja kylissä toimittiin uhkan alla ja niin kuin kaiken varalta. Tuntui helpottavalta, kun tuli tieto, että rauha on solmittu. Mutta ahdistus ja masennus valtasi mielen, kun kuultiin miten mahdottomat artiklat ja pykälät Molo ”Isä aurinkoisen” kanssa oli keksinyt ja sommitellut meille kestettäväksi.

Rintamilta ainakin alkusodasta tulleet monet uutiset omien menestyksistä olivat aiheuttaneet ehkä liikaakin toiveikkuutta. Sen tähden rauhan ehdot tuntuivat pudottavan meidät yllättävän korkealta.

Isän kuolema ja hautajaisloma

Meillä isä sairasteli koko syksyn 1939 ja heikkeni sodan kestäessä. Ilmeen hovissa, joka oli kasvatustila, oli silloin sotasairaala ja isä vietiin sinne tutkittavaksi. Siellä sanoivat, että vatsassa on syöpä, ja arvata saattoi, ettei mitään ollut tehtävissä. Lieneeköhän hän saanut edes kipulääkettä.

Meitä oli Lankilan kylässä kolme samanikäistä, jotka olimme syksyllä käyneet kutsunnassa. Joulukuun 20. päivänä me haimme nimismiehen kansliasta palvelukseenastumismääräykset, joilla meistä kaksi velvoitettiin ilmoittautumaan Kuopiossa Jv-koulutuskeskus 6:ssa helmikuun 15. päivänä.

Isän vointi heikkeni ja helmikuun 13. päivän aamuna hänen elonkipinänsä sitten sammui.

Alkoivat kiireiset järjestelyt hautajaisia varten, jotka päätettiin pitää sunnuntaina helmikuun 26. päivänä. Enolle Kaupppilaan toimitettiin viesti, että hän tulisi arkkua tekemään, eno kun oli nikkari ja sellainen oli tapa, että arkku tehtiin kotona.

Pappilasta haettiin virkatodistus isän kuolemasta, tai oikeastaan kaksikin. Velimiehelle lähetettiin todistus kenttäpostissa ja minä vein sen mukana Kuopioon ja esitin sen porukan toimistossa, jossa samantien tein lomahanomuksen. Olisin sen voinut lähettää kaverin mukana Kuopioon ja mennä itse sinne vasta hautajaisten jälkeen, mutta kun olin kokematon matkustelemaan, niin ajattelin mennä muiden mukana ja sieltä tulla sitten hautajaisiin. Velimiehelle toimitettiin tieto hautajaisista myös suojeluskunnan välityksellä, koska kenttäposti viipyi usein kovin pitkään matkalla ja sattuipa niinkin, ettei tullut perille lainkaan. Ja niin kävi nytkin tai ei ainakaan ajoissa joutunut. Sitä vastoin virkatietä sk:n kautta tieto kulki hyvin. Yrjö sai 6 vuorokauden loman.

Arkku lienee ollut valmis ja mustaksi maalattu, kun tultiin lomille. Maali kaiketi tehtiin keittoöljyä eli vernissaa ja nokijauhoa eli kimröökiä sekoittamalla, eikä se ihan hetkessä kuivunut.

Oli sitten ruumiin arkkuun pano. Eno ei moiseen hommaan ruvennut, jopa mitan ottokin arkkua varten taisi olla vähän hätäistä ja liekö arkusta tullut vähän ahdaskin. Mutta minkäs ihminen luonnolleen voi. Ruumis oli ollut aitassa laudalla pakkasessa ja kangistunut. Käsi oli jäänyt sellaiseen asentoon, että sitä oli vähän taivuteltava ennen kuin saatiin kansi kiinni.

Minä sain 3 vuorokauden loman. Pääsin lauantaiamuna lähtemään Kuopiosta ja puolenyön jälkeen olin kotona. Sunnuntai oli kylmä ja kirkas mutta hautajaissaattuetta vihollisen lentokoneet eivät onneksi yhtään häirinneet. Maanantaina jo aamupäivällä oli taas lähdettävä takaisin Kuopioon.

Seuraava kotonakäynti olikin sitten pelkkää evakuointikiirettä ja päättyi ”ajolähtöön” kotoa. Ja kas, piinaviikkohan se silloin olikin ja sikälikin kaikin puolin suruvoittoinen. Ei ihme, jos koko kevät sekä kesä olivatkin kovin alakulon tuntuksia.

Evakkoon lähtö Talvisodan jälkeen

Koska olin rauhan tullessa 13.3.1940 armeijan kirjoissa, en tiedä miten evakuointikäsky annettiin ja koska. Kun tulin sunnuntaiyönä 17. maaliskuuta 10 vuorokauden evakuointilomalle, oli evakuointi jo täydessä käynnissä ja sieti ollakin, sillä keskiviikkona sotilaslähetti kävi joka talossa sanomassa, että iltaan mennessä on kaikkien lähdettävä.

Illan alkaessa jo hämärtyä keitettiin ja juotiin lähtökahvit. Kupit jätettiin pöydälle eikä meitä ollutkaan enää silloin kuin kolme aikuista paikalla. Sitten vaan rekeen, eväsheinien päälle, vähän eväsmuonaa mukaan ja evakkomatkalle. Kolmen talon karjan rippeet oli koottu yhteen ja ajettiin vähän edellä. Kun päästiin uuden rajan kohdalle, siinä yövyttiin, kun oli saatu lehmät katokseen. Seuraavana päivänä matka jatkui kuin tyhjää vain pitäjämme kirkonkylään. Siellä olivat kaikki paikat tupaten täynnä, tai ei nyt sentään kaikki paikat. Kirkkopihan hevospuomissa oli vielä tilaa yhdelle raikkaalle matkaajalle. Siihen kytkettiin hevonen ja neljä lehmää. Oli tähtikirkas yö, pakkasta siinä 20 astetta ja järven jäältä kävi hienoinen tuulenviima. Naiset ja lapset vielä sopivat pitäjäntupaan mutta miesväki jäi ulkopuolelle. Mutta sitten tilanpuute loppui, kun huomattiin, että kirkkohon on ihan tyhjä! Koetettiin keksiä eläinten selkään jotakin rättiä ja mentiin kirkon parveen, ei kovin lämpimään mutta tuulen suojaan kumminkin.

Seuraava päivä 22.3. oli pitkäperjantai. Ne kolmen talon lehmät saatiin kilometrin päähän katokseen ja itse mentiin jumalanpalvelukseen. Ilta-päivällä alkoivat verityöt. Eräs kauppaliike oli perustanut yhteen puimallaan tilapäisen teurastamon. Sinne ei eläviä sopinut, mutta ruhoja lupasivat ottaa. Naapurin miehet teurastivat iltapäivän ja lauantapäivän aikana koko karjalauman ja ruhot vietiin sen teurastamon pitkään pinoon. Antoivat punnituslapun kouraan ja lupasivat rahat Lappeenrannasta joskus myöhemmin.

Naisväki lähti lasten kanssa jo perjantaina junassa päämääränä Hikiä Hämeessä. Niin tuli pääsiäinen, kun todellinen piinaviikko oli kärsitty. Lähdettiin hevostalonkunnassa ajamaan kohti Hämettä, Kesselin Eero ajoi meidän hevosta, jonka nimi oli Lempi. Vehviläisen Arvin kanssa oltiin

päivän verran Vuoksenniskalla ja sitten painuttiin Sippolan korpeen joukko-osastoon. Matkalla sinne sattui vielä monta harmillista riesaa, ja kun mentiin teltalle, niin eräs Kirvun puolen poika, Reino etunimeltään, kysyi, että onko meillä leipää. Miten hän sellaista kyselee ihmeteltiin, mutta selvisi, että he olivat joutuneet kuulemma kolme päivää tekemään punertavaa puuroa hevosten rehusäkeistä varastetuista jauhoista. Niin oli huolto sekaisin. Itse kysymykseen vielä, olihan minulla jäniksen käpälän kokoinen leipäpala mutta Arvilla ei mitään.

Oli se lama evakkopoloisilla ihan täydellinen, vaikka muka oltiin ruunun leivissä.

Paluu Lankilaan ja Jatkosodan aika

Tähän en osaa paljon sanoa, kun en ole omakohtaisesti kokenut. Rakennuksia ei liene varsinaisesti tuhottu. Ennen asukkaiden tuloa lienee miinat raivattu ja muutenkin karkeimmat lakaisut tehty. Sattui pari miinaturmaa raivauksesta huolimatta järvenrantaniityllä. Toisessa tapauksessa uusi tukevatekoinen lapikas pelasti jalan mutta naisihmisen kenkä lienee ollut sannikas tai sellainen, kun jalka meni amputoitavaan kuntoon. Ensiapu oli toiminut siten, että miinaan astunut kuljetettiin hevosharavan kyydissä 10 km ja sitten kai jo pääsikin autokyytiin.

Kansa oli päässyt taas omaan turpeeseen kiinni, ja niin jo seuraavana kesänä maa ja kalavedet antoivat monenlaista ruuan puolta. Sen tulin lomilla käydessäni tuntemaan.

Jatkosodan jälkeinen evakuointi tuli eteen sitten syksyllä 1944. Siitä minun muistikuvani eivät ole niin selkeitä kuin Talvisodan jälkeisestä evakuoinnista, lieneekö kaikki käynyt jo vanhalla rutiinilla.

Muistikuvia vanhempien polvien ihmisistä

Voimamies

Ukkoni Johannes (7.15) oli aikoinaan ollut vahva ja sitkeä mies. Siitä kertoo seuraavakin suvussa kulkenut tarina, jonka minä olen kuullut Yrjö-veljeltäni.

Ukolla oli ollut kylän toisella laidalla, Kuismanmäellä, ruista kasvamassa vuokramaalla, tilalla, jolla myöhemmin oli Lankilan kansakoulu. Hän oli siellä ollut käymässä ilman hevosta, mutta syystä, jota tarina ei kerro, ot-

tanut kuitenkin ruissäkin kotiin tuodakseen. Siis selkäänsä ja kantanut sen metsäpolkua astuen tuon kolmisen kilometriä pitkän matkan kotiin. Ruissäkki oli hehtolitrان vetoinen, joka täytenä painoi n. 70 kg. On se ollut kuntokävelyä silloin.

Hengenpelastaja

Juhana-setä (8.1), Häsälän isäntä, vaikutti kerran elämääni aivan ratkaisevalla tavalla, josta minulle jäivät ”elävät” muistot.

Olin 5 tai 6 vuoden vanha, kun olin ongella Kuunjoen varrella heinänteon aikaan. Yhtäkkiä minä putosin veteen jyrkältä penkereeltä. Setä, joka niitti heinää kuulomatkan päässä, kuuli molskahduksen, juoksi paikalle ja veti minut kuiville. Ilman setää saattaisin olla siellä joessa vieläkin, uimataidoton kun olin.

Luontaishoitoa

Oli vuoden 1928 heinäkuu, kun äiti sairastui kesken heinäkiireiden. Koko hänen päänsä turposi ja silmät olivat vain ohuet viirut. Myöhemmin pää oli kauttaaltaan ruvessa ja vahva tukka lähti jokseenkin kokonaan. Lääkäri antoi lääkkeitä mutta eivät ne tehonneet.

Piti kuitenkin saada apua. Oli kuultu, että Kirvun Luonnonparantolassa parannetaan vaikka mitä sairauksia, joten äiti vietiin sinne.

Siinä parantolassa hoidettiin sairaita ja lomanviettäjiä savikääreillä ja erilaisilla vesikylvyillä. Kylpyjä annettiin istuma-ammeissa ”kuhnittiin vanhoissa”.

Parantolassa oli lääkärinä viittävaille valmis lääkäri, siis lääkäri ilman lääkärin oikeuksia. Hänen nimensä oli Makkonen. Toinen nimeltä miehen jäänyt henkilö siellä oli Bergströmin rouva. Makkonen sanoi tutkituani äitini, että kyllä tämä tästä paranee mutta heillä ei ole nyt tilaa. Hän antoi hoito-ohjeet ja kehotti toimimaan niiden mukaan kotona.

Niin alkoi meillä yhdistetty savi- ja kuhnehoito. Savea oli niillä mailla vaikka kuinka paljon ja missä vaan. Sitä vaan pataan ja vettä päälle. Tehtiin sopivan vahvuinen puuro, lämmitettiin se ja levitettiin kangaspalasille, jotka käärittiin pään ympärille. Hankittiin iso puusaavi, tiinu, johon ihminen mahtui kokonaan, kun rupesi kyykkysilleen. Tiinuun kerättiin ohjeen mukaan nuoria männyn kerkkiä eli vuosikasvaimia, muurahais-

pesää, suopursun varpuja ja joitakin muitakin tehoaineita, joita tosin en enää muista. Saunan muuripadassa kuumennettiin vettä ja sitä kaadettiin noiden ”roskien” päälle. Vedettiin loimi tiinun päälle ja jätettiin ”liemi” hautumaan. Heti, kun vesi oli sopivasti jäähtynyt, meni äiti tiinuun kyyhkysilleen ”kuhnimaan”.

Tämä savi- ja vesihoito suoritettiin aamuin illoin. Illalla käytettiin aamullista vettä lämmitettynä, mutta seuraavana aamuna tehtiin uusi haude. Tätä hoitoa jatkettiin jonkin aikaa ja tuloksia rupesi näkymään. Sinne tiinuun ja saveen se tauti jäi. Uusi tukkakin alkoi kasvaa mutta se oli varsin harva koko loppuelämän, n. 45 vuoden ajan.

4

Elvi Kontran kertomuksen, mitä hän oli nähnyt appensa Pekka Kontran talossa ja mieheltään Edvardilta kuullut, on muistiin merkinnyt hänen poikansa Pekka Kontra lisäten sen mitä, mitä on kuullut isältään

Pekka Kontra

Isäni kotikylä Lankila 1920-1930 luvulla

Kirjoitelman olen koonnut isäni Edvard Kontran (syntynyt 1907) ja Helmi Kesselin Juvan siirtolaisille laatimasta tekstistä ”Kotikyläni Lankila”, äitini Elvi Kontran 87-vuotiaana Arvo Pelkosen kysymysten pohjalta antamista vastauksista appelan ja naapurikylän elämästä sekä mainion tarinankertojan - isäni - jutuista mieleeni jääneistä pätkistä. Edelleen Antti Kontran, Villen Antin, vastauksista 79-vuotiaana Arvo Pelkosen kysymyksiin olen poiminut tietoja.

Lankilan luonto

Salpausselän harjanteet jakoivat Lankilan luonnon puolesta erilaisiin osiin. Kuunjoen vartta seurailevat alueet olivat kivettömiä, mutta ylemmät ja vanhimmat asutusalueet kivisiä vanhoja kaskimaita, joita oli viljelty vuosisatoja. Vanhin asutus oli alkanut korkeimmilta paikoilta, missä hallanvaara oli vähäisin ja vähitellen siirtynyt Kuunjoen laaksoa ja Hiitolan savimulta-aluetta kohti. Maan arvo arvioitiin pellon hyvyysnä. Metsien arvo alkoi muodostua vasta sotaa edeltävinä vuosikymmeninä. Kylässä ei ollut isompia viljelyaukeita, vaan asutus oli mäkiryhmissä: Lankilan mäki - vanhin, 1543 manttaaliluettelossa kaksi taloa ja 1939 kuusi taloa, Näräsmäki kahdeksan taloa, Kuismanmäki kahdeksan taloa, Ollik-

kala kolme taloa ja Häsälä jokilaaksossa kuusi taloa. Asukkaita oli vuoden 1939 henkikirjan mukaan 172 henkilöä 28 talossa. Tilojen peltopinta-alat olivat 6 - 12 ha ja metsä-alat 40 - 70 ha.

Kulkuyhteydet

Lankila kuului vanhastaan Kirvun kuntaan. Kirvun kirkonkylä sijaitsi kuitenkin kaukana. Kuntajaotusta uusittaessa 1800-luvulla Rautjärven väestöpohja oli jäänyt pieneksi ja senaatin päätöksellä Lankila siirrettiin Rautjärven kuntaan. Täytäntöönpano siirtyi kuitenkin vuoteen 1922, jolloin kirkkoherrojen manttaaliperusteinen palkkaus lopetettiin ja Lankilan tuomista papinmaksuista voitiin luopua. Pitkä siirtymävaihe hidasti kylän kehitystä, kun Kirvu ei pois siirtyvää aluettaan halunnut tukea. Ainoa tieyhteys oli Kirvuun ja Rautjärvelle päin ei ollut rakennettua tietä. Kylän tiet olivat heikkokuntoisia hevosteitä. Ritvalle ja Häsälään mentiin kinttupolkuja pitkin. Rautjärveen liittämisen jälkeen kunta rakensi Lankilasta Miettälään maantien. Samoihin aikoihin kyläläiset rakensivat mäki-ryhmien välisiä ja yksityisiä teitä.

Kirkossa käytiin monesta talosta perinteen mukaan Kirvussa. Rautjärven kirkko oli kuitenkin kyläläisten kirkko, jonka suojissa pidettiin rippikoulu ja jonka hautausmaalle vainajat pääosin saatettiin. Isäni kotitalossa vaikutti Kirvun kirkossa käymiseen sekin, että Mari-mummoni oli Kirvun kirkonkylän Potinkaroja. Kilpa-ajo joulukirkosta kuului asiaan. Isäni kertoi: ”Kun jouluaamuna kirkosta tullessa päästiin Äksjärven jälle voitiin kokeilla kenen hevonen on paras. Pekko-isä löi ohjasperillä hevosta selkään ja antoi mennä jonon ensimmäiseksi. Silloin Mar-äiti huusi reestä: ”Pekko hoi, kulkunen putos!” Tähän Pekko vastasi, että nyt on hevosen kunnia kysymyksessä eikä ole aikaa kulkusta hakea ja löi ohjasperillä lisää vauhtia. Kun voittajana tultiin Lankilaan, niin sen jälkeen Pekko ajoi kymmenen kilometriä takaisin Äksjärven jälle lumesta potkimaan kulkusta esille.” Suurempia kestejä, sukujuhlia, pidettiin joulun seutuna. Kesäisin kokoonnuttiin häihin. Isäni kotona pidettiin sukuun tiivistä yhteyttä pitkin vuotta. Suuren maailman tuulahdus tuli, kun mummoni sisar säännöllisesti tuli perheineen Läskelästä parin viikon kesävierailulle. Jussi Kuismalla oli Läskelässä nahkatehdas.

Kulkuvälineitä olivat kirkkoreen lisäksi pekureki, sontareki, heinäreki, pankkoreki, kiessit, kumipyöräkärnit ja sontakärnit. Kontran Pekon talossa nuorisolle ei hevosta ajelutarpeisiin juuri muulloin annettu kuin tahvanapäivänä. Polkupyörät tulivat käyttöön 1910-luvun lopulla, laajemmin 1930-luvulla. Iltamatkat Miettälään, Ilmeelle ja Purnujärvelle tehtiin

polkupyörällä. Isäni kertoman mukaan matkaa monesti taitettiin yhteisellä pyörällä, aina välillä perässä juoksijaa vaihtaen. Kylän ensimmäinen auto oli Kankaan Ollilla. Kun taloon autoa hankittiin, niin Kankaan ukko oli todennut: ”Jos kerran auto ostetaan, niin sen pittää olla uus.” Muita ensimmäisiä autoja oli Tuomas Kuismalla 1930-luvun alussa ja Nestori Kiiverillä 1920-luvulla. Aluksi lähin linja-auto oli ”Ruposen ruskea” Rättykylästä Kirvuun ja edelleen Viipuriin. Lankilan kylästä linja-autoliikenne alkoi 1924 uuden maantien myötä. Auto vei aamulla Viipuriin ja palasi illalla. Kuljettaja ja rahastaja yöpyivät Arvo Kesselillä. Posti saatiin 1930-luvun lopulla kolmasti viikossa Miettälästä Kuismanmäkeen. Sitä ennen haettiin vuorotaloin 5 - 6 kilometrin päästä kinttupolkuja pitkin Harvastakorvesta Olli Kuisman talosta, jonne posti tuli valtion hoitamalla Inkilän aseman ja Ilmeen välisellä postilinjalla. Postia ajoivat autoillaan Pietari Paajanen Inkilästä sekä Vilho ja Antti Arminen Ylikuunusta. Postimatkalta otettiin luonnollisesti matkustajia.

Kaupan teko

Vuoksenniskan tai Enson torilla käytiin kahden viikon välein myymässä taloissa kurnuttua voita, kananmunia, villalankaa ja käsitöitä. Myös Viipurin torilla myytiin samoja tuotteita, kun muu asiointi vaati Viipurissa käyntiä. Markkinamatkat suuntautuivat Viipuriin, josta myös uitto- ja metsätöillä tienatuilla markoilla hankittiin tehdastekoiset pyhäpuvut ja naisten hamekankaat. Isäni kertoi tienanneensa ensimmäiset omat rahansa Kuunjoen uitosta neljätoistavuotiaana, kun oli isokokoisena päässyt tunkinuittoon. Tilin jälkeen oli nuoremman Väinö-veljen kanssa matkustettu Viipuriin torin laidan myyntikojuista juutalaiselta ostamaan molemmille puvut. Ne olivat sen veljessarjan ensimmäiset ostovaatteet. Mainittakoon, että vuosisadan vaihteen tienoilla Lankilan taloista ajettiin polttopuurahia Pietariin. Isäni kertoi, että Kontran talon koira lähti kerran väkisin hätistely-yrityksistä huolimatta rahtimiesten mukaan Pietariin. Matkalla yövyttiin taloissa ja koira oli taas aamulla virkeänä lähdössä matkaa jatkaamaan. Aikanaan saavuttiin Pietariin. Juuri kun rahtimiehet ohittivat Iisakin kirkkoa, sen suuret kellot alkoivat moikua. Tämä oli maalaiskoiran korville liikaa, se pyörähti ympäri ja lähti juoksemaan kotia kohti. Kotiin palattuaan miehet kuulivat, että koira oli seuraavana aamuna talon väen herättyä maannut tunkioilla kääpiään nuollen. Retki oli vaatinut koira-paralta parin päivän täydellisen levon.

Rautjärven osuuskaupan myymälä toimi 1920-luvulla Yrjö Karjalaisen aitassa, sekä myöhemmin asuintalon rapun viereen tehdyssä myymälähuoneessa. Myymälänhoitajina toimivat talon tyttäret Laina ja Aino Kar-

jalainen. Osuuskauppa siirtyi Kuisman mäelle Arvi Kuisman perillisten kammariin. Kaupanhoitajana toimi Aino Mustakangas. Huugo Lankisella oli 1920-luvun loppuun saakka aittakauppa, joka haki tavaransa Ylikuunusta Tommisen kaupasta. Maria Akkanen piti lisäksi pientä kauppaa, jossa hän myi lähinnä kahvia, sokeria yms. Hän haki tavarat Ylikuunun Kykkäseltä. Kylässä kierteli myös kulkukauppiaita, muiden muassa nappikauppias Kuikka Koponen, joka taloon tultuaan alkoi hokemaan: ”Ostakaa neulaa, nappii, naskalii...” Lisäksi kävi Kyyrölän pottikauppias Muolaan Ville, joka usein yöpyi Kesselillä. Hän antoi lapsille pippermenttiä ja kissoille kuppeja. Pottikauppiat ostivat taloista lumppuja ja myivät keväisin pottien lisäksi silakkaa.

Myllymatkat tehtiin Mietttilään, kun tarvittiin leipäjauhoja ja ohraryynejä. Vehnämyllyssä käytiin Inkilässä. Sahatavara sahattiin Mietttilässä Lankisen sahalla. Kylän yhteinen pärehöylä kunnan maalla tuotti kylän kateaineet.

Koulu sekä seuratoiminta

Lankilassa toimi aluksi supistettu koulu Kuismanmäellä. Siellä käytiin syksyllä kaksi viikkoa. Ennen kuin kylän oma koulu valmistui vuonna 1928, kylän lapset kävivät Rätäkylän kansakoulua Kirvun puolella. Matkaa oli 7-8 kilometriä. Syyspimeällä taipaleella tarvittiin myrskylyhtyä ja jos se ei lasten koulutielle joutanut, niin alkutaivalta kai leikin päiten valaistiin joskus vanhalla tuohivirsulla. Lankilan koulun opettajana toimi Taimi Järvinen. Uusi koulu rakennettiin 1939 Väinö-Viljo Mäkelän maalle ja se ehti toimia vain muutamia viikkoja. Kun kesäsodassa alue vallattiin takaisin niin todettiin, että koulutalo oli purettu ja siirretty pois. Se löytyi noin 30 kilometrin päästä Kirvun Tietävälästä kasasta. Kyläläiset lähtivät, jokaisesta talosta mies ja hevonen, ja kuljettivat koulunsa hirret entiselle paikalle. Mutta koulua ei entiselle paikalle ehditty pystyttää, vaan koulun talousrakennuksesta rakennettiin väliaikainen koulu.

1930-luvun kylissä opintokerhotoiminta oli monesti kylän opettajan vetämää. Lankilassa toimi myös martha-kerho (perustettu 1928) ja maatalouskerho, osallistuttiin pitäjän urheiluseuran Rautjärven ja Ilmeen Manujen (perustettu 1928), suojeluskunnan ja Mietttilän nuorisoseuran toimintaan. Hevosten nopeudet pantiin järjestykseen 1930-luvulla Mietttilässä Vekaruksen jäällä. Omassa kylässä urheiluseuratoiminta oli viimeisten vuosien aikana hyvinkin vilkasta. Kun rahaa oli niukalti ja iltamiin piti päästä, niin isäni kertoi joskus Mikko Kaijan ratkaisseen rahoitusongel-

man siten, että he menivät hyvissä ajoin Mietttilän seuratalon mäelle myymään suojeluskunnan arpoja, jolloin ”kassavaroilla” voi rahoittaa iltamaliput. Iltamamatkat kylästä suuntautuivat myös Purnujärven seuratalolle. Oman kylän nurkkatansseja pidettiin Iivosen Eskolla, Pyymäessä ja Näräsellä. Lisäksi pidettiin syntymäpäiviä, nimipäiviä, kihlajaisia ja tal-kootansseja. Päivänsankareita käytiin edellisenä iltana laulamassa. Sitten tietysti käskettiin kahville ja tanssittiinkin päälle. Jos ei ollut soittajia, niin leikittiin piirileikkejä. Kokoon-tumisen tarvetta hoidettiin myös ru-kiinleikkuu-, perunankaivu- ja puutarhatalloissa.

Maanviljelys

Lankilan kylä oli pienviljelijäin kylä. Raha tuli karjasta ja metsästä. Kylä oli maastoltaan mäkistä. Viljelysmaat olivat savi- ja multamaita eikä ki-viä ollut paljon. Peltopinta-ala oli 6-12 ha ja metsäpinta-alat 40-70 ha. Ti-lojen pellot olivat kantatilojen lohkomisen tuloksena monesti hajanaiset, monessa palassa. Kontran Pekon pellot olivat talon rintapello, Kuunjoella Paunniitty ja Komojoen niityt. Leipä oli joskus tiukalla seitsemän nälkäi-sen suun tarpeisiin. Oli isäni kertoman mukaan nuoren Pekko-isännän 1920-luvulla nöyryttävä jonain keväänä siihen, että oli lähdettävä ap-piukolta Kirvun kirkolle lainaamaan leipäviljaa. Niityiltä tehtiin 1920-luvulla luonnonheinää viikatteella mieluummin aamukasteen sitä vielä pehmittäessä. Niittyheiniä kuivattiin maassa ja vietiin latoon sapilailla kantaen. Kylvöheinä oli 1930-luvulla vallitseva. Se korjattiin niittoko-neella ja haravakoneella. Latoon kuljetus tapahtui vielä monessa talossa rekipelillä. Tarkkuus oli Pekko-isännällä verissä. Heinänkorjuussa vasta haravoimiseen kykenevälle nuorimmalleen hän neuvoi: ”Vejä Antti, mut-ta vejä tarkkaan”. Ehkä isäni käymän Kurkijoen maanviljelysopiston vuoksi heillä tehtiin ennen sotia aiv-rehua ja viljeltiin apilan siementä. Muita peltokasveja olivat ruis, ohra, kaura, vehnä, herne ja papu. Vehnä tuli viljelyskasviksi 1930-luvun alussa. Talossa tehtiin vielä 1930- luvulla muutaman kerran nauriskaski, koska kaskinauriin maku oli vaivan arvoi-nen. Puutarhassa kasvoivat peruna, punajuuri, porkkana, kaali, lanttu, tu-pakka ja noin 1935 perustettu mustaherukka- riikuna- ja omenatarha.

Sadonkorjuutöitä on Antti Kontra omassa kertomuksessaan selostanut hyvin ja tyhjentävästi. Samalla tavalla suoritettiin työt myöskin isäni ko-titalossa.

Talossa oli neljä lehmää, hevonen, sika, vasikoita, noin 10 kanaa ja lam-paita. Talon viimeiset hevoset olivat nimeltään Leima ja Jerkko ja koiran virkaa hoiti pystykorva Ranssi.

Rakennukset

Kontran Pekon talo oli 1930-luvun Lankilan Kontrien kantapaikka, jonka Juho Kontra oli rakentanut noin 1850. Talo oli vuoraamaton pärekattoinen hirsitalo, jossa oli tupa ja kaksi kammaria. Ovet ja ikkunat olivat valkeiksi maalatut. Tuvan lankkulattia kuurattiin hiekalla, vedellä ja varsiluudalla valkeaksi. Hiekka ja vesi ajettiin lattiassa olevan luukun, runtukan kautta tuvan alle. Pihapiirissä oli kolme huonetta, aittaa, joissa kahdessa kesä-aikaan nukuttiin ja kolmas toimi ruokahuoneena. Sauna oli uitussa noin 100 metriä talon alapuolella, pellolla. Vinttikaivo puupuitteella oli saunan lähellä. Pihapiirissä oli paikanpäällä valmistetuista betoni-tilistä 1938 tehty parsinavetta. Lisäksi pihassa oli hirsinen hevostalli kujineen ja lato. Pihapiirissä on vieläkin jäljellä jakamattoman Kontran kantatalon luonnonkivinavetan seinät.

Sähkövalo saatiin 1920-luvun alussa, kun Näräsenmäen kahdeksan taloa rakensivat sähkölinjat ja ostivat generaattorin. Rakentajana oli Pyymäen Samuli eli Samuli Rantalainen ja laitosta hoiti Komojoessa myllyä pitävä Tiainen. Tätä ennen oltiin öljylamppujen varassa, mutta 1918 öljypulan aikaan pärevalokin oli käytössä.

Ruokatalous

Arkiruokina olivat erilaiset keitot kuten rokka, perunalohkokeitto, lihasoppa ja ruis- sekä ohraleipä. Lauantain ruokana olivat piirakat ja pistike. Pistike oli juuri uunista otettu karjalanpaistiruukku, jonka liemeen jokainen ruokailija vuorollaan pisti potatkakkaran kulman. Pyhänä oli karjalanpaistia. Maito, kurri ja kurnupiimä tarjosivat pohjan monenlaisille ruuille, kuten paistetulle piimälle. Ruokajuomana tuore kurnupiimä oli mainiota. Janojuomana käytettiin hapanharmasta. Sitä säilytettiin ruokahuoneessa puusaavissa, josta janoinen sai itse ammentaa sitä tuoppiinsa. Se syntyi kurnupiimästä, johon sekoitettiin vettä. Kumpaakin lisättiin jatkuvasti tarpeen mukaan. Kun sitä ammensi kesähelteellä, kuului siihenää, koska juoma kävi. Pitoruokina olivat paistin ja kinkun lisäksi maksalattikko, väskynäsoppa ja riisipuuro.

Puhde-, käsi- ja metsätyöt

Naisten työnä oli Kontran tuvassa villan ja pellavan käsittely karstauksesta ja kehräyksestä kankaiden kudontaan. Sukan ja lapasten kuluttajia oli niin paljon, että myyntiin ei kudonnaisia riittänyt. Vain pyhävaatteet os-

tettiin, arkivaatteet tehtiin itse. Taloissa kiertävä suutari teki ja korjasi jalkineita. Talossa oli suutarin työvälineet jalkineiden ja valjaiden korjaamiseksi. Keväällä kiskotusta tuohesta tehtiin virsut saunajalkineiksi. Tuohesta syntyivät myös mämmiropeet. Itse tehtiin myös hevostyökalut, haravat, viikatteen varret, kirvesvarret, pytyt, kauhat jne. Pekko oli kylällä taitavan ja tarkan käsityön tekijän maineessa. Puutyöt olivat viimeisteltäviä. Näihin päiviin säilyneet heinäharavat ja voipytyt ovat taidokasta käsityötä. Mutta kun teki tarkkaa työtä, niin määrä jäi vähäiseksi.

Puut myytiin pienemmissä taloissa yleensä hankintakaupalla. Talon miehet kaatoivat puut, tekivät niistä tukkeja, propseja tai kaivospölkkyjä. Suuremmissa metsissä puut myytiin pystykaupalla. Puutavara kuljetettiin Kuunjoen varteen uitettavaksi kai useimmiten Inkilän sahalle. Propseja vietiin 1930- autokuljetuksena Vuoksenlaaksoon. Kuunjoen uitto alkoi Nappulasta Käräjoen ja Kuunjoen yhtymäkohdasta, johon talvella oli hevosilla ajettu puita kymmenienkin kilometrien päästä. Uittoon pääseminen oli monelle Lankilan pojalle ensimmäinen mahdollisuus tienata omaa rahaa.

Metsästys ja kalastus

Metsäkanalinnut olivat 1920-luvulla haluttua kauppatavaraa. Lihaparisniekka välitti linnut Viipuriin. Lintujen arvoa kuvaa seuraava tarina: Isäni oli 14-vuotiaana saanut sedältään lainaksi suusta ladattavan haulikon. Latausohje oli suurpiirteinen, kourallinen ruutia. Poika laittoi sellaisen kourallisen, jotta varmasti riittää. Kuunjoen niityn laidasta eteen männyn oksalle nousi harvinaisen iso metso. Sitä kohti. Lataus oli niin ylikokoinen, että haulikon hana veti posken auki, mutta metsokin tippui. Kotona lintu todettiin niin suureksi, että sitä ei kannattanut itse syödä. Pahaksi onneksi lihaparisniekka oli juuri lähtenyt Viipuriin. Ongelma ratkaistiin niin, että päätettiin myöhemmin myydä lammas ja syödä metso nyt. Arvo oli sama. Linnut olivat haluttuja ja niitä pyydettiin laittominkin keinoin lintutakoilta. Hirviä ei juuri ollut, ja jos jäljet nähtiin, niin kylän salakaatajat lähtivät heti asialle. Kylän mailla kaikki halukkaat saivat metsästää, mutta toisten teerenkuvapaikkoja kunnioitettiin.

Kalavesiä ei kylän lähellä ollut. Kontran talon kalastus oli poikien onkiretkiä Kuunjoelle ja Lankilan järvelle.

Sota-aika

Isäni oli saanut raskaan tykistön aliupseerin koulutuksen Perkjärvellä. Väinö-veli palveli Viipurissa jalkaväessä ja sai aliupseerikoulutuksen. Isäni komennettiin talvisodan aikana reserviupseerikouluun ja edelleen odottamaan Ruotsista tulevia tykkejä Hankoon. Tykkejä ei koskaan tullut. Jatkosodassa hän oli tykistössä mm. Poventsassa lähellä Stalinin kanavaa. Täältä hänet komennettiin maatalousteknikkona ensin maatalouspäälliköksi Rautjärvelle ja myöhemmin Rautjärven evakuointipäälliköksi. Lankilassa ilmeisesti vihollisen lentokoneita näkyi runsaasti, koska läheistä Purnujärveä pommitettiin raskaasti siellä olleen valelentokentän vuoksi. Talvisodan jälkeen isäni vanhemmilla oli vuokrattu tila Oitin Puujaassa.

Jatkosodan aikana kaikki Lankilan asukkaat palasivat kotiinsa. Kontran Pekon talon ikkunat löytyivät venäläisten jäljiltä Ilmeeltä, kylän koulun hirret Tietävälästä. Teiden varsilla oli romuttuneita panssarivaunuja ja maastosta löytyi venäläisiä kaatuneita. Miinoituksia oli ainakin naapurikylässä Rätäkylässä, joissa niitä omin lupinsa purkaneita pikkupoikia nimitettiin ”Puhan pieniksi pioneereiksi”. Isäni oli organisoimassa sekä takaisin muutttoa Rautjärvelle että evakkoon lähtöä jatkosodan jälkeen. Hän totesi joskus, että ”jos oli paljon tavaraa, kun evakot palasivat, niin lähdettäessä sitä vasta paljon oli, kun joka lehmä oli vasikoinut ja muuta elämää oli pantu kuntoon”. Lankilalaisten evakkotaipaleen ensimmäinen kohde oli Rautjärven kirkko. Kirkko toimi väliaikaisena majoituspaikkana. Karja oli pitkin tien varsia Miettälän ja kirkon välillä. Kirkon mäellä oli kenttäteurastamo, jossa teurastettiin Ilmeen tietä kuljetettua karjaa. Mari-mummoni lypsi lehmiään viikon ajan kirkkotien laidassa. Rautjärven asemalla lastattiin tavaroita juniin. Evakuointiin jäi kohtuullisesti aikaa ja vielä Lankilan tyhjentämisen jälkeen ladoista haettiin heiniä kunnes alueen luovutus venäläisille tuli ajankohtaiseksi.

Isäni perhe kärsi sodissa rintamalla tuntuvat menetykset.

Talvisodassa haavoittui Antti (9.40) vakavasti Taipaleenjoella 8.2.1940 ja Väinö (9.37) Kollaalla. Minun tätini Helmin mies, Mikko Kaija, kaatui 9.3.1940 Kollaalla.

Jatkosodassa isäni veli Pekka (9.39), ”Pien Pekko”, kaatui 28.5.1942 Kannaksella. Hän palveli siellä JR7:ssä, kuulussa ”Tyrjän rykmentissä”, jota myöhemmin komensi eversti Adolf Ehrnrooth, sittemmin maineikas jalkaväenkenraali.

Elvi Piispasen, Eskojen sukuhaaran edustajan, muisteluksia Montolan Salokylästä

Elvi Piispanen

Rakennukset ja asuminen

Montolan Salokylä Kirvussa oli aikalailla hajanainen. Pieniä asumusryhmiä ja erillisiä mökkejä oli siellä täällä.

Kontrala, josta isäni, Tuomas Kuisma, oli lähtöisin oli myös tällainen tuvan ja kamarin käsittävä talo. Siinä oli etupuolella laudasta tehty rakennuksen mittainen lisäosa, jossa ruokahuone, portaat vintille ja eteinen. Talossa oli lankkulattiat ja ajalle ja paikalle tyypillinen pitkä, leveä penkki peräseinällä. Uuni oli karjalaismallinen, hella uunin edessä, johon uunista vedettiin hiilet. Hiilillä keitettiin iltapäiväruoka.

Talo oli maalaamaton, luonnonharmaa, ikkunoiden vuorilaudat olivat saaneet jonkinlaista maalia ulkopuolelle, samoin tuvan sisälle. Lattiat olivat yleensä ruskean sävyiset ja uuni oli maalattu liitujauhovellillä valkoiseksi. Tämä maali tehtiin kuorittuun maitoon eli kurriin ja maalattiin jäniksenkypälällä. Luulen, että kurrin kaseiini vaikutti sen, että liitujauho ei lähtenyt vaikka maali kuivui. Sama tapa oli yleinen muissakin taloissa, myös minun lapsuuskodissani, noin 4 – 5 km Kontralasta.

Vesikatot olivat yleensä pärekattoja, joihin päreet höylättiin ”Surmuksen myllyllä”; pienen puron rannalla oli vesirattaalla pyörivä pärehöylä, en tiedä, jauhettiinkö jauhoja koskaan, mutta kylän päreet kuitenkin höylättiin.

Tiilet uuneihin ostettiin lähellä Ojajärveä olevasta ”Papin Antin tiilitehtaasta”, joka oli noin 1 km asemalta Salokylään päin. Siellä tiilet tehtiin käsin, hevonen pyöritti ”raanaa”, jossa savi ja hiekka sekoittuivat. Muistan erittäin hyvin, kun kouluun mennessä ja sieltä palatessa katselimme tiilen tekoa, ja syksymmällä sitä ihmettä, kun savitiilet muuttuivat poltettaessa punaisiksi.

Talon olivat rakentaneet minun ukkoni Esko Kontra vanhempi (s. 1866) yhdessä poikiensa Esko Kontra nuoremman (s. 1901) ja minun isäni Tuomas Kuisman (s. 1897) kanssa. Esko-ukko osasi muurata ja tämän taidon häneltä peri isäni, joka myöhemmin muurasi oman kotimme uunit. Kylällä oli kolmaskin uunimuurari, jonka nimeä en kuitenkaan muista.

Kontralan talo oli rakennettu 1920-luvulla. Oli ollut vanhempikin talo ennen minun syntymääni. Se oli rakennettu parikymmentä vuotta aikaisemmin. Talon nimi tuli tietysti, naapurien suussa syntyneenä, asukkaiden nimen mukaan Kontralaksi.

Kontralassa oli kivinavetta minun muistikuvieni alkutaipaleelta asti. Se toimi myöhemmin tallina. Ja kanoja siellä oli sekä kesäisin sianporsas. Kivet oli louhittu kalliosta, jota totisesti oli aivan pihapiirissä. Tämä louhinta selittyy sillä, että tätini Helenan mies, Uuno Kykkänen, oli kivimies (hautakiviä) ja osasi louhinnan niksit. Lehmille oli rakennettu navetta vanhoista tuvan hirsistä, paikkaa oli siirretty niin, että kivinavetta ja tämä puurakennus olivat päädyt vastakkain, välissä katos, jota sanottiin kujaksi. Sekä navetta että talli olivat polkulantatyyppejä. Sitä, koska nämä rakennukset on tehty, en osaa sanoa, mutta siinä ne olivat, kun minä olin koulukortteeria 1937 – 39 vuosina siellä.

Riihessä oli lattiana silokallio. Tätini Helena muisteli, että riihessä oli hänen pienenä ollessaan tilapäisesti asuttukin.

Samaan pihapiiriin kuului myös hirsirakenteinen aitta, jossa en koskaan käynyt. Samaa harmaata hirttä kuin muutkin rakennukset, poikkeus oli se, että ovesa oli lukko, jota ei ollut edes tuparakennuksessa. Aitta oli kaksiosainen; luulisin, että toisessa päässä oli ruoat ja toisessa muu tarpeellinen, vaatteita y m.

Sauna oli jonkin matkaa, ehkä 60 – 70 m, edempänä lähellä kaivoa. Savusauna oli hirrestä tehty, ja siinä oli sementtilattia, jonka päällä rallit, ritilät. Ja muuripata saunassa ja sitä varten savupiippu katolla. Saunalla pestiin pyykit, koska kaivo oli lähellä. Vinttikaivo, jossa oikeaoppisesti koppi kaivon päällä. Ja kun Kontralassa oli sitä kiven runsautta, oli kaivon seinämät myös ladottu kivistä En tiedä, kuka tämän suururakan oli tehnyt, mutta hyvin se oli tehty, ja luulen, että se kaivo on olemassa vielä tänäkin päivänä siellä. Yleensä kaivo kuului joka taloon, mutta ne olivat puupuitteilla, ja nyt jälkeenpäin ajatellen ne eivät olleet kovin syviä. Selittyyneen sillä, että lähteitä oli paljon ja pohjavedet melko ylhäällä.

Öljylamppujen valossa elettiin. Myrskylyhty oli navetassa ja tallissa ja myrskylyhdyn kanssa menttiin saunaan ja iltaisin naapuriin, joka oli yleistä kotikylässämme. Sähköä ei kylällä ollut.

Maanviljelys ja karjanhoito

Kontralassa oli pellot talosta eteenpäin. Taloon tultaessa oli piha, karjara-kennukset, sauna ja siitä jatkuivat pellot. Yleensä oli näin, paitsi minun kotonani ensin pellot ja ihan viimeisenä talo pihapiireineen. Kontralassa ei ollut suoviljelyksiä, mutta jotenkin vetistä oli siellä peräniityllä. Minun kotonani oli suoviljelystä, Lääperinsuolla.

Ruis, kaura, ohra ja vehnä olivat viljalajit ja lisäksi 20-luvulla oli kasva-tettu myös tattaria, perimätiedon mukaan, ja tietysti viljeltiin perunaa ja juurikasveja. Tomaattia kasvoi jo silloin talon seinustalla ja Kontralassa omenapuita ja marjapensaita. Ja jo silloin ennen minun aikani alkua näitä puita jalostettiin, liitettiin perusrunkoon jonkin toisen puun oksia, kuten nykyäänkin. Tässä työssä oli mestari toinen tätini Anna Kontra, joka oli naimisissa Antti Kuisman kanssa ja asui Imatralla. Hän osasi tämän tai-don vanhuuteen asti ja kyllä oli omenoita toisillekin jakaa. Kontralassa oli iso maakellari, tuuletus oli hyvä, vaikka kaikki kävi täysin luonnon voimalla. Siellä kellarissa säilyivät omenatkin yli joulun. Isä oli perintönä ottanut vain kaksi omenapuuta, kun rakensi oman tuvan. Myös näitä ja-lostettiin, ja omenia tuli, erilaisia kummassakin puussa. Meitä kun oli pal-jon lapsia, ei säilömisvaikeuksia ollut.

Myös meillä oli hyvä maakuoppa, kellari, ja tietysti seinät rakennettu luonnonkivistä, ja kivistä tehty salaoja. Siellä se kellari oli vuosina 1991 ja 1993, kun kävimme kotipaikkaa katsomassa. Vain katto oli luhistunut.

Peltotyöt tehtiin hevosella. Syyskynnet olivat tärkeät, möyhensihän talvi ja routa kynnettyä maata. Juurikasvit kylvettiin käsin. Perunamaan vaot ajettiin atralla, idätetyt perunat pantiin vakoon käsin ja sitten taas atralla vaot umpeen. Perunat kaivettiin syksyisin käsin kuokalla. Isommilla kou-lulaisilla oli ”perunaloma”. Ruis leikattiin sirpillä lyhteisiin, jotka sidot-tiin ja laitettiin kuhilaille, samoin ohra ja vehnä, jotka laitettiin kymmeni-kölle; 8 lyhdettä jaloiksi, 2 hatuksi. Kaura laitettiin viisikölle; 4 jalaksi, 1 hatuksi. Myöhemmin kaura niitettiin viikatteella ja seivästettiin kuten heinäkin. Muistan olleen härtsiköitä, kuusen latvoista tehtyjä seipäitä, joiden oksat oli jätetty pitkiksi. Nämä vain peltoon pystyyn ja heinät kä-sin oksien väliin kuivumaan. Kuivaa tuli, mutta voi miten hankalaa ja hi-dasta työ oli. Ensimmäiset heinäseipäät naapurissa olivat hirveän pitkä-tappisia, ehkä puoli metriä, mutta kyllä nekin olivat parempia kuin luo’olla kuivaaminen. Jos latoja ei ollut riittämiin, tehtiin heinistä pieles, ja kyllä heinä niissäkin säilyi. Tukipuiden varaan kasattiin heinät, katet-tiin heinillä tai oljilla, ja talvella ajettiin eläinten rehuksi. Samoin tehtiin lampaille lehdeksiä, lehtitukkuja eli kerppuja, jotka yleensä säilöttiin pie-

lekseen. Meillä tehtiin närte johon kerättiin vehnää, ohraa ja kauraa myöhemmin puitavaksi, jos ei keritty heti puida. Närte oli rakennettu lyhteistä siten, että se oli pyöreä muodoltaan, lyhteet tyvipää ulospäin, jyvät sisäänpäin ja ruisolkikatto päällä. Näin voitiin odottaa puintia, joka tapahtui ennen vanhaan riihessä. 1930-luvun loppupuolella oli Kostelan pojilla ja Valtosen Jussilla puimakone. Ja voi sitä juhlaa hiirillä, mikä oli ennen puintia. Puinnista vielä sen verran, että kun riihessä puitiin, puhuttiin, että puitiin ahos. Lyhteet ahdettiin riihen orsille. Puinnin jälkeen masinoitiin ruumenet jyvistä eroon. Masiina oli eräänlainen tuuletin, en tiedä nykyistä nimeä, mutta puhtaat jyvät sillä sai. Ruumenista tehtiin lehmille apetta. Siellä ne masiinan veivi ja hammaspyörä olivat riihen paikalla vielä kotipaikalla käydessämme.

Kontralassa kasvatettiin myös pellavaa, joka vietiin likoamaan läheiseen Jouhilampeen, on Helena-täti muistellut.

Lehmiä oli Kontralassa 4, samoin minun kotonani. Lisäksi hiehot ja vasikat, kanoja ja se tärkein, porsas. Ja tietysti hevonen joka talossa. Jossain oli lampaita. Kissa ja koira kuuluivat myös ruokakuntaan.

AIV-rehua ei tehty, tosin naapuriin Inkisen Matille rakennettiin uutta navettaa 1938 – 39, johon piti tulla AIV-torni, mutta tuli toiset ajat ja 1991 oli komea tiilinavetta kadonnut, oli vain osa perustuksia jäljellä, kun kävimme kotikylällä.

Maito separoitiin kotona ja kirnuttiin voiksi. Osa myytiin kauppaan, osa syötiin. Kontralassa oli pyöritettävä puinen kirnu, muistaakseni Milka. Meillä tavallinen puinen mäntäkirnu, ns. voihehvetti.

Kirnupiimä oli mahtava ruokajuoma ja meilläpäin oli tapana piimättää kurria ja sekoittaa se kirnupiimään. Tätä piimää oli sitten varsinkin pelto-
töissä mukana janon sammuttajana ja kyllähän se ruokaisaa juomista oli-
kin. Lehmän poi'ittua saatiin juustomaitoa, josta tehtiin uunissa kypsennämällä uunijuustoa tai keitettiin kattilassa pienirakeista juustomaitoa tai velliä. Samoin tehtiin paistettua piimää uunissa, nykyisin rahkaa, josta sai piimäpiirakkaa. Ja sitten, maitoa saviruukkuun, hieman suolaa sekaan ja uuniin, annettiin olla siellä tunti, toista, ja maito oli kypsynyt punertavaksi. Voileivän kanssa mainio herkku nykyäänkin.

Kontralassa ei ollut eikä minunkaan kodissani renkejä eikä palvelijoita. Monissa isoissa taloissa niitä oli tarpeen pitää aivan sotiin asti. Samassa

pöydässä isäntäväen kanssa ne söivät rengit kuin piiatkin. Palkoista ei minulla ole tietoa.

Renkinähän se Esko Kontra vanhempikin oli aloittanut ja palvellut monessa talossa ennen tuloaan Kuisman taloon Kauppilaan, jossa tapasi tulevan vaimonsa Vapun.

1930-luvun loppupuolella alkoi kylässämme maatalouskerhotoiminta, joka oli vireää, kunnes sota sen katkaisi. Myös jatkosodan aikana 1942 – 44 oli kylässämme kerho toiminnassa. Yritettiin viljellä pieniä kasvipalstojamme ja mansikan kasvatusta alettiin harrastaa vaikka taimia oli vaikea saada. Sota-aikana oli kaikesta puutetta.

Kun äidin lempilehmä Kyntteli myytiin naapurikylään, se tuli seuraavana kesänä läpi metsien kovasti ammuksen kotiin käymään, josta sitten palautettiin takaisin uuteen kotiin. Kaunikki omisti komeat sarvet, joista on muistona kyljessäni arpi vielä tänäkin päivänä, 60 vuoden takaa. Kirjo oli kaunis itäsuomalainen ja Kyllikillä oli valkea neliapilaa muistuttava kuvio kaulassa. Heluna taisi olla joka talossa, ja valkopäinen Kielo, Ruskea Mielo, ja Karjalassa kun oltiin, oli Kyyttö yleinen nimi. Tädin, Anna Kuisman, lehmistä yksi oli Laukko, muistuttaen väritykseltään laukonpeuraa. Luura kolusi kaikki paikat ja takaisin Karjalaan mentäessä sitä ei pidellyt mikään, kun se pääsi lähelle kotia.

Hevoset olivat Pokuja. Oli naapurissa Sirkka, äkäinen kuin mikä. Piiju puisteli veljeäni takin kauluksesta. Vielä oli Kykkäsillä Jussi, Kuismalla Remmi, Munukalla Poju ja Virma. Opetettavaa nuorta hevosta sanottiin selkeväksi.

Sonni oli sonni tai härkä, taisi olla, että kun se nuori sonnipoika kasvoi, siitä tuli härkä. Lampailla oli vuonia, lehmillä vasikoita, sioilla porsaita, kissalla ja koiralla pentuja, koiralla myös penikoita. Sonnien kuohimista en tiedä olleen. Porsaita kuohittiin tai salvettiin. Ammattinimike; sian salvoja.

Meillä oli lehmät hypyssä, hevoset oriillaan, lampaat pässillään, kissat mourullaan ja koirat juoksullaan tai killassa.

Metsä- ja uittotyöt

Puukaupat olivat minulta ulottumattomissa. Halkoja isännät ajelivat jonkun verran Ojajärven asemalle. Muuta en juuri muista, koululainen sai

monesti hevosen kyytiä koulumatkalla. Omalla kylällä ei ollut uittoja, niihin olen tutustunut vasta täällä nykyisellä asuinpaikalla sen verran, että tiedän mitä uittohommat ovat.

Metsästys ja kalastus

Metsästys ja kalastus oli miesväen mielipuuhaa. Jänikset ja metsäkannalinnut täydensivät usein ruokapöytää. Oravannahkoja roikkui kuivamassa kyllästymiseen asti. Turkiseläimistä olen nähnyt hillerin, vesikon, karpän ja ketun metsästäjän saaliina ennen sotia. Hirviä ei ollut.

Jänikset ja linnut syötiin kotona, nahkat kävi ostamassa joku kiertävä nahanostaja, mihin lienee sitten markkinoinut.

Metsästystä harrastivat yleisesti sekä isät että pojat.

Koirat olivat suurimmaksi osaksi pystykorvia.

Metsästettiin omilla ja naapurin mailla, riitoja en muista metsästyksestä olleen, ja rauhoitusaikoja yleensä noudatettiin.

Metsästysaseina oli etupäässä haulikko, joko yksi- tai kaksipiippuinen. Sota-aikana oli kivääri joka talossa.

Vanhalta ajalta oli eräässä synkässä kuusikossa iso kaivettu kuoppa, jyrkkäreunainen, sitä nimitettiin sudenkuopaksi, mikä sen tarkoitus lienee aikanaan ollutkin. Kaunista vihreää sammalta sen reunoilla kasvoi jo ennen sotia.

Ansapyyntiä oli jonkun verran, rihmat ja jänislangat.

Kalastus oli meidän kulmilla vähäistä. Sitä harrastettiin niissä pienissä lammissa ja järvissä, joita oli. Pehkeen lammet olivat mustien pienten ahventen valtakuntaa. Kaiturista saattoi saada hauenkin. Pieni ja Suuri Otsjärvi olivat kalaisia. Kartassa nimi on muodossa Otsojärvi. Silloin oli suurta huutoa risumerta, pajunoksista niinen avulla koottu kalanpyydys. Uistin ja koukkuja oli ongen lisäksi.

En muista, että kauempana olisi kalastettu. Olihan pikkulampia useampiakin, joten kalastusintonsa sai tyydytettyä.

Ruokatalous

Arkiruokana oli perunat, läskikastike, liha- ja kalakeitot, riistaa silloin, kun sitä oli. Jäniksen tai linnun liha ja läski tukivat mainiosti toisiaan uunipaistissa.

Lauantaina paistettiin piiraita, vehnästä ja hiivaleipää. Ruisleivän leivontapäivänä tehtiin lanttukukkoa ja myös kalakukkoa. Pikkuahvenia paistettiin uunissa saviruukussa sianlihan kanssa, sipulia sekaan, suolaa ja ruistaikinakansi päälle. Siellä kun muhi, niin eivät ruodot haitanneet. Kutuainkana, kun kalaa tuli runsaasti, sitä suolattiin paljon. Eihän muita säilömistapoja ollut. Lahnoja en muista nähneeni kotiseudulla.

Uunipaisti oli hyvin yleinen ruoka, samoin erilaiset laatikot, kuten lanttu-, kaali-, porkkana- ja perunalaatikko. Sitten oli sellainen puuro, johon perunoita, porkkanoita, herneitä ja lanttua keitettiin pehmeiksi, ja soseutettiin perunapurtsikalla, keitinvesi, joka oli otettu talteen, lisättiin, samoin ohra jauhoja ja suolaa, niin että tuli hyvin jämäkkä puuro. Se syötiin voisilmän ja maidon kera. Tähteeksi jäänyt puuro leikattiin kylmänä viipaleiksi, vimpaleiksi, ja paistettiin voissa paistinpannulla. Nimeä tälle ruu-alle on tiedä, kotonani se oli ”karjalaisten kansallisruokaa”.

Kananmunia käytettiin aikalailla. Keitettynä, paistettuna ja erilaisiin ruokiin. Pääsiäiseen kuuluivat kananmunat, joita litsattiin. Jouluna oli lihaa uunissa paistettuna, lanttulaatikko ja erilaisia piirakoita sekä uunissa kypsennetty riisipuuro ja rusinasoppa. Ohra uunipuuro oli yleinen, joskin arkisempi ruoka. Laskiaisena oli hernerokkaa siansorkista keitettynä, ja sitä syödessä ei saanut haastaa, ettei kesällä syö itikat. Keväisin laskettiin koivuista mahlaa, mahalaa, jota juotiin vaikka ei ollut janokaan. Talven aikana syötiin myös marjat, joita mielestäni varattiin talveksi runsaasti. Puolukkamämmi oli ruoka, jota en ole muualla Suomessa tavannut, omassa ruokapöydässä kylläkin.

Puhde- ja käsityöt

Iltaisin tehtiin käsitöitä: sukkia, lapasia, villapaitoja. Karstattiin ja kehrättiin. Karstaus tosin oli vähäistä, sillä Kirvun huopatehtaalla sai villat karstattua edullisesti. Ainahan siellä joku kävi hevosella ja vei samalla naapurinkin villat. Samalla miehet saivat ostettua itselleen huopikkaat. Minun äitini sisko, siis tätini, teki kotonaan naisten ja lasten huopikkaita. Opin hän oli saanut Kirvun huopatehtaalta, ja kävi 30-luvulla Koskenpään huopatehtaalla opettamassa huopikkaan tekoa. Miehet tekivät puutöitä tuvassa, esim. erilaisia astioita. Sukset olivat kotitekoisia, samoin

työreet, vain raudoittaminen jäi kyläseppän työksi. En muista käsitöitä tehdyn myyntiin, enkä muista, että olisi ostettukaan.

Alusvaatteet ja lasten vaatteet ommeltiin kotona, mutta päällysvaatteet ostettiin ehkä Hiitolan markkinoilta. 1930 – 40 -luvuilla tätini Anna Kuisma ja Helena Kykkänen ompelivat naisten päällystakkeja vieraillekin.

Esko Kontra vanhempi, minun ukkoni, suutaroi, ja häneltä saivat oppinsa pojat Esko Kontra nuorempi ja isäni Tuomas Kuisma, joka teki hyviä nahkasaappaita ja lipposia, kesäkenkiä. Hän korjasi omia ja vieraita kenkiä. Kumisaappaiden tultua käyttöön suutarointi väheni, mutta korjaamista kyllä riitti.

Tuohijalkineita en muista nähneeni kuin mummillani. Tuohivakkoja ja tuohikontteja kyllä tehtiin. Samoin tehtiin pärekoreja erilaisiin käyttötarkoituksiin. Anna Kuisma oli oikea monitoimimainen, hän osasi tehdä melkein mitä vain. Maanviljelys, karjanhoito, kotityöt, käsityöt, kaikki sujuivat, jopa rakentaminen; hän rakensi itse aikoinaan talonsa Vuoksen niskan Rautiokylään, miehensä sairastuttua nivelreumaan.

Ehkä tässä puhdetyönimikkeen alla voi mainita senkin, että isä, Tuomas Kuisma, luki pyhän seutuina meille lapsille ääneen kirjoja, joita me toimme kotiin koulun kirjastosta. Näistä tuokioista on mielessä vieläkin mieluisat muistot.

Kulkuvälineet ja postinkuljetus sekä puhelin

Talvella istuttiin kirkkorekeen vällyjen alle. Reki oli lyhyt, jyrkät etujalakset, kuskinpenkki ja takana penkki matkustajille. Reen perä oli aika korkea, siihen oli hyvä nojata ja perälaudan yli takana oli taidokkaasti kirkkain värein kirjottu rekipeitto. Välly oli muokatuista lampaannahoista tehty, ja siinä oli usein kotonakudotusta kankaasta tehty päällinen. Hevo- sen loimi myös kuului tärkeänä osana kalustoon. Kesällä oli käytössä kiesit. Niinsanotut Valkjärven kiesit olivat monilla, ja kellä taas ei ollut sellaisia, ajoivat tavallisilla lavakärryillä.

Moottoriajoneuvoja ei tainnut olla. Joskus harvoin saattoi nähdä Ojajärven asemalla auton ja moottoripyörän. Joillakin ison talon pojilla oli polkupyörä kylässämme jo 1930-luvun alkupuolella ja 1930-luvun loppupuolella tulivat naistenpyörät muutamien neitokaisten käyttöön. Mutta nuoret miehethän ottivat tyttöjä pyörän rungolle kyytiin ja niin mentiin.

Sotiin mennessä pyörät yleistyivät nopeasti. Ne olivat etupäässä nuoren väen kulkuneuvoja.

Meidän kylässä ei ollut kilpahevosia, eikä tietääkseni oriitakaan, mutta jossain niitä täytyi olla, koska varsojakin tuli. Isännät kyllä joskus innostuivat käymään kilpa-ajoissa. Matikkalassa ainakin oli kilpahevosia.

Ojajärvellä oli meidän kylän riemupaikat. Oli nuorisoseurantalo ja työvä-entalo. Näytelmiä ja tanhupiirit. Iltamia pidettiin. Samoin oli Ylikuunussa seuratoimintaa. Kesällä kuljettiin pyörällä ja jalkaisin, talvella hevosella ja hiihtäen. Kyllä nuoret halusivat jo ennen sotia olla omana ryhmänään.

Pirssiautoja ei meidän kylällä ollut, mutta olisikohan Ylikuunussa ollut Veijalaisen pirssi. Tuskin monikaan sivukyläläinen sai siitä ihanuudesta nauttia, rahaa oli vähän.

Meidän Salokylässä ei kulkenut linja-autoja, mutta Ylikuunusta pääsi mukavasti Inkilään ja sieltä kirkolle. Mutta olihan meillä rautatie. Ojajärven asema oli niinkin lähellä kuin 3 km Kontralasta ja 10 km Salokylän länsilaidasta. Ojajärveltä pääsi junalla sekä Hiitolaan että Inkilään, ja miksei kauemmaksikin.

Posti tuli junassa, sen sai asemalta tai kaupoista. Ylikuununpuoleinen osa kylää haki postin Ylikuunun Kykkäsen kaupasta. Puhelinta ei kylässä ollut, asemalla ja kaupoissa kylläkin.

Markkinat ja kulkukauppa

Mitä olisi ollut syksy ilman Hiitolan markkinoita. Siellä kävi nuorempia ja vanhempia. Hyvä oli käydä, kun juna kulki ja matkaa oli vain 15 km. Kihlareissu oli monen markkinareissun päätarkoitus. Jotkut vaihtoivat hevosia, ostettiin vaatteita, saattoi joku myydä käsitöitä. Vaikka minun äitini äiti kävi kyllä Viipurissa myymässä käsitöitään. Ja olihan siellä Hiitolassa se Isojen Poikien Kauppakin, lähin viinakauppa. Sehän se oli monelle mökin ukolle tärkeintä markkinareissussa.

Meillä Montolan Salokylällä kävi joitakin nappikauppiaita, mm. Aino Penna myi pikkutavaraa ennen sotia, tyyppillinen nappikauppias ja hieroja. Äiti osti minulle kerran pussin kukansiemeniä, joista piti kasvaa ”yökynttilöitä”, tuliunikoita, mutta niistäpä kasvoikin sikuria.

Matkat liikepaikoille

Viipurissa käynnit olivat lääkäriissä ja sairashuoneella käyntejä ja joku kävi torilla myymässä käsitöitään tai ostamassa jotakin. Viipuriin oli hyvä matkustaa junalla.

Kirkossa käynti ja kylänluvut

Kirvun kirkko oli kaukana, parikymmentä kilometriä meiltä, joten siellä ei kovin usein käyty. Hautajaisissa, siunaustilaisuudessa käytiin. Itse olin ensi kertaa kirkossa ukkoni, Esko Kontra vanhemman, hautajaisissa v. 1935.

Radiokirkossa käytiin sellaisissa naapureissa, missä oli radio, kovin montaa radiota ei ollut. Olihan se akun lataus jo hankala homma ja anodit kalliita.

Helena-täti on muistellut minulle, että hänen isänsä, em. Kontran ukko, oli joka sunnuntai nostanut ison raamatun tuvan pöydälle ja lukenut siitä päivän tekstin perheen istuessa hiljaa kuuntelemassa. Silloinkin, kun Helenan ”mamma”, siis minun mummoni, oli kuollut, oli ollut sunnuntaiaamu ja lukuhetki menossa. Oli vain tullut hiljaisuus, kun elämänliekki oli sammunut.

Joulukirkkoon tuskin meidän kylältä lähdettiin pitkän matkan takia ja eivät tainneet kyläläiset niin kirkkorakkaitakaan olla.

Kylänlukuset eli kinkerit oli vuorotellen eri taloissa joka talvi. Talonväki haki hevosella papin ja lukkarin paikalle suurine kirkonkirjoineen ja plakatteineen.

Kinkereihin kylänväki osallistui. Olihan ne jonkinlaiset pidot, syötiin ja juotiin kahvia vehnäsiineen ja piirakoineen. Luettiin Raamattua, kyseltiin katkismusta, veisattiin virsiä ja kuunneltiin nuhteita, jos oli aihetta, ja usein olikin vietetty epäsideellistä elämää. Kinkereillä kastettiin lapsia, ja tärkeintä oli rippikouluun pyrkiminen, ja se ei käynytkään ihan helposti. Katekismus oli osattava, samoin Raamatusta määrätty rippikoululäksy ja läksynä olevat virret, jotka olivat ne kaikkein vaikeimmat ja pisimmät. Ehdot tuli, jos ei kuulustelua läpäissyt.

Koulunkäynti

Montolan koulupiirissä olivat Ylikuunun koulu ja meillä toisessa laidassa asuvilla Ojajärven koulu. Koulu sijaitsi Kaukolan puolella, oppilaista noin puolet oli kirvulaisia. Koulussa oli kolme opettajaa sekä 2 alakoulua ja 4 yläkoululuokkaa. Ojajärven koulun luokkien koko oli 20 – 25 oppilasta. Vuonna 1939 oli 3 – 4 luokalla 32 oppilasta. Naisopettaja opetti tyttöjen käsitöitä yläkoululaisille ja miesopettaja puutöitä yläkoulun pojille. Aadam Vanhanen oli ollut kauan opettajana Ojajärvellä. Hän oli minun aikanani jo vanha mies, ankara ja vaativa. Opettajat opettivat luokissaan kaikkia aineita.

Koulu alkoi aamuhartaudella kello 9, kaikki oppilaat yhdessä luokassa. Alakoulua oli 4 tuntia, yläkoulua 5 – 6 tuntia päivässä, paitsi lauantaisin 4 tuntia. Voimistelu ja urheilu olivat aina viimeisinä tunteina.

Yläkoulun jälkeen oli kahtena vuonna jatkokoulua, joka ei ollut pakollinen, mutta kyllä sitä moni kävi. Se oli iltapäivisin tai illalla, pari tuntia kerrallaan, ja siellä sitten jo opetettiin asioita elämää varten, ei pelkkiä vuosilukuja, että kuka milloinkin hallitsi.

Koulumatkat tehtiin hiihtäen talvella ja kävellen sulan maan aikana. Itse olin Kontralassa koulukortteeria viikot, samoin 2 vanhempaa veljeäni olivat olleet nuorempina. Olihan kotoa koululle 8 km ja Kontralasta vain 4 km.

Kontralassa ollessani sain ruuan ja evääksi tavanomaiset voileivät ja 200 gramman pullon maitoa. Koulussa ei ollut ruokaa.

Syksyllä oli perunaloma, potattiloma, 2 viikkoa, ja joskus sai viikolla yhden päivän lomaa. Hiihtolomaa oli viikko ja pääsiäislomaa 4 – 5 päivää.

Joululoma oli 2 viikkoa ja alkoi ”joulukuusesta”, joka oli niitä koululaisen elämän kohokohtia. Joka luokalla oli ohjelmaa. Kaikki yrittivät parhaansa, ja ihmisiä oli paljon. Oli runoja (nykyään tuskin runoja kuulee joulujuhlissa), kertomuksia, tonttuleikkejä ja tietysti näytelmä, kaikki sopivasti laulujen sekaan sovitettuna. Ja Joulupukki. Jokainen oppilas sai pussin, jossa oli pulla ja karamellejä. Se olikin tarpeen pimeässä kotiin tarpoessa juhlan jälkeen. Järkyttävänä muistan tapauksen vuonna 1938. Kuusijuhlusta tullessa matkalla kuoli ikäiseni naapurin tyttö, sydän petti ja hän tuupertui hankeen. (Eivät olleet lääkärintarkastukset verrattavissa nykyaikaisiin.)

Keväällä oli ihana kevätjuhla, ”tutkinto”. Koskaan en muista tutkintopäivänä sataneen. Laulut raikuivat ja leikit sujuivat. Ja kohokohta oli kun oppilaat olivat saaneet uudet vaatteet juhlaan. Vaikkeivät ne tyttöjen krentonkimekot ja poikien puuvillahousut ja –puserot niin kummallisia olleet, mutta olivathan ne uusia.

Keväällä kun lehti puhkesi puihin, oli Ojajärven koulusta tapana käydä laulamassa läheisellä vanhalla rajamerkkikivellä. Siellä raikuivat laulut, Jo lehti puhkes puuhun, Olet maamme armahin Suomenmaa sekä Karjalaisten laulu.

Äitienpäiväjuhlaa en muista koululla vietetyn ennen sotia, vaan äitienpäivät piti opintokerho jossain kylän taloista, ja siellä miehet hoitivat kahvituksen. (Tästä on muutamia valokuvia äidin jäämistössä.)

Koululla pidettiin myös hartaushetkiä, ”saarnoja”, kuten meillä sanottiin.

Seuratoiminta

Suojeluskuntalaisia oli sekä lottia. Tietääkseni nämä kuuluivat Ylikuunun piiriin.

Nuorisoseuratoiminta oli vilkasta ja tietääkseni ei ollut suurempia skismoja työväenyhdistyksen kanssa, omat talot oli kummallakin.

Ylikuunussa oli marttoja ja oma osasto, toiminta oli vilkasta. Yleishyödyllisiä kursseja ja kerhoja pidettiin ja oli myös neuvontaa.

Hiihtokilpailut olivat talvisin yleisiä, Niihin antoi lisäintoa Kaukolassa asunut Eino Olkinuora, joka oli silloin koko Suomen hiihdon terävintä kärkeä. Pallopelejä pelattiin kesäisin ja pikkupojat hyppäsivät korkeutta.

Ojajärvellä oli iltamia ja Kirvun kirkolla isot kesäjuhlat, joihin väki osallistui.

Rippikoulu oli se rajapyykki, jonka jälkeen sai ruveta käymään riennoissa, ikä silloin oli 16 – 17 vuotta.

Muuttoliike

Muuttoliike oli hyvin vähäistä ennen sotia, mutta jos joku lähti, oli työ ja rahan saanti se, mikä houkutteli muualle.

Sukulaisissa käynti ja perhetapahtumia

Sukulaisissa käytiin ja yleensä hevosella, missä sitten kenenkin sukulaisia oli.

Syksyisin oli 2 viikkoa ”oljामissa” käyntiä. Tämä oli sellainen tapa, että kun tytär oli miniänä jossain, niin syksyisin hänet tuotiin vanhaan kotiin sa oljamiin lapsineen. Se oli tavallaan loma, ja varmasti täysin ansaittu.

Sukulaisissa käynti oli tavallista silloin tällöin pistäytymistä. Lapsen synnyttyä taloon, sukulaiset ja lähinaapurit veivät rotinoita. Ne olivat runsaita, vehnäsrinkilöitä, piirakoita jne.

Vihkiäiset olivat vaatimattomia, mutta jos oli isot häät eli isot pidot, syötiin, juotiin ja tanssittiin. Ei ollut erikoisen ihmeellistä, että syntyi tappeluitakin, sillä vaikka talo ei väkeviä tarjonnutkaan, omat eväät saattoivat saada muutamia rähinäpäälle, jolloin voi syntyä jopa ruumiitakin.

Ristiäiset olivat hyvin vaatimattomia. Kinkereillä, äitienpäivillä ja hartaustilaisuuksissa kastettiin lapsia.

Rippijuhlia kotona ei yleensä pidetty.

Hautajaiset olivat talon varakkuuden mukaan. Yleensä ruokana oli herne-rokka. Arkun vainajalle teki yleensä kylän puuseppä. Muistan isäni velipuolen, Matti Kuisman, arkun teon Kontralan tuvassa. Matin lankomies, Eevert Reimi, teki arkun laudoista ja se maalattiin mustaksi. Samoin oli Kontran Ukon arkku hänen tekemänsä, sekin musta ja muistan, kun Reimi kokeili kirstun kokoa asettumalla itse sinne makaamaan. Se vähän pelotti.

Talvisodan aika

Koko syksy 1939 oli levotonta, sodan sytyttyä koulu loppui. Elämä oli pelossa ja epätietoisuudessa oloa. Ikkunoihin laitettiin pimennysverhot, valoa ei saanut näkyä ulos, mutta sitten ei myöskään nähnyt, mitä ulkona oli. Nuoret miehet kylästä olivat ”siellä jossakin” eli rintamalla tai koulutuskouksessa. Tosiaankin, pojat merkitsivät kirjeisiinsä vain ”täällä jossakin”, sillä tarkempi oleskelupaikan määrittely oli kielletty ja sotaseksuuri valvoi.

Jos talossa oli kaksi hevosta, toinen meni valtiolle valjaineen ja rekineen, sekä ruokaa hevoselle mukaan.

Esko Kontra nuorempi oli b-luokan mies ja sai olla kotona. Isäni Tuomas oli jonkinlaisessa työpalveluksessa, mutta sai usein olla kotona.

Talvisodassa kaatuneita tai haavoittuneita en muista olleen meidän kylän miehissä.

Naisia oli lottahommissa ja muonittajina, koska meidän kyläämme tuli evakkoja heti sodan alussa, osa Viipurista, osa jostain rajalta päin.

Villa-asusteita tehtiin kylässä, mikä vaan ehdittiin ja lähetettiin rintamalle omille ja tuntemattomille sotilaille, olihan ankara pakkastalvi.

Lentokoneet olivat jokapäiväinen näky, ja koneista myös ammuttiin, niin että lakana lumipukuna kuului jokaisen varusteisiin jopa vedenhakumatkalla. Ei meidän kylässä kyllä ilmahälytyksiä annettu, tuskin edes Ojajärvellä, vaikka sinne pudotettiin muutama pommikin. Eräs koulutoverimme, Paavilaisen Iikka, sai siellä sirpaleen ja kuoli.

Radioita tuli lisää sodan alettua, ja niillä yritettiin kuunnella kaikki uutiset sekä myöskin Tiltun propagandalähetyksiä.

Muita rintaman ääniä ei kuulunut meille asti kuin pommituksia ja it-tykin jysähtelyä.

Evakkoon lähtö

Meidän perheelle tuli lähtökäsky 8.3.1940 sodan vielä kestäessä ja silloin myös lähdettiin Ojajärvelle, äiti ja viisi lasta. Tavarointa oli pakattu, jokaisella oli reppu, jossa oli evästä ja vaatteita. Iltakuudelta piti junan tulla mutta tulikin vasta aamuyöstä. Meidät vietiin Viljakkalaan, Pirkanmaalle, jossa jouduttiin kansakoululle yhteismajoitukseen. Kaikki oli sekaisin, meidän perhettämme joutui kahteen paikkaan. Omakyläläisiä ei tullut lähistöllekään majoitetuiksi.

Eläimet jäivät navettaan meidän lähtiessämme ja niitä hoitamaan tuli äidin veljen vaimo Hilma-täti. Hän hoiti myös parin muun talon eläimet. Rauhan tultua 13.3.1940 eläimet koottiin yhteen ja yritettiin kävelyttää niitä uuden rajan ylitse, ja ihme kyllä saatiinkin tämä sukulaiskarja Vuoksenniskalle, jossa silloin jo asui Anna-täti miehineen. Karjalle löytyi jon-

kinlaista suojaakin, ja muistelen isän vielä hakeneen yöaikaan rehukuor-
mankin luvattomalta puolelta. Itse olin äidin kanssa Viljakkalassa, mutta
isän kertomuksia kuuntelin tarkasti, kun hän tuli perhettään etsimään Vil-
jakkasta. Hilma-täti hoiti eläimet Vuoksenniskalla kesäkuuhun asti, josta
ne sitten tuotiin Kullaalle, junassa Ruosniemen asemalle ja siitä kävellen
evakkopaikkaan Kullaan Ahmauksen kylään. Tässä kylässä oli myös äi-
din siskon perhe karjoineen. Esko Kontra joutui Hämeenkyröön. Evaku-
ointiapua ei rintamalta tullut, kaikki yritettiin kyläläisten kesken saada
tehtyä. Kyllähän siinä jäivät manttaalikirjat, vehnät ja viljat, vähäisistä
huonekaluista puhumattakaan mukaan saamatta. Tunnetta ei voi sanoin
kuvata. Se oli epätoivoista aikaa.

Evakossa olo sotien välillä

Viljakkalassa saimme oman keittiön ja kamarin. Pirtissä asui toinen
evakkoperhe. Talonväki oli erittäin ystävällinen. Heillä oli kaksi poikaa
rintamalla, joista toinen haavoittui. Toukokuussa meidät siirrettiin Kul-
laalle Ahmauksen kylään, jonne myös lehmät, äidin siskon perhe ja äidin
veli Hilma-tädin kanssa tuli. Kullaalla oli myös muita omankyläläisiä.
Teimme talon töitä. Uutta tilaa odoteltiin, se oli luvattu Mäntsälästä, mut-
ta Jatkosota alkoi ja rupesimme odottamaan kotiinpääsyä, ja pääsimme-
kin. Äidin siskon perhe ehti muuttaa Mäntsälään.

Kullaalla meillä oli hyvä talo ja ystävyssuhteet talonväen kanssa ovat
säilyneet läpi vuosikymmenten. Me Kuusman sisarukset kävimme saatta-
massa evakkotalomme emännän viimeiseen lepoon 6.3.1999. Kullaalla
oli hyvä olla. Karjalaan lähtiessä isäntä antoi lampaan ja siemenviljaa ke-
vättä varten. Takaisin kotiin päästiin marraskuun lopulla 1941. Ja Hilma-
täti hoiti taas eläimet. Isä ja 2 veljeäni olivat siellä jossain.

Paluu kotiin Karjalaan ja Jatkosodan aika

Marraskuun lopulla olimme taas Ojajärven asemalla matkalla kotiin. Yksi
veljistäni oli ollut siellä jonkun viikon aikaisemmin, lämmittänyt ja sii-
vonnut.

Puhdistusjoukot olivat olleet työssä jo syyskesällä. Sotaromua oli. Oja-
järven asemalla lojui hyökkäysvaunu ja toinen vaunu oli palaneena vähän
matkan päässä. Taloja oli palanut, koulu muiden mukana. Näki, että sota
oli ollut paikkakunnalla. Luulen, että tätä seutua ei ollut paljon miinoitet-
tu, mutta ammuksia kyllä löytyi. Vahinkojakin sattui, kun uteliaisuus pa-
ni tutkimaan erilaisia esineitä.

Varsinkin vuosina 1942 – 43 kerrottiin paljon desanttien pudottamisista ja liikkumisista meidän seuduillamme. Yksi kiinnisaatu desantti tuotiin meidän pihaammekin. Tästä tapauksesta on Arvo Pelkonen koonnut näiden muisteluksien perään erillisen tarinan.

Ei montakaan taloa jäänyt ilman asukkaita. Uuttakin rakennettiin, muun muassa alettiin rakentaa koulua, mutta nyt ei yhteistä kaukolalaisten kanssa vaan omaa, Salojoen koulua. Tosin se ei ehtinyt valmistua, kun taas lähdettiin.

Yhteistyö toimi, jokainen auttoi toista missä voi, ja elämä alkoi hymyillä asemasodan aikana, jopa muutamia miehiä pääsi kotitöihin. Isäkin. Puutetta oli kaikesta, sukkapuikotkin olivat loppuneet.

Evakkoon lähtö Jatkosodan jälkeen

Kesä 1944 oli kaunis, sodan jyly kuului vaimeana. Epäusko ja epätoivo virisi kesäkuussa kun alkoi venäläisten suurhyökkäys Kannaksella. Juhannusaattona lähdettiin. Sama karjaporukka, mutta minä olin nyt yhtenä karjankuljettajista. Matkaa tehtiin jalkaisin. Lehmiä laidunnettiin teiden varsilla, lypsettiin, maito annettiin sotilaille alkumatkasta ja loppumatkasta siviileille, ja sen muistan, että maksua ei koskaan otettu. Yövyttiin missä sattui, ja kolmen kävelyviikon jälkeen saatiin Naarajärvellä, Piekämäen lähellä lehmät vaunuihin ja kesti vain neljä päivää, kun saimme purkaa ne Parkanon asemalla ja alkaa kävelyn kohti Karvian Kanttia, joka oli evakkopaikkamme. Sinne päästyämme isä lähti takaisin Kirvuun ja oli siellä sadonkorjuussa rauhan tuloon asti hevosen kanssa. Olimme talven Karvialla ankeissa oloissa. Kesän tultua meidät siirrettiin Mäntsälään, josta piti tulla sijoituspaikkakuntamme. Mutta Esko Kontra löysi maatilan Kinnulasta, osti sen ja tuli kertomaan isälle, että toinenkin tila oli myytävänä. Isä osti sen, ja niin veljekset viljelivät tilojaan samassa peltoaukeassa, vain joki erotti maat toisistaan. Esko Kontran ja Tuomas Kuisman perheiden evakkomatka oli päättynyt.

6**Desanttijuttu Jatkosodan ajalta****Johdanto**

Elvi Piispanen lähetti Montolan Salokylää käsittelevien muisteluiden mukana kuvauksen, joka liittyy Jatkosodan aikana Salokylän metsään pudotettuun venäläiseen laskuvarjodesanttiin.

Hänen desanttijuttunsa kiinnosti minua niin, että rupesin tutkimaan asiaa laajemminkin. Ensin haastattelin puhelimitse laskuvarjon löytäjää Antti Kuismaa, joka on Elvi Piispanen veli. Sen jälkeen kävin selvittämään, löytyisikö Sota-arkistosta tätä tapausta koskevia asiakirjoja vai olisivatko ne olleet Jatkosodan loputtua jotenkin niin kuumaa tavaraa, että ne olisi varmuuden vuoksi tuhottu. Alkuun näyttikin, että näin olisi tehty, mutta varsin pitkän etsimisen jälkeen löytyivät niin täydelliset asiakirjat, kuin toivoa vain voi. Niiden perusteella on laadittu oma kertomuksensa.

Seuraavassa esitetään nämä kolme kertomusta kyseisestä asiasta.

Tähän juttuun liittyviä paikkoja on merkitty karttaan 3.

Arvo Pelkonen

Elvi Piispasen lähettämä kertomus

Oli jo pimeät yöt ja minä siskoni ja Antti-veljeni kanssa nukuimme navetan viereisessä heinäladossa, niin kuin meillä, ainakin sillä kylällä, oli tapana. Aika oli elo-syyskuu vuonna 1942 tai 1943.

Heräsimme lentokoneen ääneen, mutta pimeää kun oli, emme nähneet konetta. Me pelkäsimme, sillä desantteja oli tiputettu pitkin kesää.

Kun päivä valkeni, lähti Antti metsäretkelle ja löysi laskuvarjon takertuneena puiden latvoihin ja oksiin, eikä se kaukana ollutkaan.

Isä lähti ilmoittamaan siitä viranomaisille. Hän oli Is-joukoissa mutta satumalta lomalla. Ja niinhän siinä kävi, että desantti saatiin kiinni samana päivänä, hän oli itse mennyt ihmisten luo ja kertonut, että oli pudonnut metsään, vaikka tarkoitus oli pudota radan varteen ja tehtävänä oli räjäyttää rautatiesilta Inkilän lähellä.

Niin sitten miehet tulivat desantti mukanaan ja hakivat laskuvarjon ja leipäsiäkin. Räjähteet olivat pudonneet toiseen paikkaan. Laskuvarjo levitettiin pihalle ja voi kuinka hyvää pyykkinarua olisi niistä naruista saanut, mutta kun ei saanut kuitenkaan.

Desantti puhui selvää suomen kieltä, oli 16-vuotias ja kotoisin Lempäälästä Inkeristä. Minä säälin tätä arkaa ja pelokasta poikaa. Hyvin häntä siinä meidän pihassa ainakin kohdeltiin ja hän kertoi, mitä kyseltiin.

Muistelen, että niissä miehissä yhtenä oli Arvi Hauhia*, silloin vänrikki, isän serkku, mutta tästä en ole ihan varma.

Senkin muistan, että näistä asioista käskettiin pitää suu kiinni ja kiinni se on tähän asti pysynytkin. Toivottavasti en nyt joudu sota-oikeuteen.

*Arvi Hauhia oli Is-kompp.pääll. ja johti etsintäjoukkoa. Hän oli Elvin isän Tuomas Kuisman pikkuserkku äidin puolelta.

Antti Kuisman usean puhelinhaastattelun yhteenveto

Yhtenä sunnuntaiaamuna syyskuun loppupuolella v. 1942 läksin lintumetsälle kotitalon eteläpuoleiseen metsämaastoon. Noin klo 10 paikkeilla minä näin puussa roikkuvan jotain vaaleata. Valpastuin, kun päässäni välähti, että se voi olla laskuvarjo, sillä ryssän koneita oli lennellyt aina silloin tällöin ja desanteista puhuttiin usein. Minulla oli kivääri aseena. Sen me olimme saaneet edellisenä syksynä evakosta paluun jälkeen turvaksi maastossa silloin vielä hiippailevien venäläisten sotilaiden ns. pus-karyssien varalle. Patruunoita minulla oli mukana kymmenkunta, joista vain yksi oli varmasti laukeava suomalainen. Muut patruunat olivat maastosta edellisen kesän taistelupaikoilta kerättyjä sotasaalispatruunoita, joiden nallit olivat kastuneet. Niitä oli aikaisemmin ”isketetty” ts. yritetty laukaista muttei onnistuttu. Yleensä ne muutamien yritysten jälkeen kyllä laukesivat, joten niitä voi käyttää metsästyksessä, kunhan kärsivällisyyttä riitti. Ja oli riitettävä, koska suomalaiset panokset oli säästettävä ”tärkeämpiin” tehtäviin. Vaihdoin suomalaisen patruunan piippuun ja lähdin varoen etenemään. Jännitti, vaikka en uskonut kyllä desanttia kohtaavani, koska lentokoneita ei ollut ihan äsken lennellyt niillä main.

Laskuvarjo se siellä roikkui kolmeen koivuun kietoutuneena aika ylhäällä. Sen narut oli leikattu poikki, eikä niihin ulottunut lähellekään. Desantti oli joutunut katkaisupuuhiin vapautuakseen valjaista. Tietysti varjo on voinut olla tavaravarjokin, josta tavarakolli on saatu pois mutta narujen päiden kimmottua korkeuksiin, varjo oli jäänyt merkiksi tulijoista.

Varjon löytöpaikka oli Ison ja Pienen Otsolammen välisellä kannaksella parinsadan metrin päässä Pienen Otsolammen rannasta, Kylmienkivien-suon jatkeena olevan notkon itäpuolella. Se oli ihan lähellä Salokylän ja Läylölän välistä rajaa Salokylän puolella.

Minä palasin kotiin ja kerroin siellä löydöstäni. Velipoika Esko, joka palveli Kirvun Is-kompaniassa, oli käymässä sattumalta kotona ja hän hyp-päsi pyörän selkään ja ajoi Ylikuunuun soittamaan löydöstä komppani-aan.

Asiaa meillä tuumailtaessa tultiin siihen päätelmään, että desantti oli pu-dotettu siitä lentokoneesta, joka lensi aivan meidän talon kohdilta 2 – 3 viikkoa aikaisemmin, siis syyskuun alkupuolella.

Se oli sellainen tapaus, että minä ja pari siskoani, jotka nukuimme nave-tan viereisessä heinäsuojassa, heräsimme noin puolenyön aikoihin ko-

vaan lentokoneen ääneen. Hyppäsimme ovelle tuijottamaan taivaalle ja olinkin näkevinäni sen koneen ääriiivat taivasta vasten. Ilma oli ihan kirkas ja tyyni. Kone tuli etelästä lentäen melko tarkasti meidän ylitsemme. Se lensi tietysti ilman valoja ja me ilman muuta pidimme sitä venäläisenä koneena. Kohta se kaarsi länteen päin. Tuntui, että se lensi kohtalaisen matalalla.

Tiistaina iltapäivällä, siis pari vuorokautta varjon löytymisen jälkeen, tuli meille etsintäpartio, jossa oli Is-miehiä ja ainakin yksi kapteeni ja luutnantti. Mukana oli myös pidätetty desantti, joka oli juuri se meidän lähelle pudotettu mies. Hänet oli saatu samana päivänä kiinni, meille kerrottiin.

Joukolla mentiin minun opastuksellani varjon löytöpaikalle. Siellä kaadettiin puut, että saatiin varjo alas. Desantti kertoi sen varjon olleen tavaravarjon ja tavaratorpeedon olevan lähistöllä kätkeytyneenä. Desantti ei osannut neuvoa paikkaa, vaikka oli sen itse kätkenyt, ei sittenkään vaikka kapteeni koetti muistia virkistää vetämällä pistoolin esille ja uhkaamalla ampua, ellei muisti parane. Oli tullut jo varsin hämärä ja kapteeni käski lopettaa etsinnät mutta kehotti joukkoa vetämään perstupakat ennen lähtöä. Ne vedettiin. Näin, kun velipoika nousi seisomaan, että sen housuihin oli tarttunut iso sammaltuppo. Kun hän sitä karisteli pois, niin hän ihmetteli kuinka niin iso pala oli kiinni tarttunut ja silloin huomasi telttakangaskäärön siinä, missä oli istunut. Se oli se etsitty tavarapakkaus, telttakankaaseen kääritty tavaratorpeedo, miehen kokoinen suunnilleen. Tehtiin puunrungosta korento, johon torpeedo ripustettiin vöiden avulla ja kannettiin meidän pihaan. Varjo oli siis tavaravarjo. Desantin varjon etsinnästä oli siltä päivältä luovuttava. Kapteeni ja luutnantti olivat Viipurista, näin kerrottiin, ja he veivät desantin mukanaan.

Se desantti oli minusta parikymppinen, ehkä vähän yli. Se oli inkeriläinen ja puhui suomea vastatessaan, kun siltä mitä kysyttiin. Tietysti se oli allapäin, mutta ei se mikään säikky ollut, sen näki silloin, kun kapteeni uhkaili sitä aseella, ei sitä ruvennut vapisuttamaan. Sillä oli suomalainen sotilaspuku päällä ja aika uudet kumiteräsaappaat jaloissa. Muistaakseni oikeassa jalassa sillä oli paha hiertymä ja vasen jalka turvoksissa, joten liikkumien näytti kovin vaikealta.

Seuraavana päivänä Is-miehet tulivat isommalla joukolla ja löysivät desantin varjon pari sataa metriä meille päin siitä tavaravarjosta. Se oli katkonut vähän puun oksia alas tullessaan ja nämä autoivat paikantamisessa. Olivat pudottaneet tavarat ensin ja sitten desantin.

Asiakirjojen kertomaa

Kirvussa Jatkosodan aikana toimineen 1735. Ilmasuojelu (Is-)komppanian sotapäiväkirjassa, jota nykyään säilytetään Sota-arkistossa, ovat lyhyet merkinnät 6. ja 7. päiviltä lokakuuta 1942, joiden mukaan Ylikuunun salolla oli ollut desantin tavaroiden etsintäpartio komppanian päällikön vänr. Arvi Hauhian johdolla.

Sota-arkistosta löytyivät myös kiinniotetun desantin kuulustelupöytäkirja ja kenttäoikeuden pöytäkirja. Kuulustelupöytäkirja on pitkä ja seikkaperäinen, se on suorastaan tämän desantin ”elämäkerta”, josta lyhennelmä seuraavassa.

Ylikuunun salolle pudotettiin 13.9.1942 noin yhdentoista aikaan illalla lentokoneesta desantti, inkeriläinen Tahvana Juhananp. Tiitta. Hän oli syntynyt 13.11.1913 Parkalan piirin Lempaalan kylässä ja viimeksi asunut saman piirin Toksovan kylässä. Alkujaan hän oli maatyöläinen kuten isänsäkin mutta Toksovassa asuessaan hän kävi työssä Leningradissa, olleen erään ravintolayhtymän varastonhoitajan apulaisena. Hän oli naimaton ja lapseton. Hän oli käynyt Lempaalan 4-luokkaisen suomenkielisen alkeiskoulun osaten tyydyttävästi suomea ja venäjää suullisesti ja kirjallisesti. Ei ollut puheittensa perusteella ollut politiikassa millään tavalla mukana.

Asevelvollisuutensa Tiitta oli suorittanut v. 1935 – 37 hevosmiehenä. Talvisodan aikana hän palveli ns. Kuusisen Suomen kansanarmeijassa, sen tykistöosaston toimitusjoukkueessa, osallistuen taisteluihin Viipurinlahden saarilla. Hänet kotiutettiin elokuun puolivälissä 1940.

Heinäkuun alussa 1941 Tiitta kutsuttiin puna-armeijaan jälleen erääseen työvelvollisuuspataljoonaan, joka oli kokoonpantu pääasiallisesti vähemmistökansallisuuksista. Hän palveli pataljoonassa sen hajottamiseen asti, joka tapahtui tammikuussa 1942. Siitä oli kuollut lähes puolet nälkään ja huomattava osa oli sairastunut. (Tämä pataljoona, kuten Inkerin alueen joukot yleensä, olivat Leningradin motissa, jossa vallitsi jo tuolloin suunnaton nälänhätä. Mottia vartioivat saksalaiset joukot ja Kannaksella suomalaiset, 900 päivää.) Pataljoona oli rakentanut kenttälinoituk-
sia eri puolille Kannaksen rintamaa.

Tiitta joutui vähemmistökansallisuuksien henkilötäydennyskeskukseen Leningradiin, johon helmikuussa 1942 oli tullut eräs majuri, joka houkutteli hänet tiedustelujoukkoon koulutukseen lähetettäväksi aikanaan Suomeen. Hän suostui, koska täydennyskeskuksen olot olivat joka suhteessa sietämättömät ja ruoka surkeaa, ja hänelle luvattiin parempaa ruokaa uudessa yksikössä. Hän joutui antamaan kirjallisen sitoumuksen, että oli vapaaehtoisesti suostunut tehtävään.

Alkoi yli puoli vuotta kestänyt koulutus tiedustelijaksi. Koulutettavia oli vain puolenkymmentä, kaikki inkeriläisiä. He eivät entuudestaan tunteet toisiaan eivätkä he saaneet kertoa omia nimiään, vaan heille annettiin peitenimet.

Koulutusta antoi peräkkäin kaksi majuria ja yliluutnantti. Miehet olivat kaikki arvoltaan sotamiehiä. Koulutus oli monipuolista, mutta pääasiassa teoreettista. Oli kartanlukua, kompassin käyttöä, suunnistusta, Suomen olojen oppimista, suomalaisten sotilashenkilöiden käyttäytymisen ja arvomerkkien opettelua jopa kunnian tekoa suomalaiseen tapaan. Käsikraanaatinheittoakin opetettiin vain teoriassa, ainuttakaan ei heitetty. Ainoat käytännön harjoitukset olivat muutamat pistooliammunnat ja jokunen suunnistusreissu. Eräs ilmavoimien majuri oli pitänyt parin tunnin luennon laskuvarjohypystä, mutta yhtään hyppyä ei tehty.

Heille pidettiin myös poliittisia oppitunteja, jolloin oli selitetty silloista poliittista ja sotilaallista tilannetta. Sotilaallista tilannetta selostettaessa oli kerrottu Neuvostoliiton kärsineen ankaria tappioita, mutta että se tulee Englannin ja Amerikan avulla voittamaan sodan, kunhan mainitut valtiot saavat muodostettua toisen rintaman. (Tällaista puhuivat venäläiset jo silloin, kun Saksa eteni täyttä päätä itärintamalla ja oli vastikään vallannut Stalingradin. Toinen rintama kyllä syntyi, mutta se oli vielä vuoden, parin päässä.) Heillä oli käytössään radiovastaanotin, jolla oli käsketty kuuntelemaan Suomesta suomenkieliset uutiset ja muutakin ohjelmaa kielitaidon verestämiseksi. Propagandalähetysten kuuntelu sitä vastoin oli kielletty. Heitä oli tutustutettu kaakkoisen Suomen eri paikkakuntiin Suomen maa –nimisen kirjan ja karttojen avulla.

Tiitta sai uuden henkilöllisyyden, jona hän tuli Suomeen tultuaan esiintymään. Hänestä tuli Toivo Kaulio Silvola kylästä Savonlinnan läheltä, jonka pitkän henkilölegendan hän joutui lukemaan ja omaksumaan ulkoa. Hänelle kirjoitettiin stm Kaulion nimelle väärennetty suomalainen lomatodistus.

Tiitta sai kirjallisen käskyn tehtävästä Suomessa. Se oli pääpiirteittäin seuraava:

Hänet pudotetaan lentokoneesta suomalaiseen sotilaspukuun pukeutuneena laskuvarjolla Kirvun Ylikuunun kylästä itäkaakkoon olevien Ison ja Pienen Otsolammen väliseen maastoon. Toisella laskuvarjolla pudotetaan tavarapakkaus. Laskuvarjot ja tavarapakkaus oli piilotettava metsään ja sitten edettävä metsiä myöten kaakkoon rautatien varteen ja sitä metsässä seuraten Koljolan pysäkiltä n. 2 km lounaaseen olevan Salolammen luo. Siellä oli määrättyjä tunnuksia käyttäen otettava yhteys niillä main jo aikaisemmin toimintansa aloittaneeseen tiedustelijaan, jonka peitenimi oli Ilmari Savolainen. Tämä oli ollut samassa koulutusryhmässä Tiitan kanssa aikoinaan. Sopivan lepoajan jälkeen heidän molempien oli palattava tavaratorpeedon kätköpaikalle ja tultava tavarat mukanaan Antrean tienoille. Heidän tuli yhdessä noin kuukauden ajan suorittaa rauta- ja maantiekuljetusten varsinkin sotilaskuljetusten tiedustelua. Heidän piti myös selvittää, oliko Antrean seudulla lentokenttä, ajoivatko junat Vuoksen yli ja oliko siellä huomattavia bensiinivarastoja jne. Savolaisen tuli radiolla ilmoittaa tiedustelutulokset toimeksiantajille. Neuvostoliittoon paluujasta oli ilmoitettava radiolla.

Paluumatka tuli suorittaa pääosin metsiä myöten joko Sintolan tai Räisälän kautta Vuokselle, joka oli ylitettävä joko Vuokselassa tai Kiviniemessä. Sen jälkeen oli kuljettava Vuoksen eteläpuolta Laatokan rantaan Taipaleenjoen suun ja I Golkanniemen välillä ja sieltä soudettava kumiveneellä Laatokkaa myöten Alamiikkulaisten rantaan, kiertäen suomalaisten rintamalinjojen pää riittävän kaukaa. Omille joukoille oli antauduttava vangiksi ja ilmoitauduttava sitten toimeksiantajille. (Kävelymatkaa olisi ollut toistasataa kilometriä ja vesimatkaa pari-kolmekymmentä kilometriä alueella, jossa ei selviytymismahdollisuutta juurikaan olisi ollut.)

Tehtävän suoritus alkoi illalla 13.9.1942, kun Tiitta vietiin läheiselle lentokentälle, joka tuntuu sijainneen muutamia kymmeniä kilometrejä rintamalinjojen takana Kannaksella. Tiitta pukeutui kentällä suomalaiseen sotilaspukuun ja kumiteräsaappaisiin. Eräs ilmavoimien mies oli kiinnittänyt hänelle laskuvarjon selkään, radiolaitepussin sivulle ja muonapussin rinnalle. Hän sai myös kenttäpullon spriitä vilustumista vastaan. Tiitta istutettiin 2-moottorisen lentokoneen keskikohdilla olleeseen pommikuiluun kasvot kulkusuuntaan. Varjonlaukaisijaan oli sidottu muutaman metrin pituinen nuora, jonka toinen pää oli kiinni koneessa. Nuora kiristyessään aukaisi varjon.

Lentokone nousi ilmaan arviolta 10 – 11 aikaan illalla ja muutaman kymmenen minuutin lennon jälkeen pommipesän luukut aukesivat ja Tiitta putosi. Laskuvarjo toimi ja maahan tulo onnistui hyvin. Tavaravarjon putoamista hän ei havainnut eikä ollut tiennyt, missä se koneessa oli ollut. Vapauduttuaan varjostaan hän piilotti sen metsään ja peitti sen sammalilla. Hän etsi tavaravarjoa, muttei sitä löytänyt. Hän lähti kävelemään käskettyyn kaakkoissuuntaan tullakseen rauta- tai maantielle. Kuljettuaan 100 – 200 m hän näki koivussa roikkuvan laskuvarjon ja maassa olleen tavaratorpeedon, joka hänen oli irrotettava varjosta leikkaamalla narut poikki, kun hän ei yrityksistä huolimatta saanut varjoa pois puusta. Hän kätki tavaratorpeedon ja peitti sen sammalilla. Hän ei avannut torpeedoa.

Torpeedon kätkemisen jälkeen hän jatkoi matkaa samaan suuntaan ja saavutti rautatien ja sen vierellä kulkevan maantien aamuun mennessä. Tavoitteeseen Koljolan Salolammelle hän tuli vasta illalla 22.9.1942. Linnuntietä matka pudotuspaikasta lammelle on vain n. 25 km, mutta maasto on koko matkan yhtä nousua ja laskua ja kiertämistä, niin että todellinen kävelty matka on ollut ainakin 1,5 – 2 –kertainen eli 40 – 50 km. Hän käveli päivät ja nukkui yöt. Luultavasti hän kuitenkin joutui vesien yli mennessään sekä taajamia, kuten Inkilää ja Sairalaa, ohittaessaan liikumaan yölläkin. Vesistöjen ylitykseen hänellä oli kumivene, joka on ollut varmasti melkoinen raahattava, ehkä 15 – 20 kg painava. Mukana hänellä oli lisäksi mantteli, radiopussi, pistooli, käsikranaatit ja muonapussi.

Seuraavan päivän aamuna 23.9.1942 hän havaitsi lammen rannassa sovitun merkkikepin. Hän tuli sovittuun kellonaikaan keskipäivällä kepin luona näyttäytymään kuten oli sovittu, mutta kaveria ei näkynyt. Hän viipyi samalla paikalla lokakuun 3. päivään asti mutta ei tavannut Ilmari Savolaista. Tiitta ei lähtenyt hakemaan tavaratorpeedon tavaroita, koska piti sitä liian vaativana urakkana, varsinkin kun hänen oikea jalkansa oli pahoin kengän hiertämä. Varsinaista tehtävää, tiedustelua hän ei suorittanut ollenkaan, koska hän ei osannut käyttää radiota. Sen hän oli tuonut Savolaiselle, jonka kone oli mennyt epäkuntoon. Tiitta lähti lammelta kaakkoon päin metsiä myöten. Hänellä sanojensa mukaan ei ollut selvää päämäärää, olipahan vain lähtenyt pois, kun ruokaakin oli jäljellä enää aivan vähän. Hän oli selvästi masentunut kertoen ajatelleensa, ettei selviä pois, vaan kuolee metsään Suomessa.

Parina seuraavana päivänä hän oli kulkenut erään kaakkoon johtavan tien suunnassa metsää pitkin mutta yövyttyään 5. ja 6. päivän välisen yön

eräässä ladossa lähtenyt kulkemaan maantietä myöten 5 – 6 aikaan aamulla entiseen suuntaan. Vähän ajan päästä vastaan oli tullut poika polkupyörällä. Tämä kävi hälyttämässä tienvarsitalosta pari siviilimiestä, jotka kiväärin kädessään pidättivät hänet. Siihen tuli kolmaskin mies vielä. Hänet vietiin taloon, josta puhelimitse hälyyttivät sotilaita paikalle.

Pidätys tapahtui tiistaina 6.10.1942 Antrean kunnan Salo-Hatulan kylän kohdalla Koljola-Sokkala kylätiellä n. 200 m:n päässä Litja –nimisestä talosta. Pidättäjä oli mv. Martti Litja ja toinen mies oli Lauri Honkanen.

Tiitta oli kysyttäessä sanonut olevansa ”menossa osastoon”, ja selittänyt kuuluneensa linjojen läpi tulleeeseen 5-miehiseen venäläiseen partioon. Sotilasviranomaisille, jotka kohta siihen tulivat, hän kertoi asian todellisen laidan.

Samana päivänä Tiitta luovutettiin kuulusteluja varten Päämajan sotilashallinto-osaston valvontaelimen huostaan ja kuljetettiin Viipuriin poliisilaitoksen säilöön. Kun saatiin tieto Ylikuunun salolta löytyneestä laskuvarjosta vietiin Tiitta paikalle. Kuulusteluissa oli selvinnyt nimittäin, että hän oli pudonnut juuri sinne. Hän ei osannut määritellä tavaratorpeedon paikkaa mutta torpedo löytyi kuitenkin hyvällä onnella, kuten Antti Kuisman kertomuksessa on esitetty. Pimeän tulo esti Tiitan oman laskuvarjon etsinnät siltä päivältä. Seuraavana päivänä Is-miesten partio löysi varjon ilman, että Tiitta oli paikalla.

Pidätettäessä Tiitalla oli muun muassa seuraavat pukimet: Suomalainen ruskeaa sarkaa oleva asetakki m/27, jossa leima SKY 1936, siis suojeluskuntamallinen, harmaata sarkaa olevat saapashousut ja nahkavartistet kumiteräsaappaat. Muita varusteita oli mm. venäläinen kumivene, pienikokoinen desanttiradio vain lähettämistä varten paristoinen ja välineinen. Lisäksi vielä mm. lyijy- ja mustekynä sekä mustepullo (!), yksi venäläinen pakkaus, jossa pieniä jodipulloja, venäl. muonapussi ja venäl. kenttäpullo. Lisäksi oli venäl. sotilaskompassi ja venäl. sotilaskartta Kannaksesta erillisinä lehtinä 1:100 000. Hänellä oli myös väärennetty lomatodistus Savolaiselle ja täyttämättömiä lomatodistuksiaavakkeita. Siksi muste!

Löydettyssä tavaratorpeedossa oli pääasiassa ruokatavaroita, kuten leipäkorppuja, suolattua sianlihaa, liha- ja kalasäilykepurkkeja, säilykepuuropakkauksia, sokeria ja juustoa. Lisäksi siinä oli suomalaisia sotilaspukimia Savolaiselle mm. vaihtoalusvaatteita.

Ilmari Savolainen oli oikealta nimeltään Mihail Jelisejev, ammatiltaan rakennusteknikko, puna-armeijan työvelvollinen, synt. 25.10.1912. Hänet oli pudotettu Kirvuun 15.8.1942 tehtävänään tiedustelu, kuten Tiitalakin. Kummallakaan ei ollut tuhoamistehtävää eikä niin ollen myöskään räjähdysaineita mukana. Jelisejeviltä oli loppunut ruoka ja radio mennyt epäkuntoon. Hän oli kertonut joutuneensa syömään viimeisinä päivinä sienä ja marjoja metsästä. Nälkä ajoi hänet liikkeelle ja hänet pidätettiin 25.9.1942 yöllä Varikselan kylässä 4 km:n päässä Salolammesta länsiluoteeseen. Hän murtautui yöllä asuttuun taloon ruokaa etsimään, jolloin heränneet talon isäntä ja emäntä, Eino ja Lempi Ellonen, pidättivät hänet.

Tiitan esimiehet tekivät suunnitelmissaan ja toteutuksessa hämmästyttäviä virheitä, joka oli tietysti eduksi suomalaisille.

Esim. pudotuspaikan sijainti oli aivan mielettömän matkan päässä toiminta-alueelta. Tiitan matka pudotuspaikalta kohtaamispaikalle kesti peräti 9 vrk ja siihen tuhlautuivat voimat, jalkojen terveys ja ruokavarat. Hän ei ehtinyt tarpeeksi ajoissa Ilmari Savolaisen avuksi, tämä oli jo lähtenyt nählän ajamana pois. Varsinaiset asiat jäivät kaikki hoitamatta tästä syystä.

Vielä mielettömämpi oli paluumatkan suunnitelma. Kävelymatkaa olisi ollut yli sata kilometriä varsin asuttuja seutuja, osittain myös meikäläisten rintaman selustassa. Ilmituloa ei olisi voinut millään välttää, koska matka olisi kestänyt muutaman viikon ja käsillä oli myöhäissyksy sateineen, joka olisi pakottanut etsimään tilapäissuojaa läheltä ihmisasumuksia. Jo ennen paluumatkaa ruoka olisi ollut vähissä ja pian loppunut kokonaan eikä täydennystä ollut edes suunniteltu järjestää. Välttääkseen nälkäkuoleman desantit olisivat joutuneet ruokavarkaiksi ja varsin nopeasti kiinni.

Desantit oli naamioitu lomalla oleviksi suomalaisiksi sotilaiksi mutta asiantuntemattomasti ja epätarkasti. Tunnettuahan on, että varsin pienetkin erot aitoon pukeutumiseen nähden voivat herättää epäluuloja ja saada tarkistuskoneiston käyntiin. Ja Tiitan suomalaisiksi tarkoitetussa sotilasvarustuksessa noita eroja oli monta ja selvää. Esim. sk-mallista asetakkia suomalaiset sotamiehet eivät käyttäneet enää syksyllä 1942, talvella 1941 – 42 kyllä. Sitä paitsi tuona ajankohtana v. 1942 ei Suomen armeijassa vielä ollut siirrytty kesäpuseroista paksumpiin asetakkeihin, se tapahtui vasta vähän myöhemmin. Ei suomalaisilla sotamiehillä ollut sarkaisia saapas- eli pussihousujakaan vaan suorat housut, eivätkä kumiteräsaappaat kuuluneet normaaliin sotamiehen asuun vaan nahkasaappaat. Sisseillä niitä kyllä oli, muttei lomavarusteina heilläkään.

Tuollaiset erot olisivat kyllä pistäneet monien siviilienkin silmiin puhumattakaan sotilaista. Mutta kun mukaan tuli vielä desantin selkäreppunaan käyttämä kangaspussi, joka oli venäläisille sotilaille ominainen, ei naamioista ollut enää paljon jäljellä, tuo jos mikä, olisi pistänyt suomalaisten silmiin.

Suomalaiseksi sotilaaksi naamioituminen oli mennyt siis ihan hukkaan, sillä pysyäkseen ilmitulematta, ei noissa varusteissa ollut menemistä ”ihmisten ilmoille”. Aivan yhtä hyvin hän olisi metsissä voinut olla venäläisessä sotilaspuvussa. Siitä olisi desantin kannalta ollut sellaista hyötyäkin, että kiinni jouduttuaan hän olisi ollut sotavanki, kun suomalaisessa puvussa kiinnisaatuna taas vakooja. Vakooja menetti henkensä, mutta sotavanki joutui vankileirille ja sieltä mahdollisesti maataloon töihin. Näitä onnenpekkoja Suomessa oli sodan aikana paljon.

Mutta tässäpä se ”villakoiran ydin” taisi piilläkin. Saattaa olla, ettei suomalainen sotilaspuku ollutkaan pelkkä naamiopuku vaan myös varustusvarustus, jolla desantti saatiin pysymään antautumatta. Sorretun vähemmistön edustajilla olisi saattanutkin olla suuri houkutus vaihtaa puolta, ellei olisi tarvinnut pelätä kuolemaa.

Desanttien esimiehet, tiedustelupalvelun upseerit, näyttävät olleen aika juonikkaita kavereita, vaikka muuten huonosti tehtäviensä tasalla, lukuun ottamatta desantin pudotusta, joka onnistui mainiosti paljolti lentäjien ansiosta.

Kahden lammen välisen kannaksen valinta pudotuspaikaksi suurella salolla oli hyvä ja selkeä ratkaisu teknisesti. Itse pudotus oli järjestetty mallikelpoisesti ja onnistui kirkkaassa ja tyynessä yössä hyvin. Lentäjien oli helppo nähdä pudotuspaikka Otsolampien peilatesa yläilmoihin. Pudotusjärjestys oli mietitty myös, ensin tavaratorpeedo ja sitten 2 – 3 sek. myöhemmin mies. Desantti joutui lähdettyään putoamispaikaltaan käskettyyn kaakkoisuuntaan pakosta tulemaan torpeedon putoamispaikalle.

Lentokenttä, josta kone nousi ilmaan, pystyttiin kuulusteluissa paikantamaan suurin piirtein. Lentomatka oli n. 130 km ja lentoaika 25 – 30 min.

Yhteenveto

On siis kolme kertomusta samasta tapahtumasta. Kaksi ensimmäistä eroaa kolmannelta siinä, että ne perustuvat muistitietoon yli 50 vuoden takaa

ja kolmas tapauksen jälkeen tuoreeltaan tehtyihin tarkkoihin asiakirjoihin.

Voidaan todeta, että kummankin muistelijan kertomukset ovat monilta osiltaan oikeita. Silloin 13-vuotias Elvi näki ja kuuli ehkä vähemmän ja toisia asioita kuin varjon 16-vuotispäivänään 4.10.1942 löytänyt Antti. Molempien muistikuva pohjautuu osittain ilman muuta muilta kuultuihin tietoihin, jotka nekin saattoivat olla ainakin osaksi otaksumia. Tosiasioitahan ei tällaisissa tapauksissa ollut mahdollista esim. viranomaisilta tarkistaa. Elvin muistama desantin ikä 16 vuotta tuntuisi selittyvän sillä vaikutelmalla, jonka hän oli saanut hämärissä apeasta ja jalkavaivaisesta pidätetystä. Antti-veljen syntymäpäivällä lienee ollut myös vaikutuksensa.

Kuulustelupöytäkirja, josta kolmas kertomus on kotoisin, on tehty tarkkaan kysellen ja karttoja tutkien monen päivän aikana. Sen sisältöä voitaneenkin pitää melko tarkkana tietona siitä, mitä todella tapahtui, katseltuna desantin näkökulmasta ja kertomana. Ylipäänsä se vaikuttaa uskottavalta, vaikka joskus hän oli ”muistamaton”, muttei meille oleellisissa seikoissa.

Kaikenkaikkiaan on ollut mielenkiintoista tarkastella tätä sotatapahtumaa sekä ”omien” että silloisten vihollisten kantilta.

Käkisalmen sotilashallintopiirin alueella, joka käsitti seudut Käkisalmeista Laatokan rannalta Jääsken länsirajalle, pidätettiin v. 1942 kaikkiaan kymmenkunta desanttia. Näillä oli vain tiedustelu- vaan ei tuhoamistehävää. Kuinka paljon desantteja kaikkiaan samalle alueelle pudotettiin ja kuinka moni onnistui palaamaan takaisin, siitä ei ole tutkittua tietoa.

Oikeuskäsittely ja tuomio

Tahvana Tiitan ja Mihail Jelisejevin jutut käsiteltiin samassa Käkisalmen sotilashallintopiirin kenttäoikeuden istunnossa 29.10.1942 Ensossa.

Heitä kumpaakin syytettiin vakoilusta sodan aikana ja tuomittiin kuolemaan. Tuomiosta ei voinut vedota Sotaylioikeuteen. Oikeus päätti, että tuomio pannaan välittömästi täytäntöön.

Niin kovat ovat sodan lait. Olisi luullut, että inkeriläinen, tai nimestä päätellen suorastaan suomalainen, syntyperä olisi johtanut lievempään rangaistukseen, kun kerran me suomalaiset olimme lähteneet retkelle mm. vapauttamaan sukulaisheimoja ryssän orjuudesta.

Todellisuudessa Tiitan kuolemantuomio olisi siinäkin tapauksessa siirtynyt vain pari vuotta eteenpäin, kun sodassa kävi niin kuin kävi. Mitä todennäköisimmin hänet olisi teloitettu kohta Neuvostoliittoon palautuksen jälkeen. Ja syy olisi ollut melko varmasti se, että koska hän ei saanut Suomessa normaalia vakoilijan tuomiota, hänen on täytynyt antautua vangiksi omasta aloitteestaan ja kertoa Neuvostoliittoa vahingoittavia tietoja suomalaisille. Näinhän venäläiset olisivat päätelleet ja pitäneet liäsäsynä saamattomuutta tehtävän suorittamisessa. Eikä edellytyksiä rangaistuksen lievennykseen olisi ollut taaskaan.

SUKUTAULUT

Sukutaulut ja niistä johdetut sukupolvikaaviot ulottuvat suvun alkuhetkestä aivan nykypäiviin saakka.

Henkilötietolain rajoitusten vuoksi www-sivuille on voitu laittaa vain yhdeksän ensimmäisen sukupolven tiedot sekä ennen vuotta 1988 kuolleiden muiden henkilöiden tietoja. (kho 21.11.1989 T 4218)

Kontran suku ei ole mikään suuri suku. Sukutauluista laskemalla se näyttää käsittävän vain noin 530 elossa olevaa henkilöä. Heistä noin 380 polveutuu kantaikästä Hans Conradista ja loput noin 150 ovat puolisoita. Eri-laisia sukunimiä on suvussa lähes 100.

Kontra –nimisiä henkilöitä on kaikkiaan 63, joista synnynnäisiä nimenkantajia on 49 ja naispuolisoita 14.

Eskojen sukuhaarassa ei ole enää ketään Kontra –nimistä.

Kontran nimenkantajien luettelo, henkilöhakemisto ja sukupolvikaaviot ovat kirjan lopussa.

Sukutauluissa olevia henkilöiden numerotunnuksia käytetään myös sukupolvikaavioissa ja historiaosassa.

Käytettyjä lyhennyksiä

s = syntymäaika ja -paikka

k = kuolinaika ja -paikka

v = vihkimisaika ja -paikka

ENSIMMÄINEN SUKUPOLVI

Taulu 1.1

Hans Conrad

Syntymäaika ja –paikka eivät ole tiedossa niinkuin eivät hänen sukujuurensakaan.

Hän oli Viipurin ratsurykmentin trumpetisti kuuluen alipäällystään. Hän kaatui 27.4.1656 Puolassa Gnieznon eli Gnesenin taistelussa Ruotsin kuninkaan Kaarle X Kustaan johtamissa joukoissa.

Puoliso: *Maria Iisakintytär*, jonka sukujuuria ei täydellä varmuudella tiedetä niin kuin ei tiedetä hänen syntymä- ja kuolinaikaansaakaan.

Lapset: *Henrikki (Hindrich)* s. n. 1653 (Taulu 2.1)

Vuonna 1666 oli Henrikin lisäksi elossa ainakin yksi lapsi, mutta hänestä ei ole säilynyt tietoja. (2.2)

Hans Conrad on Kontran suvun kantaisä. Hänestä ja hänen perheestään on kerrottu suvun varhaishistoriassa.

TOINEN SUKUPOLVI

Taulu 2.1

Henrikki Kontra (Hindrich Conrad), Hans Conradin (1.1) poika, s. n. 1653 talollinen Lankila, k. n. 1710

Puoliso: Hänestä ei ole olemassa asiakirjatietoa. Tutkimuksessa esille tulleiden seikkojen perusteella hän on mahdollisesti ollut Olavi Lankisen tytär Lankilasta.

Lapset: *Olavi* s. n. 1675 (Taulu 3.1)

Henrikki, syntymä- ja kuolinaikaa ei tiedetä (Taulu 3.2)

Henrikki Hansinpojasta on kerrottu suvun varhaishistoriassa.

KOLMAS SUKUPOLVI

Taulu 3.1

Olavi Kontra, Henrikki Kontran (2.1) poika, ent. sotilas ja läksein Murto-
lan eli nykyisen Heinärikkilän kylässä Ruokolahdella, s. n. 1675 Kirvu,
k. 22.10.1732 Ruokolahti.

Puoliso: *Margareta*. Hänet on merkitty Olavin vaimona Ruokolahden
rippikirjaan 1726 – 33, jossa on myös maininta, että hän on muuttanut
Viipuriin, ilmeisesti Olavin kuoleman jälkeen.

Lapset: <i>Eeva</i>	s. n. 1723 Kirvu	(Taulu 4.1)
<i>Esko</i>	s. n. 1727 Kirvu	(Taulu 4.2)

Olavi Kontrasta on kerrottu suvun varhaishistoriassa.

Taulu 3.2

Henrikki Kontra, Henrikki Kontran (2.1) poika, talon osakas Lankila.

Puoliso: *Katri Tahvanantytär*

Lapset: Lapsista ei ole tietoa.

Henrikki (Henrich Henrichsson) on merkitty Kirvun rippikirjaan 1739 –
50 talon osakkaaksi Lankilan kylässä. Samaa tarkoittava merkintä hänes-
tä on myös maakirjoissa 1724 ja 1728. Mainitussa rippikirjassa Henrikki
vaimoineen on merkitty kuolleeksi ja näyttää siltä, että kuolema on tapah-
tunut kauden 1739 – 50 alkupuolella. Voidaan kysyä, mitä vaikutusta on
v. 1741 tapahtuneella Lankilan täydellisellä hävityksellä Pikkuvihan
alussa ollut näihin kuolemantapauksiin.

Henrikki Kontrasta on kerrottu suvun varhaishistoriassa.

NELJÄS SUKUPOLVI

Taulu 4.1

Eeva Näränen, Olavi Kontran (3.1) tytär, talon emäntä, Lankila, Näränen, s. n. 1723, k. 25.9.1773, v. 5.9.1742

Puoliso: *Antti Pentinpoika Näränen*, talon isäntä Lankila, syntymäaika ei tiedetä, kuolinaika n. 1771. Ollut aikaisemmin naimisissa Maria Jaakontyttären kanssa ja heillä oli tytär Katri s. 28.10.1739.

Lapset: <i>Pentti</i>	s. 15.7.1744	k. 11.8.1744	(5.1)
<i>Anna</i>	s. 11.7.1745	k. 26.8.1745	(5.2)
<i>Maria</i>	s. 30.8.1746	k. 11.4.1747	(5.3)
<i>Matti</i>	s. 19.3.1748	k.31.12.1811	(Taulu 5.4)
<i>Antti</i>	s. 5. 5.1753	k. 1. 1.1756	(5.5)
<i>Eeva</i>	s. 21.2.1756	k. 18.3.1766	(5.6)
<i>Liisa</i>	s. 1758	k. 9. 4.1767	(5.7)
<i>Jaakko</i>	s. 1.2.1759	k. 4. 8.1792	(Taulu 5.8)
<i>Helena</i>	s. 20.8.1762	k. 14.4.1763	(5.9)
<i>Johannes</i>	s. 24.6.1768	k. 18.5.1782	(5.10)

Kaikkien syntymä- ja kuolinpitäjä on Kirvu.

Eevasta tuli talon emäntä Pikkuvihan kestäessä v. 1742. Kaikki Lankilan talot olivat ryssät tuhonneet vuotta aikaisemmin. Koko talous oli rakennettava alusta lähtien uudestaan. Viljelysmaat tietysti olivat säilyneet ja niitä lienee ollut kohtalaisesti sekä peltoja että kaskia, sillä olihan paikka jo monien sukupolvien viljelemä. Ei se elämä mitään ruusuilla tanssimista ole ollut. Köyhälle neitoselle, jolla sukua oli olemassa vain yksi veli eikä ketään muita, emännäksi pääsy taloon oli tietysti suuri asia. Lapsionnea oli ja ei ollut. Lapsia syntyi paljon, mutta niistä vain kaksi poikaa varttui aikuiseksi. Useampi kirveenheiluttaja ja elonleikkaaja olisi ollut tarpeen.

Eeva Närästä on kerrottu suvun varhaishistoriassa.

Taulu 4.2

Esko Kontra, Olavi Kontran (3.1) poika, Näräsen talon isännän lanko, Lankila. s. n. 1727, k. 14.1.1788, v. n. 1754.

Puoliso: *Maria Juhanantytär Haakana*, s. n. 1730, k. 2.3.1791.

Lapset: <i>Johannes</i>	s. 10.12.1757	(Taulu 5.11)
<i>Helena</i>	s. 14. 5.1762	(Taulu 5.12)
<i>Esko</i>	s. 3. 4.1767	(Taulu 5.13)

Johanneksen nimeksi on pappi merkinnyt syntyneiden luetteloon Tuomas, joka on ilmeinen erehdys. Rippikirjoissa on Johannes. Näyttää vanhan nimenantokaavan valossa siltä, että on ollut myös vanhin poika Olavi, joka luultavasti on syntynyt 1755 ja kuollut aivan pienenä. Hänestä ei ole missään mitään mainintaa. Johannes on saanut toisena poikana äidin isän nimen ja Esko kolmantena isänsä nimen. (Johannes ja Juhana ovat saman nimen eri muotoja). Näistä veljeksistä voidaan katsoa Kontran suvun kahden haaran, Johannesten sukuhaaran ja Eskojen sukuhaaran alkaneen.

Kaikkien syntymä- ja kuolinpitäjä on Kirvu.

VIIDES SUKUPOLVI

Taulu 5.4

Matti Näränen, Eeva Näräsen (4.1) poika, Lankila Näränen s. 19.3.1748, k. 31.12.1811, v. 9.12.1767

Puoliso: *Maria Pekantytär Hämäläinen, Lietlahti* s. 23.10.1746, k. 4.6.1800

Lapset: <i>Eeva</i>	s. 6.12.1768	
<i>Antti</i>	s. 22.1.1771	
<i>Anna</i>	s. 13.12.1771	
<i>Petteri</i>	s. 27.11.1773	
<i>Pentti</i>	s. 8.12.1775	(Taulu 6.1)
<i>Maria</i>	s. 13.12.1777	
<i>Katri</i>	s. 8.5.1780	
<i>Maria</i>	s. 7.6.1783	

<i>Matti</i>	s. 21.5.1786
<i>Anna</i>	s. 14.7.1789

Kaikkien syntymä- ja kuolinpitäjä on Kirvu.

Taulu 5.8

Jaakko Näränen, Eeva Näräsen (4.1) poika, Lankila Näränen
s. 1.2.1759, k. 4.8.1792, v. 1.12.1784

Puoliso: *Maria Yrjöntyttö Jantunen, Läylölä*
s. 1.7.1765, k. 23.2.1831

Lapset: <i>Antti</i>	s. 5.7.1786	k. 17.11.1847
<i>Yrjänä</i>	s. 13.8.1789	
<i>Eeva</i>	s. 22.1.1793	

Kaikkien syntymä- ja kuolinpitäjä on Kirvu.

Taulu 5.11

Johannes Kontra, Esko Kontran (4.2) poika, Lankila Näränen
s. 10.12.1757, k. 16.5.1817, v. 5.12.1781

Puoliso: *Anna Matintytär Skinnari, Keskiselkä Virolainen*
s. 26.5.1756, k. 30.4.1809

Lapset: <i>Esko</i>	s. 17.6.1783	k. 9.3.1788	(6.2)
<i>Maria</i>	s. 12.4.1785		(Taulu 6.3)
<i>Anna</i>	s. 10.1.1788	k. lapsena	(6.4)
<i>Matti</i>	s. 30.3.1790	k. 12.4.1791	(6.5)
<i>Katri</i>	s. 14.4.1792	k. 8.7.1812	(6.6)
<i>Anna</i>	s. 18.8.1794		(Taulu 6.7)
<i>Eeva</i>	s. 8.1.1798		(Taulu 6.8)
<i>Juhana</i>	s. 29.12.1800		(Taulu 6.9)

Kaikkien syntymä- ja kuolinpitäjä on Kirvu.

Taulu 5.12

Helena Miettinen, Esko Kontran (4.2) tytär, Lankila Näränen
s. 14.5.1762, k. 8.3.1836, v. 4.12.1782

Puoliso: *Petteri Mikonpoika Miettinen*, Tietävälä Miettinen
s. n. 1760

Lapset: <i>Mikko</i>	s. 19.4.1784	(6.10)
<i>Katri</i>	s. 4.9.1785	(6.11)
<i>Esko</i>	s. 6.7.1788	(6.12)
<i>Petteri</i>	s. 29.1.1791	(6.13)

Kaikkien syntymä- ja kuolinpitäjä on Jääski paitsi Helenan syntymäpitäjä on Kirvu.

Poikien nimenannossa näkyy nimenantokaavan käyttö selvästi.

Taulu 5.13

Esko Kontra, Esko Kontran (4.2) poika. Lankila Näränen
s. 3.4.1767, k. 6.2.1836, v. 6.12.1793

Puoliso: *Maria Yrjönt. Näränen* o.s. Jantunen, Lankila Näränen
s. 1.7.1765, k. 23.12.1831 (rippikirjassa merkintä ”kaljupäinen”)

Lapset: <i>Maria</i>	s. 18.2.1795	(Taulu 6.14)
<i>Riitta</i>	s. 29.9.1797 k. 12.2.1800	(6.15)
<i>Esko</i>	s. 9.3.1800	(Taulu 6.16)

Maria Yrjöntytär Jantunen oli ollut aikaisemmin naimisissa Jaakko Antinpoika Näräsen (5.8) kanssa. Heillä oli kaksi poikaa Antti ja Yrjänä sekä tytär Eeva, joka kuitenkin kuoli parin vuoden ikäisenä.

Jaakko Näränen (5.8) ja nyt puheena oleva Esko Kontra (5.13) olivat serkuksia ja todennäköisesti asuivat samassa talossa.

Maria Yrjöntytär oli Näräsen talon isäntänä miehensä Jaakon kuoleman jälkeen, mutta mentyään naimisiin Esko Kontran kanssa, Näräsen talon isännän tehtäviä lienee hoidellut Esko, kunnes Antti Jaakonpoika Näränen otti isännyyden tultuaan täysi-ikäiseksi. Antin isännyyden aikana, vuoden 1820 ja 1830 henkikirjoissa, Esko (5.13) on merkitty isäpuoleksi

ja Eskon poika Esko (6.16) velipuoleksi vuoden 1840 henkikirjassa, mutta talon yhtiömieheksi heistä kumpaakaan ei ole merkitty.

Kaikkien syntymä- ja kuolinpitäjä on Kirvu.

KUODES SUKUPOLVI

Taulu 6.1

Pentti Näränen, Matti Näräsen (5.4) poika, Lankila nro 4 Näränen
s. 8.12.1775, k. 9.4.1807, v. 9.12.1800

Puoliso: *Kaarina Antintytär Kuisma*, Lankila nro 1 Kuisma
s. 8.7.1784, k. 18.3.1824

Lapset: *Matti* s. 9.11.1801 k. 26.5.1802
Maria s. 16.8.1803
Anna s. 28.9.1805 k. 14.9.1885 (Taulu 7.1)
 meni naimisiin Juhana Kontran (6.9) kanssa.

Kaikkien syntymä- ja kuolinpitäjä on Kirvu.

Taulu 6.3

Maria Veijalainen, Johannes Kontran (5.11) tytär, Lankila nro 4, Näränen
s. 12.4.1785, k. 28.10.1873, v. 4.12.1804

Puoliso: *Yrjö Juhananpoika Veijalainen*, talollisen poika
s. 28.9.1783, k. 23.2.1849 Tietävälä nro 4

Lapset: <i>Yrjö</i>	s.	1809	(7.2)
<i>Elina</i>	s.	26.2.1812	(7.3)
<i>Anna</i>	s.	11.6.1814	(7.4)
<i>Katri</i>	s.	1816	(7.5)
<i>Juhana</i>	s.	1818	(7.6)
<i>Antti</i>	s.	1820	(7.7)
<i>Maria</i>	s.	8.10.1824	(7.8)
<i>Liisa</i>	s.	1825	(7.9)

Marian (6.3) syntymäpitäjä on Kirvu, muiden Jääski. Hänen kuolinpitäjänsä on Kirvu ja hänen miehensä kuolinpitäjä Jääski, vaikka he molemmat kuolivat Tietävälässä. Tietävälä oli Jääskeä 1721 – 1866, myöhemmin Kirvua.

Taulu 6.7

Anna Patjas, **Johannes Kontran (5.11) tytär, Lankila nro 4 Näränen**
s. 18.8.1794, k. 30.5.1848, v. 20.12.1812

Puoliso: *Antti Laurinpoika Patjas*, talollisen poika, Hannukka-Riikonen,
s. 12.1.1794, k. 25.12.1856

Lapset: *Juhana Patjas* s. 27.8.1826 k. 8.7.1857 (7.10)

Kaikkien syntymä- ja kuolinpitäjä on Kirvu.

Anna ja Antti Patjas muuttivat Hannukka-Riikosen kylästä Heijan taloon Kirvun kirkonkylään n. 1840, jonne Juhana oli mennyt kotivävyksi jo vähän aikaisemmin.

Taulu 6.8

Eeva Kiiveri, Johannes Kontran (5.11) tytär, Lankila nro 4 Näränen
s. 8.1.1798, k. tod.näk. 1864, v. 10.12.1820

Puoliso: *Esko Matinpoika Kiiveri*, Lankila nro 2, Iivonen
s. 17.5.1793, k. 31.5.1878

Lapset: *Vappu* s. 3.10.1821 (7.11)

Mikko s. 4.2.1824 (7.12)

Anna s. 28.12.1827 (7.13)

Matti s. 3.4.1831 (7.14)

Kaikkien syntymä- ja kuolinpitäjä on Kirvu.

Esko Kiiveri oli Iivosen ottopoika ja aikanaan peri osan talosta Lankila nro 2.

Taulu 6.9

Juhana Kontra, Johannes Kontran (5.11) poika, Lankila nro 4
s. 29.12.1800, k. 13.12.1857, v. 12.12.1830

Puoliso: *Anna Pentintytär Näränen*, talollisen tytär, Lankila nro 4
s. 28.9.1805, k. 14.2.1885

Lapset: <i>Johannes</i>	s. 24.6.1833	(Taulu 7.15)
<i>Matti</i>	s. 13.1.1837 k. 5.3.1837	(7.16)
<i>Anna</i>	s. 28.2.1838 k. 28.3.1838	(7.17)
<i>Katri</i>	s. 24.6.1839	(Taulu 7.18)
<i>Antti</i>	s. 28.11.1842	(Taulu 7.19)
<i>Anna</i>	s. 24.12.1846	(Taulu 7.20)

Juhana oli Näräsen talon osakas ennen Isojakoa. Isojaon jälkeen suorite-
tussa ensimmäisessä tilanjaossa v. 1853 hän sai omakseen 82 ha:n tilan
Näräsen kantatilasta Lankila nro 4. Näin Kontran suku pääsi itsellisten
viljelijöiden joukkoon.

Kaikkien syntymäpitäjä on Kirvu. Katrin (7.18) kuolinpitäjä on Rautjärvi
ja Annan (7.20) Parikkala, muiden Kirvu.

Taulu 6.14

Maria Junna, Esko Kontran (5.13) tytär, Lankila nro 4
s. 18.2.1795, k. 31.6.1835, v. 28.11.1819

Puoliso: *Juhana Yrjönp. Junna*, talollisenp. Kauppila
s. 29.3.1797 k. 18.2.1861

Lapset: <i>Katri</i>	s. 20.5.1822	(7.21)
<i>Maria</i>	s. 13.8.1824	(7.22)
<i>Yrjö</i>	s. 7.3.1827	(7.23)
<i>Esko</i>	s. 6.7.1832	(7.24)

Kaikkien syntymäpitäjä on Kirvu, samoin isän ja äidin kuolinpitäjä.

Taulu 6.16

Esko Kontra, *Esko Kontran (5.13) poika, Lankila nro 4 Näränen*
s. 9.3.1800 , k. 19.2.1847, v. 7.12.1823

Puoliso: *Vappu Juhanantytär Mönkäre, Mertjärvi*
s. 23.7.1804, k. 19.4.1828

Lapset: *Esko* s. 22.12.1826 (Taulu 7.25)

Esko (6.16) eli koko elämänsä pikkuserkkunsa Antti Jaakonpoika Näräsen (s. 1786, ks. taulu 5.8) isännöimässä talossa Näräsenmäellä kuollen tämän kanssa samana vuonna.

Kaikkien syntymä- ja kuolinpitäjä on Kirvu.

SEITSEMÄS SUKUPOLVI**Taulu 7.1**

Anna Näränen, Pentti Näräsen (6.1) tytär, Lankila nro 4 Näränen

Juhana Kontran emäntä, ks. taulu 6.9.

Taulu 7.15

Johannes Kontra, Juhana Kontran (6.9) poika, talon isäntä Lankila nro 4
s. 24.6.1833 Kirvu, k. 9.4.1904 Kirvu, v. 14.12.1856

Puoliso: *Anna Antintytär Hämäläinen*, talollisen tytär, Roinila nro 2
s. 15.3.1838, k. 7.5.1909 Kirvu

Lapset: <i>Juhana</i>	s. 10.1.1861	(Taulu 8.1)
<i>Anna</i>	s. 21.11.1862	(8.2)
kaks.	k. 21.12.1862	
<i>Elina</i>	s. 21.11.1862	(8.3)
	k. 21.12.1862	
<i>Antti</i>	s. 24.3.1864	(8.4)
	k. tod.näk. 1864	

	<i>Katri</i>	s. 12.5.1866	(8.5)
kaks.		k. 8.6.1868	
	<i>Matti</i>	s. 12.5.1866	(8.6)
		k. 9.6.1868	
	<i>Antti</i>	s. 16.7.1868	(Taulu 8.7)
	<i>Maria</i>	s. 10.5.1870	(Taulu 8.8)
	<i>Tuomas</i>	s. 21.1.1872	(Taulu 8.9)
kaks.	<i>Ville</i>	s. 8.2.1874	(Taulu 8.10)
	<i>Kalle</i>	s. 8.2.1874	(Taulu 8.11)
	<i>Anna</i>	s. 15.6.1876	(Taulu 8.12)
kaks.	<i>Pietari</i>	s. 1.3.1878	(Taulu 8.13)
	<i>Helga</i>	s. 1.3.1878	(8.14)
		k. 9.7.1878	
	<i>Elina</i>	s. 26.9.1881	(8.15)
		k. 18.3.1883	

Kaikkien lasten synnyinpitäjä on Kirvu, kuten niiden lasten kuolinpitäjäkin, jotka on merkitty tässä luettelossa kuolleiksi.

Voidaan mainita, että Antin (8.7) toiseksi kummiksi tuli Eskojen sukuhaaran Esko Kontra (7.25), joka oli juuri palannut Lankilaan Meskalasta. Sukuyhteyttä silloin vielä oli sukuhaarojen välillä.

Taulu 7.18

Katri Kontra, Juhana Kontran (6.9) tytär, Lankila nro 4
s. 24.6.1839 Kirvu, k. 8.8.1926 Rautjärvi

Eli naimattomana tätinä veljensä Johanneksen (7.15) isännöimässä talossa Lankilassa 1900-luvun alkupuolelle ja sen jälkeen veljenpoikansa Villen (8.10) taloudessa.

Taulu 7.19

Antti Kontra, Juhana Kontran (6.9) poika, Lankila nro 4
s. 28.11.1842 Kirvu, k. 2.1.1868 Kirvu

Eli naimattomana setänä veljensä Johanneksen (7.15) isännöimässä talossa Lankilassa.

Taulu 7.20

Anna Lattu, Juhana Kontran (6.9) tytär, Lankila nro 4
s. 24.12.1846 Kirvu, k. 20.3.1912 Parikkala

1. puoliso: *Yrjö Simonpoika Lattu*, Ilmee Kosenkylä
s. 21.9.1845 Ilmee, k. 10.2.1891 Ilmee, v. 23.10.1870 Ilmee

Lapset: <i>Simo</i>	s. 13.9.1871 Ilmee	(8.16)
	k. 15.9.1871 Ilmee	
<i>Juhana</i>	s. 10.7.1873 Ilmee	(8.17)
	k. 27.10.1873 Ilmee	
<i>Anna</i>	s. 13.7.1880 Ilmee	(8.18)
	k. 27.8.1884 Ilmee	
<i>Helena</i>	s. 11.2.1883 Ilmee	(Taulu 8.19)
<i>Anna Maria</i>	s. 15.3.1886 Ilmee	(8.20)
	k. 23.6.1887 Ilmee	
<i>Ristiina</i>	s. 31.5.1888 Ilmee	(Taulu 8.21)

Anna Lattu muutti leskenä tyttäriensä Helena ja Kristiinan kanssa tulevan 2. miehensä luo Parikkalaan 8.1.1898. Päivämäärä on muuttokirjan antopäivä.

2. puoliso: *Olli Heikinp. Suutari*, muuttanut Ilmeeltä Parikkalaan 1867
s. 1838 Ilmee, v. 4.2.1898 Parikkala

Olli Suutari eli leskenä vielä v. 1922, kun Simpele erosi Parikkalasta. Ollista tuli silloin simpeleläinen, koska hän asui eroavassa osassa pitäjää.

Taulu 7.25

Esko Kontra, *Esko Kontran (6.16) poika*
s. 22.12.1826 Kirvu, k. 14.3.1882 Kirvu, v. 26.12.1852 Kirvu.

Puoliso: *Anna Tuomaantytär Ikävalko*, läkseimen tytär Iiliälä
s. 1.2.1827 Kirvu, k. 17.2.1882 Kirvu.

Lapset: *Esko* s. 27.1.1866 Kirvu (Taulu 8.22)

Esko (7.25) asui nuorena isänsä perheessä Lankilassa Näräsen talossa ja teki talon töitä. Isäntänä oli alussa Antti Jaakonpoika Näränen ja hänen

kuolemansa jälkeen tämän leski Katri Jantunen sekä sittemmin poika Eerikka.

Isä-Esko (6.16) kuoli samana vuonna 1847 kuin Antti Näränenkin ja Esko (7.25) oli vuoteen 1857 asti läkseimenä ja sen jälkeen yhtiömiehenä talossa pari vuotta. Hän oli Eerikan kanssa 3. serkut, joten sukulaisuus lienee vaikuttanut pääsyyn yhtiömieheksi. Yhteistyö ei kuitenkaan näytä onnistuneen jostain syystä eikä näin ollen maahan kiinnittymiseen tätä tietä ollut edellytyksiä. Näihin aikoihin oli toisen sukuhaaran Juhanalle (6.9) erotettu oma tila Näräsen tilasta. Tilattomien suuri toive oli saada omaa maata.

Esko muutti v. 1861 Eerikka Karjalaisen taloon, Lankila nro 5, ollen siellä läkseimenä kevääseen 1865. Tuolloin hän muutti jopa kylää, mennessään läkseimeksi Meskalan kylään Merosen taloon pariksi vuodeksi. Täällä perheelle syntyi poika Esko (8.22). Perhe palasi Lankilaan Karjalaisen taloon v. 1868. Vielä kerran he muuttivat, nyt Vasikkalaan, Juhana Räihän taloon läkseimeksi v. 1878. Siellä Esko kuoli v. 1882 55-vuotiaana vajaan kuukauden päästä vaimonsa kuolemasta. Hän oli viimeinen aikuinen, miespuolinen Eskojen sukuhaaran Kontra, joka oli asunut Lankilassa.

Läkskein tarkoitti ennen vanhaan maaseudulla sellaista tilatonta itsellistä, joka teki maatöitä taloissa olematta renki, tai omia töitään asuen jonkin talon tiloissa, talossa, torpassa tai joskus jopa saunassakin.

Tämä kuvaus Eskon elämästä on eräs maaseudun tilattomaan väestöön kuuluvan miehen melko tavallinen tarina. Oli pakko yrittää siellä ja täällä, toiveissa aina oman tilan saanti.

On mielenkiintoista huomata, että tällaisesta varsin matalan statuksen omaavasta henkilöstä on voinut saada asiakirjamerkintöjen perusteella aika pitkän ”historian”, koska viranomaisten, tässä tapauksessa pappien, on pitänyt nämä liikkeet kirjata. Moni suurenkin talon isäntä, joka oli pyssynyt koko elämänsä yhdessä paikassa, ei ole kirjoihin jättänyt itsestään paljon muuta kuin henkilötietonsa.

Tämä kuvaus tavallaan jatkuu taulussa 8.22, jossa kerrotaan edellä kuvattun Eskon pojan, Esko hänkin, kiertolaiselämästä.

KAHDEKSAS SUKUPOLVI

Taulu 8.1

Juhana Kontra, Johannes Kontran (7.15) poika, talon isäntä, Lankila nro 4

s. 10.1.1861 Kirvu, k. 2.1.1927 Rautjärvi, v. 3.7.1887 Kirvu

Kontran kantatilan jakoprosessissa v. 1908 – 12, johon kuului eläketilan erottaminen ja lisätilan liittäminen, neljä veljestä saivat kukin tilansa. Juhana sai Häselä –nimisen tilan Näräsenmäen ulkopuolelta. Hän osti n. v. 1930 lisätilan Häselän maiden vierestä, jolloin yhteiseksi pinta-alaksi tuli 83 ha.

Puoliso: *Anna Pietarint. Vilkkö*, Rautjärvi Miettälä

s. 9.3.1869 Rautjärvi, k. 29.5.1931 Rautjärvi

Lapset: *Juhana (Juho)* s. 6.10.1890 Kirvu (Taulu 9.1)

Taulu 8.7

Antti Kontra, Juhana Kontran (7.15) poika, talon isäntä Lankila nro 4

s. 16.7.1868 Kirvu, k. 1.9.1953 Juva, v. 5.10.1895 Kirvu

Puoliso: *Maria Jaakont. Inkinen*, talollisen tytär Kirvu nro 7

s. 16.6.1873 Kirvu, k. 18.7.1959 Juva

Lapset: *Anna Elina* s. 3.3.1897 Kirvu (Taulu 9.2)

Hilja Maria s. 9.2.1899 Kirvu (Taulu 9.3)

Maria ja Antti Kontra asuivat naimisiin mentyään useita vuosia Marian kotona Kirvun kirkonkylässä, jossa molemmat tyttäretkin syntyivät. He ostivat Lankilasta Peltola –nimisen tilan, 54 ha, v. 1902, ja kun sille oli rakennettu rakennukset, he voivat muuttaa uuteen omaan taloon. Niin kauan Antti oli kotivävyinä Jaakko Inkisen talossa ollut, että häntä joskus oli kutsuttu ”Jaako Antiks”, kuten toinen Antti Kontra, ”Ville Antti”,

(9.15) muistele. Lisämaiksi hankittiin v. 1922 kaksi lähitilaa, Kotimäki 47 ha ja Kotipelto 3 ha.

Tarkoituksena oli, että kummankin tyttären perhe aikanaan saa oman tilan, mutta toisen tyttären kuolema v. 1924 muutti tilanteen ja tilat pysyivät yhdessä Karjalan pakkoluovutukseen asti. Kaikki 3 tilaa olivat olleet aikoinaan osia Näräsen kantatilasta.

Antti Kontran perhe teki Talvisodan jälkeen evakkomatkan Hausjärvelle ja sieltä Juvalle, josta heille osoitettiin maata tilaa varten Levänomaisen kylästä. Jatkosodan syttyminen kesällä 1941 kuitenkin lopetti asutustoimet alkuunsa ja perhe palasi syksyllä kotiin Lankilaan. Toinen ja nyt lopullinen lähtö tuli Jatkosodan loputtua syksyllä 1944. Perhe joutui nytkin Juvalle ja sai Äyrinmäki –nimisen tilan Ollikkalan kylästä. Tila siirtyi nuorempien omistukseen muutamaa vuotta ennen Antti Kontran kuolemaa.

Maria Inkinen oli valistunut maalaisnainen. Hän toimi kiertokoulun opettajana vuosina 1892 – 96, kansakoulun opettajan viransijaisena Ylikuunun koulussa vuoden naimisiin menonsa jälkeen ja Lankilassa myöhemmin pyhäkoulun opettajana useita vuosia. Hän toimi myös hätäkasteen antajana, kun pelättiin vastasyntyneen menehtyvän. Luultavasti juuri hän toi Lankilaan myös ensimmäiset omenapuiden taimet.

Maria Inkinen lauloi nuoruudessaan Kirvun Lauluseuran kuorossa kuuluisan kanttori N.E. Huopasen johtajakaudella. Tästä kuorosta on Aulikki Ylönen kirjoittanut Kirvun kirjassa, jota kirjoitusta on seuraavassa lainattu vapaasti. Kuoro oli perustettu v. 1881 ja se oli osallistunut useille laulujuhlille. Maria osallistui Sortavalan laulujuhlille 18. – 20.6.1896. Alun perin juhlat oli tarkoitus pitää jo kesällä 1893, mutta ne peruutettiin silloin vallinneen nälänhädän takia. Matka tehtiin Sairalan asemalta Sortavalan ylimääräisellä junalla v. 1893 valmistunutta Karjalan rataa myöten. Kirvun Lauluseuran kuoro oli iso, 150 hengen sekakuoro, valiokuoro, johon oli hankittu useita senaikaisia lähes huippulaulajia solisteiksi. Tuloksena oli, että kuoro voitti ensimmäisen palkinnon ensimmäisessä sarjassa. Juhlien jälkeen kuoro teki laivamatkan Valamoon luostarin omistamalla ja munkkien miehittämällä laivalla. Kuoro sai luvan laulaa hengellisiä hymnejä suuressa Yläkirkossa, joka oli juuri valmistumaisillaan. Lupa voitiin myöntää luterilaisillekin, kun kirkkoa ei vielä ollut vihitty. Kirkko osoittautui aivan verrattomaksi akustiikaltaan ja oli kuoron historian juhlevin esiintymissali. Tämä Valamossa käynti kruunasi muutenkin erinomaisesti onnistuneen ja voitollisen matkan, joka säilyi unohdettomana kokemuksena Mariankin mielessä elämän loppuun asti.

Taulu 8.8

Maria Varis, Juhana Kontran (7.15) tytär, Lankila nro 4
s. 10.5.1870 Kirvu, k. 19.11.1942 Messukylässä ja haudattu Kirvuun Jatkosodan aikana 6.12.1942. v. 29.9.1888

Puoliso: *Pietari Yrjönp. Varis*, talollinen, Rautjärvi Siisiälä nro 1
s. 23.1.1856 Rautjärvi, k. 24.1.1923 Kirvu

Lapset: <i>Juhana (Juho)</i>	s. 23.12.1888 Rautjärvi	(Taulu 9.4)
<i>Antti Viljo</i>	s. 23.3.1891 Rautjärvi	(Taulu 9.5)
<i>Pietari (Pekka)</i>	s. 1.4.1894 Rautjärvi	(Taulu 9.6)
<i>Anna Maria</i>	s. 2.4.1897 Rautjärvi	(Taulu 9.7)
<i>Hilja Lyydi</i>	s. 23.3.1900 Rautjärvi	(9.8)
	k. 8.11.1900 Rautjärvi	
<i>Eliina</i>	s. 4.1.1902 Rautjärvi	(Taulu 9.9)
<i>Onni</i>	s. 16.2.1905 Rautjärvi	(Taulu 9.10)
<i>Eino</i>	s. 23.10.1907 Rautjärvi	(Taulu 9.11)
<i>Armas</i>	s. 7.11.1910 Rautjärvi	(Taulu 9.12)

Perhe muutti Juhon lukuun ottamatta v. 1921 Kirvun Huopatehtaalle. Siellä he elivät Talvisodan evakkoon lähtöön asti maaliskuussa 1940, jolloin muuttivat Tampereelle. Juho (9.4) oli muuttanut jo ennen vuotta 1920 Lankilaan ja mennyt naimisiin serkkunsa Elina Kontran (9.2) kanssa tullen kotivävyksi Antti Kontran (8.7) taloon.

Tässä sisarusarjassa herättää huomiota se, että yhdeksästä lapsesta vain yksi kuoli pienenä ja kaksi tyttärtä saavutti yli 90 vuoden iän.

Taulu 8.9

Tuomas Kontra, Juhana Kontran (7.15) poika, talon isäntä Lankila
s. 21.1.1872 Kirvu, k. 22.4.1929 Kirvu, v. 6.10.1895 Kirvu

Tuomas Kontra viljeli Sekalharju –nimistä maatilaa, jonka hän oli saanut Kontran kantatilan jakoprosessissa v. 1908 – 1912. Tilan pinta-ala oli 36 ha.

Puoliso: *Katri Aatamint. Stolt*, talon tytär Roinila nro 1
s. 22.5.1878 Kirvu, k. 1.6.1961 Juva

Lapset: *Anna Amalia* s. 20.12.1901 Kirvu (Taulu 9.13)

Tuomaan kuoleman jälkeen hänen leskensä Katri sai tilan nimiinsä ja jatkoi sen pitämistä, vaikkei kyllä itse siihen käytännössä pystynytkään mielen terveydellisten syiden takia. Isän kuoleman jälkeen tytär Amalia hoiti isännöyttä runsaan vuoden, kunnes meni v. 1930 naimisiin taloon otetun rengin, Juho Komin, kanssa, jolloin talo sai uuden isännän kotiväyvästä.

Suomessa oli oma sotaväki n. 25 vuotta 1800-luvun lopussa. Tuomas ja hänen veljensä joutuivat käymään kutsunnassa kukin vuorollaan. Vain Tuomas heistä joutui palvelukseen eikä hänkään vakinaiseen väkeen 3 vuodeksi vaan suoraan reserviin.

Hän oli koulutuksessa Mietttilän kasarmeilla 31. Rautjärven reservikompaniassa kesinä 1895 – 97, 45 pv, 30 pv ja 15 pv. Sunnuntailomia myönnettiin kotikäynteihin eikä hän Lankilassa käynneissä paljon aikaa matkoihin tuhrautunut. Tuomaalle lienevät nuo lomat olleet tavallistakin mielisempia, sillä olihan hän kahtena kesänä jo ”akan mies”.

Taulu 8.10

Ville Kontra, Juhana Kontran (7.15) poika, talon isäntä Lankila nro 4
s. 8.2.1874 Kirvu, k. 13.2.1940 Rautjärvi, v. 20.10.1905 Kirvu

Puoliso: *Vappu Yrjönt. Junna*, talollisen tytär Kauppila nro 1
s. 25.12.1884 Kirvu, k. 18.12.1973 Juva
Talon emäntä

Lapset: *Yrjö Viljo* s. 17.9.1911 Kirvu (Taulu 9.14)
Antti Toivo s. 17.12.1919 Kirvu (Taulu 9.15)

Kontran kantatilan jakoprosessissa 1908 – 12, johon kuului eläketilan erottaminen ja lisätilan liittäminen, Ville Kontra sai 35 ha:n Mäkelän tilan. Siihen liitettiin n. v. 1917 7 ha:n Alapelto –niminen tila. Edvard Härköselä ostettiin v. 1937 Kallukoski –niminen tila, jonka pinta-ala oli 47 ha. Tätä tilaa kutsuttiin yleisesti Ollilaksi.

Taulu 8.11

Kalle Kontra, Juhana Kontran (7.15) poika, Lankila nro 4
s. 8.2.1874 Kirvu, k. 10.3.1933 Kirvu, v. 6.10.1907 Kirvu
Maanviljelijä ja räätäli Kirvun Salo-Ollikkalassa, jossa hänellä oli appi-
vanhempien ostama pientila.

Puoliso: *Katri Kustaant. Akkanen*, Lankila nro 1
s. 17.12.1889 Kirvu, k. 15.1.1969 Kokkola
Talon emäntä

Lapset: <i>Aili Anna Maria</i>	s. 11.9.1908 Kirvu	(9.16)
	k. 18.2.1913 Kirvu	
<i>Matti Jalmari</i>	s. 18.2.1910 Kirvu	(9.17)
	k. 28.2.1910 Kirvu	
<i>Jenny Alina</i>	s. 5.5.1911 Kirvu	(Taulu 9.18)
<i>Martta</i>	s. 4.8.1913 Kirvu	(Taulu 9.19)
<i>Kaarlo Kaiku</i>	s. 14.10.1915 Kirvu	(Taulu 9.20)
<i>Aili Salme</i>	s. 3.4.1918 Kirvu	(Taulu 9.21)
<i>Viivi</i>	s. 21.2.1920 Kirvu	(Taulu 9.22)
<i>Samuli</i>	s. 25.3.1923 Kirvu	(9.23)
	k. 7.12.1923 Kirvu	
<i>Hannu</i>	s. 23.9.1924 Kirvu	(Taulu 9.24)
<i>Kerttu</i>	s. 22.10.1926 Kirvu	(9.25)
	k. 23.10.1926 Kirvu	
<i>Einar</i>	s. 16.2.1928 Kirvu	(9.26)
	k. 16.3.1928 Kirvu	
<i>Kerttu Maria</i>	s. 14.6.1930 Kirvu	(Taulu 9.27)

Taulu 8.12

Anna Ovaska, Juhana Kontran (7.15) tytär, Lankila nro 4
s. 15.6.1876 Kirvu, k. 5.6.1935 Kirvu, v. 8.10.1896 Kirvu
Talon emäntä, Kirvu, Ovaskankylä, Laurila

Puoliso: *Tuomas Laurinp. Ovaska*, maanviljelijä Kirvu nro 3
s. 2.7.1862 Kirvu, k. 24.1.1936 Kirvu

Lapset: <i>Juho</i>	s. 25.9.1897 Kirvu	(Taulu 9.28)
---------------------	--------------------	--------------

<i>Tuomas</i>	s. 9.9.1899 Kirvu	(Taulu 9.29)
<i>Toivo</i>	s. 20.11.1901 Kirvu	(Taulu 9.30)
<i><u>Heikki Eino</u></i>	s. 7.3.1904 Kirvu	(Taulu 9.31)
<i><u>Anna Maria</u></i>	s. 20.11.1907 Kirvu	(Taulu 9.32)
<i><u>Tauno Lauri</u></i>	s. 30.12.1909 Kirvu	(Taulu 9.33)
<i><u>Vilho Edvart</u></i>	s. 8.11.1912 Kirvu	(Taulu 9.34)
<i><u>Siiri Siviä</u></i>	s. 28.4.1919 Kirvu	(Taulu 9.35)

Vuoden 1845 Isojakomittauksissa koko Ovaskan kantatilan, Kirvu nro 3, pinta-ala oli 875 ha. Se jakautui myöhemmin niin, että lopuksi oli viisi tilaa, joista kolme oli Ovaskoilla, yksi Juholla, yksi T. Ovaskan perillisillä ja kolmas ulkopuolisilla Ovaskoilla. Tilan maat olivat olleet Ovaskojen omistuksessa jo ainakin 1600-luvun alkupuolelta lähtien.

Vuonna 1897 M. Alfthan perusti huopatehtaan tilan Kirvu nro 3 maalle Ylijoen varrelle paikkaan, jossa aikaisemmin oli ollut Juho ja Lauri Ovaskan myllylaitos.

Taulu 8.13

Pietari (Pekko) Kontra, Juhana Kontran (7.15) poika, talon isäntä Lankila nro 4

s. 1.3.1878 Kirvu, k. 24.9.1944 Savonlinna, v. 10.10.1906 Kirvu

Pekko Kontra viljeli Juhanala –nimistä maatilaa, jonka hän oli saanut Kontran kantatilan jakoprosessissa, kun jako tapahtui hänen, Juhanan, Tuomaan ja Villen kesken. Tälle tilalle jäivät jaossa kantatilan rakennukset. Tilan pinta-ala oli 35 ha ja siihen liitettiin n. v. 1917 äidin eläketilan puolisko 7 ha:n Annila.

Puoliso: *Maria Pietarint. Potinkara*, talollisen tytär Kirvu nro 8
s. 11.12.1883 Kirvu, k. 8.2.1952 Lahti

Lapset: <i><u>Juho Edvard</u></i>	s. 12.10.1907 Kirvu	(Taulu 9.36)
<i>Väinö</i>	s. 15.7.1909 Kirvu	(Taulu 9.37)
<i>Helmi</i>	s. 14.4.1911 Kirvu	(Taulu 9.38)
<i>Pekka</i>	s. 19.12.1912 Kirvu	(Taulu 9.39)
<i>Antti</i>	s. 24.9.1914 Kirvu	(Taulu 9.40)

Talonpitoa ei enää jatkettu uusissa evakko-olosuhteissa, koska isäntä kuoli kohta Jatkosodan päätyttyä eikä Antti halunnut jatkaa maanviljeli-

jänä. Toiset pojathan olivatkin jo aikaisemmin siirtyneet muihin tehtäviin.

Taulu 8.19

Helena Tiippana, Anna Latun o.s. Kontran (7.20) tytär, Ilmee
s. 11.2.1883 Ilmee

Puoliso: *Simo Yrjönp. Tiippana*, Rautjärvi

Helena muutti äitinsä ja sisarensa Ristiinan kanssa 8.1.1898 Ilmeeltä Parikkalaan, kuulutettiin v. 1904 Simo Tiippanan kanssa avioliittoon ja muutti Rautjärvelle 24.6.1905. Päivämäärät ovat muuttokirjojen antopäiviä.

Taulu 8.21

Ristiina Tanskanen, Anna Latun o.s. Kontran (7.20) tytär, Ilmee
s. 31.5.1888 Ilmee, v. 30.8.1908

Puoliso: *Pekko Heikinp. Tanskanen*, Pälkjärvi

Ristiina muutti äitinsä ja sisarensa Helenan kanssa 8.1.1898 Ilmeeltä Parikkalaan ja sieltä miehensä kanssa 13.3.1914 Pälkjärvelle. Päivämäärät ovat muuttokirjojen antopäiviä.

Taulu 8.22

Esko Kontra, Esko Kontran (7.25) poika, Kirvu Montola
s. 27.1.1866 Kirvu, k. 20.4.1935 Kirvu, v. 23.7.1899 Kirvu

Puoliso: *Vappu Matintytär Hauhia*, ent. Kuisma
s. 28.8.1861 Kirvu k. 23.1.1921 Kirvu

Lapset: <i>Tuomas Kuisma</i>	s. 23.4.1897 Kirvu	(Taulu 9.41)
<i>Anna Kontra</i>	s. 9.10.1899 Kirvu	(Taulu 9.42)
<i>Esko Kontra</i>	s. 18.6.1901 Kirvu	(Taulu 9.43)
<i>Helena Kontra</i>	s. 24.11.1904 Kirvu	(Taulu 9.44)

Vappu Hauhiolla oli aikaisemmasta avioliitostaan Simo Kuisman kanssa kuusi lasta.

Eskon ja Vapun ensimmäisen yhteisen lapsen, Tuomaan, sukunimi on Kuisma. Se johtuu siitä, että lapsen syntyessä Vappu oli naimisissa Simo Kuisman kanssa, eikä kirkkoherra suostunut siihen, että biologinen isä, Esko, olisi saanut pojan nimiinsä, vaikka sitä pyysikin. Kirkkoherra noudatti lakia, joka sisälsi säädöksen, että avioliiton voimassa ollessa syntyneen lapsen isä on aina aviomies. Tämä säädös on avioliittolaissa edelleen, mutta nykyään biologinen isä kyllä voi yleensä saada lapsen isyyden, jos sitä haluaa. Kirkkoherra merkitsi siis Tuomaan Simo Kuisman pojaksi kirkonkirjoihin. Simo Kuisma kuoli rintatautiin eli keuhkotautiin 13.7.1898. Hän oli vaimoaan 16 v. vanhempi.

Seuraavassa kerrotaan verrattain laajasti ja yksityiskohtaisesti Esko Kont-
ran (8.22) elämästä, koska se täydentää ja jatkaa sitä tilattoman miehen elämän kuvausta, joka alkoi hänen isänsä kohdalla. Hänen liikkeistään on vielä paljon enemmän merkintöjään asiakirjoissa kuin hänen isästään. Esko syntyi Merosen talossa Meskan kylässä, josta vanhempiansa mukana v. 1868 kaksivuotiaana muutti Lankilaan Eerikka Karjalaisen taloon. Kymmenen vuoden kuluttua he muuttivat Vasikkalaan Juhana Räihän taloon, jossa hänen molemmat vanhempansa kuolivat vuonna 1882 kuukauden sisällä.

Orvoksi 16-vuotiaana jäätyään hän jäi taloon rengiksi mutta muutti v. 1886 samoihin hommiin Meskan kylän Tuomas Merosen taloon. Oltuaan siellä vuoden, hän vaihtoi paikkaa menen v. 1887 rengiksi Kauppi-
laan Yrjö Junnan taloon. Tämä talo oli muuten lankilalaisen Ville Kont-
ran (8.10) emännän Vappu Kontran kotitalo. Vappu oli tuolloin 3-vuotias pikkutyttö. Täällä Esko ei viipynyt vuottakaan, vaan muutti Juho Ranta-
laisen taloon Rätykylään.

Esko joutui sotaväen kutsuntaan v. 1888, hyväksyttiin ja nosti arvan nro 12, joka merkitsi siirtämistä suoraan reserviin ja suorittamaan kolmena peräkkäisenä kesänä harjoituksia Rautjärven Mietttilän kasarmilla, yhteensä 3 kk. (Ks. taulu 8.9). Hän oli harjoituksissa kesinä 1889 – 91. Hänestä on sotilasasiakirjoissa maininta neljä kertaa, joissa hänen ammatikseen on merkitty renki mutta myös suutari, jolloin hänen olinpaikakseen on merkitty Rantala. Rippikirjoihin hänet on merkitty vuosina 1888 – 92 tilattomien luetteloon. Saattaa olla, että hän on ajatellut opetella uuden ammatin ja on ollut suutarin opissa jollakin suutarilla. Ja lienee oppinutkin. Hänen pojanpoikansa Antti Kuisma (10.54) kertoo tätinsä muistel-

leen, että kun hän kerran nuorena oli pyytänyt saada ostaa uudet kengät, isäukko oli siihen sanonut, ”ettei niitä tarvihe männä ostamaa, mie ku tehä sutasen kengät siulle, nii niillä kehtaa männä tanssimaa vaik mihi”.

Hän ilmestyy v. 1892 Kauppilaan talollisen Simo Juhonpoika Kuisman rengiksi. Luultavasti nyt juuri Esko (8.22) tapaa ensi kerran tulevan puolisonsa, sillä Simo Kuisman vaimona on Vappu Matintytär Hauhia. Kuismatkin olivat muuttaneet Kuismalan kylästä v. 1892 Kauppilaan, arvattavasti sieltä ostamalleen tilalle.

Simo Kuisma sairastui parantumattomasti keuhkotautiin. Esko ja Vappu alkoivat tuntea vetovoimaa toisiinsa ja siinäkin kävi niin, että Tuomas syntyi v. 1897. Simo Kuisma kuoli heinäkuussa 1898 ja Vappu muutti Kuismalaan, jonne Eskokin meni ja heidät vihittiin heinäkuussa 1899. Kirkonkirjaan Eskolle on merkitty titteliksi ”puusniekka”, joka tarkoittaa leskiemännän uutta miestä talossa. Kirjassa on myös merkintä, että Esko ja Vappu ovat muuttaneet v. 1900 Montolaan. He olivat hankkineet maatilan n. 4 km länteen Ojajärven asemalta, Salokylältä. Taloa ruvettiin aikanaan kutsumaan Kontralaksi.

Rengin pesti oli yleensä vuoden pituinen alkaen lokakuussa Mikonpäivältä, vaikka jo vuodesta 1879 alkaen olikin voimassa kahden viikon irtisanomisaika, jos ei työn kestosta muuta sovittu. Vanha tapa oli havaittu hyväksi. Pestiä voitiin tietysti sopimuksella jatkaa. Yleensä rengit eivät kovin pitkään viihtyneet yhdessä talossa. Yhtenä syynä oli varmaan se, että rengit haaveilivat omasta tilasta ja halusivat kiertämällä eri puolilla pitäjää ja kauempanakin pitää itsensä tilanteen tasalla esim. kotivävyin paikkojen suhteen. Vävyksi pääsy taloon oli eräs tapa toteuttaa tuo haave omasta tilasta. Esko pystyi oman haaveensa toteuttamaan naituaan leskiemännän ja hänestä tuli samalla suuren lapsijoukon isintimä eli isäpuoli.

Esko (8.22) oli viimeinen Eskojen sukuhaaran miespuolinen Kontra, joka asui Lankilassa, ei tosin Näräsenmäellä, vaan parin kilometrin päässä, Eerikka Karjalaisen talossa. Hän oli 12-vuotias muuttaessaan pois sieltä. Ei ole tietoa siitä, kuinka hyvin hän oppi tuntemaan kolmansia serkkujaan Näräsenmäellä, mutta yhteyksiä sukuhaarojen välillä näyttää kyllä olleen siitä päätellen, että hänen isänsä Esko (7.25) oli suunnilleen hänen ikäisensä Antti Kontran (8.7) kummi.

On syytä mainita, että Esko (8.22) omasi lukutaidon lisäksi kirjoitustaidonkin, joka hänen ikäluokallaan oli vielä hyvin harvinainen, kun rippikoulu oli ainoa käyty koulu. Maailma oli opettanut.

YHDEKSÄS SUKUPOLVI

Taulu 9.1

Juhana (Juho, Junu) Kontra, Juhana Kontran (8.1) poika, talon isäntä
Lankila nro 4, Häsälä
s. 6.10.1890 Kirvu, k. 16.4.1945 Rautjärvi, v. 5.7.1912 Kirvu

Puoliso: *Maria Kontra, o.s. Kuosa*, talollisen tytär, Veitsijoki
s. 26.2.1892 Kirvu, k. 7.5.1975 Juva

Lapset: *Johannes*

Anna Sylvia (Sylvi)

Toimi

Vilho

Antti

Eelis

Elsa Maria

Juho Kontra hoiti monia luottamustoimia. Hän oli Rautjärven kunnanvaltuutettu Talvisodan alkuun saakka samoin kuin verolautakunnan, eli kuten silloin sanottiin, taksoituslautakunnan jäsen. Hän kuului myös Lankilan kansakoulun johtokuntaan ja oli kieltolain (1919 – 32) aikana kylän raittiuspoliisi.

Perheeseen oli siunautunut paljon lapsia, jotka 1930-luvulla alkoivat tulla työikäisiksi toinen toisensa jälkeen. Edellytykset maa- ja metsätalouden tehokkaalle harjoittamiselle paranivat työvoiman täten lisääntyessä. Mahdollisuudet elinolojen kohentamiseen ja vaurastumiseen pula-ajan jälkeen näyttivät lupaavilta. Mutta Suomi joutui sotiin ja se muutti perusteellisesti kaiken.

Taulu 9.2

Anna Elina Varis, Antti Kontran (8.7) tytär, Lankila nro 4
s. 3.3.1897 Kirvu, k. 16.4.1994 Juva, v. 2.6.1921 Kirvu

Maatilan emäntä, Juva Ollikkala.

Puoliso: *Juho Pietarinpoika Varis* (9.4), Siisiälä nro 1
s. 23.12.1888 Rautjärvi, k. 24.9.1968 Juva
Ks. taulu 9.4.

Lapset: Aino Maria
Eelis Anton

Taulu 9.3

Hilja Maria Iivonen, Antti Kontran (8.7) tytär, Lankila nro 4
s. 9.2.1899, k. 6.2.1924 Rautjärvi, v. 3.8.1918 Kirvu

Puoliso: *Armas Eljaksenp. Iivonen*, talollisen poika, Roinila
s. 10.7.1899 Kirvu, k. 19.5.1959 Nakkila
Hän oli lyhyen aikaa kotivävyinä Antti Kontran talossa, mutta vaimonsa Hiljan kuoleman jälkeen muutti Viipuriin, jossa suoritti kanttoriurkurin tutkinnon kirkkomusiikkiopistossa. Hän toimi kuolemaansa asti lähes kolmekymmentä vuotta Nakkilan seurakunnan kanttorina ja oli uudessa avioliitossa.

Lapset: Uuno Eelis

Hellen Marjatta
Hilja

Perhettä kohtasi Hiljan syntyessä järkyttävä menetys, kun äiti kuoli synnytyksen jälkiseurauksiin.

Taulu 9.4

Juho (Junu) Varis, Maria Variksen o.s. Kontra (8.8) poika, Siisiälä nro 1
s. 23.12.1888 Rautjärvi, k. 24.9.1968 Juva

Puoliso: *Anna Elina Varis* (9.2)

Lapset: Ks. taulu 9.2

Juho asui Lankilassa läkseimenä Näräsen talossa, kunnes meni naimisiin serkkunsa Elina Kontran (9.2) kanssa, jonka jälkeen hän oli kotivävyinä

Antti Kontran talossa Lankilassa ja sotien jälkeen Äyrinmäki –nimisellä tilalla Juuan Ollikkalan kylässä. Tällä tilalla hän oli isäntänä vuodesta 1953 lähtien.

Taulu 9.5

Antti Viljo Varis, Maria Variksen o.s. Kontra (8.8) poika
s. 23.3.1891 Rautjärvi, k. 25.1.1949 Tampere, v. 15.7.1928 Kirvu.
Töissä Kirvun Huopatehtaalla Talvisotaan asti, jonka jälkeen valimotyö-
läisenä Tampereella.

Puoliso: *Naima Esteri Varis*, o.s. Salminen, kotiäiti
s. 13.1.1907 Jämsä, k. 13.9.1991 Tampere

Lapset: Martti Alvar
Terttu Orvokki
Erkki Ilmari
Pirkko Liisa
Raimo Juhani
Reijo Kalervo

Taulu 9.6

Pekka Varis, Maria Variksen o.s. Kontra (8.8) poika
s. 1.4.1894 Rautjärvi, k. 23.8.1965 Tampere, v. 1922 Kirvu
Töissä mm. Kirvun Huopatehtaalla Talvisotaan asti, jonka jälkeen teh-
dastyöläisenä Tampereella.

Puoliso: *Anna Lydia Varis*. o.s. Timonen, tehdastyöläinen
s. 25.2.1901 Muolaa, k. 10.11.1975 Tampere

Lapset: Maija Annikki
Erkki Tapani

Taulu 9.7

Anna Maria Varis, Maria Variksen o.s. Kontra (8.8) tytär
s. 2.4.1897 Rautjärvi, k. 13.1.1992 Tampere
Työskenteli Kirvun Huopatehtaalla Talvisotaan asti ja sen jälkeen tehdas-
työläisenä Tampereella.

Taulu 9.9

Eliina Varis, Maria Variksen o.s. Kontra (8.8) tytär
 s. 4.1.1902 Rautjärvi, k. 15.11.1992 Tampere
 Työskenteli Kirvun Huopatehtaalla Talvisotaan asti ja sen jälkeen tehdastyöläisenä Tampereella.

Taulu 9.10

Onni Varis, Maria Variksen o.s. Kontra (8.8) poika
 s. 16.2.1905 Rautjärvi, k. 5.9.1965 Tampere
 Työskenteli Kirvun Huopatehtaalla Talvisotaan asti ja sen jälkeen toimi työmiehenä Tampereella.

Taulu 9.11

Eino Varis, Maria Variksen o.s. Kontra (8.8) poika
 s. 23.10.1907 Rautjärvi, k. 8.5.1960 Tuusula
 Työskenteli Kirvun Huopatehtaalla Talvisotaan asti ja sen jälkeen toimi työmiehenä mm. Tampereella.

Taulu 9.12

Armas Varis, Maria Variksen o.s. Kontra (8.8) poika
 s. 7.11.1910 Rautjärvi, k. 2.4.1958 Tampere
 Työskenteli Kirvun Huopatehtaalla Talvisotaan asti ja sen jälkeen toimi työmiehenä Tampereella.

Taulu 9.13

Anna Amalia Komi, Tuomas Kontran (8.9) tytär
 s. 20.12.1901 Kirvu, k. 7.9.1989 Tiuru, v. 6.7.1930 Rautjärvi
 Talon emäntä Lankila nro 4. Karjalan luovutuksen jälkeen talon emäntä, Juva.

Puoliso: Johannes Juhonp. Komi
 s. 25.5.1902 Kirvu, k. 20.9.1987 Lappeenranta

Tuli rengiksi taloon, meni naimisiin ja tuli talon isännäksi Lankilassa.
Karjalan luovutuksen jälkeen talon isäntä, Juva.

Lapset: Kirsti Marjatta

Irma

Viljami

Taulu 9.14

Yrjö Viljo Kontra, Ville Kontran (8.10) poika

s. 17.9.1911 Kirvu, k. 30.9.1985 Juva, v. 16.5.1932 Ruokolahti

Talollisen poika ja talon isäntä, Lankila nro 4.

Karjalan luovutuksen jälkeen talon isäntä, Juva.

Puoliso: Saima Sylvi Kontra, o.s. Lankinen

s. 1.1.1912 Rautjärvi, k. 5.2.1982 Juva

Talollisen tytär ja talon emäntä Lankila. Karjalan luovutuksen
jälkeen talon emäntä Juva.

Lapset: Erkki Vilho

Pentti Ensio

Anja Onerva

Aarne

Yrjö Eino

Taulu 9.15

Antti Toivo Kontra, Ville Kontran (8.10) poika, Lankila nro 4

s. 17.12.1919 Kirvu, v. 29.8.1948 Juva

Ennen sotia maanviljelystöitä kotitilalla ja 5-vuotinen kansakoulu kotikylässä. Sotien aikana armeijassa tammikuusta 1941 marraskuuhun 1944 eli lähes viisi vuotta yhtä soittoa, josta ajasta suurimman osan rintamajoukoissa. Sotareissu kävi Värtsilästä mutkien kautta Petroskoihin ja Syvärin taakse ja takaisin. Vuonna 1944 edettiin Lapin sodassa Tornioista Yli-muonioon, josta Pieksämäelle kotiutettavaksi.

Ensimmäinen siviilikoti oli Miettälässä, sitten Lappeella vähän yli vuoden ja lopulta vapusta 1946 lähtien Juvan Pattoilla veljen ja muun perheen mukana. Oman katon alle Hatsolaan päästiin vappuna 1950.

Pääelinkeinona on aina ollut maatalous mutta 1900-luvulla harrastettiin myös soraarakointia.

Eläkepäivät kotitilalla alkoivat 1980-luvulla. Harrastuksena aikaisemmin oli käsityöt / nikkarointi ja nykyään ristisanatehtävät.

Puoliso: Helga *Helena Kontra*, o.s. Schadewitz
Talon emäntä, Juva

Lapset: Eila *Marjatta*
Hannu *Tapani*

Taulu 9.18

Jenny Alina Komi, Kalle Kontran (8.11) tytär
s. 5.5.1911 Kirvu, k. 22.8.1994 Orimattila, v. 29.10.1930 Kirvu
Talon emäntä Kirvu ja Karjalan luovutuksen jälkeen talon emäntä Orimattila.

Puoliso: *Toivo Komi*, maanviljelijä Kirvu ja myöhemmin Orimattila
s. 14.5.1901 Kirvu, k. 6.12.1959 Orimattila

Lapset: Väinö *Reijo*

Taulu 9.19

Martta Kontra, Kalle Kontran (8.11) tytär
s. 4.8.1913 Kirvu
Suurtalouden emäntä, Kokkola

Taulu 9.20

Kaarlo Kaiku Kontra, Kalle Kontran (8.11) poika
s. 14.10.1915 Kirvu, k. 30.3.1969 Rovaniemi
Kirvesmies

Taulu 9.21

Aili Salme Kontra, Kalle Kontran (8.11) tytär
s. 3.4.1918 Kirvu, k. 10.1.1992 Helsinki
Talousapulainen

Taulu 9.22

Viivi Rasmus, Kalle Kontran (8.11) tytär
s. 21.12.1920 Kirvu, v. 12.12.1943 Kirvu
Myyjä, Kokkola

Puoliso: *Erik Gunnar Rasmus*, konduktööri, Kokkola
s. 18.9.1911 Kokkola, k. Juhann. 1976, Kokkola

Taulu 9.24

Hannu Kontra, Kalle Kontran (8.11) poika
s. 23.9.1924 Kirvu, k. 13.6.1968 Kokkola
Autonasentaja, Kokkola

Taulu 9.27

Kerttu Maria Miettinen, ent. Laurikainen, Kalle Kontran (8.11) tytär
Ilmoitussihteeri, Helsinki

Lehtitalojen työhön perehtyminen alkoi v. 1944 Kokkola-lehdessä, josta parin vuoden kuluttua siirto Keskipohjanmaa-lehteen. Siellä kului 10 vuotta erilaisissa tehtävissä, lopulta kuitenkin erikoistuen ilmoitusmarkkinointiin, joka jatkui vuodesta 1957 Sanoma Yhtymässä 35 vuotta aina kiinnostavana ja haasteellisena.

1. puoliso: *Urho Olavi Laurikainen*, toimitsija Helsinki
s. 17.2.1928 Harlu, k. 16.7.1979 Helsinki, v. 12.4.1952 Kokkola

Lapset: *Riitta Maria Laurikainen*,
(Taulu 10.32)

2. puoliso: *Kimmo Kalevi Miettinen*, palopäällikkö, Helsinki

Taulu 9.28

Juho Ovaska, Anna Ovaskan o.s. Kontra (8.12) poika
s. 25.9.1897 Kirvu, k. 14.5.1962 Hyvinkää, v. 1921 Kirvu
Maanviljelijä Kirvu, Karjalan luovutuksen jälkeen maanviljelijä Hyvinkää.

Puoliso: *Anna Ovaska*, o.s. Raatikainen, talon emäntä
s. 7.12.1896, k. 2.6.1969 Hyvinkää

Lapset: *Annikki Linnea*
Airi Sirkka Liisa
Elma Inkeri
Tuomo Juhani s

Taulu 9.29

Tuomas Ovaska, Anna Ovaskan o.s. Kontra (8.12) poika, Kirvu
s. 9.9.1899 Kirvu.
Kaatui Raudun taistelussa 1.4.1918 Vapaussodan aikana.

Taulu 9.30

Toivo Ovaska, Anna Ovaskan o.s. Kontra (8.12) poika
s. 20.11.1901 Kirvu, k. 20.5.1971 Hyvinkää, v. 4.8.1951 Hyvinkää
Remonttimies

Puoliso: *Helvi Ester Ovaska*, o.s. Kovero, tehdastyöläinen
s. 29.12.1916 Janakkala

Taulu 9.31

Heikki Eino Ovaska, Anna Ovaskan o.s. Kontra (8.12) poika
Sähköteknikko

Puoliso: Ilma Emilia Ovaska, o.s. Aho, ompelija

Lapset: Paula Ilma Irmeli

Pia Salme Tellervo

Taulu 9.32

Anna Maria Kuisma, Anna Ovaskan o.s. Kontra (8.12) tytär

Talon emäntä ja kampaaja Kirvussa. Karjalan luovutuksen jälkeen talon emäntä ja tehdastyöläinen Hyvinkäällä.

Puoliso: Tauno Erkki Kuisma, talollisen poika Kirvu

s. 9.7.1908 Kirvu, k. 28.3.1980 Hyvinkää

Maanviljelijä Kirvussa. Karjalan luovutuksen jälkeen
maanviljelijä / autonkuljettaja Hyvinkäällä.

Lapset: Aini Irene Annikki

Taulu 9.33

Tauno Lauri Ovaska, Anna Ovaskan o.s. Kontra (8.12) poika

s. 30.12.1909 Kirvu, k. 21.10.1975 Hyvinkää, v. 24.6.1938 Kirvu

Maanviljelijä Kirvussa ja Karjalan luovutuksen jälkeen Hyvinkäällä.

Puoliso: Hilja Ovaska, o.s. Räikkönen, talon emäntä

s. 26.6.1909 Kirvu, k. 4.8.1995 Hyvinkää

Lapset: Raimo Pertti

Seppo Kalevi

Pirjo Helena)

Taulu 9.34

Vilho Edvart Ovaska, Anna Ovaskan o.s. Kontran (8.12) poika

Kirvesmies, Puumala

1. puoliso: Tyyne Helena Ovaska, o.s. Ovaska, tehdastyöläinen

s. 28.11.1916 Kirvu, v. 3.11.1951 Hyvinkää, k. 25.3.1984 Hyvinkää

2. puoliso: Anna Elina Ovaska, ent. Liutu, o.s. Kotro

Taulu 9.35

Siiri Siviä Salminen, ent. Hatakka, Anna Ovaskan o.s. Kontra (8.12) tytär

Ompelija Kalliola, Hollola

1. puoliso: *Yrjö Hatakka*, autoesimies

s. 20.6.1913 Kirvu, k. 25.9.1948 Lahti, v. 5.7.1936 Kirvu

Lapset: Raija Liisa Hatakka, s

2. puoliso: *Toivo Salminen*, puuseppä

s. 6.12.1899 Hollola, k. 8.1.1994 Hollola, v. 23.6.1962 Lahti

Taulu 9.36

Juho Edvard Kontra, Pietari Kontran (8.13) poika

s. 12.10.1907 Kirvu, k. 20.7.1988 Rautjärvi, v. 13.9.1936 Kirvu

Agrologi, kunnansihteeri Rautjärvi

Elisenvaaran Maanviljelyskoulu 1931 – 1932, Kurkijoen Maamiesopisto 1933 – 1934.

Puoliso: *Anna Elviira (Elvi) Kontra*, o.s. Laitinen, rouva

Lapset: *Kari Pekka Kalevi*

Marjut Annikki Tellervo,

Taulu 9.37

Väinö Kontra, Pietari Kontran (8.13) poika

s. 15.7.1909 Kirvu, k. 24.6.1972 Turku

Sotilasmestari, aluemyyntipäällikkö

1. puoliso: *Toini Raakel Kontra*, o.s. Puupponen, opettaja

Lapset: Helvi Orvokki,

Mirja Elsi Irmeli

Leila Ulp Aulikki

2. puoliso: *Taimi Kaarina Kaseva*

Taulu 9.38

Helmi Vainio, ent. Kaija, Pietari Kontran (8.13) tytär
s. 14.4.1911 Kirvu

Kävi Itä-Karjalan Tietopuolisen Karjanhoitokoulun Elisenvaarassa 1930-luvun puolivälissä.

Viimeiseksi hän oli ammatiltaan vahtimestari.

1. puoliso: *Mikko Kaija*, talollisen poika Kirvun Kauppilan kylästä, sahateknikko

s. 15.11.1907 Kirvu, v. 27.8.1939 Rautjärvi
Kaatui Talvisodassa Kollaalla 9.3.1940

2. puoliso: *Väinö Akseli Vainio*, paperityöntekijä
s. 18.6.1888 Janakkala, k. 4.8.1976 Janakkala

Taulu 9.39

Pekka Kontra, Pietari Kontran (8.13) poika, maanviljelijä Lankila
s. 19.12.1912 Kirvu, v. 13.7.1941 Rautjärvi

”Pien Pekko”, joka oli sotilasarvoltaan korpraali, menehtyi Jatkosodan taistelussa saamiinsa haavoihin kenttäsairaalassa 28.5.1942.

Puoliso: *Ester Kontra*, o.s. Anttolainen, nuori sotalleski

Taulu 9.40

Antti Kontra, Pietari Kontran (8.13) poika

s. 24.9.1914 Kirvu, k. 4.11.1982 Padasjoki, v. 17.6.1945 Riihimäki
Vanhempi konstaapeli, Padasjoki

Puoliso: *Ida Hellin Kontra*, o.s. Lindberg, kotiäiti

Lapset: *Seija*

s. 8.12.1945 Riihimäki
k. 13.2.1946 Riihimäki

(10.49)

Ossi Kalevi
Jukka Sakari

Taulu 9.41

Tuomas Kuisma, Esko Kontran (8.22) poika, Kirvu, Montolan Salokylä
s. 23.4.1897 Kirvu, k. 2.10.1960 Kinnula, v. 19.12.1921 Kirvu.
Maanviljelijä, Kinnula.

Puoliso: *Aino Maria Kuisma*, o.s. Kuisma, Kirvu, Montola
s. 25.10.1901 Kirvu, k. 24.2.1981 Kinnula
Maatilan emäntä, Kinnula.

Lapset: *Veikko Kaleva*
Esko
Antti Gunnar
Elvi Maija
Taina Kirsti
Teuvo Valtter
Hilkka Raune
Pirkko-Liisa Helinä
Ulla Päivikki

Perhe viljeli Montolan Salokylässä sijaitsevaa emännän perintötilaa Karjalan luovutukseen asti. Kahden evakkoreissun jälkeen he asettuivat asumaan Kinnulaan tilalle, jonka he ostivat Kalle ja Emmi Piispaselta. Ostajien tytär Elvi ja myyjien poika Vilho menivät keskenään naimisiin 28.3.1948.

Taulu 9.42

Anna Kuisma, o.s. Kontra, Esko Kontran (8.22) tytär, Kirvu Montolan Salokylä
s. 9.10.1899 Kirvu, k. .9.1987 Imatra, v. 24.6.1918 Kirvu
Tehdastyöläinen, Vuoksenniska.

Puoliso: *Antti Toivo Kuisma*
s. 1.7.1895 Kirvu, k. 15.8.1967 Imatra
Tehdastyöläinen, Vuoksenniska

Anna ja Antti Kuismalla oli Anttila –niminen talo Montolassa maantien Ojajärvi – Ylikuunu varressa, lähellä Kaituri –lampea. Sieltä he muuttivat 1930-luvun lopulla Imatralle.

Taulu 9.43

Esko Kontra, Esko Kontran (8.22) poika, Kirvu Montolan Salokylä s. 18.6.1901 Kirvu, k. 9.6.1974 Imatra, v. 15.5.1927 Kirvu. Maanviljelijä.

Puoliso: *Iida Maria Kontra*, ent. Kuisma, o.s. Laalo
s. 11.6.1895 Kirvu, k. 19.5.1972 Kinnula

Perhe viljeli Montolassa Eskon isältä perittyä tilan puoliskoa, johon he olivat hankkineet kaksi pienempää palasta lisää. Talon nimi oli Kontrala.

Karjalan luovutuksen jälkeen oli edessä evakkoon lähtö, joka päättyi Kinnulaan, josta Esko osti maatilan v. 1946. Sen naapuruuteen he saivat houkuteltua myös Tuomas-veljen joukkoineen.

Vaimonsa kuoleman jälkeen Esko muutti Imatralle yksinään eläneen sisarensa Annan (9.42) luo ja kuoli siellä v. 1974. Hänet on haudattu Imatralle.

Esko oli viimeinen Eskojen sukuhaaran Kontra –niminen henkilö ja hänen kuolemaansa päättyi Eskojen sukuhaaran kuuden peräkkäisen sukupolven yhtenäinen Eskojen jono. Ennen viimeistä Eskoa koko sukuhaaran kohtalo on ollut kolmessa peräkkäisessä polvessa vain yhden miehen varassa.

Pientä jossittelua. Eskojen sukuhaaran peräkkäisten Eskojen yhtenäinen jono, joka päättyi Eskoon (9.43), saattaisi jatkuakin, jos avioliittolaki ei olisi sisältänyt säädöstä, joka määräsi Eskon (9.43) vanhemman veljen Tuomaan (9.41) Simo Kuisman pojaksi. Tuomaan biologinen isähän oli Esko Kontra (8.22).

Voidaan pitää ainakin hyvin todennäköisenä, että jos Tuomas olisi tullut Eskon (8.22) nimiin, niin hänen nimekseen olisi pantu Esko. Samoin on todennäköistä, että hänen pojastaan Veikosta (10.52) olisi tullut Esko, tämän pojasta Toivosta (11.05) myös Esko, kuten hänenkin pojastaan Kariista.

Peräkkäisten Eskojen jono olisi tällä hetkellä jo yhdeksän sukupolven mittainen, siis kolme polvea pitempi kuin jo päättynyt jono, ja Eskojen sukuhaarallakin olisi vielä Kontra –nimen kantajia.

Taulu 9.44

Helena Kykkänen, o.s. Kontra, Esko Kontran (8.22) tytär, Kirvu Montolan Salokylä

Aikoinaan ompelija ja kotiäiti, nykyään eläkeläinen, Jyväskylä.

Puoliso: Uuno Aleksanteri Kykkänen

s. 17.5.1895 Viipuri

k. 15.1.1975 Jyväskylä

Kivityömies

Lapset: Aili Inkeri

Eeva-Liisa

Esko Aleksanteri

Jaakko Veli

Risto Ernest

Helena Kykkänen on tätä kirjoitettaessa Kontran suvun vanhin henkilö.

Kontran suku
Polret 1-8.

HENKILÖHAKEMISTO

Kun nimen jäljessä on yksi luku, se on henkilönumero ja samalla taulun numero. Kun nimen jäljessä on kaksi lukua, jälkimmäinen luku on henkilönumero ja edellinen luku osoittaa taulun, jonka lasten luettelossa henkilö on mainittu. Hänellä ei ole omaa taulua.

Ahomaa Minttu-Maaria	11.151, 12.173
Ahomaa Paula	11.151
Brandt Andrea	11.20, 12.24
Brändle Suvi	11.85, 12.107
Brändle-Laine Anu	11.85
Conrad Hans	1.1
Forslund Frida	12.23, 13.3
Haavisto Juha	11.128
Haavisto Pirkko	10.59
Hackman Atte	11.70, 12.84
Hackman Janne	11.70, 12.86
Hackman Mikko	11.70, 12.83
Hackman Olli	11.70, 12.85
Hackman Susan	11.70
Hallahuhta Erno	12.114, 13.8
Hallahuhta Henri	12.114, 13.7
Hallahuhta Iiro	12.114, 13.6
Hallahuhta Jari	12.114
Hallahuhta Mia	12.115
Helo Roope	11.122, 12.142
Henttonen Aleksi	12.1, 13.1
Henttonen Miia	12.1
Henttonen Tarja	11.129
Henttonen Tuulikki	11.1
Hynninen Aino	11.106
Hämäläinen Eeva	11.128, 12.147

Hämäläinen Jaana	11.128
Hämäläinen Kimmo	11.128, 12.148
Hämäläinen Marja	11.128, 12.150
Hämäläinen Saara	11.128, 12.149
Häkkinen Eija	11.10
Hörmönen Helena	11.8
Hörmönen Jarno	12.11
Hörmönen Jenni	11.8, 12.13
Hörmönen Jere	11.8, 12.12
Ihanamäki Hanne	12.10
Ihanamäki Leena	11.7
Ihanamäki Mika	12.9
Iivonen Hilja	9.3
Immonen Kyllikki	11.23
Immonen Petra	12.30
Jakonen Anssi	11.84, 12.106
Jakonen Sini	11.84, 12.105
Jakonen Terhi	11.84
Junna Maria	6.14
Jurvanen Anne	11.126
Jurvanen Niko	11.126, 12.146
Kaila Airi	10.34
Kaila Amanda	11.76, 12.96
Kaila Eerikki	11.77
Kaila Heikki	11.76
Kaila Jaakko	11.75, 12.93
Kaila Mikael	11.76, 12.97
Kaila Pauli	11.75, 12.92
Kaila Päivi	11.73
Kaila Riikka	11.75, 12.91
Kaila Samuel	11.76, 12.95
Kaila Tapani	11.75
Kaila Timo	11.74
Kaila Ville	11.75, 12.94
Kallio Outi	11.88
Kemppinen Ari	11.15
Kemppinen Auli	11.14
Kemppinen Eeva-Liisa	11.25
Kemppinen Elsa	10.7
Kemppinen Hilja	10.12

Kemppinen Joni	11.15, 12,17
Kemppinen Jukka	11.24
Kemppinen Julia	11.15, 12.18
Kemppinen Keijo	11.22
Kemppinen Kimmo	11.16
Kemppinen Lasse	12.29
Kemppinen Mikko	12.31
Kemppinen Petri	11.16, 12.19
Kemppinen Sami	12.28
Kemppinen Satu	12.27
Keskisaari Pirjo	11.131
Keskisaari Tomi	11.131, 12.152
Kesseli Jani	12.8
Kesseli Jatta	12.8, 13.2
Kesseli Mauri	11.6
Kesseli Sylvi	10.2
Kiiveri Eeva	6.8
Kiljunen Katja	12.5
Kiljunen Liisa	11.5
Kiljunen Saija	12.6
Kirjonen Irmeli	10.47
Kirjonen Isto	10.47, 11.99
Kirveskoski Johanna	11.39, 12.49
Koli Heli	12.113
Koli Pia	12.113, 13.5
Koli Toni	12.113, 13.4
Komi Amalia	9.13
Komi Anneli	11.45
Komi Irma	10.22
Komi Jenny	9.18
Komi-Sirviö Seija	11.46
Komi Taisto	11.68
Komi Viljami	10.23
Komi Väinö	10.31
Kontiainen Mika	11.133
Kontiainen Sami	11.134
Kontra Aliisa	11.49, 12.66
Kontra Anita	11.11
Kontra Antti	7.19
Kontra Antti	8.7
Kontra Antti	9.15
Kontra Antti	9.40

Kontra Antti	10.5
Kontra Antti	10.50, 11.102
Kontra Ari	11.51
Kontra Atte	11.55
Kontra Edvard	9.36
Kontra Eelis	10.6
Kontra Eetu	10.44, 11.96
Kontra Eino	10.28
Kontra Erkki	10.24
Kontra Erno	11.67
Kontra Esa	11.53
Kontra Esko	4.2
Kontra Esko	5.13
Kontra Esko	6.16
Kontra Esko	7.25
Kontra Esko	8.22
Kontra Esko	9.43
Kontra Essi	10.44, 11.95
Kontra Hanna	11.94
Kontra Hannu	9.24
Kontra Hannu	10.30
Kontra Jenni	11.11, 12.16
Kontra Helvi	10.46
Kontra Henriikki	2.1
Kontra Henriikki	3.2
Kontra Iris	11.48
Kontra Ilona	11.49, 12.65
Kontra Jani	11.101
Kontra Jasmin	11.55, 12.75
Kontra Jenni	11.60, 12.79
Kontra Johannes	5.11
Kontra Johannes	7.15
Kontra Johannes	10.1
Kontra Juhana	6.9
Kontra Juhana	8.1
Kontra Juhana	9.1
Kontra Jukka	10.51
Kontra Kaarlo	9.20
Kontra Kalle	8.11
Kontra Katri	7.18
Kontra Kim	11.60, 12.78
Kontra Kirsi	11.13

Kontra Krista	11.53, 12.73
Kontra Lasse	11.56
Kontra Lotta	11.49, 12.64
Kontra Maaret	10.51, 11.103
Kontra Marjo	10.51, 11.104
Kontra-Pesonen Marjut	10.45
Kontra Markku	11.59
Kontra Martta	9.19
Kontra Miika	11.60, 12.80
Kontra Mika	11.60
Kontra Mikko	11.49
Kontra Minna	11.61
Kontra Olavi	3.1
Kontra Ossi	10.50
Kontra Pekka	9.39
Kontra Pekka	10.44
Kontra Pentti	10.25
Kontra Pietari	8.13
Kontra Salme	9.21
Kontra Sami	11.53, 12.72
Kontra Sanna	11.53, 12.71
Kontra Seppo	11.54
Kontra Simo	11.60, 12.81
Kontra Toimi	10.3
Kontra Tuomas	8.9
Kontra Tiina	11.66
Kontra Ulpu	10.48
Kontra Veli	11.12
Kontra Vilho	10.4
Kontra Ville	8.10
Kontra Ville	11.53, 12.74
Kontra Väinö	9.37
Kontra Yrjö	9.14
Korhonen Ainomaria	11.48, 12.62
Korhonen Markus	11.48, 12.61
Korhonen Matias	11.48, 12.63
Korhonen Tuomas	12.60
Koskinen Pertti	11.98
Kosonen Annika	11.30, 12.37
Kosonen Eerika	11.30, 12.38
Kosonen Emilia	11.30, 12.36
Kosonen Marju	11.30

Kosonen Markus	11.30, 12.35
Krechel Irja	11.116
Krechel Jürgen	11.116, 12.134
Krechel Susanne	11.116, 12.133
Krechel Thorsten	11.116, 12.132
Kuisma Anna	9.32
Kuisma Anna	9.42
Kuisma Anne	12.116
Kuisma Antti	10.54
Kuisma Eetu	11.111, 12.123
Kuisma Emilia	11.125, 12.144
Kuisma Esko	10.53
Kuisma Jaakko	11.125, 12.143
Kuisma Jenna	11.111, 12.124
Kuisma Jorma	11.125
Kuisma Kari	11.107
Kuisma Kari Tapio	11.107, 12.120
Kuisma Kauko	11.113
Kuisma Keijo	11.111
Kuisma Laura	11.111, 12.124
Kuisma Lauri	11.110
Kuisma Marina	12.122
Kuisma Marjo	11.107, 12.119
Kuisma Marjut	12.118
Kuisma Marko	12.117
Kuisma Matti	11.109
Kuisma Pasi	11.108
Kuisma Pinja	11.125, 12.145
Kuisma Sanna	12.121
Kuisma Teuvo	10.57
Kuisma Toivo	11.105
Kuisma Tuomas	9.41
Kuisma Tuula	11.114
Kuisma Veikko	10.52
Kuusela Anna	11.50
Kuusela Marjukka	11.50, 12.68
Kuusela Tiinamaija	11.50, 12.67
Kykkänen Arttu	11.149, 12.170
Kykkänen Esko	10.63
Kykkänen Hannu	11.147
Kykkänen Helena	9.44
Kykkänen Jaakko	10.64

Kykkänen Joonas	11.146, 12.168
Kykkänen Lauri	11.146, 12.167
Kykkänen Olli	11.146, 12.169
Kykkänen Piia	11.153
Kykkänen Rauno	11.148
Kykkänen Risto	9.44, 10.64
Kykkänen Sakari	11.146
Kykkänen Seppo	11.149
Kykkänen Tuomo	11.152
Käyhty Marja	11.3
Käyhty Raija	12.2
Laine Annikki	10.39
Laine Anssi	11.42, 12.52
Laine Jorma	10.21, 11.40
Laine Jouko	11.42
Laine Katja	11.41, 12.51
Laine Mika	11.42, 12.53
Laine Veikko	11.41
Lanne Eveliina	11.31, 12.39
Lanne Justiina	11.31, 12.40
Lanne Marinka	11.29, 12.34
Lanne Rainer	11.29
Lanne Reima	11.31
Lanne Ristomatti	11.31, 12.41
Lanne Terttu	10.14
Lattu Anna	7.20
Latva Maija	10.19
Launonen Jesse	11.150, 12.171
Launonen Mari	11.150
Launonen Matilda	11.150, 12.172
Laurikainen Riitta	10.32
Leppänen Emma	11.117, 12.137
Leppänen Jenni	11.117, 12.138
Leppänen Kati	12.135
Leppänen Seija	11.117
Leppänen Ville	12.136
Leskinen Kati	11.93
Leskinen Miisa	11.93, 12.111
Leskinen Siina	11.93, 12.112
Liimola Juhani	10.56, 11.123
Liimola Riitta	10.56, 11.124

Liimola Taina	10.56
Lilja Pasi	12.25
Lilja Timo	12.26
Lilja Tuula	11.21
Linsaari Katri	11.142, 12.159
Linsaari Kirsi	11.142, 12.160
Linsaari Merja	11.142
Lipponen Ulla	10.60
Lipsanen Pirkko	10.16
Lipsanen Juha	11.35
Lipsanen Nora	11.36
Lundgren Kimmo	11.25, 12.32
Mesiäinen Jaakko	11.86, 12.108
Miettinen Helena	5.12
Miettinen Kerttu	9.27
Minkkinen Arttu	11.144, 12.163
Minkkinen Eeva	10.62
Minkkinen Elli	11.144, 12.164
Minkkinen Jari	11.144
Minkkinen Oskari	11.145, 12.166
Minkkinen Petra	11.145, 12.165
Minkkinen Tero	11.145
Mäkelä Nina	12.23
Nevanoja Elina	11.78
Nevanoja Tuuli Leena	11.78, 12.98
Nuutinen Sari	10.48, 11.100
Näränen Anna	7.1
Näränen Eeva	4.1
Näränen Jaakko	5.8
Näränen Matti	5.4
Näränen Pentti	6.1
Ollikainen Aki	11.63
Ollikainen Eila	10.29
Ollikainen Jarkko	10.29, 11.65
Ollikainen Mirkka	11.62
Ollikainen Suvi	11.64
Olsson Jenni	11.129, 12.151
Olsson Susanna	11.129
Onikki Laura	11.52, 12.69

Onikki Lotta	11.52, 12.70
Onikki Marja-Leena	11.52
Ovaska Anna	8.12
Ovaska Heikki	9.31
Ovaska Jaana	11.82
Ovaska Janne	11.90
Ovaska Jarkko	11.81
Ovaska Joanna	11.83
Ovaska Jonatan	11.81, 12.102
Ovaska Josefina	11.81, 12.103
Ovaska Juho	9.28
Ovaska Lauri	9.33
Ovaska Mervi	11.87
Ovaska Paula	10.37
Ovaska Pertti	10.40
Ovaska Pia	10.38
Ovaska Pirjo	10.42
Ovaska-Mesiäinen Sari	11.86
Ovaska Seppo	10.41
Ovaska Toivo	9.30
Ovaska Tuomas	9.29
Ovaska Tuomo	10.36
Ovaska Vilho	9.34
Ovaska Vilse	11.81, 12.104
Paappa Hannu	11.143, 12.161
Paappa Jouni	11.143, 12.162
Paappa Tarja	11.143
Parkkinen Aini	11.57
Parkkinen Lauri	11.57, 12.77
Parkkinen Noora	12.76
Patjas Anna	6.7
Pelkonen Antti	11.20
Pelkonen Marjatta	10.11
Pesonen Pietari	10.45, 11.97
Piispa Aino	10.8
Piispanen Elvi	10.55
Piispanen Erkki	11.119
Piispanen Janne	11.120, 12.140
Piispanen Jouko	11.115
Piispanen Jyrki	11.120
Piispanen Kari	11.118

Piispanen Keijo	11.121
Piispanen Lassi	11.120, 12.141
Piispanen Mikko	11.120, 12.139
Piispanen Raija	11.122
Piispanen Taru	11.115, 12.131
Piispanen Tero	11.115, 12.130
Pitkävirta Auni	11.130
Pitkävirta Tiina	11.134, 12.153
Pitkävirta Timo	11.134, 12.154
Putkonen Heli	12.55
Putkonen Janne	11.43, 12.54
Putkonen Jarkko	11.44, 12.57
Putkonen Reetta	11.44, 12.56
Putkonen Tarmo	11.44
Putkonen Tenho	11.43
Pykälä Hilikka	10.58
Pykälä Jari	10.58, 11.127
Pykälä Riikka	11.130
Rasmus Viivi	9.22
Rautio Heidi	11.5, 12.7
Riiali Elli	11.4
Riiali Sami	12.4
Riiali Virpi	12.3
Romppanen Kirsti	10.21
Ruotsalainen Janne	11.153, 12.174
Räisänen Outi	11.69
Räisänen Ville	11.69, 12.82
Rämö Joona	11.91, 12.110
Rämö Saana	11.91, 12.109
Saari Anne	11.32
Saari Annika	11.32, 12.43
Saari Johanna	11.32, 12.42
Salminen Siiri	9.35
Salmivaara Anna	11.71, 12.87
Salmivaara Ilpo	11.72
Salmivaara Juha	11.71
Salmivaara Lauri	11.72, 12.89
Salmivaara Linnea	10.33
Salmivaara Maikki	11.71, 12.88
Salmivaara Saara	11.72, 12.90
Sarén Jukka	11.92
Sarén-Rämö Marja	11.91

Sarén Raija	10.43
Sarkkinen Virpi	11.89
Schwalenstöcker Miro	11.28, 12.33
Schwalenstöcker Pirjo	11.28
Seppälä Elma	10.35
Seppälä Marika	11.79, 12.101
Seppälä Markus	11.79, 12.99
Seppälä Matilda	11.79, 12.100
Seppälä Mikko	11.79
Seppälä Samuli	11.80
Sillanvuo Hanne	11.112, 12.127
Sillanvuo Ritva	11.112
Sillanvuo Tomi	11.112, 12.126
Sirviö Ellinoora	11.46, 12.58
Sirviö Ruupe	11.46, 12.59
Stoica Päivi	11.47
Suomalainen Aili	10.61
Suomalainen Erno	11.140, 12.157
Suomalainen Jorma	11.140
Suomalainen Niina	11.140, 12.158
Suomalainen Pertti	11.141
Suomalainen Riikka	11.140, 12.155
Suomalainen Sami	11.140, 12.156
Tanskanen Ristiina	8.21
Tiainen Juno	11.9, 12.14
Tiainen Mikko	11.9, 12.15
Tiainen Tarja	11.9
Tiippana Helena	8.19
Törmä Essi	11.114, 12.128
Törmä Iiro	11.114, 12.129
Vainio Helmi	9.38
Varis Anja	10.26
Varis Anna Maria	9.7
Varis Antti	9.5
Varis Antti	11.38, 12.47
Varis Ari-Pekka	11.33
Varis Armas	9.12
Varis Eelis	10.9
Varis Eino	9.11
Varis Eliina	9.9

Varis Elina	9.2
Varis Erkki	10.15
Varis Erkki	10.20
Varis Harri	10,26, 11.58
Varis Jaana	11.34
Varis Jenni	11.34, 12.46
Varis Joe	11.33, 12.44
Varis Juha	11.38
Varis Juha	10.13, 11.27
Varis Juho	9.4
Varis Kristiina	11.38, 12.48
Varis Maria	8.8
Varis Markku	10.13, 11.26
Varis Martti	10.13
Varis Onni	9.10
Varis Pekka	9.6
Varis Raimo	10.17
Varis Reijo	10.18
Varis Tomi	11.37
Varis Tuomas	11.39, 12.50
Varis Tuomo	11.19
Varis Vappu	11.39
Varis Veli-Matti	11.34, 12.45
Veijalainen Maria	6.3
Virtanen Kirsti	11.131
Ylönen Antti	12.20
Ylönen Janne	11.17, 12.22
Ylönen Jukka	11.17, 12.21
Ylönen Riitta	11.17

KONTRAN NIMENKANTAJAT

Synnyttäiset

9.15	Antti	Kontra
9.19	Martta	Kontra
10.1	Johannes	Kontra
10.4	Vilho	Kontra

10.6	Eelis	Kontra
10.24	Erkki	Kontra
10.25	Pentti	Kontra
10.28	Eino	Kontra
10.30	Hannu	Kontra
10.44	Pekka	Kontra
10.45	Marjut	Kontra-Pesonen
10.48	Ulpu	Kontra
10.50	Ossi	Kontra
10.51	Jukka	Kontra
11.11	Anita	Kontra
11.12	Veli	Kontra
11.13	Kirsi	Kontra
11.48	Iiris	Kontra
11.49	Mikko	Kontra
11.51	Ari	Kontra
11.53	Esa	Kontra
11.54	Seppo	Kontra
11.55	Atte	Kontra
11.56	Lasse	Kontra
11.59	Markku	Kontra
11.60	Mika	Kontra
11.61	Minna	Kontra
11.66	Tiina	Kontra
11.67	Erno	Kontra
11.94	Hanna	Kontra
11.95	Essi	Kontra
11.96	Eetu	Kontra
11.101	Jani	Kontra
11.102	Antti	Kontra
11.103	Maaret	Kontra
11.104	Marjo	Kontra
12.16	Jenni	Kontra
12.64	Lotta	Kontra
12.65	Ilona	Kontra
12.66	Aliisa	Kontra
12.71	Sanna	Kontra
12.72	Sami	Kontra
12.73	Krista	Kontra
12.74	Ville	Kontra
12.75	Jasmin	Kontra
12.78	Kim	Kontra

12.79	Jenni	Kontra
12.80	Miika	Kontra
12.81	Simo	Kontra

Yhteensä 49 henkilöä

Puolisot

Aino	Kontra
Anni	Kontra
Eija	Kontra
Elvi	Kontra
Ester	Kontra
Helga	Kontra
Heli	Kontra
Helli	Kontra
Hellin	Kontra
Ilmi	Kontra
Leena K	Kontra
Leena M.	Kontra
Marjatta	Kontra
Virpi	Kontra

Yhteensä 14 henkilöä

LÄHDELUETTELO

ASIAKIRJOJA

Kirvun seurakunnan kirkonkirjoja 1700-luvun alkupuoliskolta 1800-luvun loppuun. Niihin kuuluvat rippikirjat sekä syntyneiden, kuolleiden ja vihittyjen luettelot.

Kirvun seurakunnan papiston tekemä väestöluettelo v. 1754.

Rautjärven ja muutaman muun seurakunnan virastosta saatuja sukuselvityksiä ja muita tietoja henkilöistä 1900-luvulta.

Jääsken kihlakunnan maakirjoja 1600-luvun alkupuoliskolta 1700-luvun puoliväliin.

Jääsken kihlakunnan henkikirjoja 1600-luvun alkupuolelta sotien jälkeiseen evakkoonlähtöön saakka.

Viipurin ratsurykmentin sotilasrullia 1600-luvun puolivälistä.

Jääsken kihlakunnan sotilasmaakirjoja 1600-luvun puolivälistä.

Maarekisterin ote Lankilan kylän tiloista.

Jääsken käräjien ja Ruokolahden käräjien pöytäkirjoja 1600-luvun loppupuoliskolta.

Isojakokarttoja ja tilakarttoja.

Käkisalmen sotilashallintopiirin kenttäoikeuden pöytäkirjoja vuodelta 1942.

Keisarillisen Suomen Senaatin kirje nro 33, joka koskee Lankilan ja Ilmeen kylien siirtämistä Rautjärven pitäjään.

KIRJALLISUUTTA JA KIRJOITUKSIA

Duncker Kaj	Järjestämätön sotahistoriallinen kokoelma Ruotsi-Suomen sotajoukoista 1600-luvulta Kansallisarkistossa
Helander Otto Imm., toim.	Viipurin läänin kalenteri 1893, Hämeen linna 1992
Häyhä Johannes	Vuodenajat, SKS 1982 Perhe ja kylä, SKS 1983
Kemppinen Ivar	Kadonnut Karjala, Joensuu 1977
Kirkinen Heikki, Nevalainen Pekka, Sihvo Hannes	Karjalan kansan historia Porvoo 1994
v. Knorring Frans Peter	Gamla Finland, Vanha Suomi
Kuujo Erkki, Immonen Toivo, Puroma Eino	Kurkijoen kihlakunnan historia Pieksämäki 1958
Lappalainen Jussi T.	Hakkapeliittain joukkoon. Suomen ratsuväen rekrytointi 1638 – 49. Tiede ja Ase nro 47, 1989
Lappalainen Jussi T.	Suomen joukkojen siirrot 1638 – 49. Tiede ja Ase nro 44, 1986
Mankell J.	Anteckningar rörande Finska Arméens och Finlands Krigshistoria I
Mikkonen Pirjo - Paikkala Sirkka	Sukunimet Keuruu 1992

Pylkkänen Ali	Talonpojan vainiolta sotilaan ruokapöytään. Helsinki 1996
Ronimus J.V.	Novgorodin vatjalaisen viidenneksen verokirja v. 1500 ja Karjalan silloinen asutus. Joensuu 1906
Syrjö Veli-Matti	Jääsken kihlakunnan historia II. Helsinki 1976
Tavastsjerna Werner	Pohjoismaiden viisikolmatta vuotinen sota, sotavuodet 1590 – 95 ja Täyssinän rauha, Helsinki 1929
Ylönen Aulikki	Jääsken kihlakunnan historia I, Forssa 1957
Ylönen Aulikki	Kirvun kirja, Helsinki 1954
	Ajantieto, 1989
	Karjala 3 – 5, Hämeenlinna 1982 – 83
	Suomen historian pikkujättiläinen, Porvoo 1989

